Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

UKRAINIAN PROFESSIONAL EDUCATION

Scientific journal

Issue 4

Founded in July, 2016

Issued twice a year

Poltava
2018

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Науковий журнал

Випуск 4

Засновано в липні 2016 року

Виходить двічі на рік

Полтава
2018

ISSN (print) 2519-8254
ISSN (online) 2626-6747

UDC 377(477)(051)

FOUNDER
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
(Ministry of Education and Science of Ukraine)

EDITORIAL BOARD

Editor in Chief – ***Kravchenko Lyubov Mykolaivna,*** Dr. of Ped. Sciences, professor; Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Deputy Editor-in-Chief – ***Hammer Karsten,*** Ph.D., Professor; University College of Copenhagen, UCC (Copenhagen, Denmark)

Members of the editorial board:

Andersone Rudite, Dr. of Ped Sciences, professor; University of Latvia (Riga, Latvia)

Zolotukhina Svitlana Trokhymivna, Dr. of Ped Sciences, professor; Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda (Kharkiv)

Kaydanovska Olena Oleksandrivna, Dr. Ped Sciences, associate professor; National University «Lviv Polytechnic» (Lviv)

Oliynyk Victor Vasilovych, Dr. of Ped Sciences, Professor, academician of National Academy of Sciences of Ukraine; School of Business Administration «University of Education Management» National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

Onipko Valentyna Volodymyrivna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Patalon Miroslav, doctor habilitated, professor; Pomorskaya Academy (Slupsk, Poland)

Sulaeva Natalia Viktorivna, Dr. of Ped Sciences, associate professor; Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Tymenko Volodymyr Petrovych, Dr. of Ped Sciences, professor; Department of Professional Education and Adult Education of NAPN of Ukraine (Kyiv)

Tytarenko Valentyna Petrivna, Dr. of Ped Sciences, professor; Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Topuzov Oleh Mykhailovych, Dr. of Ped Sciences, Professor, Corresponding Member of National Academy of Sciences of Ukraine; Institute of Pedagogics of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

Khomenko Pavlo Vitaliyovych, Dr. Ped Sciences, associate professor; Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Shyian Nadiia Ivanivna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : Scientific journal / Poltava V.G. Korolenko Nat. Ped. University. – Poltava, 2018. – Iss. 4. – 150 p.

It is published according to the decision of the academic council of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (protocol No.6 of 20.12.2018)

EDITORIAL OF THE JOURNAL
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
36003, Poltava city, st. Ostrogradsky, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com

Editor in Chief: ***Kravchenko L.M.***
Certificate of state registration KV № 22247-12147P dated 07/08/2016

© Colleague of Authors, 2018
© Poltava V.G. Korolenko NPU, 2018

ISSN (print) 2519-8254
ISSN (online) 2626-6747

УДК 377(477)(051)

ЗАСНОВНИК

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
(Міністерство освіти і науки України)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – ***Кравченко Любов Миколаївна,*** д-р. пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Заступник головного редактора – ***Хаммер Карстен,*** доктор філософії, професор; Університет Коледжів Копенгагена, педагогічний коледж Наталі Зейл (м. Копенгаген, Данія)

Члени редакційної колегії:

Андерсон Руділе, д-р. пед. наук, професор; Латвійський університет (м. Рига, Латвія)

Золотухіна Світлана Трохимівна, д-р. пед. наук, професор; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (м. Харків)

Кайдановська Олена Олександрівна, д-р. пед. наук, доцент; Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)

Олійник Віктор Васильович, д-р. пед. наук, професор, академік НАПН України; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Київ)

Оніпко Валентина Володимирівна, д-р. пед. наук, професор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Паталон Мирослав, доктор хабілітований, професор; Академія Поморська (м. Слупськ, Польща)

Сулаєва Наталія Вікторівна, д-р. пед. наук, доцент; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Тименко Володимир Петрович, д-р. пед. наук, професор; Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України (м. Київ)

Титаренко Валентина Петрівна, д-р. пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Топузов Олег Михайлович, д-р. пед. наук, професор, чл.-кор. НАПН України; Інститут педагогіки НАПН України (м. Київ)

Хоменко Павло Віталійович, д-р. пед. наук, доцент; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Шиян Надія Іванівна, д-р. пед. наук, професор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта: науковий журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2018. – Вип. 4. – 150 с.

Друкується за рішенням ученої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 6 від 20.12.2018 р.)

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com
Електронну версію журналу розміщено на сайті http://pnpu.edu.ua/ua/ukrprofosvita.php
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 22247-12147Р від 08.07.2016 р.

© Колектив авторів, 2018
© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018

ЗМІСТ

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА……...……..……. 9

Любов Кравченко
Валентина Титаренко Факультет технологій і дизайну як середовище підготовки сучасного фахівця

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Роман Гуревич
Віталій Бойчук Наукові підходи і принципи професійної підготовки майбутніх учителів технологій…….. 12

Alina Ishchenko
Valentyna Tytarenko Cloud technologies and their ways of use in the process of preparation of the future teachers of labor education …….. 25

Віктор Стрельніков Проектувальна діяльність як складник професійної культури педагога…… 32

Olha Kozyrod Formation and development of students' graphic literacy in the process of workshop classes on technical modeling …. 39

Леся Лебедик
Любов Кравченко Розвиток професійної культури викладачів економіки в умовах магістратури……..…….. 46

Ольга Гервас Етнопедагогічні аспекти курсу «дизайн та монументально-декоративне мистецтво»……. 54

Лариса Семеновська Основні етапи розвитку ідеї політехнізму в шкільній освіті України в ХХ столітті…….…….. 62

Ірена Погребенник Ментальні карти при викладанні української мови і літератури у закладах професійно-технічної освіти…… 70

Ольга Маєвська Система методів і засобів формування художньо-практичної компетентності дітей…….. 77

Петро Артюшенко Науково-педагогічна школа з трудового навчання академіка В. Мадзігона…… 83

Юлія Васюк Формування ринкової свідомості особистості в сучасному освітньому середовищі: соціально-філософський аспект…… 91

Yuliia Sribna — Preparanion of the future teachers of design basics: domestic and foreing context…… 99

ПОДІЇ. НОВИНИ

Наталія Яремака — Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну» з нагоди 40-річчя факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка……... 107

Оксана Абрамова, Наталя Мироненко — Тренінгові форми навчання при підготовці фахівців технологічної освіти…… 110

Сергій Онищенко — ІКТ в діяльності сучасного вчителя трудового навчання і технологій…… 115

Ольга Московчук — Формування соціальної компетентності студентів закладу вищої освіти з позицій сучасних наукових підходів……. 120

Світлана Губіна, Леонід Хоронжевський — Контекстуалізм у підготовці майбутніх учителів……. 126

Ірина Андрощук — Рефлексія як умова ефективної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій ……. 132

Вікторія Погоріла — Вплив мистецьких орієнтирів на світогляд сучасної особистості…… 137

РЕЦЕНЗІЇ. ВІДГУКИ

Микола Маломуж, Євген Кулик — Монографія Хлопова Андрія Михайловича «Фізико-хімічні властивості фторзаміщених метоксибензолу»……. 143

НАШІ АВТОРИ ……..……...……..… 148

РЕЦЕНЗЕНТИ

Яцек Пежальський, доктор хабілітований, професор Вищої школи Педагогічної (м. Лодзь, Польща);

Аліна Сбруєва, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (м. Суми).

CONTENT

EDITOR-IN-CHIEF'S COLUMN……..……...……..……. 9

Liubov Kravchenko
Valentyna Tytarenko Faculty of technologies and design as the environment of the modern specialist training

PROBLEMS, ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS OF THE NATIONAL AND FOREIGN PROFESSIONAL EDUCATION

Roman Gurevych
Vitalii Boichuk Scientific approaches and principles of professional training of future teachers of technologies ……..…….. 12

Alina Ishchenko
Valentyna Tytarenko Cloud technologies and their ways of use in the process of preparation of the future teachers of labor education ……... 25

Viktor Strelnikov Designing activity as a component of pedagogue's professional culture…… 32

Olha Kozyrod Formation and development of students' graphic literacy in the process of workshop classes on technical modeling...…. 39

Lesia Lebedyk
Liubov Kravchenko Development of the professional culture of the lecturers of economics in the conditions of Master course…….. 46

Olha Hervas Ethnopedagogical aspects of the course «Design and monumental and decorative art»…… 54

Larysa Semenovska The main stages of the development of the polytechnism idea in the school education of Ukraine in XX century…… 62

Irena Pohrebennyk Mental cards for teaching of Ukrainian Language and Literature in vocational education institutions……..…… 70

Olha Maievska System of methods and means of artistic and practical children competence formation.……. 77

Petro Artiushenko Scientific and pedagogical labor training school of Academician V. Madzihon…… 83

Yuliia Vasiuk Formation of market consciousness of the personality in the modern educational environment: social and philosophical aspect……..…… 91

Yuliia Sribna Preparanion of the future teachers of design basics: domestic and foreing context……. 99

EVENTS. NEWS

Nataliia Yaremaka All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Topical problems of technological, professional education, culturology and design» on the occasion of the 40th anniversary of the Faculty of Technologies and Design of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University... 107

Oksana Abramova
Natalia Myronenko Training forms of studies in the technology education specialists preparation..…… 110

Serhii Onyshchenko ICT in the activity of modern teacher of labor training and technologies...…… 115

Olha Moskovchuk Social competence formation of students of higher education institution from the position of modern scientific approaches.……. 120

Svitlana Hubina,
Leonid Khoronzhevskyi Contextualism in the future teachers training……..…….. 126

Iryna Androshchuk Reflection as a condition of effective training of future teachers of labor education and technologies...……. 132

Viktoriia Pohorila Influence of artistic reference points to the worldview of modern personality.…… 137

REVIEWS. COMMENTS

Mykola Malomuzh
Yevhen Kulyk Monograph by Khlopov Andrii Mykhailovych «Physical and chemical properties of fluorine substituted methoxybenzol».…… 143

OUR AUTHORS….……..…….……..… 148

REVIEWERS

Yatsek Pezhalskyi, Doctor habilitated, Professor of Higher School of Pedagogy (Lodz, Poland);

Alina Sbruieva, Doctor of pedagogical sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Sumy A.S. Makarenko State Pedagogical University (Sumy).

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

COLUMN OF THE MAIN EDITOR

ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ І ДИЗАЙНУ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

FACULTY OF TECHNOLOGIES AND DESIGN AS THE ENVIRONMENT OF THE MODERN SPECIALIST TRAINING

Нещодавно факультетові технологій та дизайну, одному із наймолодших у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, виповнилося сорок років. Основним аргументом стосовно таких структурних змін тоді була гостра потреба підготовки кваліфікованих кадрів, адже лише близько 10% учителів трудового навчання Полтавської області мали вищу освіту, причому переважно далеку від педагогічної. Створений у 1978 році із назвою «Факультет загальнотехнічних дисциплін та праці» за ініціативою тодішнього ректора педагогічного інституту, доктора філософських наук, професора, академіка АПН України І.А. Зязюна, відомого українського вченого-філософа, автора оригінальних педагогічних ідей «педагогіки добра», «педагогічної майстерності» та «краси педагогічної дії», творця організаційної моделі педагогічного інституту, відомого на освітніх теренах багатьох країн, факультет став відомим осередком підготовки вчителів трудового навчання, технологій, основ дизайну.

Нині на факультеті працює чотири кафедри: теорії і методики технологічної освіти; виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності; основ виробництва та дизайну; культурології та методики викладання культурологічних дисциплін. Зазнали змін і спеціалізації: спочатку готували вчителів праці та механізації сільського господарства,

Recently the Faculty of Technologies and Design, one of the youngest in the Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, turned 40 years. The main argument in relation to such structural changes was the urgent need for skilled personnel training, since only about 10 % of teachers of labor training in Poltava region had higher education, and mostly far from pedagogical one. Created in 1978 with the title «Faculty of General Technical Disciplines and Labor» by the initiative of the then rector of the Pedagogical Institute, Doctor of Philosophy, Professor, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine I.A. Ziaziun, a well-known Ukrainian scholar-philosopher, the author of the original pedagogical ideas of «pedagogy of good», «pedagogical mastery» and «beauty of pedagogical action», the creator of the organizational model of the pedagogical institute known in the educational expanses of many countries, the faculty became a famous center of training of the teachers of labor education, technologies, design basics.

Currently four departments work at the faculty: Theory and methods of technological education; Productive and information technologies and safety of human life; Bases of production and design; Culturology and methods of cultural disciplines teaching. Specializations also have changed: firstly teachers of labor and mechanization of agriculture, physical education, methodists

фізичного виховання, методистів профорієнтаційної роботи, основ підприємництва. Пізніше студенти стаціонару стали отримувати кваліфікацію вчителя трудового навчання, технічної та прикладної творчості, основ інформатики та основ економіки, а з 2005 р. – професійного навчання (технологія обробки дерева та меблеве виробництво, технологія текстильної та легкої промисловості). Студенти заочного відділення тривалий час набували кваліфікації вчителя трудового навчання, технічної і прикладної творчості. Усього за сорок років підготовлено більше п'яти тисяч учителів трудового навчання, технологій та основ дизайну. Нині факультет технологій та дизайну забезпечує підготовку здобувачів вищої освіти на першому (бакалавр), другому (магістр) та науковому (доктор філософії) рівнях за спеціальностями 014 Трудове навчання (Трудове навчання та технології), 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), 015 Професійна освіта (Деревообробка), 015 Професійна освіта (Дизайн), 034 Культурологія.

Істотно зріс рівень кваліфікованості викладачів, 85 % із яких мають наукові ступені та вчені звання; на факультеті працює спеціалізована вчена рада із захисту кандидатських дисертаційних робіт зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика трудового навчання (голова – доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, декан факультету Валентина Петрівна Титаренко).

Роботу зі студентами спрямовано на формування національної свідомості, людської гідності, любові до рідної землі, українського народу. Традиційні тижні факультету, виступи Театру мод із демонстрацією колекцій одягу, виробів українських народних ремесел, участь у фестивалі «Студентська весна», у різного роду виставках –

of vocational guidance work, basics of entrepreneurship were trained. Later, students of full time department began to obtain the qualification of a teacher of labor training, technical and applied art, the basics of computer science and economics, and from 2005 ― vocational training (technology of wood processing and furniture production, technology of textile and light industry). Students of part-time department for a long time obtained qualification of a teacher of labor training, technical and applied art. Over forty years, more than five thousand teachers of labor training, technologies and design bases have been trained. Now the Faculty of Technologies and Design provides training of higher education students at the first (bachelor), second (master) and scientific (doctor of philosophy) levels on the specialties 014 Labor trainings (Labor training and technologies), 015 Professional education (Technology of light industry products), 015 Professional education (Wood processing), 015 Professional education (Design), 034 Culturology.

The level of lecturers' qualification has grown substantially. 85 % of them have academic degrees and academic titles. At the faculty there is a specialized academic council for the candidate's dissertations defense on specialty 13.00.02 − Theory and methodics of labor training (chairman ― Doctor of pedagogical sciences, Professor, Honored worker of education of Ukraine, Dean of the faculty Valentyna Petrivna Tytarenko).

Work with students is aimed at formation of the national consciousness, human dignity, love to the native land, the Ukrainian people. Traditional Faculty weeks, performances of the Fashion theater with the demonstration of clothes collections, products of Ukrainian folk crafts, participation in the «Student

університетських, міських, обласних, республіканських, міжнародних та інші заходи стимулюють розвиток естетичних смаків, що підтверджує виготовлення творчих художньо довершених робіт із різних видів декоративно-прикладної та технічної творчості. Оригінальні роботи студентів демонстрували за кордоном (Австрія, Італія, Бельгія, Німеччина, Франція).

У музеї-майстерні з декоративно-прикладної творчості, який одночасно є постійно діючою виставкою творчих робіт студентів факультету, проводяться також практикуми-семінари для вчителів трудового навчання міста та області, зустрічі із заслуженими майстрами народної творчості України, членами спілок майстрів народного мистецтва. Студентами спеціалізації «Технічна та прикладна творчість» виготовлено сценічні костюми для художніх колективів університету – «Калина», «Кредо», «Грація», «Чебрець» та ін.

Отже, факультет технологій та дизайну є тим середовищем, у якому гармонійно поєднані науковий потенціал, інтелектуальні та матеріальні ресурси забезпечення цілеспрямованого процесу оволодіння особистістю ключовими і спеціальними професійними знаннями, вміннями і цінностями для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності. Час переконує, що майбутнє саме за такими факультетами – осередками творчості, креативності, професійного досвіду, людяності та педагогічної культури.

Любов Кравченко
Валентина Титаренко

Spring» festival, in various exhibitions — university, city, regional, republican, international, and other events stimulate the development of aesthetic tastes, which confirms the producing of creative artistically accomplished works of various kinds of decorative and applied and technical creativity. The original works of students were shown abroad (Austria, Italy, Belgium, Germany, France).

In the museum-workshop of decorative and applied art, which is also a permanent exhibition of creative works of students of the faculty, workshops and seminars for teachers of labor training of the city and region are also held, as well as meetings with the honored masters of folk art of Ukraine, members of the unions of masters of folk art. Students of specialization «Technical and Applied Art» made stage costumes for the artistic collectives of the University – «Kalyna», «Kredo», «Hratsia», «Chebrets» and others.

Thus, the Faculty of Technologies and Design is the environment in which the scientific potential, intellectual and material resources of the purposeful process of person's mastering with the key and special professional knowledge, skills and values for successfully providing the future professional activity are connected harmoniously. Time convinces that the future is precisely at such faculties as the centers of creativity, professional experience, humanity and pedagogical culture.

Liubov Kravchenko
Valentyna Tytarenko

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.011.3-051:6
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647102
ORCID 0000-0003-1304-3870

НАУКОВІ ПІДХОДИ І ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Роман Гуревич,
Віталій Бойчук

У статті виокремлено основні методологічні підходи в організації підготовки майбутніх учителів технологій: системний, особистісно зорієнтований, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний і контекстно-модульний; окрім них, враховано й інші концептуально важливі підходи, зокрема – культурологічний, діяльнісний, технологічний, індивідуально-творчий і міждисциплінарний. Узагальнивши вимоги основних підходів, а також з урахуванням комплексу дидактичних принципів, сформулювано такі специфічні принципи підготовки майбутніх учителів технологій: вибору вільної освітньої траєкторії в процесі підготовки і професійного становлення; наступності професійної підготовки; відповідності сформованих професійно значущих властивостей і характеристик студента обраному рівню підготовки; відкритості професійної освіти; всебічного використання розвивального потенціалу професійної підготовки і навчання; узгодженості компонентів професійної підготовки; взаємозв'язку та взаємодоповнення методів, прийомів, засобів і форм підготовки.

Визначено принципи, що дозволяють розглядати педагогічну систему як керований процес цілеспрямованого досягнення цілей навчання і виховання майбутніх учителів технологій у плані їхнього професійного розвитку. Запропоновано систему принципів професійної підготовки вчителів технологій розкриває основні вимоги до побудови освітнього процесу в педагогічних ЗВО (планування, проектування, реалізація, управління, контроль і корегування), завдяки чому навчання вчителів технологій набуває цілеспрямованого й організованого характеру. Процес професійної підготовки вчителів технологій є складним і багатоаспектним, тому дотримання запропонованих специфічних принципів, разом з іншими розглянутими закономірностями і принципами навчання, визачено необхідним для оптимального функціонування системи підготовки майбутніх учителів технологій у педагогічних ЗВО, ефективної неперервної професійної освіти і підвищення рівня компетентності випускників.

Ключові слова: *учитель технологій, професійна підготовка, наукові підходи, педагогічна система, принципи професійної підготовки.*

Постановка проблеми. Динаміка змін у життєдіяльності сучасної людини потребує нового змісту освіти, нових методів організації навчально-виховного процесу як у загальноосвітній, так і вищій освіті. Це виявляється, передусім, в упровадженні та використання сучасних технологій навчання, стрімкому розгортанні процесів інформатизації навчання. Водночас, проникнення художньо-естетичного начала в усі сфери людського життя (у виробництво, будівництво та сферу послуг) та суттєвий вплив дизайнерських атрибутів у виготовленій продукції на її конкурентоздатність породжує

© Р. Гуревич, В.Бойчук, 2018

нові тенденції та напрями розвитку системи вищої освіти, що ґрунтуються на гуманітаризації навчально-виховного процесу, інтегруванні професійно орієнтованих дисциплін із гуманітарно-естетичними, культурологічними і мистецькими.

Освітній процес у педагогічному закладі вищої світи є складним, суперечливим, багаторівневим і багатоаспектним. На нього впливають різноманітні чинники – внутрішні та зовнішні, об'єктивні та суб'єктивні, довготривалі та ситуативні, тому дидактичні підходи і закономірності різного рівня нині своєрідно діють у процесі педагогічної освіти. Особливою специфікою відрізняється підготовка вчителів технологій, для діяльності котрих нині характерна інформатизація функцій і, водночас, зростання потреби практичних навичок, технологічної компетентності та розвинутої художньої культури, фізичної витривалості та належного естетичного смаку тощо.

Функціональна мета професійної підготовки вчителя технологій базується на змісті професійних обов'язків, що реалізуються ними у процесі виконання видів діяльності, передбачених освітньо-кваліфікаційною характеристикою. На нашу думку, оновлення змісту та методів навчання студентів у педагогічних ЗВО має передбачати формування таких професійно значущих якостей особистості, як уміння планувати свою діяльність, працювати самостійно з елементами творчості, виховувати в учнів художньо-естетичні цінності й аналізувати результати своєї діяльності, тобто пов'язаних із високою культурою праці. Нині, необхідно провести модернізацію підготовки майбутніх учителів технологій у педагогічних ЗВО, зокрема для роботи з художньо-графічними техніками. Для цього варто використовувати нові положення, принципи та ідеї, керуючись якими можна вдосконалювати теорію та практику підготовки майбутніх учителів технологій.

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальні теоретико-методичні основи трудового навчання, що служать підґрунтям для дослідження проблеми підготовки вчителя технологій вивчали П. Атутов, С. Батишев, Р. Гуревич, А. Дьомін, К. Іванович, А. Калашніков, Є. Кулик, В. Мадзігон, В. Поляков, В. Сидоренко, Д. Сметанін, Г. Терещук, В. Титаренко, Д. Тхоржевський, С. Шабалов, А. Цина та інші знані вчені-педагоги. Сучасні дослідження проблеми підготовки вчителя базуються на наукових доробках відомих педагогів і психологів: С. Архангельського, Ю. Бабанського, Л. Виготського, В. Давидова, П. Гальперіна, О. Леонтьєва, Л. Оршанського, М. Скаткіна, В. Сластьоніна, П. Підкасистого й ін. Питання професійної підготовки вчителя трудового навчання вивчали Г. Альтшуллер, В. Бойчук, Ю. Васільєв, Й. Гушулей, О. Коберник, М. Корець, А. Линда, В. Моляко, Є. Мілерян, Л. Оршанського, В. Сидоренко, В. Стешенко, Г. Терещук, В. Тименко, Д. Тхоржевський та ін. Окремі напрями теорії та методики трудового навчання досліджені в роботах О. Гнеденко, О. Лихолат, С. Павх, В. Перегудової, Л. Шпак. Проблеми вдосконалення підготовки вчителів розкриті в дисертаціях Н. Дубової, Н. Знамеровської, Т. Кравченко, І. Савченко, Т. Сиротенко, Л. Хоменко.

Метою статті є ознайомлення викладачів і науковців із деякими підходами і принципами підготовки майбутніх учителів технологій

Виклад основного матеріалу. Регуляторами модернізації, що задають напрям перебігу процесу підготовки майбутніх учителів технологій в умовах панівної парадигми освіти, мають стати конкретизовані нами і враховані в реальному освітньому процесі принципи їхньої підготовки. Визначаючи ці принципи, необхідно врахувати сучасні підходи до організації педагогічного процесу як у вищих, так і загальноосвітніх закладах освіти.

Вимоги щодо напрацювання та використання нових методологічних підходів і принципів освіти висувають демократизація та гуманізація суспільства. Саме в межах гуманістичної філософії нині постала нова, особистісно орієнтована *парадигма освіти,*

суть якої полягає в тому, що мета освіти і предмет навчання – сама людина, а її цілі – гуманістичні, тобто такі, що відповідають інтересам людини, і серед них на перший план виступають «самоактуалізація» людини, «людяність» людини, повне втілення того, що може досягти людина як представник виду, якими вже є кращі представники людства. Тобто мета освіти – це допомога людині повною мірою реалізувати її можливості [1, с. 180].

На подолання недоліків традиційного навчання спрямована педагогіка співробітництва – «напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, мета якого демократизація й гуманізація педагогічного процесу» [2, с. 32]. Педагогіка співробітництва набула популярності в сучасній європейській освіті, котра своєю головною метою вважає надання особистості потужної життєвої мотивації, формування її потенціалу як системи творчих здібностей і передумов їх реалізації, виховання її впевненою у своїх правах і свідомою в обов'язках, надання їй автономності як запоруки її самоактуалізації.

Проведений нами аналіз науково-педагогічних досліджень, що актуалізувалися на сучасному етапі педагогічної освіти дозволив виокремити *основні методологічні підходи* в організації підготовки майбутніх учителів технологій: системний, особистісно орієнтований, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний і контекстно-модульний. Окрім цих підходів у контексті провідих ідей наших дослідженнь враховувалися й інші концептуально важливі підходи, зокрема культурологічний, діяльнісний, технологічний, індивідуально-творчий і міждисциплінарний.

На думку С. Гончаренка, *системний* підхід відображає методологічний напрям у науці, завданням якої є розроблення методів дослідження та конструювання складних за організацією об'єктів як систем [3].

Важливість системного підходу для вивчення педагогічних явищ вперше визначив Ф. Корольов, який виокремив у педагогічних системах ознаки, властиві великим системам: цілісність (взаємодія та взаємозалежність усіх компонентів), взаємозв'язок із зовнішнім середовищем (педагогічна система розглядається як елемент середовища, який, у свою чергу, містить елементи нижчого порядку [4]. Приклади застосування системного підходу до аналізу педагогічних явищ знаходимо у працях С. Архангельського, А. Братка, С. Гончаренка, М. Дмитрієвої, Т. Ільїної, Н. Тализіної та ін. Викладене дає підстави для висновку про те, що застосування системного підходу в педагогіці спрямоване на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та їх об'єднання в цілісний теоретичний об'єкт. На думку С. Гончаренка, будь-яку педагогічну ідею можна успішно втілити в життя в разі забезпечення під час її реалізації системності, змодельованої на науковому рівні [5]. Спираючись на це, вважаємо, що системний підхід дає змогу адекватно сформулювати суть досліджуваної педагогічної проблеми і вибрати ефективні шляхи її вирішення.

Формування педагогічної креативності майбутніх учителів в умовах *особистісно орієнтованого* підходу базується на індивідуально-творчому розвитку особистості, що передбачає не запам'ятовування та репродукування інформації, а її творче перетворення, знаходження в ній особистісного сенсу, формування до неї особистісного ставлення, оцінку її важливості, розуміння виховної потужності педагогічних ідей, теорій, методичних рекомендацій.

Таким чином, у подальшій особистісно зорієнтованій навчальній діяльності, педагог трансформує власні особистісні надбання та намагається відкрити пріоритети особистісного ставлення до кожного учня.

Актуальною є кардинальна трансформація освітньої галузі України, що потребує врахування *синергетичного* підходу до її самоорганізації як відкритої соціальної

системи. Тому на сучасному етапі розвитку педагогічної науки концепція синергізму в навчанні та вихованні набуває інтенсивного розвитку, а ідеї синергетики знаходять широке застосування в освітньому просторі, коли педагогічні системи починають аналізуватися в термінах синергетичної теорії самоорганізації. Синергетичний підхід забезпечує гнучке реагування на швидко змінні соціально-педагогічні ситуації, швидку орієнтацію на соціальне замовлення щодо підготовки фахівців, варіативність навчання. Застосування ідей синергетики в управлінні педагогічним процесом сприяє впровадженню особистісно орієнтованих технологій навчання; встановленню суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу; забезпечує розвивальне навчання, підвищує самоцінність кожної особистості.

У центрі *аксіологічного* підходу знаходиться концепція взаємозалежного, взаємодіючого світу. Вона стверджує, що наш світ – це світ цілісної людини. Тому важливо навчитися бачити те спільне, що не тільки об'єднує людство, а й характеризує кожну окрему людину.

Під аксіологічним треба розуміти системно-ціннісний підхід, заснований на «традиційних» і «нових» системах цінностей освіти, який є головним пунктом співвідношення нових підходів підготовки фахівця [6]. Очевидна не тільки трансформація цінностей у процесі історичного розвитку, а й їх органічний взаємозв'язок і взаємозумовленість. Виходячи з цього, аксіологічний підхід ми розглядаємо як підхід, що дозволяє через сучасні пріоритети, засновані на традиційних і нових цінностях вітчизняної освіти, підкреслити центральне місце людини в педагогічній системі.

Принципово важливою є спрямованість аксіологічного підходу на подолання суперечностей «між глобальними і локальними проблемами», на виховання «громадянина світу без втрати власного коріння», що в свою чергу передбачає формування в нього як загальнолюдських, так і національних цінностей [2, с. 177]. Освіта важлива не лише сама по собі як сукупний процес навчання і виховання, цінність освіти полягає насамперед у тому, що вона формує і розвиває особистість.

Педагогічна Конституція Європи проголошує провідною метою «підготовку педагогів за єдиною шкалою загальнолюдських цінностей і з урахуванням національних особливостей» [7, с. 10]. Специфіка національних аксіологічних позицій посилює особистісну складову людини.

Останніми десятиліттями виник новий напрям у теорії педагогічної освіти – *компетентнісний підхід*, що є основою освітніх програм в усіх розвинених країнах. Постійна зміна вимог до фахівця з боку суспільства та ринку праці неминуче привели до необхідності перегляду освітнього процесу та його результатів. Головними цілями освіти нині є компетентності та забезпечення їх формування. Під компетентнісним підходом розуміється спрямованість освіти на розвиток особистості учня в результаті формування в нього таких особистісних якостей, як компетентність, за допомогою розв'язання професійних і соціальних завдань в освітньому процесі. Він є основним і в сучасній модернізації вищої освіти в України. Відповідно до цього має бути реалізований і зміст педагогічної освіти. З погляду О. Митника [8] професійну компетентність вчителя можна тлумачити як здатність фахівця кваліфіковано й ефективно застосовувати теоретичні знання, знання-засоби, знання-цінності як у запланованих, так і в непередбачених педагогічних ситуаціях.

Освітній процес настільки змінний і динамічний, що не можна одного разу і назавжди засвоїти всі секрети педагогічної майстерності. Те, що добре діє сьогодні, завтра вже є недостатнім або навіть непотрібним. Тому професія вчителя є творчою діяльністю, а педагог – рефлексуючим професіоналом, який безперервно аналізує свою працю.

Дослідницька діяльність учителя надає йому можливості здійснити синтез знань через експеримент і набути новий досвід. Відрефлексований досвід народжує нові знання, через корекційну діяльність педагог вибудовує стратегію свого саморозвитку, повертаючись знову до творчого пошуку, набуваючи новий рівень свого професійного самовдосконалення. Водночас зростає й рівень його готовності та здатність до зміни суб'єктивної системи установок. Відтак, учитель може досягти педагогічної компетентності у змінних умовах сучасності. Самоосвіта сприяє професійному становленню педагога та є засобом розвитку його професійної компетентності.

Отже, набуття професійної компетентності вчителя сприяє розвитку здатності учителя до ефективного виконання своєї професійної діяльності, володіння ним цілісною системою знань, умінь і навичок, що визначають сформованість його педагогічної готовності, педагогічної майстерності й особистості вчителя як носія визначених цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості.

Здійснення компетентнісного підходу в системі вищої педагогічної освіти зумовлює перегляд змісту навчання відповідно до вимог суспільства, європейських стандартів, збереження досвіду підготовки педагогічних працівників на сучасному етапі. Таким чином, знання, вміння та навички, котрих набули студенти в процесі навчання, спрямовані на формування їхньої професійної компетентності як результату навчання. Тому одним із важливих напрямів у діяльності педагогічного закладу є створення умов для професійно-особистісного розвитку особистості майбутнього вчителя технологій, формування його професійної компетентності.

У підготовці майбутніх учителів технологій формування професійної компетентності є головним. Шляхи формування професійної компетентності можуть бути різними. Володіння необхідною сумою професійних знань, умінь та навичок, що визначають сформованість його професійної діяльності, педагогічного спілкування та особистості викладача як носія певних цінностей, визначають як професійно-педагогічну компетентність.

Формування професійної педагогічної компетентності майбутнього вчителя технологій у ЗВО здійснюється за трьома напрямами:

- фахова підготовка (професійні та психолого-педагогічні знання);
- соціально-гуманітарна підготовка;
- педагогічна творчість і креативність.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх учителів технологій передбачає формування ключових, загальногалузевих і предметних компетенцій. Зрозуміло, що незалежно від спеціалізації та характеру майбутньої професійної діяльності, будь-який фахівець має володіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями і навичками, включаючи такі якості, як ініціативність, співпраця, здатність до роботи в колективі, комунікативні здібності, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати і використовувати певну інформацію.

Компетентний вчитель технологій має володіти організаторськими, комунікативними, академічними, мовними здібностями; мати нахили до педагогічної, творчої діяльності, володінням робітничою професією; має вирішувати проблеми і завдання соціальної діяльності та системою вмінь, що їх відображають: гностичні; проективні; конструктивні; організаційні; комунікативні. Основні функції вчителя технологій: мотивувальні; інструктувальні; навчальні; розвивальні; виховні; планувальні; контролювальні; виробничі; діагностичні; здоров'язбережувальні; управлінські; рефлексивні.

Таким чином, можна стверджувати, що система вищої освіти має більш

орієнтуватися на особистісно-розвивальну функцію освіти, що формує компетентності, ніж просто на передачу знань і формування певної сукупності навичок. Зміни цілей освіти, пов'язані з підготовкою особистості до входження в постіндустріальний світ та її продуктивної адаптацією в ньому, призвели до необхідності змінити і розширити результат освіти в цілому. Дослідження вчених, як вітчизняних, так і закордонних, підтверджують той факт, що компетентнісний підхід дає змогу досягти більш повного, особистісно та соціально інтегрованого результату педагогічної освіти.

Ми також спираємося на методологію *контекстно-модульного підходу*, який ґрунтується на ідеях контекстного та модульного навчання. На тісному взаємозв'язку контекстного і модульного підходів акцентує увагу П. Сікорський, підкреслюючи, що вони взаємодіють на комплементарній основі [9], тобто контекстне навчання становить методологічне підґрунтя для модульного, а модульне навчання розкриває механізми реалізації контекстного.

Модульність дає змогу організувати вивчення дисципліни у дискретно-неперервному полі за заданою навчальною програмою, що складена з логічно завершених доз навчального матеріалу (модулів), які структуровані за змістом і системою опорних оцінок [9]. Кожен модуль повинен мати чітко визначені навчальні цілі й завдання, послідовність вивчення матеріалу, перелік основних компетенцій, якими мають оволодіти студенти, а також встановлений рівень засвоєння дисципліни і форми контролю щодо якості її опанування. З урахуванням викладеного, модульна інтерпретація навчального процесу у ЗВО потребує визначення кількості модулів, їх змістового наповнення, встановлення оптимального співвідношення теоретичної та практичної частин кожного модуля, їх послідовності, форм контролю.

Окрім розглянутих вище, важливим є *культурологічний підхід*, у світлі якого художньо-графічна компетентність є професійно важливою якістю особистості вчителя технологій, сутність якої відображає його загальну культуру та впливає на ефективність професійної діяльності; аксіологічний, що передбачає формування художньо-графічних компетентностей студентів як професійно ціннісних, опанування якими забезпечить їх перетворення з особистісно значущих у професійно значущі; *діяльнісний підхід*, відповідно до якого художньо-графічна компетентність майбутніх учителів технологій розглядається як інструмент їхнього навчання та успішної професійної діяльності.

Для подальшого дослідження освітньої системи важливим є визначення й урахування вимог сукупності принципів, що впливають на процеси, котрі в ній відбуваються. Як відомо, принципи навчання (дидактичні принципи) – це вихідні положення теорії навчання, система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність. Безперечно, в підготовці вчителя вагомими є так звані загальнодидактичні принципи: свідомісті й активності навчання; наочності; систематичністі та послідовності; науковості, міцності знань, умінь і навичок; науковості; доступності; зв'язку теорії з практикою, розвивального навчання та ін. [10, с. 52].

Однак для вчителя технологій, безперечно, важливими є специфічні принципи професійної педагогіки: професійної спрямованості навчання; міжпредметно-міжциклового зв'язку; мотивації навчання та трудової діяльності; системності; єдності виховання та навчання. Усі вони взаємопов'язані, утворюють систему та забезпечують взаємозв'язок загальної та професійної освіти [11, с. 15-16]. Нині дидактами запропоновані й інші переліки принципів, що відображають завдання та проблеми різних галузей сучасної освіти. Зокрема, принципи вищої освіти (наукового характеру; інтеграції з наукою і виробництвом; взаємозв'язку з освітою інших країн; гнучкості та прогностичності, єдності та наступності; безперервності та різноманітності освіти;

поєднання державного управління та громадського самоврядування).

У процесі модернізації професійної освіти науковці звертають особливу увагу педагогічних працівників на вимоги таких принципів: інформатизації; професійної спрямованості; технологічності; гуманізації та гуманітаризації; науковості; випереджувального характеру професійної підготовки; інтеграції; індивідуалізації та диференціації; фундаменталізації; наступності. Вони передусім стосуються стратегії розвитку організаційно-педагогічного забезпечення – оновлення змісту освіти (реалізації гнучких, варіативних навчальних планів), застосування різноманітних, у тому числі нетрадиційних методів і технологій навчання; індивідуалізації підготовки фахівців з одночасним навчанням роботи в команді [12, с. 214-215].

Ключовими положеннями, що визначають функціонування та розвиток педагогічної освіти, є *специфічні принципи підготовки вчителя*, основними з яких є такі: людиноцентризму, доступності, науковості, системності, індивідуального підходу, практики, творчості, академічної автономії, креативності та інноваційного розвитку. В сукупності та взаємозв'язку ці принципи становлять методологічну основу освітньої діяльності навчальних закладів і науково-методичних установ різних типів, спрямованих на підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників [7, с. 12].

Кожний із принципів розкривається через конкретні вимоги, що визначають основні напрями формування професійної компетентності вчителів і пов'язані з ними особливості освітнього процесу в педагогічних ЗВО (планування та прогнозування, проектування, здійснення, організація й управління, контроль і облік, корекція та модернізація).

У процесі підготовки вчителів технологій важливо враховувати, що технологічна підготовка учнів у ЗСЗО ґрунтується на *принципах трудового виховання*:

– єдності трудового виховання та загального розвитку особистості (морального, інтелектуального, естетичного, фізичного);
– виявлення і розвитку індивідуальності в праці;
– високої моральності праці, її суспільно корисної спрямованості;
– залучення учнів до різноманітних видів продуктивної праці;
– постійності, безперервності, посильності праці;
– наявності елементів продуктивної діяльності в учнівській праці;
– творчого характеру праці;
– єдності праці та багатогранного суспільного життя [13, с. 118-119].

Узагальнивши вимоги основних підходів (особистісно орієнтованого, синергетичного й аксіологічного) до підготовки майбутніх учителів технологій у сучасних умовах, а також з урахуванням загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти та принципів трудового виховання ми пропонуємо перелік *специфічних принципів підготовки майбутніх учителів технологій*:

– вибору вільної освітньої траєкторії в процесі підготовки і професійного становлення;
– наступності професійної підготовки;
– відповідності сформованих професійно значущих властивостей і характеристик студента обраному рівню підготовки;
– відкритості професійної освіти;
– всебічного використання розвивального потенціалу професійної підготовки і навчання;
– узгодженості компонентів професійної підготовки;
– взаємозв'язку та взаємодоповнення методів, прийомів, засобів і форм підготовки.

Розглянемо детально кожен із принципів з урахуванням його впливу на підготовку майбутніх учителів технологій.

Принцип вибору вільної освітньої траєкторії в процесі підготовки і професійного становлення означає надання майбутнім учителям технологій різних допустимих шляхів професійного й особистісного розвитку та підготовки і можливостей вибору найкращого з них. У процесі навчання вчителям має бути надана можливість вибору необхідного їм рівня педагогічної освіти, шляхів і способів одержання цієї освіти, а також підвищення своєї кваліфікації. Цей принцип передбачає:

– наявність для кожного рівня підготовки простору між обов'язковим мінімумом змісту основних програм підготовки і вимогами до рівня підготовки випускників технологічних факультетів педагогічних ЗВО;

– забезпечення особистісної орієнтації та варіативності підготовки шляхом різнорівневого подання змісту освіти, виокремлення тих його елементів, які не обов'язкові для засвоєння;

– надання надлишкового числа різноманітних курсів за вибором, відповідних професійним інтересам, схильностям і здібностям майбутніх учителів технологій;

– забезпечення варіативності підготовки за рахунок різної швидкості просування за навчальними програмами, використання індивідуальних навчальних планів, програм для обдарованих студентів, програм індивідуального професійного розвитку для майбутніх учителів технологій.

Принцип наступності професійної підготовки вчителів технологій передбачає безперервність освіти, забезпечення можливості переходу з одного рівня на інший, баланс фундаментальної і прикладної підготовки, наступність між програмами підготовки майбутнього вчителя технологій для роботи в основній і старшій (профільній) школі, наявність наскрізних навчальних планів підготовки.

Цей принцип передбачає організацію профорієнтаційної роботи серед школярів. Учням, які хочуть стати педагогами, може читатися профорієнтаційний курс щодо введення в спеціальність, що дає уявлення про сутність і специфіку діяльності вчителя технологій та формує стійкий інтерес до професії, а також можуть проводитися заняття, що сприяють більш швидкій адаптації до навчання в педагогічному ВНЗ. Бажано проведення великомасштабних досліджень із визначення особистісних характеристик абітурієнтів для успішного виконання ними в майбутньому функцій учителя технологій [2, с. 179].

Принцип відповідності сформованих професійно значущих властивостей і характеристик студента обраному рівню підготовки передбачає, що вдосконалення підготовки майбутнього вчителя технологій має здійснюватися відповідно до вимог сучасності за умов збереження кращих традицій української педагогічної освіти.

Навчальні програми мають визначати зміст навчання відповідно вимог до особистості фахівця і пропонувати найбільш доцільні способи організації його засвоєння. Мають бути усунуті «обов'язкові» знання, що не мають суттєвої значимості для підготовки фахівця певного рівня. Разом із тим навчальні програми повинні мати змістові компоненти, що є основою як для практичної діяльності, так і для одержання на наступному рівні освіти необхідних знань, умінь, навичок, узагальнених способів діяльності з профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Принцип відкритості професійної освіти передбачає:

– наповнення змісту залежно від темпу, траєкторії розвитку студентів;

– участь майбутніх учителів у формуванні змісту своєї підготовки;

– реалізацію суб'єкт-суб'єктних діалогічних відносин педагога і студента у процесі підготовки;

– удосконалення і розвиток системи підготовки на основі взаємозв'язку із зовнішнім середовищем.

Це зумовлено тим, що «відкритість» особистості майбутнього вчителя технологій як синергетичної системи виявляється в процесі її обміну із зовнішнім середовищем інформацією, знаннями та досвідом, впливом на неї соціуму та зовнішніх умов, багаторівневості й ускладнення її структури.

Участь студентів у формуванні змісту підготовки можлива за наявності атмосфери співпраці, культури спільного вирішення проблем, врахування індивідуальних потреб студентів, колективного обговорення та пошуку рішень, загальних для всіх проблем, можливості вибору майбутніми вчителями технологій спецкурсів та участі в розробленні їх тематики. Цей принцип передбачає також створення умов у процесі підготовки майбутніх учителів технологій для взаємонавчання та взаємовдосконалення, розвитку міжіндивідуальних особливостей особистості студентів, надання систематичної допомоги та підтримки викладачів.

У підготовці майбутніх учителів технологій до роботи у профільній школі бажано віддавати перевагу діловим іграм, тобто: імітації окремих елементів уроку або цілих уроків, позааудиторних занять у вигляді складання проектів з елементами наукового дослідження, різних видів семінарів, оскільки вони припускають активну участь у процесі відбору змісту навчання. Особливе місце в семінарських заняттях має займати вільна групова дискусія, стимулююча самостійність та ініціативність студентів в обговоренні проблем профільного навчання учнів і не лише. Деякі семінари можуть проводитися під керівництвом самих студентів.

Реалізація суб'єкт-суб'єктних діалогічних відносин педагога та студентів у процесі підготовки передбачає перехід у їхніх відносинах із суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні діалогові відносини, що сприяє максимально повній самореалізації свого потенціалу кожним студентом і відповідає вимогам особистісно орієнтованого навчання.

Навчання розглядається: в контексті свідомої самостійної діяльності індивіда, а не як результат зовнішнього впливу на нього. Головним є усвідомлення суб'єктом навчання своїх потреб і прояв свідомої активної діяльності для їх задоволення. Згідно із синергетичним підходом взаємодія двох сполучених, взаємопов'язаних систем педагога і студента має приводити до новоутворень, підвищення творчого потенціалу систем, що саморозвиваються, забезпечувати їх перехід від розвитку до саморозвитку.

Принцип всебічного використання розвивального потенціалу професійної підготовки і навчання виявляється в спрямованості підготовки на розвиток особистості майбутнього вчителя технологій та його готовності до розвитку особистості учнів у напрямі майбутньої професійної діяльності. Згідно з положеннями синергетики вчитель, учень, учнівський або учительський колектив можуть вважатися індивідуальними елементами системи освіти. Від їхніх соціальних установок, переконань, властивостей особистості залежить розвиток цієї системи.

Тому вдосконалення системи освіти необхідно починати з особистості вчителя, готуючи цю особистість, у свою чергу, до розвитку особистості учнів. Майбутній учитель технологій повинен вміти керувати складкою системою навчання спрямованою на професійне визначення і становлення учнів. При цьому, згідно з положеннями синергетики, сам вчитель є складною системою, що самоорганізується. Ця система тільки тоді здатна впоратися з вирішенням проблеми, якщо володіє певною відомою різноманітністю, коли вона сама має ще більшу різноманітність, ніж різноманітність проблеми, що розв'язується, або вона здатна створити в собі цю різноманітність.

Спираючись на цей принцип, можна зробити висновок, що викладачі курсів

професійно орієнтованих дисциплін у ЗВО повинні не лише мати достатньо широкі та глибокі знання в галузі педагогіки, психології, інших суміжних наук, а й уміти швидко і ефективно поповнювати ці знання, організовуючи на їх основі процес навчання.

Забезпечити молодого фахівця необхідною «різноманітністю» та «здатністю створити в собі це розмаїття» можливо, за умови модернізації всього комплексу психолого-педагогічної, професійної і методичної підготовки майбутнього вчителя технологій. Головною метою сучасної педагогічної освіти є виховання особистості, здатної до самоактуалізації, що володіє значним творчим потенціалом і здатною реалізувати його в процесі навчання і розвитку особистості учнів, їхніх пізнавальних і творчих здібностей, особистості, здатної до самонавчання, самовиховання, саморозвитку. Тому принцип розвивального потенціалу підготовки передбачає:

- урахування психолого-педагогічних, вікових та інших особливостей студентів, їхніх професійних інтересів;
- застосування різноманітних розвивальних, проблемно-орієнтованих, корпоративних і особистісно орієнтованих методів навчання;
- організації таких форм і методів відпрацювання педагогічної техніки, як моделювання, рольові ігри тощо.

Принцип узгодженості компонентів професійної підготовки передбачає узгоджену або кооперовану взаємодію всіх частин підготовки у складі єдиного цілого. У синергетиці когерентність розуміється як узгоджений перебіг у часі декількох процесів, що відображає функціонування системи як єдиного цілого, в якому наявні далекодіючі сили. Завдяки такій узгодженій, кооперованій поведінці частин системи виникають нові структури, модель самоформування макроскопічних масштабів подій із внутрішньої потенційності [2, с. 182].

У процесі підготовки в майбутніх учителів технологій мають бути сформовані всі необхідні для роботи в профільній школі компетенції. Для цього необхідне залучення всіх циклів навчальних дисциплін до формування цих компетенцій з урахуванням взаємозв’язку навчальних дисциплін одна з іншою та методиками їх викладання.

Побудова змісту освіти й організація процесу навчання повинні здійснюватись узгоджено, на основі єдиного стрижня, наскрізних понять, єдиних курсів, міждисциплінарних зв’язків, єдності педагогічних дій, ціннісних орієнтацій міжнародного, державного та національного рівнів, що буде сприяти оптимізації навчального процесу [14, с. 126].

Узгодженість компонентів підготовки сприятиме організації розвивального освітнього простору (зумисно організованого педагогічного середовища) на основі особистісно орієнтованих педагогічних технологій.

Принцип взаємозв’язку та взаємодоповнення методів, прийомів, засобів і форм підготовки передбачає взаємодію традиційних, сучасних і перспективних методів, прийомів, засобів і форм навчання, спрямованих на забезпечення переходу від традиційної парадигми освіти до особистісно орієнтованої парадигми, в центрі якої перебуває особистість студента з його ціннісними орієнтирами; забезпечення найкращих умов для розвитку особистості майбутніх учителів технологій, їхніх здібностей до самоактуалізації, самонавчання, саморозвитку, самореалізації; підготовці майбутніх учителів технологій до розвитку особистості учнів. Особистісно орієнтований підхід передбачає якісну зміну ставлення до окремої особистості, до її прав на свободу, вільний вибір, особистісну самореалізацію в професійній сфері, життя і творчість.

Висновки. Аналіз науково-педагогічних досліджень дозволив нам виокремити основні методологічні підходи в організації підготовки майбутніх учителів технологій: системний, особистісно орієнтований, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний і

контекстно-модульний. Окрім них враховувалися й інші концептуально важливі підходи, зокрема культурологічний, діяльнісний, технологічний, індивідуально-творчий і міждисциплінарний. Узагальнивши вимоги основних підходів, а також з урахуванням комплексу дидактичних принципів ми сформулювали такі специфічні принципи підготовки майбутніх учителів технологій: вибору вільної освітньої траєкторії в процесі підготовки і професійного становлення; наступності професійної підготовки; відповідності сформованих професійно значущих властивостей і характеристик студента обраному рівню підготовки; відкритості професійної освіти; всебічного використання розвивального потенціалу професійної підготовки і навчання; узгодженості компонентів професійної підготовки; взаємозв'язку та взаємодоповнення методів, прийомів, засобів і форм підготовки.

Визначені нами принципи дозволяють розглядати педагогічну систему, як керований процес цілеспрямованого досягнення цілей навчання і виховання майбутніх учителів технологій в плані їхнього професійного розвитку [2, с. 93]. Запропонована система принципів професійної підготовки вчителів технологій розкриває основні вимоги до побудови освітнього процесу в педагогічних ЗВО (планування, проектування, реалізація, управління, контроль і корегування), завдяки чому навчання вчителів технологій у ЗВО набуває цілеспрямованого й організованого характеру [14, с. 127]. Процес професійної підготовки вчителів технологій є складним і багатоаспектним, тому дотримання запропонованих специфічних принципів разом з іншими розглянутими закономірностями і принципами навчання вважаємо необхідним для оптимального функціонування системи підготовки майбутніх учителів технологій у педагогічних ЗВО, ефективної професійної підготовки і підвищення рівня компетентності випускників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу ; пер. с англ. – СПб. : ПИТЕР, 2003. – 351 с. – (Мастера психологии).

2. Сучасні аспекти підготовки вчителів технологій [текст] : монографія / М. А. Пригодій – Чернігів : ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2011. – 384 с.

3. Гончаренко С. У. Дидактична концепція змісту освіти / С. У. Гончаренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К. ; Вінниця, 2002. – Вип. 2. – С. 22–26.

4. Королев Ф. Ф. Системный подход и возможности его применения в педагогических исследованиях / Ф. Ф. Королев // Советская педагогика. – 1970. – № 9. – С. 103-106.

5. Гончаренко С. У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко та ін. ; за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. – К. : Вища шк., 2003. – 323 с.

6. Розов Н.С. Культура, ценности и развитие образования (Основания реформы гуманитарного образования в высшей школе) [учебное пособие]. – М. : Исследовательский центр, 1991. – 154 с.

7. Pedagogical Constitution of Europe [Electronic resource] // Association of Rectors of pedagogical universities in Europe. – Access Mode : http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopys-yevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy.

8. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи / О. Митник // Початкова школа. – 2009. – № 11. – С. 35-37.

9. Сікорський П. І. Модульно-рейтингова система навчання у ліцеях : навч.-метод. посібник / П. І. Сікорський. – Львів : Академічний експрес, 1997. – 96 с.

10. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах : монографія / Гуревич Роман Семенович. – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 410 с.

11. Махмутов М. И. Принципы обучения как системообразующий фактор взаимосвязи общего и профессионального образования в среднем профтехучилище / М. И. Махмутов, В. С. Безрукова // Взаимосвязь общего и профессионального образования учащихся средних ПТУ. – М., 1983. – С. 15-31.

12. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю : монографія / Андрій Вікторович Литвин. – Львів : Компанія «Манускрипт», 2011. – 498 с.

13. Волкова Н. П. Педагогіка : [посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Наталія Степанівна Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2001. – 576 с.

14. Бойчук В. М. Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій : монографія / Віталій Миколайович Бойчук. – Вінниця : ФОП Рогальська О. І., 2015. – 564 с.

REFERENCES

1. Maslou A. Motivatsiya i lichnost [Motivation and personality] / Abrakham Maslou ; per. s angl. – SPb. : PITYeR, 2003. – 351 s. – (Mastera psikhologii).

2. Suchasni aspekty pidghotovky vchyteliv tekhnologhij [Modern aspects of teaching teachers of technology] [tekst] : monoghrafija / M. A. Pryghodij – Chernighiv : ChNPU imeni T.Gh. Shevchenka, 2011. – 384 s.

3. Ghoncharenko S. U. Dydaktychna koncepcija zmistu osvity [Didactic concept of the contetnt of education] / S. U. Ghoncharenko // Suchasni informacijni tekhnologhiji ta innovacijni metodyky navchannja v pidghotovci fakhivciv : metodologhija, teorija, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. – K. ; Vinnycja, 2002. – Vyp. 2. – S. 22–26.

4. Korolev F. F. Sistemnyy podkhod i vozmozhnosti ego primeneniya v pedagogicheskikh issledovaniyakh [Systems approach and its application in pedagogical research] / F. F. Korolev // Sovetskaya pedagogika. – 1970. – № 9. – S. 103-106.

5. Ghoncharenko S. U. Metodyka navchannja i naukovykh doslidzhenj u vyshhij shkoli [Methodology of studying and research in high school] / S. U. Ghoncharenko, P. M. Olijnyk, V. K. Fedorchenko ta in. ; za red. S. U. Ghoncharenka, P. M. Olijnyka. – K. : Vyshha shk., 2003. – 323 s.

6. Rozov N.S. Kultura, tsennosti i razvitie obrazovaniya (Osnovaniya reformy gumanitarnogo obrazovaniya v vysshey shkole) [Culture, values and development of education (Foundations of the reform of humanitarian education in higher education)] [uchebnoe posobie]. – M. : Issledovatelskiy tsentr, 1991. – 154 s.

7. Pedagogical Constitution of Europe [Electronic resource] // Association of Rectors of pedagogical universities in Europe. – Access Mode : http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopys-yevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy

8. Mytnyk O. Rozvytok profesijnoji kompetentnosti suchasnogho vchytelja: realiji i perspektyvy [Development of professional competence of a modern teacher: realities and perspectives] / O. Mytnyk // Pochatkova shkola. – 2009. – # 11. – S. 35-37.

9. Sikorsjkyj P. I. Moduljno-rejtynghova systema navchannja u licejakh [Modular-rating system of training in lyceums] : navch.-metod. posibnyk / P. I. Sikorsjkyj. – Ljviv : Akademichnyj ekspres, 1997. – 96 s.

10. Ghurevych R. S. Teorija i praktyka navchannja v profesijno-tekhnichnykh zakladakh : monoghrafija [The theory and practice of training in vocational schools] / Ghurevych Roman Semenovych. – Vinnycja : DOV «Vinnycja», 2008. – 410 s.

11. Makhmutov M. I. Printsipy obucheniya kak sistemoobrazuyushchiy faktor vzaimosvyazi obshchego i professionalnogo obrazovaniya v srednem proftekhuchilishche [Principles of education as a backbone factor in the relationship of general and vocational education in the secondary vocational school] / M. I. Makhmutov, V. S. Bezrukova // Vzaimosvyaz obshchego i professionalnogo obrazovaniya uchashchikhsya srednikh PTU. – M., 1983. – S. 15-31.

12. Lytvyn A. V. Informatyzacija profesijno-tekhnichnykh navchaljnykh zakladiv budiveljnogho profilju : monoghrafija [Informatization of vocational schools of building profile] /

Andrij Viktorovych Lytvyn. – Ljviv : Kompanija «Manuskrypt», 2011. – 498 s.

13. Volkova N. P. Pedaghoghika [Pedagogy] : [posibnyk dlja studentiv vyshhykh navchaljnykh zakladiv] / Natalija Stepanivna Volkova. – K. : Vyd. centr «Akademija», 2001. – 576 s.

14. Bojchuk V. M. Teoretychni i metodychni osnovy khudozhnjo-ghrafichnoji pidghotovky majbutnjogho vchytelja tekhnologhij : monoghrafija [Theoretical and methodological foundations of artistic and graphic preparation of the future teacher of technologies] / Vitalij Mykolajovych Bojchuk. – Vinnycja : FOP Roghaljsjka O. I., 2015. – 564 s.

GUREVICH R., BOYCHUK V.

SCIENTIFIC APPROACHES AND PRINCIPLES OF PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES

In the article the main methodological approaches in organizing the training of future technology teachers are outlined: systematic, personally oriented, synergetic, axiological, competence and context-modular one. In addition to them, other conceptually important approaches, including cultural, activity, technological, individual-creative and interdisciplinary, were taken into account. Summarizing the requirements of the main approaches, and also taking into account the complex of didactic principles, we formulated the following specific principles for the training of future technology teachers: the choice of a free educational trajectory in the process of preparation and professional development; continuity of professional training; correspondence of the formed professionally significant properties and characteristics of the student to the chosen level of training; openness of vocational education; the full use of the development potential of vocational training and training; coherence of components of vocational training; interconnection and complementarity of methods, methods, means and forms of training.

The principles that allow considering the pedagogical system as a controlled process of the purposeful achievement of the purposes of education and education of future technology teachers in terms of their professional development are determined. The proposed system of principles of professional training of technology teachers reveals the main requirements for the construction of educational process in pedagogical aspect (planning, designing, implementation, management, control and correction), which makes the teaching of technology teachers in ZOO acquire a purposeful and organized character. The process of professional training of technology teachers is complex and multifaceted, so observing the proposed specific principles, together with other considered laws and principles of learning, are considered necessary for optimal functioning of the system of training future technology teachers in pedagogical aspect, effective professional training and raising the level of competence of graduates.

Key words: *technology teacher, professional training, scientific approaches, pedagogical system, principles.*

Надійшла до редакції 02.06.2018 р.

УДК 378.011.3-051:6]:004.77=111
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647106
ORCID 0000-0002-5039-2511

CLOUD TECHNOLOGIES AND THEIR WAYS OF USE IN THE PROCESS OF PREPARATION OF THE FUTURE TEACHERS OF LABOR EDUCATION

Alina Ishchenko
Valentyna Tytarenko

У статті розглядаються аспекти застосування хмарних технологій у навчальному процесі професійної підготовки в університеті. Проаналізовано основні особливості системи Google Apps for Education та ключові служби Google, які допомагають студентам навчатися, вдосконалювати свої навички та здібності, а також сприяють професійному зростанню майбутніх учителів трудового навчання.

Зазначено, що використання хмарних технологій у навчальному процесі вивчається широким колом місцевих та зарубіжних науковців. Ці технології можуть бути широко використані у професійній діяльності майбутніх учителів трудового навчання, а саме: G-mail, Документи Google, Сайти Google, блоги та Google Академію. Розкрито особливості використання хмарних сервісів при підготовці майбутніх учителів трудового навчання на факультеті технологій та дизайну, які застосовуються під час лабораторних занять з дисципліни «Основи інформаційних технологій». Говорячи про хмарні технології, не можливо не сказати про сайти, тому що багато вчителів трудового навчання мають особисті сайти, на яких вони представляють навчальні матеріали, різні майстер-класи, банки ідей, методичну скарбницю, яка містить розробки уроків і позакласних заходів, цікаві дидактичні матеріали, фото робіт учнів тощо.

Визначено, що хмарні технології пропонують альтернативу традиційним формам організації навчання, створюючи можливість особистого навчання, інтерактивних занять і колективного навчання, адже вони стимулюють інноваційні процеси, радикально змінюють навчальне середовище, роблять освіту більш доступною, мобільною, забезпечують спільний і безперервний доступ студентів до інформаційних освітніх ресурсів та сприяють формуванню віртуальних спільнот. Використання подібних сервісів у процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання не тільки спрощує доступ до документів, але й зацікавлює, активізує роботу майбутнього фахівця, дає змогу отримати навички співпраці в команді при підготовці спільного проекту.

Ключові слова: *хмарні технології, сервіси Google, професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання.*

The formulation of the problem. In today's conditions none of the educational institution can work effectively without the use of modern information technologies. Cloud technologies are an alternative to the classical model of education. They provide innovative processes, radically change the learning environment and provide education with greater accessibility, mobility, provide students with common and continuous access to information educational resources and promote the formation of virtual communities. The only thing that needs to be provided to teachers and students that learn material using cloud-based technologies is access to the Internet.

The expediency and necessity of introducing the means of informational-communication technologies on the basis of cloud technologies in Ukraine is declared at the state level and reflected in the national project «Open World» (2010-2014), in the Strategy of

© A. Ishchenko, V. Tytarenko, 2018

the Information Society Development in Ukraine for 2013-2020, which involves the formation of a modern information infrastructure based on cloud technologies [4].

The analisys of publications. The use of cloud technologies in the educational process is studied by a wide range of scientists, both foreign and domestic. Among the Ukrainian scholars we can distinguish: Bykov V., Vakaliuk T., Voitovych I., Kuzminska N., Lytvynova S., Lotiuk Yu., Maklakov H., Morze N., Oleksiuk V., Semerikov S., Serhiienko V., Soroko N., Seidametova Z., foreign scholars are: Armbrust M., Buchanan L., Lane A., Liyoshi T., Nijholt A., Kumar V., Fox A., Griffith R., Subramanian K., Sultan N. та ін. [2, С. 45–52].

The modern term cloud computing has begun to be used in the world of information technology since 2008. Cloud technologies are technologies that enable Internet users to access server computer resources and use software as an online service. Integration of cloud services into education today is a relevant subject for research.

Despite the fairly large number of works in the field of cloud technologies, experiments on their use and implementation in the learning process continue and give new results.

There are many Web apps, presentation platforms, and collaboration tools that are more elaborate and flashy, but the Google products are easy to use, with interfaces familiar to anyone who has ever used any word processing or presentation application. They are also free, and are universally available to anyone with virtually any type of smart device.

The Google Apps for Education cloud service is used in the field of training of the specialists in the field of labor training.

Google Apps for Education is web applications based on cloud technologies that provide students and teachers with the tools needed to effective communication and collaborative work.

They are used to create, collaboratively edit and discuss documents, tables, presentations using Google Docs; students can create individual and collective blogs and add a variety of materials into them: documents, calendars, notebooks, news; create a personalized Google search system, add them with useful links, which provides the ability to use secure educational search systems; create personal and collective Google Notebooks, comment and classify notes, open your notations for general use; create personal calendars and add a description of events into them, collectively plan activities; create a Picasa album, place pictures and photos in these albums, then use them on sites and blogs, link photos with Google maps; create their own video tutorials and groups, use YouTube media resources, and place their own video clips online; create a Web site on a Google site and construct it from many already familiar objects; add documents, tables, calendars, photos, videos, news, etc. to your site [7, С. 105–107].

Today, cloud services during the preparation of future teachers of labor training at the Faculty of Technologies and Design are used during the laboratory classes on the «Fundamentals of Information Technologies» discipline, which uses software that does not require licensing and upgrade versions. It is also important that the use of the cloud computing technologies eliminates the need for technical support for software, since control and monitoring of its operation, in particular, data storage, copying, protection against computer viruses and Internet attacks the provider makes itself. In this way of learning the student does not need a powerful computer with a large amount of memory, CD and DVD drives because all data is stored in the cloud. For learning, for example, just enough a regular laptop or a compact netbook, where the main thing is to connect to the Internet. These documents can be worked on collaboratively in real-time, by both staff and students, and they can be shared with the world or kept private according to your needs.

Students begin their work with creating their own e-mail G-mail.

Google Mail (G-mail) is a product of Google that provides a free e-mail with a huge storage space (about 7 Gigabytes). Google account gives you the ability to work with Gmail, Google+, YouTube and many other Google services. It includes the G-mail address and Google

profile, which allows you to improve and personalize Google's use [8, P. 214–215]. An example of the interface of G-mail e-mail is shown in Figure 1.

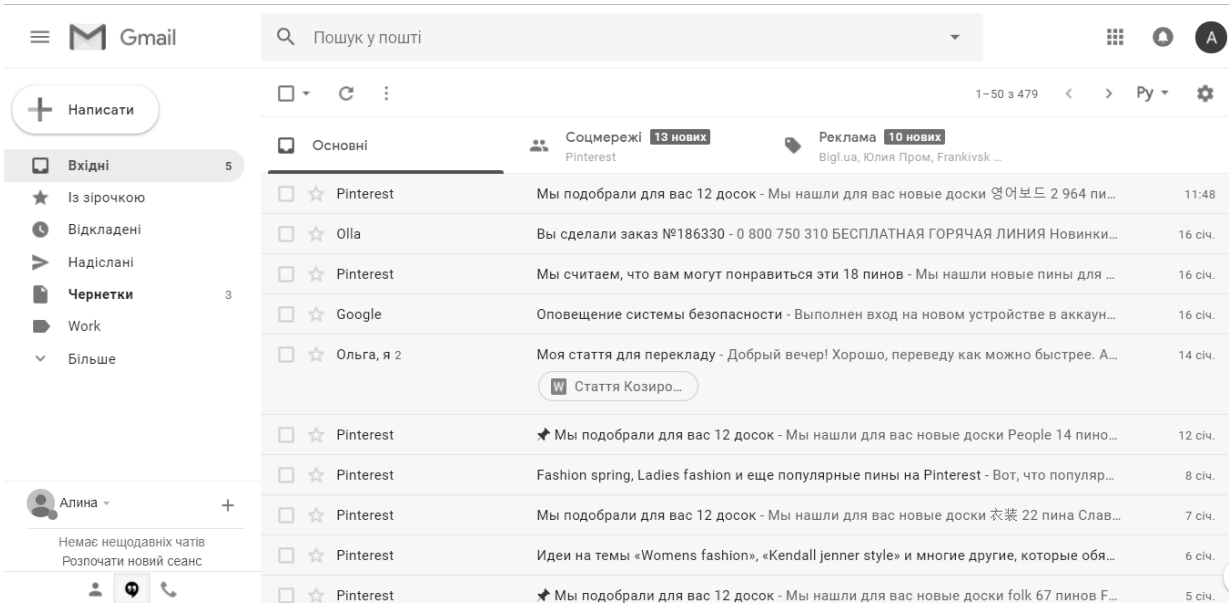

Figure 1. Interface of Google Mail (G-mail)

Using the created account, students can work with Google Drive and Docs (Figure 2) – integrated service components for storing, using, creating, modifying, and publishing any type of files. Google Docs uses text-based online publishers to create, modify, and publish text documents, tables, presentations, drawings, and forms of Google. These Web documents are closely linked to other GoogleApps products and provide great opportunities for collaborative work in real time.

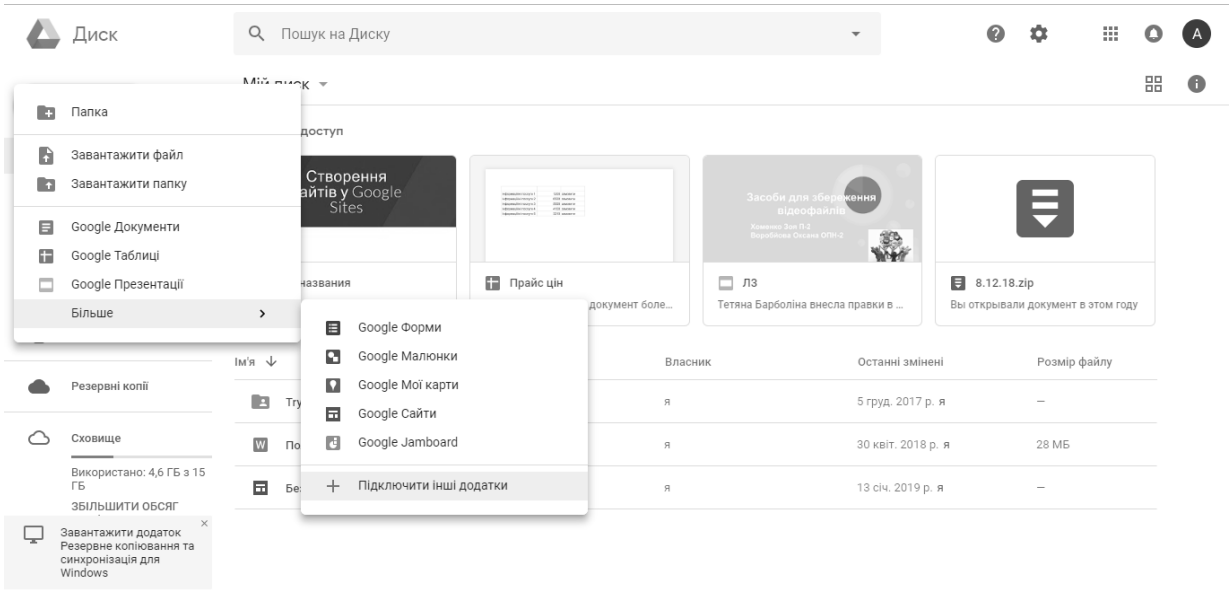

Figure 2. The Google Drive service and Google Docs window

With Google Drive, students centrally manage all their files, including Google Docs. Google Drive is a portable personal archive of files and folders that is always with you. It provides the ability to save all files and give other people access to any file. This service allows

you to get access to files, folders, and Docs in your Web browser or from any device on which this application is installed. In case of failure of personal devices, files will be securely stored on Google Drive. There you can store virtually everything and almost free of charge. Google Drive allows you to save any files, including text documents, presentations, music, photos and videos. You can open many types of files in your browser, including PDF files, Microsoft Office files [5, P. 150-154].

Another efficient service in the training of the future teachers of labor education is Google Sites – a service from Google, which offers its users the service of free creation and hosting of sites on the Internet. The service is a part of Google Apps [9, P. 201]. Many teachers of labor education have personal sites on which they present teaching materials, various master classes, ideas banks, methodical treasury, which contains the development of lessons and extracurricular activities, interesting didactic materials and photo products of students. As example we can mention the personal website of Boiarskyi Anatolii Volodymyrovych – teacher-methodologist of Computer Science, Drawing of Lokhvytska Gymnasium №1 (Figure 3). This site allowed him to systematize the achieved experience, to summarize the results of self-education, to share the results of his work with colleagues, teachers and students.

The main difference of creating sites in Google Sites is the ability to give access to your site to other users. The site owner can invite other users to work together, distribute access rights to materials, use information from other Google services on the site. In order to start creating sites, students create their own accounts on Google. They log into their account and choose Google Sites on their page. Actions on creating sites are simple and illustrated on the interface of the service [3, P. 97–99].

Templates are available to download, or students can create their own from scratch to fit in with their own faculty colors and logo. Students can upload files, create sites that have joint authors, and enjoy the ability to work on sites anywhere they have an Internet connection. Google Sites is also great for creating e-portfolios for both staff and students.

Based on Google Sites projects have a platform for comments and statistics services, and therefore each student will receive feedback from a teacher and groupmates, which in turn helps them to give students the love of research work.

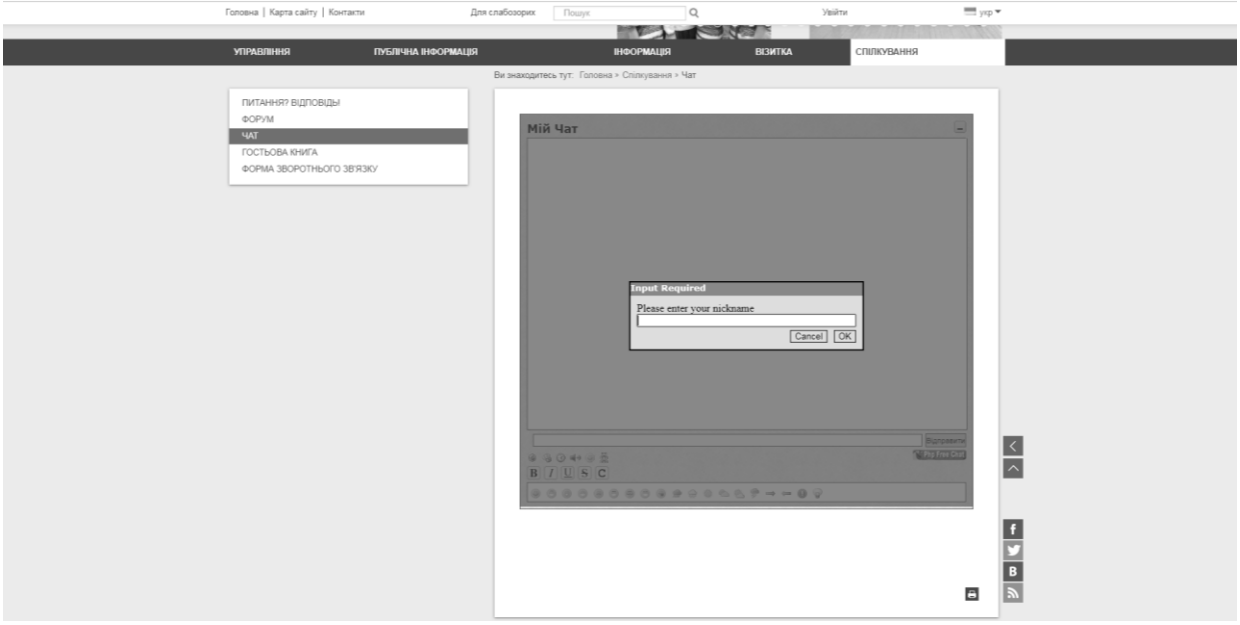

Figure 3. Example of the personal website of Boiarskyi A. V.

Being acquainted with the basics of site design students can move on to blogging. Blog is a personal page on the Internet, which is maintained and updated by the user at a convenient time. The blog posts lessons (topic, presentation material, tasks and tests). The blog is used to distribute educational materials or links to them. With the help of the educational blog you can complete the material outlined on the lesson with interesting facts, videos and necessary comments. With a blog post you can give a free ad, a preview, a reminder [6, P. 105-111].

Today it is impossible to imagine learning without the use of the Google search system – an online service (software and hardware complex with a Web-interface), which provides the ability to search information on the Internet. Today, this system is the world leader in modern Internet search. This is the most powerful, reliable and high-speed search system that delivers good search results in English as well as in Ukrainian. It uses the Yahoo search database and search algorithms, has its own Web-directory, supports search within the specified web site, gives excellent results in search of resources related to information technologies. But modern, universal search systems are not best suited for finding scientific information. Students use specialized scientific search systems with the aim to find such information. To search for such information, specialized scientific research systems are used. This search system includes the Google Academy, which allows you to search for scientific information and literature. Using a single request form, you can search in different disciplines and in different sources, including reviewed articles, dissertations, books, abstracts and reports published by publications of scientific literature, professional associations, higher education institutions and other scientific organizations. The Google Academy allows you to find the research that most closely matches your query among a large number of scientific papers [1, P. 21–23]. Such an example is the profile of the doctor of pedagogical sciences Sliusarenko Nina Vitaliivna (Figure 4) – a leading scientist in the field of technological education.

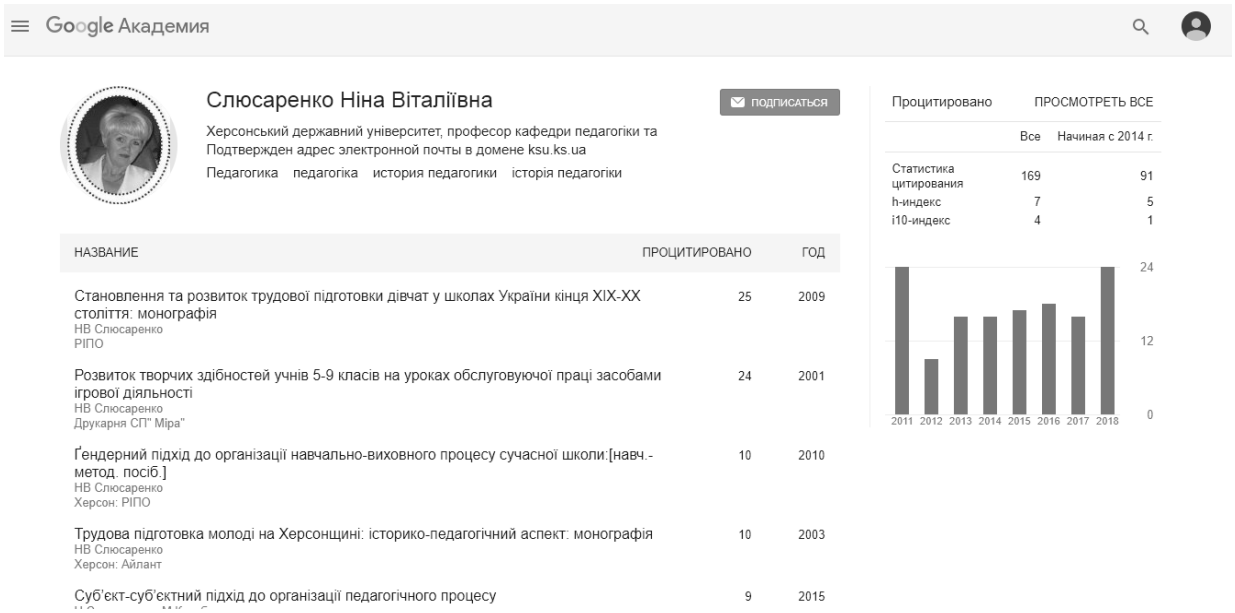

Figure 4. Example of the Google Academy page

All students are eager to learn new technologies, develop their intellectual abilities, and teachers through their cloud services increase their level of information and communication competence. Also we should note the increase of the positive motivation of students to study.

The use of these services in the process of preparing of the future teacher of labor education not only simplifies access to documents, but also interests, activates the work of the

future specialist, allows students to get skills in team work in the process of preparing a joint project.

Given all of the foregoing, one can confidently say that cloud technologies in education are its future. Cloud technologies offer an alternative to traditional forms of learning organization, creating an opportunity for personal learning, interactive classes and collective teaching. Cloud technologies have enormous potential and offer wide opportunities not only for educational institutions, but also for any person who is interested in obtaining quality education. The introduction of cloud technologies will not only reduce the cost of acquiring the necessary software, improve the quality and effectiveness of the educational process, but will also prepare for life in the modern information society.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архіпова Т. Л. Технології «хмарних обчислень» в освітніх закладах // Хмарні технології в освіті. Матеріали Всеукраїнського науково-методичного Інтернет-семінару (Кривий Ріг – Київ – Черкаси – Харків, 21 грудня 2012р.). Кривий Ріг: Видавничий відділ КМІ, 2012. – С.72.

2. Биков В. Ю. Хмарні технології і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ / В. Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. – №10. – 2011. – С. 8-23.

3. Вакалюк Т. А. Можливості використання хмарних технологій в освіті / Т. А. Вакалюк // Актуальні питання сучасної педагогіки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Острог, 1-2 листопада 2013 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 97–99.

4. Литвинова С. Г. Хмарні технології як засіб розбудови інноваційної школи [Електронний ресурс] / С. Г. Литвинова. – http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip14.html

5. Осадчий В. В. Використання Інтернет-ресурсів для професійної підготовки майбутніх учителів : навч.-метод. посіб. / В. В. Осадчий. – Мелітополь : РВЦ МДПУ, 2011. – 116 с.

6. Мінтій І. С. Використання Документів Google як умова оптимізації спільної роботи / І. С. Мінтій // Теорія та методика електронного навчання. – Кривий Ріг : Видавничий відділ НМетАУ, 2015. – Том І. – С. 150-154.

7. Сейдаметова З. С. Хмарні сервіси в освіті / З. С. Сейдаметова, С. Н. Сєйтвелієва // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 9. – С. 105-111.

8. Alec Bodzin The Inclusion of Environmental Education in Science Teacher Education. USA: Springer, 2010. – 352 p.

9. Bruce Drushel Information and New Media Technology. New York: Continuum International Publishing Group, 2011. – 278 p.

REFERENCES

1. Arkhipova T. L. Tekhnolohii «khmarnykh obchyslen» v osvitnikh zakladakh [Technologies of «cloud computing» in educational institutions] // Khmarni tekhnolohii v osviti. Materialy Vseukrainskoho naukovo-metodychnoho Internet-seminaru (Kryvyi Rih – Kyiv – Cherkasy – Kharkiv, 21 hrudnia 2012 r.). Kryvyi Rih: Vydavnychyi viddil KMI, 2012. – S.72.

2. Bykov V. Yu. Khmarni tekhnolohii i novi funktsii IKT pidrozdiliv osvitnikh i naukovykh ustanov [Cloud technologies and new ICT functions units of educational and scientific institutions] / V. Yu. Bykov // Informatsiini tekhnolohii v osviti. – №10. – 2011. – S. 8–23.

3. Vakaliuk T. A. Mozhlyvosti vykorystannia khmarnykh tekhnolohii v osviti [Possibilities of using cloud technologies in education] / T. A. Vakaliuk // Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Ostroh, 1-2 lystopada 2013 roku). – Kherson : Vydavnychyi dim «Helvetyka», 2013. – C. 97–99.

4. Lytvynova S. H. Khmarni tekhnolohii yak zasib rozbudovy innovatsiinoi shkoly [Cloud technologies as a means of building an innovation school] [Elektronnyi resurs] / S. H. Lytvynova. – http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip14.html

5. Ocadchyi V. V. Vykorystannia Internet-resursiv dlia profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Use of Internet resources for the training of future teachers] : navch.-metod. pocib. / V. V. Ocadchyi. – Melitopol : PVTs MDPU, 2011. – 116 c.

6. Mintii I. S. Vykorystannia Dokumentiv Google yak umova optymizatsii spilnoi roboty [Use of Google Docs as a condition for collaborative optimization] / I. S. Mintii // Teoriia ta metodyka elektronnoho navchannia. – Kryvyi Rih : Vydavnychyi viddil NMetAU, 2015. – Tom I. – S. 150–154.

7. Seidametova Z. S. Khmarni servisy v osviti [Cloud services in education] / Z. S. Seidametova, S. N. Sieitveliieva // Informatsiini tekhnolohii v osviti. – 2011. – № 9. – S. 105–111.

8. Alec Bodzin The Inclusion of Environmental Education in Science Teacher Education. USA: Springer, 2010. – 352 p.

9. Bruce Drushel Information and New Media Technology. New York: Continuum International Publishing Group, 2011. – 278 p.

ISHCHENKO A., TYTARENKO V.

CLOUD TECHNOLOGIES AND THEIR WAYS OF USE IN THE PROCESS OF PREPARATION OF THE FUTURE TEACHERS OF LABOR EDUCATION

The article covers the aspects of application of cloud technologies in the educational process. The analysis of key features of the Google Apps for Education system and key Google services that help students to learn, to improve their skills and abilities, and promote the professional growth of the future teachers of labor education is analyzed.

We mentioned that the use of cloud technologies in the educational process is studied by a wide range of local and foreign scholars. These technologies can be widely used in the professional activity of the future teachers of labor education. They include G-mail, Google Docs, Google Sites, blogs and Google Academy.

Also we disclosed the features of using cloud services during the preparation of future teachers of labor training at the Faculty of Technologies and Design which are used during the laboratory classes on the "Fundamentals of Information Technologies" discipline. Talking about cloud technologies we can't help saying about sites because many teachers of labor education have personal sites on which they present teaching materials, various master classes, ideas banks, methodical treasury, which contains the development of lessons and extracurricular activities, interesting didactic materials and photo products of students.

We concluded that cloud technologies offer an alternative to traditional forms of learning organization, creating an opportunity for personal learning, interactive classes and collective teaching.

Key words: *cloud technologies, Google services, the professional training of the future teachers of labor education.*

Надійшла до редакції 6.06.2018 р.

УДК 37.091.12:005.336.5
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647128
ORCID 0000-0002-8822-9517

ПРОЕКТУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

Віктор Стрельніков

У статті охарактеризовано проектування як тісно пов'язану з педагогічною діяльністю функцію педагога (інформаційну, комунікативну, організаторську, конструктивну, прогностичну тощо), обґрунтовано важливість проективних знань, умінь і навичок. Сучасні дослідники вказують на проектування як таку операційну систему впливів, яка робить виховний процес достатньо прогнозованим і керованим, як можливу модель взаємодії суб'єктів, коректування якої здійснюється на основі педагогічного передбачення, прогнозування процесу взаємодії та його результатів. Метою статті є дослідження теоретичних засад розвитку проектувальної майстерності, необхідної в сучасних умовах професійної діяльності педагога, і важливого складника його професійної культури. Завданнями дослідження є: визначити критерії і показники проектувальної майстерності педагога на основі системного підходу; сформулювати вимоги до знань педагога, які передують появі проектувальної майстерності, та побудувати систему педагогічних умінь, що становлять структуру проектувальної майстерності як частини його професійної культури.

Визначено критерії і показники проектувальної майстерності педагога: самостійність, професійно зорієнтоване мислення, творче ставлення до проектувальної діяльності, ціннісна орієнтація на проектувальну діяльність, рівень розвитку професійних якостей і здібностей, вміння проектування дидактичних систем з використанням перспективних інноваційних та інформаційних технологій

З'ясовано вимоги до проектанта, оскільки діяльність педагога передбачає певне співвідношення й інтеграцію традицій і новаторства, норми і творчості. З одного боку, високий професіоналізм проектантів означає бездоганне знання апробованих методів і засобів своєї роботи, їх оптимальне використання, з іншого – має носити творчий характер, передбачаючи прагнення розвивати й удосконалювати як свій власний досвід у цій галузі, так і інтегрований досвід співтовариства педагогів, методистів і вчителів. Доведено наявність тісного зв'язку прогностичних, проектувальних і управлінських функцій педагога,

Експериментальне дослідження підтвердило висновок, що сучасні завдання модернізації освіти вимагають від проектанта компетентних комплексних дій, спрямованих на зміну функцій елементів дидактичних систем. Проектувальну майстерність педагога визначено ефективною, якщо, по-перше, створені проекти не вимагають додаткових ресурсів; по-друге, їх можна застосувати іншим педагогам, не зважаючи на їхній досвід і педагогічну майстерність; по-третє, існують потенційні можливості для зниження витрат на його експлуатацію без втрати якості роботи.

Ключові слова: *педагог, професійна культура, проектувальна діяльність, критерії і показники проектувальної майстерності, вимоги до проектанта.*

Постановка проблеми. Впровадження у навчальний процес інноваційних систем вимагає детального й ретельного проектування, не лише попереднього планування майбутніх змін, а й передбачення наслідків їх впливу на життя і здоров'я суб'єктів навчального процесу. Це виводить проблему проектування на одне з перших місць у теорії педагогіки і практиці діяльності педагога. Установка на розвиток його проектувальної майстерності означає перехід від переважно адаптивного ставлення до навчальної системи, яке передбачає перманентне лаштування її під інші соціальні

© В. Стрельніков, 2018

інститути, до креативно-активного, яке передбачає перетворення її в один з головних рушіїв розвитку професійної культури педагога.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, показує, що хоча проектування перейшло у арсенал педагогів із технічних галузей знань (інженерія, архітектурне будівництво, машинобудування), воно має педагогічні начала. Уявлення дослідників про перспективи розвитку виховної роботи, змісту і технологій освіти лягли в основу створення ряду проектів. Вирішенню проблем професійної підготовки педагога як суб'єкта проектування власних дидактичних і виховних систем, присвячені ряд сучасних досліджень. Так, психолого-педагогічному проектуванню виховного процесу в сільській загальноосвітній школі присвячені ґрунтовні публікації О. Коберника [3]. Також розглядалися шляхи формування готовності майбутніх педагогів до проектування організаційних форм виховної діяльності (О. Безпалько [1]), професійна майстерність педагога-вихователя як передумова особистісного зростання учнівської молоді (О. Дубасенюк [2]), підготовка викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури (Л. Лебедик [4-8]), психодидактика проектування навчально-книжкових комплексів для студентів ВНЗ (А. Фурман, Г. Гірняк, А. Гірняк [9]) та ін.

Проектування тісно пов'язується із педагогічною діяльністю, оскільки деякі автори, розкриваючи функції педагога (інформаційну, комунікативну, організаторську, конструктивну, прогностичну тощо), обґрунтували важливість проективних знань, умінь і навичок. Сучасні дослідники вказують на проектування не лише відчуженої від актуалізованого стану свідомості суб'єкта форми дії вихователя і змісту загальної виховної мети, а й її поетапного досягнення, що забезпечує таку операційну систему впливів, яка робить виховний процес достатньо прогнозованим і керованим. Ми погоджуємося із розглядом проектування педагогічної діяльності як побудови можливої моделі взаємодії суб'єктів, коректування якої здійснюється на основі педагогічного передбачення, прогнозування процесу взаємодії та його результатів [3].

Отже, результати досліджень українських авторів засвідчують підвищений інтерес науковців до даної проблематики. Проте, незважаючи на інтенсивні пошуки вчених із метою створення єдиної теорії, поки залишаються слабко вивченими питання термінології даної проблематики, її змістовного наповнення.

Тому **метою** цієї статті є дослідження теоретичних засад розвитку проектувальної майстерності, необхідної у сучасних умовах професійної діяльності педагога і важливого складника його професійної культури.

Завданнями дослідження є: 1) визначити критерії і показники проектувальної майстерності педагога на основі системного підходу; 2) сформулювати вимоги до знань педагога, які передують появі проектувальної майстерності, та побудувати систему педагогічних умінь, які становлять структуру проектувальної майстерності як частини його професійної культури.

Розпочинаючи виклад сутості й результатів нашого теоретичного дослідження, зокрема, *першого* його завдання, зазначимо, що застосування поняття «проектувальна майстерність» в педагогіці сприятиме перегляду уявлень про деякі традиційні категорії, вирішенню ряду методологічних проблем, оскільки розширить термінологічний простір науки.

Для побудови системи критеріїв і показників проектувальної майстерності педагога ми брали до уваги, що для дидактики вищої школи інтерес становлять соціологічне і психологічне уявлення про проектування, яке, як інтегрований феномен, вимагає також соціологічних знань (як елемент соціального проектування). Проектування педагогічних явищ здійснюється педагогами за допомогою механізмів

самопізнання, самоорганізації, самоосвіти як прагнення до професійно-творчої самореалізації, де творчість є способом інтенсифікації процесу.

Виходячи із системного підходу, нами визначені критерії і показники проектувальної майстерності педагога: 1) *самостійність*, що була початком підготовки педагога до проектування і містила у собі: здатність особистості адекватно оцінювати рівні вмінь проектування дидактичних систем, професійної навченості, професійної мотивації, задоволення своєю діяльністю; здатність раціонально організовувати і планувати свою роботу, саморегуляцію в освітній діяльності, організаційні і комунікативні здібності під час роботи в колективі; самостійне оволодіння знаннями, вміннями і навичками зі своєї спеціальності, розширення і поглиблення професійно значимих якостей і здібностей, постійна готовність до професійного відновлення; 2) *професійно зорієнтоване мислення*, вміння використовувати прийняті прийоми вирішення завдань, виробляти тактику і стратегію проектувальних дій, до якого входили: раціонально-логічне мислення (здатність до виявлення закономірностей, правил професійної діяльності; цілісне бачення, системний аналіз і прогнозування дидактичних систем); значеннєва професійна пам'ять (розвинуті мнемонічні здібності, що виконували не тільки функцію збереження значимої інформації, а й функції її активного розумового опрацювання, установлення логічних і асоціативних зв'язків); вербальні здібності (професійно-семантичне розуміння, вербальне мислення і здатність до словесних аналогій, ерудиція, здатність до професійного діалогу); 3) *творче ставлення до проектувальної діяльності*, розвинута здатність до інновацій у викладанні, збагачення досвіду професії за рахунок особистої творчості, яке передбачало: творчу уяву й інтуїтивне мислення; образну професійну пам'ять; акторське мистецтво (мовну імпровізацію, мистецтво перевтілення, здатність до емпатії, впливу на особистість через спілкування); 4) *ціннісна орієнтація на проектувальну діяльність*, установка на самовдосконалення; мотиваційна спрямованість на суб'єкт-суб'єктну взаємодію в навчанні; прагнення до творчої самореалізації; 5) *рівень розвитку професійних якостей і здібностей*, необхідних для проектування дидактичних систем: готовність до рівноправної особистісної взаємодії в системі «викладач-студент»; громадянська зрілість, високий моральний рівень; рефлексивна саморегуляція: воля, імпровізація в діях, організаційна гнучкість; розвинута здатність до інновацій у педагогічній праці; володіння методами аналітико-синтетичної переробки інформації й алгоритмами інформаційного пошуку; інформаційна грамотність; володіння технологіями підготовки й оформлення результатів навчально-методичної, дослідно-експериментальної, науково-дослідної роботи; здатність до освоєння програмних продуктів; 6) *вміння проектування дидактичних систем з використанням перспективних інноваційних та інформаційних технологій*: знання їхніх можливостей; уміння адаптувати і застосовувати програмні засоби з урахуванням особливостей навчання.

Виділені критерії і показники використовувалися у підготовці програм навчання викладачів у системі підвищення кваліфікації і відображали необхідний рівень знань, умінь і навичок для успішного проектування дидактичних систем. Науково-пошукову діяльність викладача спрямовано, у першу чергу, не на предмет викладання, а на навчальну діяльність студентів та її зорганізованість, тому її суть вбачаємо не стільки в пізнанні, скільки у створенні методик і проектів; її основна функція – продукувати педагогічні проекти, які, по-суті, не перевіряються на істинність, а на можливість практичної реалізації. Складність проектування як діяльності педагога полягає у поєднанні знань про діяльність фахівця зі знаннями про можливості дидактичних систем для утворення складних композицій знань різних типів, їх розмежування та об'єднання не за схемами об'єкта, а за схемами рефлексивної діяльності.

Важливість проектування у професійній діяльності педагога полягає в обґрунтуванні і реалізації процесів «практизації» теоретичних розробок. Педагогічне проектування як складник професійної культури педагога здійснюється лише на підґрунті критичного аналізу раніше діючої системи діяльності викладача і студентів та її продуктів; воно спирається на експериментальне передбачення, містить довершене дослідження реконструйованої системи у тому вигляді, в якому вона є насправді і зорієнтоване на втілення в реальність предмета проектування.

Стосовно *другого* завдання дослідження – з'ясування вимог до проектанта – ми встановили, що діяльність педагога передбачає певне співвідношення й інтеграцію традицій і новаторства, норми і творчості. З одного боку, високий професіоналізм проектантів означає бездоганне знання апробованих методів і засобів своєї роботи, їх оптимальне використання, з іншого боку, має носити творчий характер, передбачаючи прагнення розвивати й удосконалювати як свій власний досвід у цій галузі, так і інтегрований досвід співтовариства педагогів, методистів і вчителів.

У професійній діяльності педагога проектування відіграє винятково важливу роль, воно обґрунтовує і водночас реалізує процеси «практизації» теоретичних розробок. Ось чому у зрілому науковому мисленні міркування суб'єкта про об'єкт завжди приймають образ проекту і є універсальною формою не лише його пізнання, критики, нормування, а й конструювання та творення. При цьому попередні вчинкові діяння педагога-проектанта здебільшого є матеріалом описового методологічного аналізу, а майбутня миследіяльність стає об'єктом рефлексивного проектування [9].

Нами з'ясовано, що проектувальна майстерність потребує синтезу різноманітних знань: педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних, історичних, екологічних, медичних, правових, технічних, інформаційних тощо. Це викликане колосальною відповідальністю не лише за технологічну сторону дидактичного процесу, а й за життя і психічний стан людей, що беруть участь у реалізації даного проекту. Якщо для технічного проекту можна перерахувати й описати всі елементи, конструктивні вузли й умови, що забезпечують його впровадження, то для проектування дидактичної системи проробити таку роботу буває украй важко через багатофакторність педагогічних явищ і індивідуальних особливостей людей як суб'єктів його реалізації. Проекти дидактичних систем мають бути більш гнучкими порівняно з технічними і мати певний резерв для корекції окремих конструктивних вузлів (наприклад, недостатній рівень мотивації навчання студентів може бути компенсований застосуванням ефективних інноваційних технологій викладання, які відповідають їхнім інтересам і потребам; застарілі технології подання навчального матеріалу – старанною, послідовною самостійною роботою студентів тощо).

Проектна діяльність педагога є інтегральним інтелектуальним засобом, який опосередковує розгортання процесу трансформації теоретичного в практичне, минулого в майбутнє, потенційного в актуальне, природного в штучне. При цьому головним знаряддям миследіяння тут є схеми і проекти рефлексивної діяльності. Саме проект маніфестує неподільність прикладних і стратегічних завдань, забезпечує режим ефективності та оптимальність функціонування рукотворної сфери дійсності, так званого штучного універсума, утверджує інноваційну формопобудову – ідеологію прийняття продуктивно-реалізуючих рішень, обіймає ідеї програми та гіпотетичні моделі конструювання виробів і зразків (С. Кримський).

Проектом дидактичної системи забезпечується неподільність прикладних і стратегічних завдань, режим ефективності, оптимальність її функціонування. Тому проектувальну майстерність педагога складає система педагогічних умінь – аналізувати освітню ситуацію, виявляти протиріччя, визначати проблеми, конструювати мету,

мотивувати свою діяльність і студента, проектувати дидактичну систему відповідно до нової мети, знаходити шляхи досягнення мети, здійснювати рефлексію і експертизу результатів своєї праці і студентів.

Отже, суб'єкт проектування (педагог або група фахівців) має володіти: творчим мисленням і здатністю до винахідництва; професіоналізмом і високою працездатністю; суспільно значимими ціннісними орієнтаціями; здатністю передбачати наслідки перспективних змін дійсності, реалізовані у проекті. Нами виявлена наявність тісного зв'язку прогностичних, проектувальних і управлінських функцій педагога, які визначають рівень його проектувальної майстерності. Аналіз досвіду кращих викладачів показав, що в їхній роботі було чимало елементів проектування і передбачення. Перш ніж почати роботу зі студентами, вони намічають перспективу, якими хочуть бачити своїх випускників. Складають план руху до цієї мети, визначають завдання роботи зі студентським колективом, намічають стрижневі навчальні завдання. Такий перспективний план навчально-виховної роботи (як окремий власний план дій) стає професійною необхідністю, нормою для викладача чи куратора групи, він дозволяє працювати ритмічно, послідовно, передбачати очікуваний результат, тобто те, що студент згодом має знати і вміти.

Забезпечуючи завдання збереження відносної стабільності дидактичної системи, педагоги, які володіють проектувальною майстерністю, як правило, проектують такі об'єкти і процеси, які не порушують, а сприяють її цілеспрямованості. Науково-практичні конференції, семінари, обмін досвідом з колегами давали значний фактичний матеріал щодо удосконалення проектувальної майстерності.

Наше експериментальне дослідження підтвердило висновок, що сучасні завдання модернізації освіти вимагають від проектанта компетентних комплексних дій, спрямованих на зміну функцій елементів дидактичних систем. Підсилюється роль їх проектування, зокрема, цілеспрямована зміна співвідношення годин, виділених на практичну і лекційну роботу убік зменшення останніх, що дозволяє змінити характер організації дидактичної системи, виявити нові функції її суб'єктів.

Висновком дослідження може бути застереження, що будь-який проект практично завжди реалізується лише частково. Хоча майже неможливо точно спроектувати складні педагогічні об'єкти (наприклад, психічний розвиток людини, міжособистісні взаємини, процеси виховання, соціалізації, перевиховання, культурного становлення тощо), це не означає, що треба відмовитися від цього.

Проектувальну майстерність педагога вважаємо ефективною, якщо, по-перше, створені проекти не вимагають додаткових ресурсів; по-друге, їх можна застосувати іншим педагогам, не зважаючи на їхній досвід і педагогічну майстерність; по-третє, є потенційні можливості для зниження витрат на його експлуатацію без втрати якості роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О. В. Формування готовності студентів педвузу до проектування організаційних форм виховної діяльності: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. К., 1998. 197 с.

2. Дубасенюк О. А. Професійна майстерність педагога-вихователя як передумова особистісного зростання учнівської молоді. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Вип. 2 (88). 2017. С. 106–111.

3. Коберник О. М. Навчально-виховний процес у сільській загальноосвітній школі: сутність, проектування, організація. К. : Знання, 1998. – 274 с.

4. Лебедик Л. В. Компетентнісний підхід у підготовці викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури. Збірник наукових праць Полтавського

державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Наукове видання «Педагогічні науки». Випуск 66–67. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. С. 53–58.

5. Лебедик Л. В. Компоненти структури підготовленості викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. 49. С. 80–95.

6. Лебедик Л. В. Критерії готовності майбутнього викладача до проектування дидактичних систем. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Наукове видання «Педагогічні науки». Випуск 69. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. С. 69–73.

7. Лебедик Л. В. Проектування інформаційних технологій фахової підготовки майбутніх педагогів Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Наукове видання «Педагогічні науки». Випуск 71. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. С. 60–64.

8. Лебедик Л. В. Проектування форм педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. Імідж сучасного педагога. 2017. № 8 (177). С. 25–28.

9. Фурман А. В., Гірняк Г. С., Гірняк А. Н. Психодидактика проектування навчально-книжкових комплексів для студентів ВНЗ: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2012. 328 с.

REFERENCES

1. Bezpaljko O. V. Formuvannja ghotovnosti studentiv pedvuzu do proektuvannja orghanizacijnykh form vykhovnoji dijaljnosti [Formation of students' readiness to design organizational forms of educational activity]: dys... kand. ped. nauk: 13.00.01. K., 1998. 197 s.

2. Dubasenjuk O. A. Profesijna majsternistj pedaghogha-vykhovatelja jak peredumova osobystisnogho zrostannja uchnivsjkoji molodi [Professional skills of teacher-tutor as a prerequisite for personal growth of student youth]. Visnyk Zhytomyrsjkogho derzhavnogho universytetu imeni Ivana Franka. Vyp. 2 (88). 2017. S. 106–111.

3. Kobernyk O. M. Navchaljno-vykhovnyj proces u siljsjkij zaghaljnoosvitnij shkoli: sutnistj, proektuvannja, orghanizacija [Educational process in rural high school: essence, design, organization]. K. : Znannja, 1998. – 274 s.

4. Lebedyk L. V. Kompetentnisnyj pidkhid u pidghotovci vykladachiv vyshhoji shkoly do proektuvannja dydaktychnykh system v umovakh maghistratury [Competent approach in the training of high school teachers to designing didactic systems in a master's degree]. Zbirnyk naukovykh pracj Poltavsjkogho derzhavnogho pedaghoghichnogho universytetu imeni V. Gh. Korolenka. Naukove vydannja «Pedaghoghichni nauky». Vypusk 66–67. Poltava: PNPU imeni V. Gh. Korolenka, 2016. S. 53–58.

5. Lebedyk L. V. Komponenty struktury pidghotovlenosti vykladachiv vyshhoji shkoly do proektuvannja dydaktychnykh system [Components of the structure of the preparedness of high school teachers for the design of didactic systems]. Zasoby navchaljnoji ta naukovo-doslidnoji roboty : zb. nauk. pracj. Kharkiv : KhNPU imeni Gh. S. Skovorody, 2017. Vyp. 49. S. 80–95.

6. Lebedyk L. V. Kryteriji ghotovnosti majbutnjogho vykladacha do proektuvannja dydaktychnykh system [Criteria for the future teacher's readiness for the design of didactic systems]. Zbirnyk naukovykh pracj Poltavsjkogho derzhavnogho pedaghoghichnogho universytetu imeni V. Gh. Korolenka. Naukove vydannja «Pedaghoghichni nauky». Vypusk 69. Poltava: PNPU imeni V. Gh. Korolenka, 2017. S. 69–73.

7. Lebedyk L. V. Proektuvannja informacijnykh tekhnologhij fakhovoji pidghotovky majbutnikh pedaghoghiv [Designing of information technologies for the training of future teachers] Zbirnyk naukovykh pracj Poltavsjkogho derzhavnogho pedaghoghichnogho universytetu imeni V. Gh. Korolenka. Naukove vydannja «Pedaghoghichni nauky». Vypusk 71. Poltava: PNPU imeni V. Gh. Korolenka, 2017. S. 60–64.

8. Lebedyk L. V. Proektuvannja form pedaghoghichnoji pidghotovky majbutnikh vykladachiv vyshhoji shkoly v umovakh maghistratury [Designing of forms of pedagogical training for future teachers of higher education in the conditions of a magistracy]. Imidzh suchasnogho pedaghogha. 2017. # 8 (177). C. 25–28.

9. Furman A. V., Ghirnjak Gh. S., Ghirnjak A. N. Psykhodydaktyka proektuvannja navchaljno-knyzhkovykh kompleksiv dlja studentiv VNZ [Psychodiagnostics of designing of educational-book complexes for students of higher educational establishments]: monoghrafija. Ternopilj: Ekonomichna dumka, 2012. 328 s.

STRELNIKOV V.

PROJECTIVE ACTIVITY AS A COMPANY PROFESSIONAL CULTURE OF THE PEDAGOGUE

The article describes the designing of a pedagogical function (informational, communicative, organizational, constructive, forecasting, etc.), which is closely connected with pedagogical activity, and substantiates the importance of projective knowledge, skills and abilities. Modern researchers point to designing as an operating system of influences that makes the educational process sufficiently predictable and manageable as a possible model of interaction between actors, the adjustment of which is carried out on the basis of pedagogical prediction, forecasting of the interaction process and its results. The purpose of the article is to study the theoretical foundations of designing skills necessary in the current conditions of professional activity of the teacher, and an important component of his professional culture. The objectives of the study are: to determine the criteria and indicators of the design skills of the teacher based on a systematic approach; To formulate the requirements for the teacher's knowledge, which precede the emergence of design skills, and to build a system of pedagogical skills that make up the structure of design skills as part of its professional culture.

The criteria and indicators of the teacher's design skills are determined: independence, professionally oriented thinking, creative attitude to designing activities, value orientation towards design activity, level of development of professional qualities and abilities, ability to design didactic systems using perspective innovative and information technologies

The requirements for the designer are clarified, since the activity of the teacher provides for a certain correlation and integration of traditions and innovation, norms and creativity. On the one hand, the high professionalism of designers means perfect knowledge of proven methods and means of their work, their optimal use, on the other hand - it should be creative, envisaging the desire to develop and improve its own experience in this field, as well as the integrated experience of the community of teachers, methodologists and teachers. It is proved that there is a close connection between the predictive, designing and managerial functions of the teacher,

The experimental study confirmed the conclusion that modern tasks of education modernization require from the designer competent complex actions aimed at changing the functions of the elements of the didactic systems. The design skill of a teacher is determined to be effective if, firstly, the projects created do not require additional resources; secondly, they can be applied to other teachers, regardless of their experience and pedagogical skills; Thirdly, there are potential opportunities for reducing the costs of its operation without losing the quality of work.

Key words*: teacher, professional culture, design activity, criteria and indicators of design skill, requirements to the designer.*

Надійшла до редакції 26.06.2018 р.

УДК 379.821-053.5:62
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647144
ORCID 0000-0002-2776-6204

FORMATION AND DEVELOPMENT OF STUDENTS' GRAPHIC LITERACY IN THE PROCESS OF WORKSHOP CLASSES ON TECHNICAL MODELING

Olha Kozyrod

У статті розглянуто сутність, практичну значимість та специфіку процесу формування і розвитку графічної грамотності вихованців у ході занять гуртка технічного моделювання в освітньому середовищі закладу позашкільної освіти науково-технічного напряму початково-технічного профілю. На основі аналізу програмного забезпечення практичної графічної діяльності вихованців визначено технологічну послідовність виконання графічних завдань, педагогічні умови якісного засвоєння вихованцями основ графічної грамотності засобами гуртових занять. Практично доведено ефективність впливу гуртової роботи з технічного моделювання на оволодіння графічною мовою дітьми молодшого шкільного та підліткового віку під час розв'язання графічних завдань, що диференційовані за рівнем складності.

Дидактично обґрунтовано необхідність оволодіння вихованцями основами політехнічної освіти шляхом графічної діяльності під час конструювання моделей технічних об'єктів як базису для подальшої профілізації і самовизначення гуртківців з конкретною технічною галуззю знань і напрямом особистого саморозвитку.

Схарактеризовано методичні аспекти організації форм освітньої діяльності, специфіку використання методів, прийомів, технологій, підходів, прийомів навчання, що сприяють формуванню і розвитку графічної грамотності вихованців. Визначено мотиваційний чинник занять як основний фактор розвитку інтересу вихованців до графічної, конструкторської, проектної діяльності, отримання власного практичного досвіду творчої праці й реалізації своїх вподобань в освітньому динамічному середовищі закладу позашкільної освіти. Встановлено, що системне залучення до графічної діяльності вихованців гуртка початкового технічного моделювання за власним покликанням у ході змістовно наповненого дозвілля і водночас якісно організованого освітнього процесу, в результаті використання особистісно зорієнтованого й діяльнісного підходів, педагогічного супроводу керівника гуртка сприяє формуванню найважливіших пізнавальної, практичної, соціальної, творчої компетентностей особистості дитини, які є необхідними для продовження навчання в технічних гуртках за профілями науково-технічного напряму.

Результативність участі вихованців гуртків у багатьох технічних змаганнях, виставках, конкурсах з конструювання та запуску діючих найпростіших технічних моделей міського, обласного, всеукраїнського рівнів доводить високий і достатній рівень оволодіння графічною грамотою вихованцями гуртків початкового технічного моделювання. Проаналізовано твердження педагогів закладів позашкільної освіти, методистів, батьків, показниками статистичних досліджень, згідно яких ґрунтовна графічна підготовка вихованців у ході гуртових занять з початкового технічного моделювання допомагає підвищенню успішності навчання в загальноосвітньому навчальному закладі, сприяє особистісному розвитку і самовизначенню дітей, виконує роль початкової політехнічної освіти учнів.

Ключові слова: *освітній процес закладу позашкільної освіти, гурткова робота, графічна грамотність, графічна діяльність, графічні завдання.*

The paces of socio-economic development of the state, the reform of the educational industry in the modern information environment predetermine the evolution of means of

© O. Kozyrod, 2018

information transmission. From the first days of life the child is surrounded by technical devices, sign systems, gadgets, drawings, schemes and other images that fill his/her living space. In addition to the sound, for practical human activity, we can distinguish the need to learn graphic language in the process of personal development and mastering the younger generations of life competencies, which will determine their future professional orientation.

The institutions of extracurricular education effectively promote the achieving of these goals in the educational space of our state. The primary link, which lays the foundation of graphic technical literacy of students, is the student's workshops of technical modeling for the initial technical profile of the scientific and technical direction of extracurricular education. The educational opportunities of the workshop activity from the initial technical modeling help to eliminate the contradiction between the need for mastering the graphic literacy and insufficient level of motivation to study, since the workshop activity is in free time from school, is not obligatory, is chosen by the child in accordance with the circle of interests; the complexity of the graphic material and the non-traditional, practical, personal approach to the processing of such material in the process of educational activity in the relaxed environment of the institution of extracurricular education.

Theoretical, practical bases and conceptual foundations of educational activity of institutions of extracurricular education are considered in the researches of O. Bykovska, I. Bekh, V. Verbytskyi, T. Yevtukhov, H. Pustovit O. Melentiev, V. Sukhomlynskyi, T. Sushchenko, S. Rusova, T. Tsvirov. The investigations of psychological aspects of graphic skills formation is carried out in works of A. Botvinnik, T. Buhaiov, O. Halkina, P. Halperin, L. Hurova, A. Zankov, Ye. Kabanova-Meller, V. Kurina, V. Krutetskyi, V. Moliako, S. Rubinshteina, I. Yakymanskoi and others. The problem of studying the methodical ways of forming graphic skills and abilities of primary school pupils is disclosed in scientific researches of domestic and foreign scientists such as V. Vasenko, N. Bondarieva, D. Samarin, V. Polenichko, O. Litkovets. However, the issues of formation of students' graphic literacy during workshop classes from the initial technical modeling in the educational environment of institutions of scientific and technical direction of extracurricular education remain insufficiently researched.

The low level of formation of graphic preparation causes difficulties in further education of students in profile workshops of the scientific and technical direction of extracurricular education and in vocational schools. Therefore, urgent need is to do a didactic substantiation of the essence, meaning, volume and didactic conditions of formation of graphic literacy of students in the course of workshop classes from the initial technical modeling in institutions of scientific and technical direction of extracurricular education.

The significance of graphic literacy in the content of learning is driven by the need for the child to navigate and understand environmental information for use in multi-faceted activities. A. Botvinnikov emphasized its importance, arguing that the requirements for scientific and technical training of individuals constantly increase according to the evolution of modern technical means, automation of production and numerous fields of human activity [7, C. 9].

Graphic literacy is the ability to read various graphic images (symbols, drawings, diagrams, technical drawings, etc.) and the skills of their construction (execution) with the help of various drawing tools, as well as by hand or on the eye [2, C. 5].

The general level of graphic preparation of children of elementary school age is determined by the content of the school course in the study of educational disciplines of mathematics, fine arts, labor education is the basis for further development and improvement of graphic literacy in the process of workshop activity in institutions of extracurricular education.

But, as practice shows, most children have a low level of mastery of graphic arts at the initial stage of attending workshop classes.

The main content of the students' graphic training is outlined in the curricula of the workshop of initial technical modeling of the scientific and technical direction of the initial technical profile of extracurricular education on the basis of which the educational process is planned. Formation of graphic literacy among students of the workshop is defined as the main task and factor of the predicted result of development of practical competence in the process of studying in the workshop of initial technical modeling.

The analysis of the software clarifies the essence of the tasks of mastering graphic literacy in accordance with the initial and basic levels and the years of training is to familiarize students with the main drawing tools, concepts of lines and sections, symbols - bending lines, lines of visible contours, places of glue, formation of the concept symmetry axis, symmetry axis, symmetric cutting, etc. [6, С. 27]. Practically significant is the processing of the above graphic concepts in the analysis of sample drawings, sweeps and the creation of technical objects and models with their own hands. The final stage of making things is necessarily a game, an exhibition work in which students use graphic concepts, can explain them during a dialogue, demonstration, competition.

The analysis of the contents of workshop classes and the mechanisms of organizing other forms of educational activity of the groups of initial technical modeling give grounds to assert that the graphic image originally arises mentally, in the imagination of the child, and only then is embodied in a specific graphic construction. Graphic activity of the students of the workshop of initial technical modeling has an expanded range of possibilities for mental development. In the process of practical graphic work of students there is an intensive development of thinking, close interaction of attention, perception, imagination, memory, their spatial representations, cognitive abilities simultaneously with the formation of their own experience of creative activity, working out of abilities and skills.

During the introductory part of the lesson, students analyze images, drawing details, scans and ready-made bench models of technical objects in order to distinguish their properties, important elements. As a result, in the imagination of the child forms a voluminous graphic image from which the next stage of work begins – the construction of his own technical model, which has specific characteristics, functions, adaptations determined by the child. As a result of such meaningful step-by-step work in the mind of the pupil develops the formation of a holistic information-filled image, which in fact, is the psychological foundation of graphic activity. In accordance with the workshop scheme 2/3 of the work time, pupils are covered by practical activities for the production of a technical object in the process of performing technological operations and graphic tasks.

Consequently, the graphic task is considered as «an educational problem that involves the conditional reflection of the spatial properties of an object through mental and practical actions, which are based on certain knowledge of the rules of execution and preparing drawings, schemes, sketches and the ability to apply them in practice» [3, С. 20]. Such tasks serve as the main means of mastering graphic literacy by students of the workshop by performing an algorithm of analytical and synthetic actions in accordance with the content of classes. Analysis of the system of graphic tasks that are performed by the students in the process of mastering graphic literacy gives grounds to assert that the practical realization of the task fulfills the need of each child in applying the obtained theoretical knowledge to their own practical activities, serves as a tool for the formation of technological skills and abilities of children, acts as a motivator of the dynamic inclusion of those who are learning in the process of knowledge and performing mental activities during the educational process.

With the help of the use of modern teaching methods and computer software, students of the first and second years of elementary level of education from almost the first lessons, despite the low level of development of the skills of drawing the technical objects on paper, achieve a qualitative result by performing construction in a special program 3-D KOMPAS, which, in addition, saves time for the intermediate preparatory stage of work. As a result, students do not get tired of monotonous work and are able to continuous creative search for the achievement of the educational goal.

In the course of comprehensive monitoring of pupils' activities covered by the process of performing graphic tasks, a technological sequence of work on graphic tasks was determined:

1. Familiarization with work samples, analysis of the conditions for the implementation of the task, identifying the necessary features to be achieved (characteristic of the bending lines, the places of application of glue, finishing elements).

2. Discussion of the technological sequence of performing graphic operations on the basis of drawing, scheme, technological card, own demonstration by the leader of the circle.

3. Independent practical activity of pupils (individual or group) for the support and individual counseling, assistance of the head of the circle.

4. Summing up and correction of the result, finding out the reasons for the non-conformity of the model with the stated conditions, eliminating errors, making revisions, analysis of non-standard creative decisions, exhibition of works.

The content of the graphical tasks performed in the course of the training lessons helps the students during the observation and the phased making models to disassemble, understand and practically execute the mechanism of constructing technical objects using means of work, to master the technical elements, and as the result to obtain the initial polytechnic education.

Consider the process of performing graphic training for students and gradually track the specificity, effectiveness and content of the performed graphic tasks is proposed in the context of studying the section of the curriculum workshop of the initial technical modeling [6, C. 27] «Initial graphic knowledge and skills» within the theme «Familiarization with the symbols of the bending line, the line of visible contour, the line of incision, the cutting, the place of application of glue. Making a box-postcard».

At the initial stage of students' perception the motivational factor plays the role of self-determination of the child in achieving its specific goal during the classroom is noteworthy. This factor is the contemplation of the final result of work - samples of a finished box-postcard. Consequently, one of the obligatory conditions for the effectiveness of further activities is the selection by the head of the workshop of tasks that are interesting to the students of a particular contingent and the possibility of using the model proposed for the student's life in the context of communicating with the immediate environment: family, friends, school realization, the possibility of self-expression – the creation of its unique model, which has never been before, the need to feel a co-creator, achieve success. In preparation for the class, during the selection of graphic tasks, the execution of samples of boxes, the leader of the workshop takes into account the level of formation of skills among the pupils with tools and materials, differentiates them on the complexity, volume of work, filling and searching for graphic decisions regarding the sex of children.

Accordingly, at the first stage of the implementation of the technological sequence of work under the direction of the head of the workshop children contemplate objects-samples, content filling and purpose, their functionality, analyze the shape, size, level of complexity of execution, color decision, design elements, choose the model that most like it. At the end of the first stage, each pupil is determined with a specific form of the model of the box-card, which he decided to make and selects the required elements to be used in constructing the model (text, image location, use of bulk details). In fact, in the process of using the project method, pupils

create their own sketches and attempt to correlate the level of complexity of their implementation, their capabilities, get advice from the head of the circle.

The second stage of work takes place on the basis of consideration of a technological card, a graphical scheme, familiarization with a video or an individual presentation and a commentary on the actions performed by the head of the circle, and aimed at understanding the children by step-by-step implementation of the tasks and content of each technological step. Actually at this stage, before starting to work with the pattern of the box-postcard, the attached symbols of the bending lines mentioned in the topic are considered, as well as they relate to the understanding of the implementation of which the labor action is directed at certain lines, thus forming the skills of reading graphical information. During this graphic activity, the implementation of the main cognitive learning function is realized.

At the beginning of independent practice (third stage) in the student's mind there is a clear image and understanding of the sequence of implementation of technological operations, and the process of implementing the image of the box model into life begins. The degree of complexity of implementation of technical and graphic operations, depending on the individual characteristics and skills of students is regulated by the head of the workshop level of his assistance. To those students who will work with the pattern for the first or for the second time, it is suggested to bend the already formed bending lines, but not to form them with a self-written ballpoint pen, the beginning of the cutting is laid out with a stationery knife. The means of realization of graphic tasks are tools (ruler, triangle, pencil, rod of spit ballpoint pen, scissors, pencils, etc.), and materials (scan boxes, colored paper, quilting strips, colored napkins, dried flowers, etc.). Students' favorite stage is the creative third one, and especially the process of graphic design of the carcass of the box with the help of stylistic means of decorative and applied art as a type of graphic art. With accordance to the previous sketch, the students place a flower on the bottom of the box, or the butterfly simply graphically depicting its image with pencils, paints, using the technique of «decoupage», «trimming», «quilling», which are already familiar to them. The artistic and graphic activity is continued with the image of selected greetings, the performance of a volume decoration made of dried roses of orange crusts, bows, or vice versa, with images of cars or other vehicles, buttons and chocolate candies

The final fourth stage of graphic activity is the characteristic of the result obtained by the head of the workshop and has poly-dimensional significance. The exhibition of students' works demonstrates the personal achievement of each student and points to the level of formation of graphic skills and abilities of children, the possession of a conceptual apparatus. During communication with each student through the presentation of the model there was a discussion of successful creative artistic and graphic decisions of the made model of the box and correction of the mistakes that had been made. The practice of verbal assessment of students is aimed at perceiving the child's own success, synthesizing the need for further hard work on oneself, as a path to constant self-improvement during communication. Due to the systematic execution of graphical tasks during the practical part of the classes, the number of fulfilled exercises provides qualitative changes in the formation of graphic literacy of students, accompanied by the expansion of imagination, concentration of attention, activation of the speed of mental processes: comparison, the separation of main features, synthesis of own findings, creative search.

The educational process of workshop lessons from the initial technical modeling is aimed at mastering pupils of junior school age and younger teens the basics of graphic literacy: formation of abilities and skills development of constructive construction of technical objects, reading of graphic sign systems in the process of working on creating a model, working out own experience in observance of the proportion, volume, color combination, knowledge of the basics of design, which forms the basis for further creative development and successful self-

realization in the process of continuing education in sports, information, production, artistic and technical workshops of the scientific and technical profile of extracurricular education.

Among the most important conditions that contribute to the qualitative process of mastering graphic literacy by the students should note the interest, active motivation to teach children by the head of the workshop, the use of game interactive techniques, forms and methods, their diversity in the educational process, the informational saturation of the educational material, the ability to choose by each pupil graphic tasks of different levels of complexity within the framework of the subject under consideration, systematic thorough preparation for the occupation and graphic literacy of the head of the workshop but, the dynamics of changes in the types of activity of students during the class, the possibility of using the manufactured technical model, toys, decorative choices in the student's life by participating in competitions, as a gift to others, use in everyday life, decoration of the room, etc.

Due to the systematic involvement in the graphic activity of the students of the workshop of initial technical modeling according to their vocation, during content-rich leisure and at the same time well-organized educational process, as a result of the use of personality-oriented and activity approaches, pedagogical support of the head of the workshop is the formation of the most important cognitive, practical, social, creative competences of the student's personality, which are necessary for continuing education in technical workshops by profiles on scientific and technical direction.

The effectiveness of the participation of students in various technical competitions, exhibitions, contests on the design and launch of the most simple technical models of the urban, regional, and all-Ukrainian levels proves the high and sufficient level of mastering graphic literacy by students of the workshops of initial technical modeling. According to the statements of teachers of institutions of extracurricular education, methodologists, parents and indicators of statistical research, – the thorough graphic preparation of students during workshop lessons from the initial technical modeling helps to increase the success of studying at a general educational institution, promotes personal development and self-identification of children, plays the role of elementary polytechnic education of students.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутко С. Формування графічної грамотності на уроках математики з метою забезпечення інтелектуального розвитку учнів, розвитку їх уваги, пам'яті, логіки, культури мислення та інтуїції /С. Бутко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://refs.in.ua/s-m-butko-tvorcha-robota-formuvannya-grafichnoyi-gramotnosti-u.html (дата звернення 06.01.2019).

2. Волощук І. Концептуальні засади розвитку творчих здібностей школярів / І. Волощук. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – С. 4–8.

3. Волчаста М. Вивчення геометричних фігур на уроках математики / М. Волчаста. // Початкова школа. – 1998. – С. 19–23.

4. Гордуз М. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках трудового навчання / М. Гордуз. // Початкова школа. – 2003. – С. 1–4.

5. Кононко О. Стратегічна мета виховання — життєва компетентність дитини / О. Кононко. // Початкова школа. – 1999. – С. 3–6.

6. Навчальні програми з позашкільної освіти Науково-технічний напрям [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу http://udcpo.com.ua/wp-content/uploads/2018/01/navchalni_programi_z_pozashkilnoi_osviti.pdf (дата звернення 05.01.2019).

7. Літковець О. Формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / Літковець Олена Дмитрівна – Полтава, 2016. – 20 с.

REFERENCES

1. Butko S. Formuvannia hrafichnoi hramotnosti na urokakh matematyky z metoiu zabezpechennia intelektualnoho rozvytku uchniv, rozvytku yikh uvahy, pamiati, lohiky, kultury myslennia ta intuitsii [Formation of graphic literacy at the lessons of mathematics in order to ensure the intellectual development of students, the development of their attention, memory, logic, culture of thinking and intuition] / S. Butko [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: http://refs.in.ua/s-m-butko-tvorcha-robota-formuvannya-grafichnoyi-gramotnosti-u.html (data zvernennia 06.01.2019).

2. Voloshchuk I. Kontseptualni zasady rozvytku tvorchykh zdibnostei shkoliariv [Conceptual principles of development of creative abilities of schoolchildren] / I. Voloshchuk // Trudova pidhotovka v zakladakh osvity. – 2003. – S. 4–8.

3. Volchasta M. Vyvchennia heometrychnykh fihur na urokakh matematyky [Study of geometric figures in mathematics lessons] / M. Volchasta. // Pochatkova shkola. – 1998. – S. 19–23.

4. Horduz M. Nestandartni formy navchannia molodshykh shkoliariv na urokakh trudovoho navchannia [Non-standard forms of education for junior pupils at lessons of labor training] / M. Horduz. // Pochatkova shkola. – 2003. – S. 1–4.

5. Kononko O. Stratehichna meta vykhovannia — zhyttieva kompetentnist dytyny [The strategic goal of education is the vital competence of the child] / O. Kononko. // Pochatkova shkola. – 1999. – S. 3–6.

6. Navchalni prohramy z pozashkilnoi osvity Naukovo-tekhnichnyi napriam [Educational programs for out-of-school education Scientific and technical direction] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do resursu http://udcpo.com.ua/wp-content/uploads/2018/01/navchalni_programi_z_pozashkilnoi_osviti.pdf (data zvernennia 05.01.2019).

7. Litkovets O. Formuvannia hrafichnykh umin v uchniv pochatkovykh klasiv na urokakh trudovoho navchannia [Formation of graphic abilities in elementary school students at lessons of labor training] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriia ta metodyka trudovoho navchannia» / Litkovets Olena Dmytrivna – Poltava, 2016. – 20 s.

KOZYROD O.

FORMATION AND DEVELOPMENT OF STUDENTS' GRAPHIC LITERACY IN THE PROCESS OF WORKSHOP CLASSES ON TECHNICAL MODELING

In the article the essence, practical significance and specificity of the process of formation and development of students' graphic literacy during the studies of the workshop classes on technical modeling in the educational environment of the institution of extracurricular education of the scientific and technical direction of the initial technical profile are considered. In the article the essence, practical significance and specificity of the process of formation and development of graphic literacy of students during the classes of technical modeling circle in the educational environment of the institution of extracurricular education of the scientific and technical direction of the initial technical profile are considered. On the basis of software analysis, practical graphic activity of the students, we determine a technological sequence of graphic tasks, pedagogical conditions of qualitative mastering of the basics of graphic literacy by means of workshop classes. It was practically proved that the efficiency of the impact of workshop work on technical modeling on graphic language acquisition by children of junior school and teenage age during solving graphic tasks differentiated by the level of complexity. It was didactically grounded that the need for students to master the basics of polytechnic education through graphic activity during the design of models of technical objects as a basis for further profiling and self-determination of themselves with a specific technical branch of knowledge and a direction of personal self-development. The methodical aspects of the organization of forms of educational activity, the use of methods, techniques, technologies, approaches, methods of teaching that promote the formation and development of graphic literacy of students are described. We determined the motivational factor of classes as the main factor of development of interest of students to graphic, designing, project activity, obtaining own practical experience of creative work and realization of their preferences in the educational dynamic environment of the institution of extracurricular education.

Keywords: *workshop activity, educational process of the institution of extracurricular education, graphic literacy, graphic activity, graphic tasks.*

Надійшла до редакції 02.07.2018 р.

УДК 378.091.12:005.336.5]:33
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647150
ORCID 0000-0001-6538-6256

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Леся Лебедик
Любов Кравченко

Метою статті визначено систематизацію основних компетенцій майбутніх викладачів (загальних і професійних), вимог до його особистості, які мають становити основу змісту педагогічної підготовки в умовах магістратури. Завданнями дослідження стали: дослідити зміст загальних (ключових) і спеціальних (професійних) компетенцій майбутніх викладачів; сформулювати вимоги до особистості майбутнього викладача (на прикладі викладача економіки); застосувати професіографічні методики для визначення готовності майбутнього викладача до виконання професійних завдань.

У статті розглянуто загальні (необхідні людині для соціалізації в реальному житті) та професійні компетенції – для виконання спеціальних функцій. Зясовано, що загальні компетенції формуються у процесі неперервної освіти людини, спеціальні – у процесі професійної підготовки (професійної освіти, підвищення кваліфікації, післядипломної освіти, стажування тощо).

З'ясовано, що професіограма має містити характеристику основних видів професійної діяльності майбутнього викладача економіки: професійна орієнтація і адаптація студентів; діагностика професійної підготовки, вихованості і розвитку студентів; керівництво науковою творчістю студентів; проектування дидактичної системи; дидактичне і методичне наповнення навчання; здійснення навчально-виховного процесу; науково-дослідна діяльність; самоосвіта і підвищення кваліфікації. Зважаючи на типові професійні завдання діяльності майбутнього викладача економіки, доповнено професіограму якостями: сприяння появі мотивації навчання студентів; діагностика і прогнозування розвитку особистості і колективу студентів; розробка методики навчання, у т.ч. мережної; керівництво науковою творчістю студентів; формування професійних умінь, навичок і способів діяльності студентів; дидактичне і методичне забезпечення навчання; перевірка й оцінювання поточних результатів засвоєння навчального матеріалу; контроль і оцінювання професійних умінь і навичок студентів; психокорекція професійного розвитку студента; сприяння розвитку самоуправління в групі; професійне виховання, конструювання навчально-виховного середовища.

***Ключові слова**: професійна культура, майбутній викладач економіки, магістратура, загальні і спеціальні компетенції, професіографічні методики.*

Постановка проблеми. Завдання формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури найчастіше вирішуються шляхом запровадження в навчальний процес інноваційного змісту і технологій навчання.

Однак, необхідно враховувати, що результатом освіти є освіченість і компетентність фахівця. Освіченість людини вимірюється у знаннях і вміннях, компетентність – у компетенціях. Відомо, що компетенцією є здібність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню; те, що породжує вміння; характеристика, яку можна виявити, спостерігаючи за діями, вміннями. Якість освіти сьогодні прийнято вимірювати не у знаннях і вміннях, а у відповідних до вимог суспільства компетенціях, адже можна бути освіченим, але не компетентним – не змогти проявити (мобілізувати) свої знання у конкретній ситуації. Однак, професійна компетентність багатьох викладачів чітко пов'язана з конкретними потребами

© Л. Лебедик, Л. Кравченко, 2018

індустріального суспільства, яке здає свої позиції. Суспільство знання, яке йде на його зміну, в більшій мірі орієнтується на зовнішній світ і йому потрібний інший тип професійної культури викладача як носія ідей цього суспільства.

Аналіз публікацій з обраної проблеми показує, що якість педагогічної підготовки з урахуванням вимог до професійної компетентності як основи професійної культури завжди вивчалася дидактикою вищої школи як основна категорія. Узагальнення останніх публікацій [1-9], в яких розв'язувалася проблема, показало, що увага сучасних дослідників зосереджується здебільшого на розкритті методів і прийомів, які забезпечують підвищення якості педагогічної підготовки фахівців на етапі її функціонування. Щодо пошуку змісту загальних і професіональних компетенцій майбутнього викладача, яка є основою його професійної культури, то, як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, в Україні ця галузь наукових досліджень у даний час лише переживає процес становлення.

Поки залишаються невирішеними аспектами проблеми (або слабко вивченими) питання узгодження системи педагогічної підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури із міжнародними професіографічними вимогами до їхніх загальних і професійних компетенцій.

Тому **метою** статті є визначення основних компетенцій майбутніх викладачів (загальних і професіональних), вимог до його особистості, які мають становити основу змісту педагогічної підготовки в умовах магістратури.

Зважаючи на вищезазначене, **завданнями дослідження** було: 1) дослідити зміст загальних (ключових) і спеціальних (професійних) компетенцій майбутніх викладачів; 2) сформулювати вимоги до особистості майбутнього викладача (на прикладі викладача економіки); 3) застосувати професіографічні методики для визначення готовності майбутнього викладача до виконання професійних завдань.

Переходячи до викладу **суті й результатів дослідження**, зазначимо, що загальні компетенції ми розглядаємо як такі, що необхідні людині для соціалізації в реальному житті, а професійні – для виконання спеціальних функцій. Загальні компетенції формуються у процесі неперервної освіти людини, спеціальні – у процесі професійної підготовки (професійної освіти, підвищення кваліфікації, післядипломної освіти, стажування тощо).

Щодо *першого завдання* дослідження, нами з'ясовані основні напрями загальних компетенцій у структурі професійної культури майбутнього викладача: політичні і соціальні компетенції; компетенції, необхідні для життя у полікультурному суспільстві; комунікативні компетенції; компетенції, пов'язані з появою суспільства інформації; здатність вчитися все життя як основа неперервної підготовки у професійному плані, а також особистому і громадському житті.

Формуючи професійну культуру майбутніх викладачів в умовах магістратури необхідно мати на увазі, що на сферу освіти специфічно впливають такі тенденції постіндустріальної економіки: стрімкий розвиток інформаційної «суми технологій» як спосіб подальшого підвищення ефективності всіх видів виробництв, оскільки їхні техніко-технологічні можливості досягли своєї природної межі; збереження і підвищення рівня ефективності суспільного виробництва, яке стає науко- й енергоємнішим, дорожчим і безлюдним, безвідходним і високопродуктивним; високий рівень інформатизації і комп'ютеризації виробництв, поширення гнучких автоматизованих виробництв, цехів і заводів-автоматів, автоматизація розумової праці працівників ведуть до відмирання професій і появи «універсального працівника»; суттєва зміна структури зайнятості – перерозподіл працівників із матеріального виробництва в сфери інформатизації, культури, охорони здоров'я, освіти, сервісу, дозвілля; значні витрати

«робочого» часу на саморозвиток і самовдосконалення людини – ймовірно, що «найкориснішим для суспільства часом стає вільний час індивіда»; відмова від інформаційного навчання в підготовці кадрів на користь методологічного, коли працівник вміє самостійно знаходити і раціонально використовувати необхідну інформацію; нові інформаційні технології навчання суттєво скоротять терміни засвоєння освітніх стандартів, а традиційна професіональна освіта буде втрачати свою актуальність; процеси інтеграції і диференціації наукового знання, інтеграції технічного і гуманітарного знання будуть замінені структуруванням банків даних і знань, створенням гіпертекстів, при цьому доступ до них буде відкритим для переважної більшості населення шляхом вмілого формування запиту (вміння шукати, відбирати, аналізувати і оцінювати інформацію); у структурі особистості незначне місце займе професійна спеціалізація і рівень кваліфікації працівника, а головне місце займе оволодіння ключовими компетенціями і залучення до загальнолюдських цінностей; високі технології і техніка суспільного виробництва інтенсивно проникають у домашнє господарство і повсякденний вжиток, особливо в частині інформатизації сім'ї, побуту; подолання відчуження людини від процесу і результатів праці, які мають самоцінність для розвитку і самореалізації людини в житті; розширюється суспільний сектор науки, коли заняття науковою діяльністю стає можливим для будь-кого, хто бажає і підготовлений, – все більша кількість людей залучається до виконання і кваліфікованого використання результатів наукових досліджень, орієнтованих на вирішення практичних завдань; все більшу частку займає освіта за індивідуальними планами, яка враховує психолого-фізіологічні, генетичні та інші якості людини, що вимагатиме від викладачів не стільки дидактичної, скільки управлінської компетентності. Але акцент у сучасному суспільстві робиться не просто на компетенціях, а на ключових компетенціях. Ключова компетенція – визначальна компетенція, тому що вона відповідає умовам реалізації, які не є обмеженими чи занадто специфічними, але є у деякій мірі універсальні. Щодо підготовки легко зрозуміти, чому віддають перевагу розвитку компетенцій «широкого спектру», здатних проявити себе у різних ситуаціях і умовах.

На нарадах і семінарах Ради Європи обговорювалися проблеми ключових компетенцій, список яких у контексті підготовки фахівця має такий вигляд [1]. *Вивчати*: вміти знаходити користь у досвіді; організовувати взаємозв'язок своїх знань і впорядковувати їх; організовувати свої власні прийоми навчання; вміти вирішувати проблеми; самостійно навчатися. *Шукати*: замовляти різні бази даних; опитувати оточення; консультуватися у експертів; отримувати інформацію; вміти працювати з документами і класифікувати їх. *Думати*: організовувати взаємозв'язок минулих і сучасних подій; критично ставитися до різних аспектів розвитку наших суспільств; самостійно протистояти невпевненості і складності; займати позицію в дискусіях і виробляти свою власну думку; бачити важливість політичного і економічного оточення, у якому відбувається навчання і робота; оцінювати соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, споживанням, а також з оточуючим середовищем; вміти оцінювати твори мистецтва і літератури. *Співробітничати*: вміти співробітничати і працювати в групах; приймати рішення; улагоджувати конфлікти; вміти домовлятися. *Братися за справу*: включатися в проект; бути відповідальним; ввійти в групу чи колектив і внести свій вклад у загальну справу; довести солідарність; вміти організовувати свою роботу; вміти користуватися обчислювальними і моделюючими приладами. *Адаптуватися*: вміти використовувати нові інформаційні і комунікативні технології; довести гнучкість в умовах швидких змін; показати стійкість перед труднощами; уміти знаходити нові рішення.

Цей список ключових компетенцій не є вичерпним і кінцевим. Зі змінами у

соціально-економічному житті суспільства і з розумінням тих чи інших загальнокультурних проблем і вирішення протиріч будуть висуватися нові вимоги до ключових компетенцій, які формуються освітою і самоосвітою. Якщо загальні ключові компетенції складають загальнокультурну компетентність будь-якого фахівця, то професійно спрямовані компетенції складають його професіональну компетентність і професіональну здатність.

Положення про те, що набуття компетенцій базується на досвіді діяльності студента, ґрунтується на досягненнях теорії навчання (Г. Костюк, Ж. Піаже, Л. Виготський, Дж. Брунер та ін.). Щоб навчитися працювати – треба працювати, навчитися спілкуванню – спілкуватися, навчитися творчості – брати участь у вирішенні нестандартних, творчих завдань і реальних життєвих проблем. Неможливо привити молоді компетенції, необхідні для побудови демократичного суспільства, в авторитарно керованому закладі освіти, де студенти не мають права вибору власної траєкторії навчання, самостійної мотивації тощо. Набуття компетенцій залежить насамперед від активності студентів, їх активної пізнавальної позиції. Тому необхідні реальні навчальні програми як набори професіональних навичок, які є результатом досвіду студентів, набутого у повсякденному житті і роботі. Саме тому у професіональній освіті, де є усвідомлений вибір спеціальності, можна залучати студентів до проектування своєї програми навчання.

Щодо *другого завдання* дослідження з формулювання вимог до особистості майбутнього викладача (на прикладі викладача економіки) задля вдосконалення системи формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури на основі професійних якостей, ми звернулися до довідника «Основні професії американського бізнесу» [5, с. 147–148]: економісти займаються економічним обґрунтуванням виробництва, просування, поширення і споживання продукції, що випускається; досліджують попит і пропозицію, формують план споживання ресурсів; формують інформацію для менеджерів, розробляючи плани виробництва і реалізації продукції, стратегію у сфері маркетингу і ціноутворення.

Підготовка викладачем фахівців з економіки вимагає розвитку певних рис особистості, які відображають швидше не суму знань, умінь і навичок, а швидкість їх набуття і пристосування до нових умов. До них відносимо: ініціативність, глибина економічного мислення (уміння об’єктивно і оперативно оцінювати події і взаємозв’язки у кожній господарській ситуації, відокремлювати головне від другорядного, прогнозувати тенденції розвитку і вибирати найбільш ефективні рішення); інноваційна активність (готовність і прагнення оновлювати продукцію, технологію, організацію виробництва і управління, долати інертність мислення – свою і партнерів); бережливість (вміння знаходити, раціонально розподіляти і економно витрачати ресурси); психологічна стійкість (почуття власної гідності, володіння собою у складних ситуаціях); готовність ще під час навчання робити свою кар’єру.

Викладач має враховувати, що праця економіста перетворює безпосередньо не матеріальні предмети праці, а комерційну, технічну і соціальну інформацію, яка тепер все більше пов’язана не з жорсткими планами, нормами, звітами і письмовими угодами, а з комп’ютерною графікою і особистісними контактами, які дають змогу швидко визначити суть проблеми, раціональні варіанти її вирішення та їх наслідки, зробити оптимальний вибір. Сучасний економіст дві третини часу витрачає на аналіз ринку і фінансів, перспективне прогнозування, роботу з людьми і контроль, навчання кадрів, реорганізацію підприємства згідно нових умов.

Хоча розвиток особистісних якостей особистості під час формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури важко оцінити, ми намагалися

оцінити такі: уміння аргументувати свої рішення і відстоювати їх; уміння використовувати необхідну наукову літературу, довідкові матеріали і нормативні документи; схильність до ризику; чесність, дисциплінованість, ініціативність; уміння керувати колективом і працювати в ньому.

Експерти, якими були викладачі економіки і професійні економісти, відмічали, що застосування студентами знань на практиці (кооперативне навчання) допомагає набути досвід у трьох сферах: підприємництво, готовність працювати і життєві навички. До підприємницьких здібностей експерти віднесли: прийняття рішень; стратегічне мислення; взаємодію з конкурентами; роботу в співробітництві; розуміння риску і нагороди; постановку і досягнення мети.

Готовність працювати має прояв у навичках: роботи у командах, здатних до самоуправління; застосування знань і технологій; здатність планувати; прийняття відповідальності; здатність до критичного мислення; зібраність і самодостатність, працездатність і пунктуальність.

Життєвими навичками є: комунікаційні навички; соціальні навички; здатність досягати консенсусу; вміння брати на себе відповідальність; самоповага; безконфліктність; витривалість; зміцнення цінностей і етики [5, с. 148].

Виконуючи *третє завдання* дослідження, для визначення готовності до виконання професійних завдань як складника професійної культури майбутніх викладачів економіки ми застосували професіографічні методики, адже без конкретного знання професії і професійної діяльності важко давати рекомендації щодо формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури.

Професіографія як процес означає професіографічне дослідження, спрямоване на отримання результату – професіограми. Професіограма – документ, який містить дані про професію, або, як у нашому випадку, про проектовані зміни і шляхи формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури.

Серед вимог до фахівця, зокрема майбутнього викладача, який працює в системі «людина – людина», сучасна наука виділяє стійкість до стресів і конфліктів. Взаємодія людей, інтеракція – центральна ланка діяльності викладача економіки (тому цю професію відносять до інтерактивних).

Досить великими є вимоги до культури мови, її виразності, точності, багатства модуляцій, інтелектуальної і емоційної насиченості, дикції, гучності, розбірливості тощо. Спеціальне тренування мови в умовах магістратури було корисним для майбутніх викладачів економіки.

Особливими є і вимоги до уважності, і не лише як операційно-ділової, а й як морально-психологічної якості особистості, зокрема, до таких форм емоційної уваги, як емпатія, співчуття, чутливість до малопомітних зовні, але важливих внутрішніх змін поведінки, самопочуття, настрою партнера у спілкуванні. Без цього неможливим є індивідуальний підхід у навчанні, вихованні, будь-якій комунікації.

Більш різноманітними і складними є вимоги до емоційно-вольової сфери інтерактивної професії магістра-викладача економіки. Першорядного значення набуває стійкість до неадекватних реакцій на ситуації у професійній сфері. Відомий виховний лозунг «Клієнт завжди правий» для осмислення і реалізації у повсякденній практиці педагога вимагає високої загальної, інтелектуальної і емоційної професійної культури майбутнього викладача. Професійно значимими негативними якостями можуть бути властивості нервової системи, особливості темпераменту, психологічні і морально-психологічні риси і властивості особистості. Поряд із професійною компетентністю емоційно-вольова сфера і моральна стійкість значною мірою визначають професійну культуру майбутнього викладача економіки.

Типовим станом під час роботи викладача часто є емоційно-вольова напруга (інколи – напруженість), пов'язана із творчим хвилюванням, відповідальністю, варіативністю ситуацій і їх вирішенням.

Психологічні вимоги до фахівців, які працюють у системі «людина – людина», досить повно досліджені: стійке хороше самопочуття під час роботи з людьми; добре ставлення, чутливість; витримка; вміння стримувати емоції; здатність аналізувати свою поведінку і оточення, розуміти наміри і настрої інших людей; володіння мовою, мімікою, жестами; здатність знаходити спільну мову з різними людьми; вміння переконувати людей; акуратність, пунктуальність, зібраність; знання психології людей. Перешкоджають успіхові професійної діяльності: небажання працювати педагогом, недисциплінованість, лінощі, зазнайство, неврівноваженість, грубість, неповажне ставлення до людей, халатність, схильність розгублюватися у складних ситуаціях, боязнь відповідальності, «начальницька аутичність» – невміння вислухати і зрозуміти іншого, у першу чергу – студента.

Усі названі особливості й вимоги значною мірою враховані нами у професіограмі як складникові професійної культури майбутнього викладача економіки. Професіограма містить характеристику основних видів професійної діяльності майбутнього викладача економіки: професійна орієнтація і адаптація студентів; діагностика професійної підготовки, вихованості і розвитку студентів; керівництво науковою творчістю студентів; проектування дидактичної системи; дидактичне і методичне наповнення навчання; здійснення навчально-виховного процесу; науково-дослідна діяльність; самоосвіта і підвищення кваліфікації. Зміст професіограми свідчить про широкий діапазон професійно спрямованих видів діяльності магістра економіки як педагога – від професійної орієнтації абітурієнтів на навчання до самоосвіти і підвищення кваліфікації.

Зважаючи на типові професійні завдання діяльності майбутнього викладача економіки, ми доповнили професіограму: сприяння появі мотивації навчання студентів; діагностика і прогнозування розвитку особистості і колективу студентів; розробка методики навчання, у т.ч. мережної; керівництво науковою творчістю студентів; формування професійних умінь, навичок і способів діяльності студентів; дидактичне і методичне забезпечення навчання; перевірка й оцінювання поточних результатів засвоєння навчального матеріалу; контроль і оцінювання професійних умінь і навичок студентів; психокорекція професійного розвитку студента; сприяння розвитку самоуправління в групі; професійне виховання, конструювання навчально-виховного середовища.

Наступне доповнення базової професіограми магістра економіки як педагога стосується характеристики значущих професійно-педагогічних умінь: гностичних, дидактичних, виховних, організаційних, комунікативних, загальноекономічних, інформаційних, проектувальних, прогностичних. На нашу думку, доцільно враховувати вміння, які необхідні у процесі спілкування з тими, хто вчиться, з колегами, підлеглими, управлінцями вищих ланок тощо.

Особистісними якостями, яким ми надавали перевагу під час формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури, є: педагогічна спостережливість, професійна адаптованість, здатність до вольового впливу, соціальна відповідальність, комунікабельність, педагогічний такт, вимогливість, розвинута регуляція емоційних станів, організованість, ініціативність, педагогічний гуманізм, образна і словесно-логічна пам'ять.

Висновоком дослідження, є те, що досліджений зміст ключових і професійних компетенцій як складника професійної культури майбутнього викладача економіки, сформульовані вимоги до його особистості, професіографічна методика дали змогу

визначити зміст, складові напрямів формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури на основі переважаючих видів діяльності магістра, типових професійних завдань діяльності педагога вищої школи та його значущих професійно-педагогічних вмінь.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають насамперед у реальній побудові концепції формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури з урахуванням досліджених у даній статті вимог до її змісту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альбуханова-Славская К. А. Стратегия жизни. М.: Мысль, 1991. 299 с.
2. Бабенко Т. Формування професійної культури педагога. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 140. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С. 31-34.
3. Гриньова В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект): монографія. Харків : Основа, 1998. 300 с.
4. Кравцов В. О. Теоретичні аспекти інтерпретації змісту професійної культури вчителя. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 54. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. С. 81-85.
5. Лебедик Леся. Формування загальних і професійних компетенцій як основи професійної культури магістрів економіки. Молодь і ринок. 2009. № 2 (49). С. 145–150.
6. Стрельніков В. Ю. Педагогічна культура – основа іміджу сучасного педагога. Імідж сучасного педагога. 2000. № 4–5. С. 6–8.
7. Стрельніков Віктор. Розвиток проектувальної майстерності викладача як складової його професійної культури. Молодь і ринок. 2009. № 2 (49). С. 20–24.
8. Стрельніков В. Ю. Теоретико-методологічні основи формування духовної культури майбутнього вчителя. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки» : зб. наук. пр. Вип. 2. Бердянськ : БДПУ, 2016. С. 38–43.
9. Товканець Г. В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя в умовах модернізації: методологічний і методичний аспекти. Монографія. Мукачево: МДУ, 2017. 233 с.

REFERENCES

1. Albukhanova-Slavskaya K. A. Strategiya zhizni [Life strategy]. M.: Mysl, 1991. 299 s.
2. Babenko T. Formuvannja profesijnoji kuljtury pedaghogha [Formation of a professional culture of a teacher]. Naukovi zapysky. Serija: Pedaghoghichni nauky. Vypusk 140. Kirovoghrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2015. S. 31-34.
3. Ghrynjova V. Formuvannja pedaghoghichnoji kuljtury majbutnjogho vchytelja (teoretychnyj ta metodychnyj aspekt) [Formation of the pedagogical culture of the future teacher (theoretical and methodical aspect)]: monoghrafija. Kharkiv : Osnova, 1998. 300 s.
4. Kravcov V. O. Teoretychni aspekty interpretaciji zmistu profesijnoji kuljtury vchytelja [Theoretical aspects of the interpretation of the content of the teacher's professional culture]. Naukovi zapysky. Serija: Pedaghoghichni nauky. Vypusk 54. Kirovoghrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2004. S. 81-85.
5. Lebedyk Lesja. Formuvannja zaghaljnykh i profesijnykh kompetencij jak osnovy profesijnoji kuljtury maghistriv ekonomiky [Formation of general and professional competences as the basis of professional culture of masters of economics]. Molodj i rynok. 2009. # 2 (49). C. 145–150.
6. Streljnikov V. Ju. Pedaghoghichna kuljtura – osnova imidzhu suchasnogho pedaghogha [Pedagogical culture is the basis of the image of a modern educator]. Imidzh suchasnogho pedaghogha. 2000. # 4–5. C. 6–8.
7. Streljnikov Viktor. Rozvytok proektuvaljnoji majsternosti vykladacha jak skladovoji jogho profesijnoji kuljtury [Development of the design skills of the teacher as part of his professional culture]. Molodj i rynok. 2009. # 2 (49). C. 20–24.
8. Streljnikov V. Ju. Teoretyko-metodologhichni osnovy formuvannja dukhovnoji kuljtury majbutnjogho vchytelja [Theoretical and methodological foundations of the formation of the spiritual

culture of the future teacher]. Naukovi zapysky Berdjansjkogho derzhavnogho pedaghoghichnogho universytetu. Serija «Pedaghoghichni nauky» : zb. nauk. pr. Vyp. 2. Berdjansjk : BDPU, 2016. C. 38–43.

9. Tovkanecj Gh. V. Formuvannja pedaghoghichnoji kuljtury majbutnjogho vchytelja v umovakh modernizaciji: metodologhichnyj i metodychnyj aspekty [Formation of the pedagogical culture of the future teacher in the conditions of modernization: methodological and methodical aspects]. Monoghrafija. Mukachevo: MDU, 2017. 233 s.

LEBEDYK L., KRAVCHENKO L.

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL CULTURE OF TEACHERS OF THE ECONOMY IN THE CONDITIONS OF MASTERS

The purpose of the article is to systematize the main competences of future teachers (general and professional), requirements to his personality, which should form the basis of the content of teacher training in the conditions of the magistracy. The objectives of the study were to: study the content of general (key) and special (professional) competences of future teachers; to form the requirements for the personality of the future teacher (for example, a teacher of economics); apply professional methodology to determine the readiness of the future teacher to perform professional tasks.

The article deals with the idea about the importance of general competency (necessary for a person to socialize in real life) and professional competencies in order to perform special functions. It is stated that general competences are formed in the process of continuous education of the person, special – in the process of vocational training (vocational education, advanced training, postgraduate education, internship, etc.).

It has been determined that the professiogram should contain a description of the main types of professional activity of the future teacher of the economy: professional orientation and adaptation of students; diagnostics of professional training, parenting and development of students; leadership of students' scientific creativity; design of the didactic system; didactic and methodological training; implementation of the educational process; research activity; self-education and advanced training. Taking into account the typical professional tasks of the future teacher of economics, it is complemented by the professional qualities: promoting the emergence of student motivation; diagnostics and forecasting of the development of the personality and the staff of students; development of teaching methods, including network leadership of students' scientific creativity; formation of professional skills, skills and methods of student activity; didactic and methodological provision of training; testing and evaluation of the current learning outcomes; control and evaluation of professional skills and abilities of students; psychocorrection of professional development of the student; promotion of self-management in the group; professional education, designing of the educational environment.

***Key words**: professional culture, future teacher of economics, magistracy, general and special competences, professional techniques.*

Надійшла до редакції 12.07.2018 р.

УДК 378.016:745/749]:37.013:39(=161.2)
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647154

ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ КУРСУ «ДИЗАЙН ТА МОНУМЕНТАЛЬНО-ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО»

Ольга Гервас

У статті визначено, що особливої у уваги потребує заслуговує питання розв'язання завдань етнопедагогіки засобами етнодизайну. Етнодизайн розглянуто як багатогранне поняття, формотворення і декор з урахуванням національних традицій, що гармонійно інтегрує в собі духовні, культурні, мистецькі, художні, проектні, технічні та етнонаціональні чинники як джерело духовного потенціалу особистості, в якому поєдналися традиційне декоративно-вжиткове мистецтво і сучасні промислові технології. Акцентовано, що в умовах сучасного українського суспільства і освіти, зорієнтованих на розвиток творчої особистості, вихованої на гуманістичних цінностях з урахуванням надбань національної культури, професійна підготовка студентів спеціальності «Професійна освіта. Дизайн» має здійснюватись на засадах етнодизайну.

Прикладами реалізації проблеми визначено введення до змісту навчальних програм дисциплін розділів та тем етнодизайнерського спрямування: у програмі дисципліни «Дизайн та монументально-декоративне мистецтво» фахової підготовки у змістовому модулі «Монументально-декоративне мистецтво» декілька тем пов'язано із українським етнодизайном. Метою цієї дисципліни є не тільки вивчення, систематизація і поглиблення знань із сучасного дизайну, монументально-декоративного мистецтва, українського етносу, а й піднесення рівня національної свідомості та духовності.

З'ясовано, що вивчення студентами спеціальності «Професійна освіта. Дизайн» досягнень Трипільської культури та виконання практичних робіт із виготовлення елементів художньо-естетичного предметного середовища якісно вплинуло на формування проектної художньо-естетичної культури, національної самосвідомості та стало складником їхньої професійної підготовки.

Доведено необхідність використання групових форм роботи та їх організації у процесі етнодизайнерської діяльності, залучення студентів до творчих об'єднань (лекційні заняття в музеях, майстер-класи народних майстрів, участь у виставках, етнофестивалях, конкурсах) та співпраця в системі дизайн-освіти.

Ключові слова: *народна педагогіка, етнопедагогіка, дизайн, монументально-декоративне мистецтво, професійна підготовка дизайнерів, трипільська культура.*

Актуальності проблеми. Сучасна українська педагогіка має тисячолітнє підґрунтя та творчу спадковість у своєму розвитку, яку їй задає зміст, форми та методи української народної педагогіки та етнопедагогіки. У процесі формування українського етносу, території його проживання, мови, культури, етнічної держави формувалися педагогічні засади і погляди нашого народу. Поява сім'ї, роду, становлення відтворюючого господарства, розвиток землеробства вимагало створювати систему виховання молодого покоління, передавати їм набутий досвід попередніми поколіннями. Територія України входить у той етнокультурний простір, де відбувалися процеси становлення індоєвропейських, праслов'янських і слов'янських етнічних утворень[1; 5].

Південно-східне крило індоєвропейських груп успадкувало якоюсь мірою досягнення Трипільської культури, яка за доби енеоліту (V — початок III тис. до н.е.) на території України визначається високим злетом землеробства, общинних ремесл, особливо гончарства, виникненням протоміст, де нерідко проживало по декілька тисяч

© О. Гервас, 2018

жителів [1; 4]. У таких природно-соціальних та історичних умовах виникала народна педагогіка українців зі своїми традиціями, принципами, методами і формами. Українська народна педагогіка стала системою емпіричних знань, засобів, принципів та вмінь, що були вироблені народом і застосовувалися ним у навчанні і вихованні підростаючих поколінь. Вона передувала педагогічній науці і стала її основним першоджерелом [5].

Відомий вітчизняний педагог сучасності В. Мосіяшенко зауважує: «Народна педагогіка – це усний багатотомний підручник виховання і навчання дітей, що з найдавніших часів зберігається в пам'яті народу і передається від покоління до покоління… Сьогодні народна педагогіка стала невичерпною скарбницею навчальних і виховних засобів вітчизняної педагогіки, основними серед яких є рідна мова, фольклор, міфологія, символіка, народне мистецтво, національні традиції, звичаї, обряди, народні ігри та іграшки тощо» [4].

Народна педагогіка нагромаджувала життєвий досвід українського народу, а етнопедагогіка стала наукою про тисячолітній народний досвід виховання і навчання підростаючих поколінь, виховну мудрість нашої етнічної спільності людей. Поняття «етнопедагогіка» і «народна педагогіка» не синоніми, останню розглядають предметом вивчення першої.

Аналіз наукових досліджень. Вітчизняна педагогіка вже має певні напрацювання в цьому напрямі. Останні дослідження в педагогіці підтверджують, що розв'язання даної проблеми цікавить багатьох науковців. Починаючи з перших років незалежності України, в педагогічних дослідженнях переважають спрямування на вивчення вічних цінностей українського народу, що відповідають його ментальності, національному характеру, світогляду. На нашу думку, дуже цінними є сучасні праці академіка АПН України М. Стельмаховича, професорів І. Беха, О. Вишневського, В. Євтуха, М. Євтуха, Г. Лозко, П. Ігнатенка, П. Кононенка, В. Кононенка, А. Кузьмінського, В. Кузя, А. Марушкевич, Ю. Руденка, В. Мосіяшенка, В. Скуратівського, О. Сухомлинської, Є. Савявко та ін.

Мета та завдання статті полягає у здійсненні аналізу та узагальненні етнопедагогічних аспектів підготовки майбутніх фахівців у галузі дизайну в процесі вивчення курсу «Дизайн та монументально-декоративне мистецтво».

Виклад основного матеріалу. *Етнопедагогіка* – галузь педагогіки, що включає в себе емпіричні педагогічні знання, навички, досвід певного етносу у вихованні підростаючого покоління. В етнопедагогіці загальнолюдські надбання трудового, етичного, естетичного виховання втілюються в системі виховання народу [5].

Завдання етнопедагогіки полягає в тому, щоб людина засвоїла широке коло правил і навичок співжиття у суспільстві, оволодівши перш за все духовними надбаннями рідного народу. Формування гармонійно розвиненої, цілісної особистості відбувається на основі засвоєння людиною історично надбаних рідним народом знань і етнічних норм у таких сферах духовності як народний світогляд, народна філософія, народна ідеологія, народна мораль, етика, народна естетика та інших сферах народної духовної культури [3; 5].

Після тривалого періоду ігнорування і заборони в Україні національного змісту нині виховання в навчальних закладах стає на шлях відродження, науково-педагогічного осмислення й обґрунтування. По-новому бачиться значення і роль етнопедагогіки у вихованні майбутніх громадян Української держави. Прийняття нового закону про освіту надало процесам етнопедагогічного відродження цілеспрямованого характеру на державних засадах.

У 60-х роках XX століття Г. Волковим у педагогічну науку запроваджено термін «етнопедагогіка». Якщо поняття «народна педагогіка» охоплює емпіричні педагогічні

знання без належності до конкретної етнічної спільноти, то поняття «етнопедагогіка» пов'язане з конкретною етнічною належністю педагогічних традицій. Вона досліджує можливості й ефективні шляхи реалізації прогресивних педагогічних ідей народу в сучасній науково-педагогічній практиці, способи встановлення контактів народної педагогічної мудрості з педагогічною наукою, аналізує педагогічне значення явищ народного життя і визначає їх відповідність сучасним завданням виховання.

Народний підхід бере за фундамент буденні, життєві знання, тому вчені вважають, що при вивченні етнопедагогіки об'єктом є народна культура, яка не містить наукових знань про традиційному вихованні. Предмет етнопедагогіки, на думку Р. Пездемковської, має досить широкий соціальний зміст, і полягає в традиційному народному вихованні [4].

У процесі вивчення етнопедагогіки ставляться певні цілі і завдання. Знаючи їх, можна глибше вникнути в суть цієї науки. Мета етнопедагогіки полягає у прищепленні підростаючому поколінню системи цінностей, громадянської свідомості, основні принципи якого були вироблені за час існування нашого народу. Застосування в освітньому процесі традицій різних народів, що населяють нашу країну, є пріоритетом. Творче натхнення може застосовуватися у різних сферах діяльності. Етнопедагогіка розвиває здібності дітей, стимулює їх самовираження і таланти [5]. Для досягнення цих цілей вирішуються певні завдання. До них відноситься в першу чергу вивчення підходів народу до виховання. Завдання етнопедагогіки полягають також в актуалізації таких методик і прийомів з урахуванням особливостей суспільства, пошуку шляхів і підходів у здійсненні такої роботи.

Для досягнення розв'язання таких завдань застосовуються певні засоби етнопедагогіки. Вони дещо специфічні, що й виділяє представлену науку в окремий напрямок. До основних підходів передачі знань за допомогою етнопедагогіки є роз'яснення, переконання, приклад. Етнопедагогіка – це дієвий напрям в освітньому процесі; одним з найефективніших засобів етнопедагогіки є творчість.

У добу відродження та піднесення національної свідомості на особливу увагу заслуговує питання розв'язання завдань етнопедагогіки засобами етнодизайну. Поняття «етнодизайн» ще не до кінця сформульоване науковцями, бо лише недавно стало предметомтеоретичних досліджень та наукових дискусій. Але проблема етнодизайну виокремлено у працях А. Бровченка, Л. Корницької, Л. Оршанського, Р. Силка, В. Тименка, які надають провідну увагу навчанню та вихованню на основі національної культури, декоративно-вжиткового мистецтва і дизайну у професійній освіті.

На ІІ Міжнародному конгресі у Полтаві «Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст» доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук В. Бутенко, зазначив, що етнодизайн – це духовна категорія, джерело для звершення духовного потенціалу особистості, від суто прагматичного до осмислення життя. В своїй доповіді «Етнодизайн: етнокультурне коріння та глобалізаційна крона» доктор філософії, професор Ю. Афанасьєв висловив дискусійну думку, що етнодизайн – це перехідний місток між декоративно-прикладним мистецтвом та національним дизайном.

Отже, етнодизайн – це багатогранне поняття, формотворення і декор з урахуванням національних традицій, що гармонійно інтегрує в собі духовні, культурні, мистецькі, художні, проектні, технічні та етно- національні особливості. Етнодизайн – джерело духовного потенціалу особистості, в якому поєдналися традиційне декоративно-вжиткове мистецтво і сучасні промислові технології [5].

Аналізуючи історичний досвід навчання студентів етнодизайну, ми можемо відмітити, що проблема повноцінного використання етнодизайну не є новою. Особливо

значущим виявився теоретико-емпіричний досвід Готфріда Земпера (1803–1879), видатного німецького архітектора, інженера, теоретика мистецтва, педагога, праці якого вплинули на становлення і розвиток теорії художнього формотворення кінця XIX ст. Ним були сформульовані конкретні пропозиції щодо шляхів реформування художньо-промислової освіти на підґрунті системних досліджень у галузі прикладного мистецтва [2; 5].

В умовах сучасного українського суспільства і освіти, зорієнтованих на розвиток творчої особистості, вихованої на гуманістичних цінностях з урахуванням надбань національної культури, професійна підготовка студентів спеціальності «Професійна освіта. Дизайн», на нашу думку, має здійснюватись на засадах етнодизайну.

Необхідна подальша розробка змісту українського етнодизайну, організаційних форм його реалізації. Важливо продумати й експериментально апробувати методично-процесуальне забезпечення дизайн-освітнього процесу, а також сприятливе предметно-розвивальне середовище у професійних закладах дизайн-освіти. Все це ефективні педагогічні умови, які є необхідними й достатніми для формування сучасних українських дизайнерів в освітній сфері [2].

Прикладами реалізації проблеми є введення до змісту навчальних програм дисциплін розділів та тем етнодизайнерського спрямування. Так, наприклад, ув програмі дисципліни «Дизайн та монументально-декоративне мистецтво» фахової підготовки спеціалістів «Професійна освіта. Дизайн» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, у змістовому модулі «Монументально-декоративне мистецтво» декілька тем безпосередньо пов’язані із українським етнодизайном. Метою цієї дисципліни являється не тільки вивчення, систематизація і поглиблення знань із сучасного дизайну, монументально-декоративного мистецтва, українського етносу, а й піднесення рівня національної свідомості і духовності. Концептуальною ідеєю курсу «Дизайн та монументально-декоративне мистецтво» є така: культура повинна мати національний характер, а дизайн в Україні має бути українським дизайном.

При вивченні майбутніми фахівцями у галузі дизайну даного курсу, особлива увага приділяєтеся особливостям етнодизайну, характерного Уманському регіону. Так при розкритті теми «Кераміка та гончарство», багато часу відведено на вивчення надбань Трипільської культури, деякі із яких були знайдені поблизу м. Умані у селищах: Легедзино, Добровиди, Тальянки, Сушківка, Чечельник, Майданецьке, Томашівка тощо.

Про Трипільську культуру впродовж останніх років ведеться багато дискусій у наукових колах, поміж політиків, ідеологів; точаться суперечки й у середовищі її шанувальників. У 2003 році товариство «Просвіта» провела кілька наукових конференцій із метою глибше осягнути таємниці цієї видатної цивілізації, що бентежить уяву прискіпливих дошукувальників правдивої історичної давнини нашої Вітчизни. Уже понад століття вчені, не лише українські, а й багатьох країн світу, намагаються переконати людство, як постала ця унікальна археологічна культура, що проіснувала 2700 років винятковою етнокультурною цілістю й, безсумнівно, вплинула на формування та духовний розвиток європейських народів.

Трипільська культура не залишила після себе ні пірамід, ні величних храмів, ні кам’яних палаців, а її матеріальна спадщина, всі свідчення існування понад шість тисячоліть заховані в землі. Археологи вирізнили 17 типів посуду різного призначення – кухонний, господарський, ритуальний і виявили в житлах близько 300 посудин для побутових потреб. Умільці володіли секретами високоякісного випалювання посуду у двоярусних горнах. Існували гончарні центри. Відомі спеціальні майстерні у трипільських селищах Уланівка, Шкарівка, Веселий Кут (Черкащина), Кліщів,

Тростянець (Поділля). Велика кількість деревини давала змогу виготовляти ткацькі, кушнірські верстати, хатнє начиння.

Трипільська кераміка. Випалена на вогні глина була першим штучним матеріалом. Виготовлення глиняного посуду стало чи не найбільшим досягненням наших пращурів. Саме кераміка є однією з найколоритніших сторінок трипільської культури. Попри найзагальніші, візиткові риси, має вона і яскраві окремоплемінні варіанти. За формою посуду, сировиною, технологією виготовлення, способами та видами оздоблення визначають час та місце виробництва посуду, його ареал, загальний ступінь культури людей, що його виготовили. Наразі доведено, що племена мисливців і рибалок виготовляли господарський посуд, оздоблений штампованим орнаментом, а трипільські племена землеробів і скотарів – плоскодонний зі спірально-меандровим орнаментом.

Масштаби керамічного виробництва вражають, однак справжньої майстерності і довершеності трипільці, зокрема племена Придністров'я, досягли у оздобленні посуду. Спостерігаємо щонайменше десять типів візерунку: однобічний, двобічний, статичний, динамічний, перемінний, в основному геометричний.

Наголосимо, що трипільський кольоровий розпис кераміки – то явище унікальне, яке практично не повторюється в інших культурах. На думку багатьох дослідників, трипільська орнаментика мала релігійно-магічне навантаження і використовувалась як своєрідний запис світоглядної інформації. Коли дивишся на прикарпатські писанки та килимові візерунки Поділля, спадає на думку, а чи не передалися генетично нашим сучасникам, носіям наступних культур, вміння, здібності, творчість і майстерність трипільського ужиткового мистецтва.

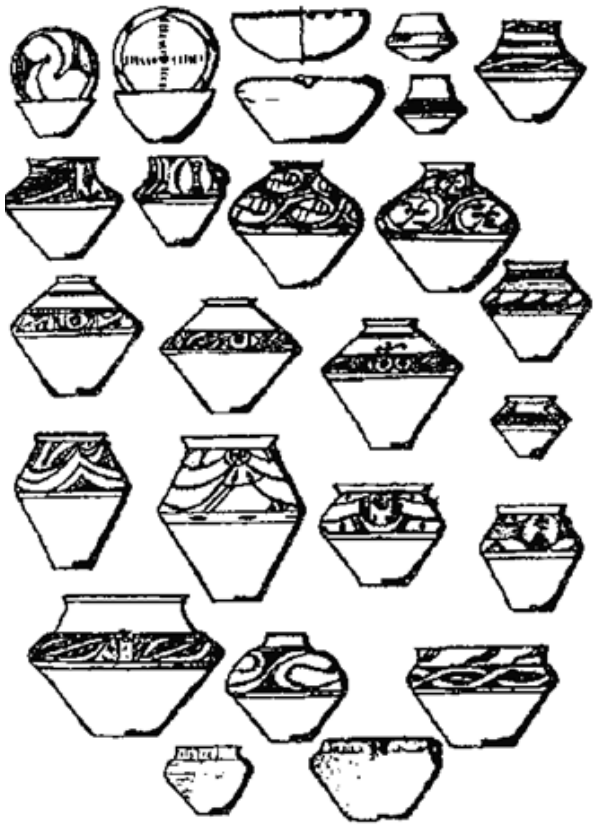

Мал. 1. Кераміка трипільського поселення Тальянки.

Самі за себе промовляють обшири, на яких знайдена антропо- та зооморфна пластика: Лука-Врубловецька на Дністрі, Сушківка на Уманщині, Усатове на Одещині, Гренівка на Кіровоградщині, Шипинці на Буковині, Троянів на Житомирщині, Гребені на Київщині, Кошилівці на Тернопіллі, Озаринці на Вінниччині. До цього переліку можна додати чимало інших географічних назв. На особливу увагу заслуговують теракотові жіночі статуетки з підкреслено жіночими формами тіла, а також фігурки жінок із немовлям – так звані трипільські мадонни.

Для орнаментації трипільської кераміки характерні трьох'ярусні композиції, які свідчать про триярусний поділ світу на землю, небо та «небеса» (або «верхнє небо»), якими управляла велика космічна володарка. Вона зображалася на посуді у вигляді «личин» з очима-сонцями.

У світогляд трипільців ввійшли всі чотири виміри: довжина, ширина (земля розорана «повздовж і поперек»), висота (висота світу, який зникає в «небесах»), час (безперервний рух світу). Орнаментація трипільців була суспільним явищем, яке давало можливість розповісти про відношення до світу та об'єднати людей для різних спільних дій. Вона складалася із окремих знакових систем, розвивалася самостійно, являла собою один із центрів розвитку піктографії і існувала в першу чергу як засіб магічного спілкування з вищими силами.

Трипільську кераміку за якістю перевершували лише китайські вироби, але й вони програвали у оздобленні орнаментом. Малюнки на гончарних виробах переважно мають вигляд спіралі та її елементів у сполученні з різними знаками, серед яких трапляються зображення сонця, місяця, тварин і рослин. Трипільські піктографічні знакові системи, за дослідженнями вчених, ще не були справжньою писемністю, тобто, не передавали графічно слова, вони були підказкою тому, хто говорив, засобом для кращого запам'ятовування й відтворення якихось повідомлень.

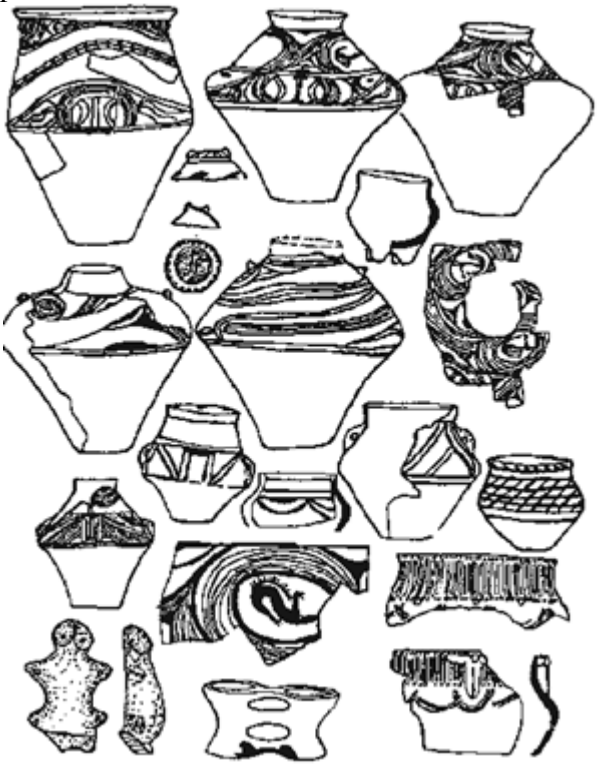

Мал. 2. Кераміка трипільського поселення Чечельник.

У загальній системі орнаментації глиняного посуду трипільців виділяють щонайменше 18 схем: хрестовидні; фістонні; метопні і тангентні композиції; горизонтальні S-видні та похилі дуги; вертикально роз'єднані і так звані негативні овали; совиний лик; волюти з листочками на кінцях; трикутники з витягнутими вершинами; так звана лицьова схема; хвилясті стрічки; коса сітка; фриз; комети; концентричні кола; похилі дуги; канелюри; меандри тощо. Звичайно, трипільська культура знала локальні способи орнаментації посуду.

Вивчення студентами спеціальності «Професійна освіта. Дизайн» досягнень Трипільської культури та виконання практичних робіт з виготовлення елементів художньо-естетичного предметного середовища якісно вплинуло на формування проектної художньо-естетичної культури, національної самосвідомості та стало складником їхньої професійної підготовки. Якість художньо-естетичного середовища дозволяє посилити виразність культурної комунікації за рахунок локальних мистецьких реалій, орієнтуючи студентів не на механічне запам'ятовування інформації, а на активне творче освоєння мистецтва рідного краю.

Професійна підготовка студентів спеціальності «Професійна освіта. Дизайн» з використанням етнодизайну здійснюється методами, що визначають її гуманітарну і культурологічну спрямованість, а саме: інтеграція і діалог, особистісно-орієнтований і ціннісний підходи, відродження культурних традицій у творчій художній етнодизайнерській діяльності тощо.

Освоєння цінностей минулого, що успадковується, і пристосування до нових соціокультурних потреб, є важливим проявом культуротворчого процесу, який має спрямування на досягнення мети: розширення впливу реально діючого поля етнодизайну на особистість студента; прилучення студентів до його багатоманітного світу, формування ціннісного ставлення до нього; розвиток інтересів, здібностей, творчої індивідуальності у вищому навчальному закладі.

Висновок. Виходячи з окреслених концептуальних положень національної освіти у галузі етнопедагогіки та ідей щодо професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дизайну, ми акцентуємо на такому: пріоритетним завданням у процесі вивчення курсу «Дизайн та монументально-декоративне мистецтво» є необхідність допомогти студентам знайти себе в мистецтві і технології, поєднуючи традиції і сучасність; необхідним є розкриття індивідуального потенціалу обдарованої особистості у процесі навчання етнодизайну; бажане використання групових форм роботи та їх організація у процесі етнодизайнерської діяльності, залучення студентів до творчих об'єднань (лекційні заняття в музеях, майстер-класи народних майстрів, участь у виставках, етнофестивалях, конкурсах) та співпраця в системі дизайн-освіти; потрібне забезпечення організаційно-педагогічних умов оптимізації впровадження етнодизайну у процесі вивчення студентами спеціальності «Професійна освіта. Дизайн» курсу «Дизайн та монументально-декоративне мистецтво».

ЛІТЕРАТУРА

1. Будник, О. Особливості української етнопедагогіки [Текст] / О. Будник // Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій. – 2002. – № 2. – С. 116-118.2.

2. Бровченко А. І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / А. І. Бровченко. – К., 2011. – 21 с.

3. Волков Г.Н. Этнопедагогика: Учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений / Г.Н. Волков. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 168 с.

4. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка: Навч. посіб. / В.А. Мосіяшенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 176 с.

5. Паламарчук Л.Б. Хрестоматія з етнопедагогіки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / уклад.: Л.Б. Паламарчук, Т.О. Горохова. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 416 с.

6. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М.Г. Стельмахович. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 8–15.

REFERENSE:

1. Budnyk, O. Osoblyvosti ukrajinsjkoji etnopedaghoghiky [Features of Ukrainian ethnopedagogy] [Tekst] / O. Budnyk // Dajdzhest: Shkola-park pedaghoghichnykh idej ta tekhnologhij. – 2002. – # 2. – C. 116-118.2.

2. Brovchenko A. I. Formuvannja fakhovoji kompetentnosti z osnov etnodyzajnu u majbutnikh uchyteliv trudovogho navchannja [Formation of professional competence on the basics of ethnodizaina in future teachers of labor education] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.02 «Teorija ta metodyka trudovogho navchannja» / A. I. Brovchenko. – K., 2011. – 21 s.

3. Volkov G.N. Etnopedagogika [Ethnopedagogy]: Ucheb. dlya stud. sred. i vyssh. ped. ucheb. zavedeniy / G.N. Volkov. – M.: Izdatelskiy tsentr «Akademiya», 1999. – 168 s.

4. Mosijashenko V.A. Ukrajinsjka etnopedaghoghika [Ukrainian ethnopedagogy]: Navch. posib. / V.A. Mosijashenko. – Sumy: VTD «Universytetsjka knygha», 2005. – 176 s.

5. Palamarchuk L.B. Khrestomatija z etnopedaghoghiky [The textbook on ethnopedagogy] : navch. posib. dlja stud. vyshh. navch. zakladiv / uklad.: L.B. Palamarchuk, T.O. Ghorokhova. – K. : Kyjiv. un-t im. B. Ghrinchenka, 2013. – 416 s.

6. Steljmakhovych M.Gh. Ukrajinsjka narodna pedaghoghika [Ukrainian folk pedagogy] / M.Gh. Steljmakhovych. – K. : IZMN, 1997. – S. 8–15.

GERVAS O.

ETHNOPEDAGOGICAL ASPECTS OF THE COURSE «DESIGN AND MONUMENTAL-DECORATIVE ARTS»

In the article it is determined that special attention needs to be given to the problem of solving the tasks of ethnopedagogy by means of ethnodizaina. Ethnodizayn is considered as a multi-faceted concept, shaping and decor, taking into account national traditions, which harmoniously integrates spiritual, cultural, artistic, design, technical and ethnonational factors as a source of the spiritual potential of the individual, which combines traditional arts and crafts and modern industrial technology. It is emphasized that in the conditions of modern Ukrainian society and education, oriented on the development of a creative person brought up on humanistic values, taking into account the achievements of national culture, the professional training of students of the specialty «Professional Education. Design» should be carried out on the principles of ethno design.

Examples of implementation of the problem are the introduction of the contents of the study programs of the disciplines of the sections and topics of ethno-designing direction: in the program of discipline «Design and monumental and decorative art» of professional training in the content module «Monumental and decorative art» a few themes are connected with the Ukrainian ethnodizaynom. The purpose of this discipline is not only the study, systematization and deepening of knowledge on contemporary design, monumental and decorative art, Ukrainian ethnos, but also the elevation of the level of national consciousness and spirituality.

It was found out that studying by students of the specialty Vocational education. The design of the achievements of the Trypillian culture and the implementation of practical works on the production of elements of the artistic and aesthetic subject environment has had a qualitative effect on the formation of the design art-aesthetic culture, national consciousness and became a component of their professional training. The necessity of using group forms of work and their organization in the process of ethnodizaynerskoy activity, involvement of students in creative associations (lecture classes in museums, master classes of folk artists, participation in exhibitions, ethno-festivals, contests) and cooperation in the system of design education were proved.

***Key words**: folk pedagogy, ethnopedagogy, design, monumental and decorative art, professional training of designers, Trypillian culture.*

Надійшла до редакції 16.07.2018 р.

УДК 74.200.52(471) «19»
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647160
ORCID 0000-0001-9881-7307

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ В ХХ СТОЛІТТІ

Лариса Семеновська

У дослідженні представлено політехнізм у новітніх умовах як вирішальний чинник гармонізації взаємодії особистісних і соціальних засад у підготовці молодого покоління до життя, що, передбачає теоретичне й практичне оволодіння особистістю загальними основами виробництва, ринкової економіки й об'єктами сучасних науково-технічних досягнень, формує сферу суспільних відносин школярів, сприяє професійному самовизначенню, усвідомленому використанню засобів діяльності, виховує науковий світогляд, патріотизм, проектує аксіологічні орієнтири, дозволяє кожному учневі визначати своє місце в суспільній практиці відповідно до прагнень, здібностей і можливостей, що забезпечує свідоме й критичне засвоєння знань, всебічне формування особистості.

Метою дослідження є теоретичне й практичне обґрунтування процесу реалізації ідеї політехнізму в шкільній освіті України ХХ ст. У зв'язку з цим виокремлено його послідовні етапи: I (1901–1918 рр.) – пошуково-емпіричний, що характеризувався становленням генетичних структур політехнізму, зокрема таких його складників, як трудове навчання й виробничі екскурсії; II (1919–1933 рр.) – експериментально-новаторський, що характеризувався активним розвитком теоретичних засад політехнізму, активними пошуками інноваційних шляхів політехнізації шкіл у зв'язку з уведенням обов'язкової початкової освіти, підготовкою молоді до майбутньої трудової діяльності у промисловості або сільському господарстві; III (1934–1957 рр.) – теоретико-аналітичний, що характеризувався поглибленням політехнічної підготовки учнів у період упровадження загального семирічного навчання, забезпечував наукову фундаменталізацію ідеї політехнізму в змісті шкільної освіти, залученням школярів до технічно-дослідницької позакласної і позашкільної діяльності; IV (1958–1983 рр.) – професійно-виробничий етап конкретногалузевого й практичного спрямування політехнізму в добу переходу до обов'язкової середньої освіти, розгортання поглибленої трудової (допрофесійної) підготовки старшокласників на базі міжшкільних навчально-виробничих комбінатів; V (1984–1999 рр.) – економічно-реформаційний, пов'язаний із модифікацією ідеї політехнізму на тлі модернізації загальної середньої освіти на засадах ринкової моделі, зміщенням акцентів на навчальну працю школярів, посилення політехнічної спрямованості дисциплін шляхом упровадження профільного навчання; осучасненням змісту (автоматизація й інтелектуалізація) та форм (шкільний кооператив, шкільна навчально-виробнича лабораторія, госпрозрахункові господарства тощо) суспільно корисної, продуктивної праці школярів, надання їй госпрозрахункового характеру; підвищення уваги до економічного виховання учнів.

Доведено, що процес реалізації ідеї політехнізму у вітчизняній шкільній освіті ХХ ст. характеризувався закономірністю, зміною концептуалістики, суперечливістю, нестабільністю, періодичністю піднесення й спаду; що в 90-х рр. ХХ ст. загальноосвітні навчальні заклади поступово втрачають зв'язок із виробництвом, а згодом і ознаки трудових політехнічних шкіл, що спричинило деформацію і значно послабило ідею політехнізму в змісті освіти, зумовило подальшу стагнацію процесу її реалізації в педагогічній теорії й шкільній практиці.

Ключові слова: *шкільна освіта України, ідея політехнізму, етапи розвитку ідеї політехнізму, трудова діяльність учнів*

Утвердження національних інтересів у інтеграційному світі, піднесення конкурентоспроможності, міжнародного авторитету України й становлення її позитивного

© Л. Семеновська, 2018

іміджу зумовлює потребу в постійному зміцненні економічних позицій нашої держави насамперед шляхом розвитку людського капіталу, наукомістких виробництв і впровадження нанотехнологій. Найважливішим у досягненні цих стратегічних орієнтирів є інноваційне розв'язання проблеми підготовки молоді до майбутньої трудової діяльності, ураховуючи її людиноцентричну сутність та закон зміни праці. Це розкриває соціально-економічну природу переорієнтації трудових функцій людини як істоти розумної і моральної, що набуває особливої значущості в сучасних умовах, коли спостерігається зростання професійної мобільності особистості.

У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує ідея політехнізму, теорія і практика її реалізації в історії вітчизняної школи XX ст. Ідею політехнізму, яка свого часу була сформульована в період оновлення механізмів соціально-економічної розбудови суспільства, відносимо до вічних соціально-педагогічних надбань. У 1931 р. політехнізацію шкіл умотивовано, задокументовано і проголошено пріоритетним напрямом державної освітньої політики, реформування системи шкільної освіти передбачало перетворення загальноосвітніх шкіл у трудові політехнічні. Політехнізм став провідним принципом дидактики, а політехнічна підготовка – самостійним компонентом змісту шкільної освіти, виразником її антропоцентричних перетворень. Еволюція ідеї політехнізму історично пов'язана з трансформаціями системи «освіта – виробництво – економіка» та випереджувальним оновленням людського потенціалу. Ідея політехнізму виступає джерелом розвитку шкільної освіти щодо задоволення потреб сучасного виробництва в тісному зв'язку з вихованням людини, одухотворенням прогресивного економічного поступу.

Актуальність дослідження полягає в тому, що, по-перше, політехнізм у новітніх умовах виступає вирішальним фактором гармонізації взаємодії особистісного й соціального начал у підготовці молодого покоління до життя; по-друге, передбачає теоретичне й практичне оволодіння особистістю загальними основами виробництва, ринкової економіки й об'єктами сучасних науково-технічних досягнень; по-третє, формує сферу суспільних відносин школярів, сприяє професійному самовизначенню, усвідомленому використанню засобів діяльності; по-четверте, виховує науковий світогляд, патріотизм, проектує аксіологічні орієнтири; по-п'яте, дозволяє кожному учневі визначати своє місце в суспільній практиці відповідно до прагнень, здібностей і можливостей, що забезпечує свідоме й критичне засвоєння знань, всебічне формування особистості.

Дослідженням установлено, що процес реалізації ідеї політехнізму ґрунтується переважно на двох глобальних науково-теоретичних позиціях учених – *імпліцитній* (П. Атутов, А. Луначарський, І. Каїров, В. Сухомлинський, Д. Тхоржевський та ін.) та *експліцитній* (В. Ледньов, А. Макаренко, М. Ніколаєв, В. Поляков, М. Скаткін та ін.). Представники першої з них відстоювали думку, що ідея політехнізму мусить пронизати всі шкільні предмети природничо-математичного й гуманітарного циклів, а політехнічна підготовка має розглядатися як провідний принцип дидактики й компонент змісту шкільної освіти. Прихильники іншої доводили важливість виокремлення в змісті освіти предметів політехнічного спрямування, де б поглиблено реалізовувалася ідея політехнізму та основи трудової діяльності учнів.

Названі наукові позиції мають право на існування і досліджуються нами в єдності, проте теоретичне їх поєднання не заперечує акцентування дослідника на певній із них, відповідно до превалювання її на тому чи іншому етапі процесу реалізації ідеї політехнізму.

Еволюція ідеї політехнізму в практиці загальноосвітніх навчальних закладів, як свідчить аналіз діяльності Наркомосів освіти УСРР і УРСР (Г. Гринько, М. Скрипник та ін.), була започаткована в системі *«навчальний предмет – об'єкт»*, а суб'єкт пізнання (учень) розглядався як посередник між ними і включався в усі види праці в школі. Поступово внаслідок прогресивних суспільних трансформацій ідея політехнізму концентрується

навколо діади *«суб'єкт – об'єкт»*. Центр ваги переноситься на суб'єкт, у даному випадку – на школяра, його навчальні можливості та особистісно орієнтоване оволодіння політехнічними знаннями під час вивчення всіх і окремих навчальних дисциплін з метою формування суб'єктності особистості, суб'єкт-суб'єктної взаємодії у підготовці трудових ресурсів, одухотворення людиною праці та економічного життя країни, виховання громадянськості.

Метою дослідження є теоретичне й практичне обґрунтування процесу реалізації ідеї політехнізму в шкільній освіті України XX ст. У зв'язку з цим виокремлено його послідовні етапи:

I (1901–1918 рр.) – пошуково-емпіричний – зумовлений прийняттям Постанови Міністерства народної освіти Російської імперії «Про викладання ручної праці в сільських училищах» (1901 р.). Цей етап пов'язувався із науковими працями вчених, які відстоювали необхідність розбудови нової школи на засадах збереження й відтворення трудових традицій у суспільстві: І. Анопов, П. Ігнатьєв, О. Неболсін (праця як джерело духовного й матеріального багатства країни); М. Демков, М. Гошкевич, І. Стебут (соціально-особистісна сутність трудової діяльності); П. Каптерев, К. Цируль, В. Фармаковський (загальноосвітнє й виховне значення ручної праці, її педагогічно доцільний зміст й організація); М. Гошкевич, Т. Лубенець, О. Музиченко (продуктивна праця учнів у всебічному вихованні); О. Зеленко, О. Фортунатов, С. Шацький (організація колективної трудової діяльності учнів, розвиток їх творчих здібностей, забезпечення соціально-особистісної мотивації праці дітей) та ін. [1; 3; 5].

Цей період пов'язувався із ліквідацією політехнічної неграмотності населення, збереженням суспільно-трудових традицій, реформуванням школи на основі зв'язку навчання з життям. Доведено, що він характеризувався становленням генетичних структур політехнізму, зокрема таких його складників, як трудове навчання й виробничі екскурсії. До продуктивної та інших видів праці (деревонасадження, робота в майстерні, на пришкільних земельних ділянках) учні залучалися, але безсистемно. Загалом у діяльності гімназій, училищ, професійних та військових шкіл процес реалізації ідеї політехнізму відповідав початковій стадії. До практичних здобутків відносимо: посилення загальноосвітнього й політехнічного характеру трудового навчання; диференціацію його змісту; використання вчителями наочних, лабораторних і практичних методів, активізацію зусиль щодо оснащення лабораторій та навчальних кабінетів, створення пересувного навчально-промислового музею (1896 р.), діяльність екскурсійних комісій у Київському, Одеському й Харківському навчальних округах (1909 р.). Серед негативних тенденцій цього часу виокремимо: залежність розвитку трудової підготовки школярів від місцевих органів освіти й громадськості, а також домінування найпростіших видів учнівської праці.

II (1919–1933 рр.) – експериментально-новаторський – у нормативно-правовій сфері визначався «Положенням про єдину трудову школу УСРР» (1919 р.), Постановою Наркомосу УСРР «Про впровадження в життя семирічної єдиної трудової школи» (1920 р.), Положенням РНК УСРР «Про розвиток і характер роботи шкіл-семирічок у фабрично-заводських районах» (1924 р.), директивним листом ЦК ВЛКСМ «Про фабрично-заводські семирічки» (1926 р.), постановами ЦК ВКП (б) «Про початкову й середню школу» (1931, 1932 рр.), «Про загальне навчання і політехнізацію шкіл» (1931 р.). Означений етап характеризувався активним розвитком теоретичних засад політехнізму у творчості П. Блонського (трудовий принцип організації шкільної освіти), Г. Гринька, Я. Ряппо (конкретно професійний характер політехнізації), О. Калашникова (зміст політехнічної освіти на засадах наукового узагальнення та практичної значущості), Н. Крупської (педагогічна сутність політехнічного принципу), А. Луначарського (індустріальні засади політехнічної підготовки, її етичні й естетичні аспекти), А. Макаренка (поєднання навчання

із педагогічно доцільною виробничою працею), С. Чавдарова (агрономізація політехнічної підготовки) та ін. [7; 8].

Цей час відзначався активними пошуками інноваційних шляхів політехнізації шкіл у зв'язку з уведенням обов'язкової початкової освіти, підготовкою молоді до майбутньої трудової діяльності у промисловості або сільському господарстві. Здійснювалася розбудова мережі фабрично-заводських семирічок і шкіл колгоспної молоді, що було зумовлено потребами індустріалізації міських та агрономізації сільських загальноосвітніх навчальних закладів. Завдання політехнічної спрямованості загальноосвітніх дисциплін на практиці намагалися вирішувати удосконаленням навчальних програм, збагаченням дидактичного матеріалу виробничим змістом, застосуванням активних методів викладання (спостереження, проектні, практичні, дослідницькі). У 1927 р. до навчального плану шкіл було введено трудове навчання як самостійну дисципліну, що, у свою чергу, забезпечило досягнення достатньої стадії реалізації ідеї політехнізму. На тлі цих перетворень постало питання удосконалення матеріально-технічного устаткування шкіл. Крім того, значних зусиль вимагало подолання вузького ремісництва трудової підготовки, забезпечення міцного зв'язку між школою та виробництвом. До політехнізації шкіл залучалися інженерно-технічні працівники підприємств, активно впроваджувалися виробничі екскурсії, створювалися політехнічні музеї, виставки, бібліотеки, гуртки, дослідницькі й технічні станції тощо. Відбулося зміцнення позицій практичного аспекту політехнічної підготовки школярів, значна увага приділялася організації різних видів праці учнів. У практиці спостерігався розвиток таких негативних тенденцій, як підпорядкування чітким ідеологічним установкам відповідно до цінностей радянського устрою, підкорення навчально-виховного процесу вимогам виробництва, гіперболізація значення праці в навчально-виховній діяльності шкіл.

ІІІ (1934–1957 рр.) – теоретико-аналітичний – розпочався прийняттям Постанови РНК СРСР і ЦК ВКП (б) «Про структуру початкової і середньої шкіл у СРСР» (1934 р.). Цей етап відзначався посиленням уваги до загальноосвітньої політехнічної підготовки учнів з метою їх вступу до ВНЗ і технікумів, що відображалося в працях Г. Ващенка (особливості застосування методу проектів), М. Пістрака (виокремлення загальних наукових принципів сучасного виробництва), І. Огородникова, П. Шимбірьова (практичне оволодіння природничо-математичними і гуманітарними навчальними дисциплінами, що розкриває процес виробництва й специфіку трудових відносин), М. Скрипника (забезпечення системних теоретичних знань з основ виробництва), С. Шабалова (сутність політехнічних навичок), М. Гончарова, П. Груздєва, О. Шибанова (удосконалення загальноосвітньої підготовки сільських школярів на засадах суспільно корисної й усіх видів праці) та ін. [9; 13; 14].

Означений період характеризувався поглибленням політехнічної підготовки учнів у період упровадження загального семирічного навчання. Увага зосереджувалася на здобутті учнями теоретичних знань про основні принципи виробництва в ході вивчення загальноосвітніх дисциплін. Такий підхід забезпечував наукову фундаменталізацію ідеї політехнізму в змісті шкільної освіти. Відміна трудового навчання (1937 р.) негативно позначилася на готовності учнів до практичної трудової діяльності. У практиці шкіл цей недолік компенсувався залученням школярів до технічно-дослідницької позакласної і позашкільної діяльності. Тож процес реалізації ідеї політехнізму в цей час був пов'язаний із подоланням вербального характеру шкільного навчання, посиленням значення загальноосвітніх предметів у політехнічній освіті школярів, розгортанням допрофесійної політехнічної підготовки учнів у позакласній роботі, що дозволяло зберегти достатню стадію політехнізації загальноосвітніх навчально-виховних закладів. Водночас варто зауважити, що інколи все це призводило до заміни трудової політехнічної діяльності учнів її теоретичним вивченням, а також до збільшення розриву між працею учнів та їх навчанням.

IV (1958–1983 рр.) – професійно-виробничий – урегульовувався Законом УРСР «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959 р.), Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про часткову зміну трудової підготовки в середній загальноосвітній школі» (1966 р.), Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про подальше удосконалення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовку їх до праці» (1977 р.). Означені документи формулювали цільові орієнтири підготовки випускників до праці на виробництві за масовими професіями, що, у свою чергу, впливало на проблематику наукових досліджень Н. Дайрі, Д. Епштейна, І. Матрусова (політехнічне спрямування дисциплін природничо-математичного й гуманітарного циклів), Є. Пустового, М. Скаткіна, П. Ставського (особистісно-діяльнісна сутність політехнізму), В. Зубова, В. Сухомлинського (всебічний розвиток особистості в процесі реалізації ідеї політехнізму), К. Івановича, Д. Сергієнка, І. Ткаченка (політехнізація сільської школи на основі механізованої продуктивної праці), Є. Варнакова, М. Анвельта, М. Жиделєва, О. Сови (виявлення політехнічного циклу навчальних дисциплін, що відображає наукові засади автоматизації виробництва), Є. Климова, І. Назімова, К. Платонова (психологічні аспекти формування потреби праці й професійної самореалізації учнів) та ін. [4; 9; 10].

Цей час визначався як етап конкретногалузевого й практичного спрямування політехнізму в добу переходу до обов'язкової середньої освіти. Реалізація ідеї політехнізму в шкільній освіті на цьому етапі здійснювалася на основі інтеграції загальної політехнічної і початкової професійної освіти шляхом виробничого навчання, а згодом, у другій половині 70-х рр. XX ст., супроводжувалася розгортанням поглибленої трудової (допрофесійної) підготовки старшокласників на базі міжшкільних навчально-виробничих комбінатів. Тут учні ознайомлювалися з основами механізації конкретної галузі виробництва. Означений етап характеризувався посиленням ролі суспільно корисної, продуктивної праці школярів, збагаченням її змісту (робота в промисловості, сільському господарстві, сфері обслуговування; охорона природи, діяльність із благоустрою; роботи для школи; збір вторинної сировини тощо) та форм (учнівська виробнича бригада в колгоспі або радгоспі, шкільне лісництво, табір праці й відпочинку та ін.). Це дозволило досягти на практиці високої (кінець 50-х – перша половина 70-х рр. XX ст.) та поглибленої (друга половина 70-х – перша половина 80-х рр. XX ст.) стадій процесу реалізації ідеї політехнізму в шкільній освіті. Суперечливість розвитку політехнічної освіти виявилася в зниженні політехнічної спрямованості позакласної роботи учнів.

V (1984–1999 рр.) – економічно-реформаційний – пов'язаний із затвердженням Постанови Верховної Ради СРСР «Про основні напрями реформи загальноосвітньої та професійної школи» (1984 р.), Наказу Міністерства освіти УРСР «Про поліпшення трудового виховання, навчання, професійної орієнтації школярів і організацію їх суспільно корисної, продуктивної праці» (1984 р.), «Положення про базове підприємство загальноосвітньої школи» (1984 р.), «Положення про міжшкільний навчально-виробничий комбінат трудового навчання та професійної орієнтації молоді» (1985 р.), «Положення про організацію суспільно корисної, продуктивної праці учнів загальноосвітніх шкіл» (1985 р.), «Положення про учнівську виробничу бригаду в колгоспі та радгоспі» (1985 р.). Розробка наукового підґрунтя підготовки молодого покоління до ринкової системи суспільно-трудових відносин здійснювалася в теоретичних роботах П. Атутова, С. Калюги (функціональна природа політехнічних знань), М. Ніколаєва (виявлення найбільш суттєвих і перспективних ознак трудової діяльності й виробництва в змісті шкільної освіти), В. Ледньова (інтеграція природничонаукових і технічних знань), С. Батишева, В. Полякова, Д. Тхоржевського (політехнічний принцип у трудовому навчанні), В. Сидоренка (розробка політехнічних основ графічної грамотності школярів), С. Черноглазкіна (виховальний

потенціал політехнічної освіти), О. Коберника, В. Стешенка, Г. Терещука, Ю. Хотунцева (обґрунтування змісту освітньої галузі «Технології») та ін. [1; 8; 11].

Цей етап пов'язаний із модифікацією ідеї політехнізму на тлі модернізації загальної середньої освіти на засадах ринкової моделі, зміщенням акцентів на навчальну працю школярів. В означений період у практиці загальноосвітніх навчальних закладів були зафіксовані певні успіхи, які дають підстави визначити в другій половині 80-х рр. ХХ ст. поглиблену стадію реалізації ідеї політехнізму. До здобутків, на нашу думку, варто віднести посилення політехнічної спрямованості дисциплін шляхом упровадження профільного навчання; осучаснення змісту (автоматизація й інтелектуалізація) та форм **(**шкільний кооператив, шкільна навчально-виробнича лабораторія, госпрозрахункові господарства тощо**)** суспільно корисної, продуктивної праці школярів, надання їй госпрозрахункового характеру**;** підвищення уваги до економічного виховання учнів; зміцнення матеріально-технічного забезпечення організації навчально-виробничої праці учнів завдяки підтримці базових підприємств; запровадження поглибленого трудового навчання в старших класах. Фактично відбулася спроба надати старшокласникам обов'язкову початкову професійну підготовку, але, на жаль, вона не мала логічного завершення. З'ясовано, що це було зумовлено низкою причин: низький рівень розробленості питань оплати праці учнів, а також відсутність реальних можливостей матеріального розрахунку з базовими підприємствами щодо забезпечення шкільних майстерень і МНВК навчальним обладнанням; зниження зацікавленості учнів теоретичними і практичними основами виробництва внаслідок утрати престижності технічних спеціальностей у суспільстві, перенесення уваги вчителів на навчальну працю учнів.

Висновок. Отже, проведене дослідження довело, що процес реалізації ідеї політехнізму у вітчизняній шкільній освіті ХХ ст. характеризувався закономірністю, зміною концептуалістики, суперечливістю, нестабільністю, періодичністю піднесення й спаду. Теоретичне й практичне обґрунтування процесу надало підстави виокремити такі його послідовні етапи: I (1901–1918 рр.) – пошуково-емпіричний (ліквідація політехнічної неграмотності населення як передумова соціально-економічного розвитку суспільства); II (1919–1933 рр.) – експериментально-новаторський (політехнізація шкіл у зв'язку з уведенням обов'язкової початкової освіти); III (1934–1957 рр.) – теоретико-аналітичний (політехнічна підготовка учнів у період упровадження загального семирічного навчання); IV (1958–1983 рр.) – професійно-виробничий (конкретногалузеве й практичне спрямування політехнізму в добу переходу до обов'язкової середньої освіти); V (1984–1999 рр.) – економічно-реформаційний (модифікація ідеї політехнізму на тлі модернізації загальної середньої освіти на засадах ринкової моделі, зміщення акцентів на навчальну працю школярів). Доведено, що в 90-х рр. ХХ ст. загальноосвітні навчальні заклади поступово втрачають зв'язок із виробництвом, а згодом і ознаки трудових політехнічних шкіл, що спричинило деформацію і значно послабило ідею політехнізму в змісті освіти, зумовило подальшу стагнацію процесу її реалізації в педагогічній теорії й шкільній практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анопов И. А. По вопросу о средней общеобразовательной школе с применением ее к запросам и нуждам современной жизни некоторых местностей России. СПб. : Типо-Литография Шредера. 1881. 56 с.

2. Атутов П. Р. Концепция политехнического образования в современных условиях. *Педагогика*. 1999. № 2. С. 17–20.

3. Гошкевич М. И. Основы гигиены школьного ручного труда. Херсон, 1905. 184 с.

4. Зубов В. Г. О современных проблемах политехнической школы. *Советская педагогика.* 1972. № 8. С. 19–33.

5. К XXV-летию введения педагогического ручного труда в русскую школу. Памятная

записка о введении и преподавании ручного труда в СПб учительском институте (17.X.1984 г. – 17.X.1909 г.) / сост. К. Ю. Цируль. СПб., 1910. 89 с.

6. Калашников А. Г. Избранные труды. М. : Педагогика, 1990. 368 с.

7. Макаренко А. С. Виховання громадянина / под ред. Л. Ю. Гордина. М.: Просвещение, 1968. 256 с.

8. Николаев Н. С. Некоторые вопросы политехнизации школы. Якутск: Изд-во Якутского университета, 1997. 61 с.

9. Огородніков І. Т. Педагогіка : підручник для вчительських інститутів. К.: Рад. шк., 1950. 407 с.

10. Политехнический принцип в обучении основам наук в средней школе : пособие для учителей / под ред. Д. А. Епштейна. М. : Просвещение, 1979. 151 с.

11. Сидоренко В. Політехнічна освіта: сучасне бачення проблеми. *Трудова підготовка в закладах освіти*. – 2005. № 2. С. 4–7.

12. Ткаченко І. Г. Учнівська бригада − лабораторія передового досвіду. *Радянська школа.* 1962. №8. С. 34–37.

13. Шабалов С. М. Политехническое обучение. М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956. 728 с.

14. Шибанов А. А. О политехническом образовании в сельской школе. *Советская педагогика*. 1950. № 7. С. 24–27.

REFERENSE

1. Anopov I. A. Po voprosu o sredney obshcheobrazovatelnoy shkole s primeneniem ee k zaprosam i nuzhdam sovremennoy zhizni nekotorykh mestnostey Rossii [On the issue of secondary school with its application to the needs and needs of modern life in some areas of Russia]. SPb. : Tipo-Litografiya Shredera. 1881. 56 s.

2. Atutov P. R. Kontseptsiya politekhnicheskogo obrazovaniya v sovremennykh usloviyakh [The concept of polytechnic education in modern conditions]. Pedagogika. 1999. № 2. S. 17–20.

3. Goshkevich M. I. Osnovy gigieny shkolnogo ruchnogo truda [Fundamentals of school manual hygiene]. Kherson, 1905. 184 s.

4. Zubov V. G. O sovremennykh problemakh politekhnicheskoy shkoly [On the current problems of the Polytechnic School]. Sovetskaya pedagogika. 1972. № 8. S. 19–33.

5. K XXV-letiyu vvedeniya pedagogicheskogo ruchnogo truda v russkuyu shkolu. Pamyatnaya zapiska o vvedenii i prepodavanii ruchnogo truda v SPb uchitelskom institute [To the XXV anniversary of the introduction of pedagogical manual labor in the Russian school. Memorandum on the introduction and teaching of manual labor in St. Petersburg teacher's institute] (17.Kh.1984 g. – 17.Kh.1909 g.) / cost. K. Yu. Tsirul. SPb., 1910. 89 s.

6. Kalashnikov A. G. Izbrannye Trudy [Selected Works]. M. : Pedagogika, 1990. 368 s.

7. Makarenko A. S. Vikhovannya gromadyanina [Education of a citizen] / pod red. L. Yu. Gordina. M. : Prosveshchenie, 1968. 256 s.

8. Nikolaev N. S. Nekotorye voprosy politekhnizatsii shkoly [Some issues of polytechnic school]. Yakutsk : Izd-vo Yakutskogo universiteta, 1997. 61 s.

9. Oghorodnikov I. T. Pedaghoghika : pidruchnyk dlja vchyteljsjkykh instytutiv [Pedagogy: Textbook for Teaching Institutions]. K. : Rad. shk., 1950. 407 s.

10. Politekhnicheskiy printsip v obuchenii osnovam nauk v sredney shkole [Polytechnic principle in teaching the basics of science in high school] : posobie dlya uchiteley / pod red. D. A. Yepshteyna. M. : Prosveshchenie, 1979. 151 s.

11. Sydorenko V. Politekhnichna osvita: suchasne bachennja problem [Polytechnic education: a modern vision of the problem]. Trudova pidghotovka v zakladakh osvity. – 2005. # 2. S. 4–7.

12. Tkachenko I. Gh. Uchnivsjka bryghada − laboratorija peredovogho dosvidu [Student Brigade is a laboratory of excellence]. Radjansjka shkola. 1962. #8. S. 34–37.

13. Shabalov S. M. Politekhnicheskoe obuchenie [Polytechnic training]. M.: Izd-vo APN RSFSR, 1956. 728 s.

14. Shibanov A. A. O politekhnicheskom obrazovanii v selskoy shkole [About polytechnic education in a rural school]. Sovetskaya pedagogika. 1950. № 7. S. 24–27.

SEMENOVSKA L.

MAIN STAGES OF IDEOLOGY DEVELOPMENT IN THE SCHOOL EDUCATION OF UKRAINE IN THE 20TH CENTURY

The research presents polytechnics in the latest conditions as a decisive factor in the harmonization of the interaction of personal and social principles in the preparation of the younger generation for life, which involves the theoretical and practical mastery of the personality by the general principles of production, market economy and objects of modern scientific and technological achievements, forms the sphere of social relations of schoolchildren, promotes professional self-determination, conscious use of means of action, educates the scientific worldview, patriotism, projects axiological orientation Iri, allows each student to determine his place in social practice in accordance with the aspirations, abilities and capabilities that provides a conscious and critical assimilation of knowledge, a comprehensive formation of personality.

The purpose of the study is theoretical and practical substantiation of the process of implementing the idea of polytechnics in school education in Ukraine of the twentieth century. In this regard, it is distinguished by its successive stages: I (1901-1918 gg.) – a search-empirical, characterized by the formation of genetic structures of polytechnics, in particular such components as labor training and production excursions; II (1919-1933 gg.) – experimentally-innovative, characterized by active development of theoretical foundations of polytechnics, active searches for innovative ways of polytechnization of schools in connection with the introduction of compulsory primary education, preparation of young people for future work in industry or agriculture ; III (1934-1957 gg.) – theoretical-analytical, characterized by deepening of polytechnical preparation of students during the introduction of the general seven-year training, provided scientific fundamentalization of the idea of polytechnics in the content of school education, involving students to technical and extracurricular and extracurricular activities; IV (1958-1983 biennium) – the professional-industrial stage of concrete and practical direction of polytechnic in the era of transition to compulsory secondary education, the deployment of in-depth labor (pre-professional) training of senior pupils on the basis of intercity training and production plants; V (1984-1999 biennium) – economic-reformational, connected with the modification of the idea of polytechnic against the background of modernization of general secondary education on the basis of a market model, shifting emphasis on school work students, strengthening the polytechnic orientation of disciplines through the introduction of profile education; modernization of content (automation and intellectualization) and forms (school cooperative, school educational and production laboratory, self-supporting economies, etc.) of socially useful, productive work of schoolchildren, providing it with self-supporting nature; increasing attention to the economic education of students.

It is proved that the process of implementing the idea of polytechnics in the national school education of the twentieth century. It was characterized by regularity, a change in conceptualism, contradiction, instability, periodicity of rise and fall; that in the 90's of the twentieth century. The general education institutions gradually lose contact with production, and later signs of labor polytechnic schools, which caused deformation and greatly weakened the idea of polytechnics in the content of education, led to further stagnation of the process of its implementation in pedagogical theory and school practice.

Key words*: school education of Ukraine, idea of polytechnic, stages of development of the idea of polytechnics, work activity of students*

Надійшла до редакції 26.07.2018 р.

УДК 377.091.3-028.27.016:8
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647166

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Ірена Погребенник

У статті представлено ментальні карти як один із шляхів покращення якості знань на уроках української мови і літератури у закладах професійно-технічної освіти; у процесі роботи з ними учні можуть заповнити прогалини у фактичних знаннях та вміннях, необхідних для української мови і літератури, розвинути навички навчально-пізнавальної діяльності, а викладач, може покращити рівень розвитку особистісних якостей учнів. Ментальні карти сприяють поліпшенню пам'яті учнів, розвитку вміння формулювати та висловлювати власну думку, творчих здібностей та допомагають організувати успішну взаємодію викладача й учнів на уроці української мови і літератури.

Одним зі шляхів покращення якості знань на уроках української мови і літератури у закладах професійно-технічної освіти є створення ментальних карт (карт знань, інтелектуальних карт, асоціативних карт). На прикладі ментальних карт «Послідовність розбору речення» та «Літературні стилі» автор аргументує доречність їх використання на уроках, оскільки вони дають змогу сприйняти матеріал цілісно, провокуючи осмислене запам'ятовування та розуміння. Автор наголошує, що сучасний педагог повинен впроваджувати новітні технології в освітню діяльність, а переваги використання ментальних карт мають стимулювати його до цього.

Визначено, що ментальні карти допомагають одночасно утримувати у свідомості значну кількість інформації, встановлюючи смислові зв'язки між її частинами, що дозволяє швидко відтворити знання, а також систематизувати й структурувати навчальний матеріал; на уроках української літератури ментальні карти доцільно використовувати при вивченні поезії, написанні власного висловлення чи есе. Широке застосування ментальних карт у навчальному процесі, їх різноманіття сприяє подальшим дослідженням проблеми, а їхні очевидні переваги – її практичному використанню у закладах професійно-технічної освіти.

***Ключові слова**: ментальна карта, міждисциплінарний дискурс, інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні методи, навчально-пізнавальна діяльність.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Концепції Нової української школи, що наразі активно впроваджуються в освітній процес, передбачають розвиток восьми ключових компетентностей, однією з яких є інформаційно-цифрова. Вона означає «впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні» [5; с. 11]. Своєрідним «наслідком» освоєння такої компетентності мала б стати поява висококваліфікованих спеціалістів, інформаційно й медіа-грамотних, що володіють новими технологіями, а отже здатні конкурувати на ринку праці. Таким чином провадження комп'ютерно орієнтованої освіти набуває першочергового значення в умовах сучасності. Проте перед педагогом у закладах професійно-технічної освіти постає ще одне, не менш вагоме завдання – відшукати прийоми, форми і засоби подачі навчального матеріалу, які б, з одного боку, продовжували розвивати ключові компетентності НУШ, а з іншого, сприяли ефективнішому засвоєнню начального матеріалу та заповненню лакун шкільної освіти. За таких умов одним із найдієвіших способів подачі навчального матеріалу, що набуває

© І. Погребенник, 2018

широкого використання у сучасній комп'ютерно орієнтованій освіті, є ментальні карти (інтелектуальні карти, «карти знань»). Їх впровадження на уроках української мови і літератури дозволяє швидко систематизувати здобуті раніше знання, виявити прогалини у них та активізувати пізнавальну діяльність учнів у закладах професійно-технічної освіти.

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми та перспективи використання ментальних карт у навчальному процесі розглядали у своїх працях переважно закордонні вчені Т. Б'юзен, Б. Санто, Б. Твісс, Р. Фостер, В. Хартман, Й. Шумпетер. Серед українських дослідників інтелектуальних карт можемо виділити О. Литвиненко, Р. Медведєва, М. Черній та І. Шахіну. Проте їхні праці мають переважно оглядовий характер і стосуються історії розвитку ментальних карт, техніки їх створення, загальних недоліків у процесі запровадження.

До спеціальних праць, присвячених використанню ментальних карт у вивченні певних предметів, зараховуємо роботи А. Гордєєвої, В. Машкіної, С. Процької. Проте досі немає досліджень застосування ментальних карт на уроках української мови і літератури, і зокрема у закладах професійно-технічної освіти, що обумовлює актуальність теми статті.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є розглянути особливості застосування ментальних карт на уроках української мови і літератури у закладах професійно-технічної освіти, а також визначити їх ефективність у процесі навчання. Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань – визначити переваги використання ментальних карт, з'ясувати й обґрунтувати доречність їх застосування на різних етапах уроків української мови та літератури.

Виклад основного матеріалу. Актуальною проблемою професійно-технічної освіти сьогодні є пошук шляхів покращення якості знань. Особливо це стосується загальної освіти, адже учні професійно-технічних навчальних закладів поєднують її із професійним навчанням, а для здобуття повної загальної середньої освіти здають зовнішнє незалежне оцінювання в таких самих умовах як і випускники шкіл, гімназій та ліцеїв. Тому викладач закладів професійно-технічної освіти має будувати сучасний урок із врахуванням цих тверджень.

До причин, які впливають на успішність учнів на уроках української мови і літератури, зараховуємо такі:

1. Очевидні прогалини у фактичних знаннях та вміннях, необхідних для цього предмета (наприклад, сприймання тексту на слух та відтворення почутого, формулювання власної думки, порівняння героїв твору тощо), та у навичках навчально-пізнавальної діяльності, через що знижується темп роботи.

2. Недостатній рівень розвитку й вихованості особистісних якостей, що не дозволяє учневі виявляти самостійність, наполегливість, організованість та інші якості, необхідні для успішного навчання [4].

Кожну з цих причин можна подолати в процесі навчання шляхом підбору ефективних методів та прийомів. Сучасні підходи до викладання, зокрема застосування інтерактивних методів, дозволяють зробити сам процес навчання цікавим та пізнавальним. Це вирішує проблему із недостатнім рівнем розвитку особистісних якостей, оскільки привертає увагу учня та дозволяє утримувати її впродовж уроку, але заповнення прогалин у знаннях і вміннях потребує більш серйозного підходу до організації навчального процесу.

Останнім часом у міждисциплінарному дискурсі все частіше з'являється термін «ментальна карта». Її називають по-різному – mind-map, карта знань, схема мислення, карта розуму, інтелектуальна карта, карта уявлень, асоціативна карта тощо, але суть

залишається незмінною – це своєрідне схематичне зображення мисленнєвого процесу. І в час тотальної комп'ютеризації, коли сучасна людина змушена сприймати та засвоювати великі потоки інформації, ментальна карта завдяки своїй багатофункціональності, універсальності та зручності поступово завойовує популярність. Її активно застосовують для формулювання нових ідей, фіксування та структурування даних, аналізу та впорядкування даних, прийняття рішень тощо.

Уперше ментальну карту як метод візуалізації інформації застосував філософ Порфирій Тирський у III ст. н. е. з метою краще зрозуміти концепції Арістотеля. А сам термін «карта знань» («інтелектуальна карта») запропонував та обґрунтував Т. Б'юзен. Саме він спростив процес створення ментальних карт та активно впроваджував їх в освіті та управлінні [7, с. 74].

Ментальна карта якнайкраще підходить для вирішення проблеми із прогалинами у фактичних знаннях учнів у закладах професійно-технічної освіти, які з української мови, наприклад, не мають змоги вивчати матеріал в діахронії, адже приходять до навчального закладу вже з базовою середньою освітою. Карта знань дає змогу систематизувати і структурувати навчальний матеріал, віднайти смислові зв'язки, заповнивши лакуни шкільної освіти. Щодо вмінь, необхідних для уроків української мови і літератури, та навичок навчально-пізнавальної діяльності, то тут ментальні карти виступають таким собі «стимулятором» різних мисленнєвих операцій, покращуючи пам'ять, концентрацію уваги та її стійкість, розвиваючи мислення тощо.

Окрім того, викладання за допомогою ментальних карт також має свої переваги. За словами І. Шахіної та Р. Медведєва, карти знань привертають увагу аудиторії, налаштовуючи її до співпраці; роблять заняття і презентації органічними, такими, що приносять радість і викладачеві, і учням; лекційний матеріал стає гнучким, його можна легко пристосовувати до умов, що змінюються, а його об'єм зменшується, натомість учні глибше розуміють предмет, бо ментальні карти не тільки зберігають факти, але і демонструють взаємозв'язки між ними, і краще засвоюють матеріал, оскільки карти знань ілюструють лише інформацію, що безпосередньо стосується предмета, який вивчається [7, с. 75–76].

На комбінованих уроках української мови інтелектуальні карти доречно використовувати на етапі актуалізації опорних знань, умінь та навичок учнів. Адже специфіка викладання української мови у професійно-технічних навчальних закладах передбачає наявність теоретичного фактажу зі школи, без якого неможливе сприйняття нового матеріалу. Учні повинні знати та розуміти основні терміни, орієнтуватися у рівнях мовної структури, які пов'язані між собою.

Варто зауважити, що побудова ментальних карт повинна здійснюватися учнями, а викладач має бути консультантом, аж ніяк не виконавцем, бо така карта знань не матиме практичного значення, адже учень, який не розумітиме зв'язків між її структурними частинами, не зможе нею скористатися. Тому кінцевий вигляд карти може відрізнятися від задуму педагога. Крім того, ментальна карта не має на меті відповісти на всі питання та все детально розповісти, вона слугує схемою, йдучи за якою учень зможе розв'язати поставлені завдання.

Для прикладу, погляньмо на ментальну карту, створену для уроку української мови (рис. 1). Така карта має очевидні переваги перед класичними презентаціями, оскільки дає змогу сприйняти матеріал цілісно, органічно, але в той же час не замінює схем і таблиць, а виступає радше доповненням до них.

Рис. 1. Ментальна карта «Послідовність розбору речення».

На уроках української літератури у закладах професійно-технічної освіти ментальні карти доцільно застосовувати на етапі закріплення пройденого матеріалу. Вони підходять і для запам'ятовування великих обсягів інформації, і структурування прочитаного твору та його аналізу, і запам'ятовування основних фактів і слів, аналізування подій, характеристики образів, визначення проблематики у прочитаному тексті, підбиття підсумків тощо. Тобто йдеться не про звичайне запам'ятовування чи запис, а про осмислене сприйняття, швидше й глибше розуміння, що дозволяє відтворювати знання навіть через тривалий проміжок часу.

Особливо доречні карти знань при вивченні поезії, адже практика показує, що віршовані тексти учні гірше сприймають, а тим паче запам'ятовують.

Використовуючи карти знань на уроках української літератури, можна також поліпшити пам'ять учнів, вміння формулювати та висловлювати власну думку, використовуючи при цьому весь інтелектуальний потенціал. І насамкінець організовувати успішну взаємодію між учнями, прискоривши при цьому творчий процес.

Доречно використовувати ментальні карти при написанні творів-роздумів, есе, творчих завдань, власного висловлення. Асоціативні карти допоможуть логічно структурувати думку, не загубити важливі ідеї, вибудувати сюжетну лінію та розставити акценти у творі.

Сучасний педагог повинен впроваджувати новітні технології в освітню діяльність, а переваги використання ментальних карт мають стимулювати його до цього. Насправді зробити карту знань не становить особливих труднощів. Відеоролики з детальними інструктажами зі створення ментальних карт у різних сервісах чи не щодня з'являються у мережі Інтернет. Залишається тільки вибрати найбільш зручне програмне забезпечення. І навіть якщо ви посередній користувач ПК і не володієте навичками роботи з операційною системою, детальні покрокові схеми створення карт знань допоможуть успішно справитись із поставленими завданнями. А позитивні результати роботи швидко компенсують затрачені час та енергію. Для своєї роботи ми використовуємо програмне забезпечення XMind ZEN (рис.2).

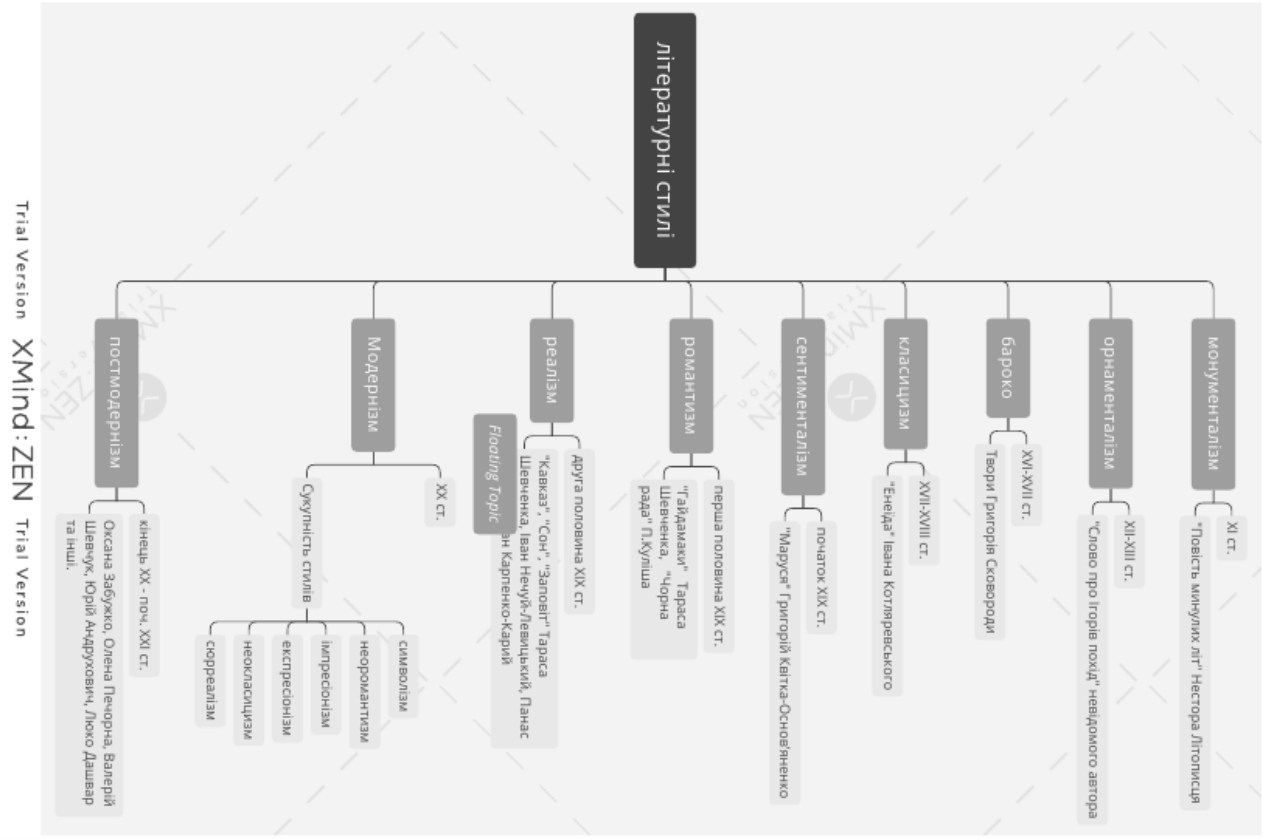

Рис. 2. Ментальна карта «Літературні стилі», створена з використанням програмного забезпечення XMind ZEN

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, одним із шляхів покращення якості знань на уроках української мови і літератури у закладах професійно-технічної освіти є створення ментальних карт (карт знань, інтелектуальних карт, асоціативних карт). У процесі роботи з ними учні можуть подолати причини, що впливають на їх успішність.

Ментальні карти є універсальними. На уроках української мови вони допомагають одночасно утримувати у свідомості велику кількість інформації, встановлюючи смислові зв'язки між її частинами, що дозволяє швидко відтворити знання, а також систематизувати і структурувати навчальний матеріал, що сприяє його розумінню, а відтак застосуванню на практиці. На уроках української літератури ментальні карти доцільно використовувати при вивченні поезії, написанні власного висловлення чи есе. Такі карти сприяють успішній взаємодії викладача та учнів, розвитку їх творчих здібностей. Широке застосування ментальних карт у навчальному процесі, їх різноманіття сприяє подальшим дослідженням теми, а їх очевидні переваги – її практичному використанню у закладах професійно-технічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобрицька В. І. Комп'ютерно орієнтована освіта майбутніх філологів: навчально-методичний посібник для студентів / В. І. Бобрицька, С. М. Процька. – Полтава : Скайтек, 2016. – 136 с.

2. Гордєєва А. Інтелектуальні карти як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх філологів / А.Й.Гордєєва // Іноземні мови. – № 4/2012[72]. – С. 51–58.

3. Кобися А. П. Застосування ментальних карт у професійній педагогічній діяльності [Електронний ресурс] // Звітна наукова конференція присвячена 15-річчю Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України (27 березня 2014 р.). – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/. – Назва з екрану.

4. Кремена Л.М. Причини невисокої якості знань учнів і шляхи їх подолання [Електронний ресурс] / Кремена Лідія Миколаївна. – Режим доступу: http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/. – Назва з екрану.

5. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.

6. Хачатрян С. Карти знань, їх призначення, редактор карт знань [Електронний ресурс] / С. Хачатрян. – Режим доступу: http://www.kievoit.ippo.kubg.edu.ua/. – Назва з екрану.

7. Шахіна І. Використання ментальних карт у навчальному процесі [Електронний ресурс] / Ірина Шахіна, Роман Медведєв // Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Випуск 8(ІІІ). – Режим доступу: https://phm.cuspu.edu.ua/. – Назва з екрану.

REFERENCES

1. Bobrytska V. I. Kompiuterno oriientovana osvita maibutnikh filolohiv : navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv [Computer-oriented education of future philologists: a manual for students] / V. I. Bobrytska, S. M. Protska. – Poltava : Skaitek, 2016. – 136 s.

2. Hordieieva A. Intelektualni karty yak zasib formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh filolohiv [Intellectual maps as a means of forming the foreign language communicative competence of future philologists] / A.Y.Hordieieva // Inozemni movy. – № 4/2012[72]. – S. 51–58.

3. Kobysia A. P. Zastosuvannia mentalnykh kart u profesiinii pedahohichnii diialnosti [Application of mental maps in professional pedagogical activity] [Elektronnyi resurs] // Zvitna naukova konferentsiia prysviachena 15-richchiu Instytutu informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy (27 bereznia 2014 r.). – Rezhym dostupu: http://lib.iitta.gov.ua/. – Nazva z ekranu.

4. Kremena L. M. Prychyny nevysokoi yakosti znan uchniv i shliakhy yikh podolannia [Reasons for poor quality of students' knowledge and ways to overcome them] [Elektronnyi resurs] / Kremena Lidiia Mykolaivna. – Rezhym dostupu : http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/. – Nazva z ekranu.

5. Nova ukrainska shkola : poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian School: Teacher's Guide] / Pid zah. red. Bibik N. M. – K. : TOV «Vydavnychyi dim «Pleiady», 2017. – 206 s.

6. Khachatrian S. Karty znan, yikh pryznachennia, redaktor kart znan [Knowledge maps, their appointment, knowledge maps editor] [Elektronnyi resurs] / S. Khachatrian. – Rezhym dostupu: http://www.kievoit.ippo.kubg.edu.ua/. – Nazva z ekranu.

7. Shakhina I. Vykorystannia mentalnykh kart u navchalnomu protsesi [Use of mental maps in the educational process] [Elektronnyi resurs] / Iryna Shakhina, Roman Medvediev // Naukovi zapysky. Seriia : Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity. – Vypusk 8(III). – Rezhym dostupu: https://phm.cuspu.edu.ua/. – Nazva z ekranu.

POHREBENNYK I.

MIND MAPS IN TEACHING THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

The article presents mind maps as one of the ways to improve the quality of learning in the Ukrainian language and literature lessons in vocational education institutions. Working with them helps

students overcome the reasons that affect their learning progress, in particular fill gaps in the factual knowledge and abilities necessary for the Ukrainian language and literature, develop educational and cognitive skills. The teacher, on the other hand, can improve the level of development and upbringing of students' personal qualities, which certainly influences their future professional activity.

The author indicates that mind maps are universal. Their implementation in the Ukrainian language and literature lessons allows learners to quickly systematize and structure teaching material, to identify gaps and establish conceptual links between different blocks of information, which significantly contributes to comprehensive study of information and leads to its subsequent application in practice. Furthermore, mind maps are favorable to improving the students' memory, developing the ability to formulate and express their thoughts, facilitate creative abilities, and ensure a successful interaction between the teacher and students in the Ukrainian language and literature lesson.

By giving the example of the mind maps «Sequence of the Sentence Analysis» and «Literary Styles», the author advances arguments for the relevance of their use in the lessons. Mind maps have obvious advantages over classical presentations, since they allow learners to comprehend the material holistically, provoking comprehensive memorization and understanding.

The author accentuates on the fact that modern educator should introduce the latest technologies into educational activities, and the benefit of using mind maps serves as a stimulus in the teaching process.

Key words: *mind map, interdisciplinary discourse, information and communication technology, interactive method, educational and cognitive activity.*

Надійшла до редакції 06.08.2018 р.

УДК 373.3/.5.015.31:7
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647170
ORCID 0000-0002-7444-2923

СИСТЕМА МЕТОДІВ І ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПРАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ

Ольга Маєвська

У статті пропоновано систему методів і засобів формування художньо-практичної компетентності дітей. Визначено структуру системи методів і засобів формування художньо-практичної компетентності дітей на уроках трудового навчання та образотворчого мистецтва. Актуальні для поставленого завдання методи розділено на дві великі групи – основні, які складаються із словесних та наочних, і допоміжні, куди входять практичні та інтерактивні, інноваційні. Відібрані методи укладено в схему, де продемонстровано чинники, на формування яких впливає комплексне застосування представлених методів. Уперше визначено чотири компоненти художньо-практичної компетентності учнів 5-7 класів – когнітивний, діяльнісний, мотиваційний, аксіологічний, відповідно до яких запропоновано форми роботи з дітьми.

З'ясовано у ході дослідницької роботи , що обрані методи, застосовані системно, сприятимуть формуванню в дітей художньо-практичної компетентності, яка передбачає створення нешаблонних унікальних арт-речей. Оскільки для учнів цього віку важливо отримувати швидкий результат, відчувати впевненість у тому, що їхня творча робота є найкращою, корисною, потрібною, красивою, та важливо виховати в дітей повагу не тільки до своєї творчої праці, а й до праці інших, вміння оцінити вкладені матеріальні, трудові та часові ресурси. Поєднання різних груп методів навчання на уроках зможе не тільки зацікавити вихованців, але й принести справжню естетичну насолоду від процесу діяльності. Для втілення цих ідей учитель має бути висококласним психологом, щоб виявити і підтримати будь-які творчі починання дитини, розвивати індивідуальні таланти й уподобання особистості.

У публікації надано рекомендації вчителям щодо застосування в роботі зазначених методів для системного навчання учнів і якісного засвоєння ними матеріалу, технічних прийомів та використання засобів творчої самореалізації. Художньо-практична компетентність дітей дасть змогу особистості відчувати себе учасником культуротворчості, сформувати мистецький світогляд.

Ключові слова: *система педагогічних методів, художньо-практична компетентність, учні, формування компетентності.*

Постановка проблеми. Низький рівень зацікавленості підлітків України діяльнісним аспектом образотворчого мистецтва і технологій спричинений відсутністю системного підходу до формування художньо-практичної компетентності дітей. Наслідком цього може стати виховання покоління із незадовільним загальним культурно-естетичним рівнем, відсутністю внутрішньої потреби, умінь і навичок до творчої самореалізації протягом життя. Результати опитування учнів 5-11 класів про систему освіти в Україні, проведеного у 2018 р., показали, що мистецтво і трудове навчання на їхню думку «не приносять користь» [8]. Усвідомлення важливості предметів мистецького циклу для гармонічного навчання підлітків, тренування креативності, здійснення самокорекції емоційного стану є запорукою розвитку ірраціонального мислення, під час якого оптимальні рішення діти відшукують, спираючись на відчуття або емоції [5].

© О. Маєвська, 2018

Шкільна освіта пропонує широкий спектр підходів до навчання і виховання дітей. Взаємодія сукупності відібраних взаємопов'язаних традиційних та інноваційних методів і засобів навчання приведе до утворення системи із універсальною властивістю – цілісним підходом до формування художньо-практичної компетентності учнів.

Аналіз джерел і публікацій. Теоретичними та методологічними розробками компетентнісного підходу в Україні займалися Н. Бібік (дослідження переваг і ризиків запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті), І. Єрмаков (життєтворчі компетентності особистості), О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко (розуміння компетентності). Складові структури компетентностей досліджувала О. Цільмак. Ідеї діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів у здійсненні компетентнісного навчання описані у працях І. Бех. Класифікацію методів навчання за різними чинниками здійснювали вітчизняні й зарубіжні дослідники й педагоги: А. Алексюк (за джерелом знань і рівнем самостійності учнів у навчанні), Ю. Бабанський (за вирізненням у структурі трьох великих груп органічно-пов'язаних компонентів: мотиваційного, організаційно-дійового, контрольно-оцінювального), В. Бондар, С. Бондар (за джерелами знань, за рівнями пізнавальної самостійності учнів, за логікою засвоєння навчальної інформації), Н. Верзілін (за джерелом знань і логікою навчального процесу), Є. Голант (за рівнем активності учнів), М. Данілов, Б. Єсіпов (за призначенням), І. Лернер, М. Скаткін (за типом (характером) пізнавальної діяльності), С. Петровський, Д. Лоркіпанідзе (за джерелом одержаних знань), М. Махмутов (запропонував номенклатуру бінарних методів разом із п'ятьма методами викладання і п'ятьма відповідними методами навчання), О. Рудницька (здійснила поділ методів навчання на основні та допоміжні), А. Хуторський (за видами освітньої діяльності). Сучасні методи навчання як засіб реалізації компетентнісного підходу досліджують І. Козинець, А. Корнієнко, К. Нечипоренко. Методисти Т. Капітанова й А. Щукін описують різні підходи, які реалізуються у вигляді системи методів.

Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених дослідженню компетентнісного підходу, у науковій літературі відсутня комплексна система методів і засобів формування художньо-практичної компетентності.

Мета статті – визначити структуру системи методів і засобів формування художньо-практичної компетентності дітей. Для здійснення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: визначити компоненти художньо-практичної компетентності; запропонувати форми роботи з дітьми згідно обраних методів.

Виклад основного матеріалу. Набуття теоретичних знань, умінь і навичок у процесі здобування середньої освіти перестало бути визначальним. Компетентнісний підхід передбачає формування системи цінностей, естетичного смаку, вподобань у дітей. Ще в початковій школі учнів необхідно навчити усвідомлювати себе важливою частиною соціуму, яка знаходить свою нішу в культурно-мистецькому середовищі; не навіювати стереотипне уявлення про те, що їхнє життя почнеться потім (після закінчення школи, після закінчення ВНЗ, після працевлаштування на престижну роботу). Для самоствердження та реалізації власних креативних ідей необхідно сформувати художньо-практичну компетентність особистості протягом шкільних років.

У художньо-практичній компетентності доцільно виділяти чотири ключові компоненти: 1) теоретичні знання, що включають формування мистецьких понять, сприйняття і запам'ятовування мистецтва, уяву, логіку; 2) спеціальні вміння і навички, які передбачають засвоєння спеціальних технологічних прийомів; 3) прагнення до творчої самореалізації, що поєднує стимулювання діяльності та поведінки, мотивацію, силу волі; 4) духовні, моральні, естетичні цінності, в основі яких засвоєння здобутків та цінностей художньої культури.

Художньо-практична компетентність також включає в себе й трудовий аспект, заняття самопізнанням, самовдосконаленням, роботою над собою [10]. Формування художньо-практичної компетентності може успішно здійснюватися на уроках образотворчого мистецтва і технологій (трудового навчання) тому, що ці шкільні дисципліни передбачають застосування методик і прийомів, спрямованих на занурення дітей у світову та вітчизняну культуру. Це сприяє появі у школярів бази теоретичних знань, вміння взаємодіяти з мистецтвом, розвитку креативного мислення, фантазії, уяви. Ознайомлення із засобами творчої діяльності дає змогу набути спеціальних технологічних умінь та навичок для реалізації власних творчих арт-проектів.

Кожна тема уроку передбачає застосування відповідних, іноді одночасно декількох, методів для формування художньо-практичної компетентності. В. Паламарчук зазначає: «… вчителю треба пам’ятати, що жодний метод сам по собі не дає оптимальних результатів і тільки в поєднанні з іншими чи в певному взаємозв’язку, коли один з методів може бути провідним, інші – допоміжними, можна розраховувати на високу результативність навчання» [7, с. 99]. Так можна розділити методи навчання на основні й допоміжні (О. Рудницька). Допоміжні методи є вторинними відносно основного методу навчання, відіграють роль засобів і прийомів його реалізації та принципово не мають репродуктивного чи продуктивного спрямування [2, с. 163–166]. Поряд з цим прийнятною і зрозумілою є класифікація методів навчання за зовнішніми проявами їх форм, тобто за джерелами інформації, яку мають засвоювати учні – словесні, наочні, практичні [4]. До основних методів варто включити підгрупи словесних і практичних методів, а допоміжні сформувати із наочних та розширити їх підгрупою інтерактивних та інноваційних методів.

Образотворче мистецтво і трудове навчання передбачають різноманітні форми проведення занять. Застосування словесних методів (лекцій, семінарів, круглих столів, бесід, розповідей, обговорень, пояснень, роботи з книгою, інструктажів) дозволяє наблизити учнів та учениць до талановитих особистостей і сприяє їхній тіснішій взаємодії з мистецтвом. Найцікавіше проходять уроки, що готуються по принципу випереджувального навчання, коли до підготовки уроку активно залучаються самі учні. Значну частину уроку займають презентації, проекти, повідомлення, творчі завдання, які учні готували заздалегідь, забезпечуючи максимальну активність та інтерактивність [3] Негайне застосування набутих знань уможливлює максимальне засвоєння матеріалу [6]. Наочні методи (спостереження, ілюстрування, демонстрація) поглиблюють знання та допомагають запам’ятовувати і сприймати культурні надбання людства. Екскурсії у музеї, галереї, архітектурно-мистецькі комплекси, на виробництво, у майстерні художників, використовуючи сучасні комп’ютерні технології, можна здійснювати віртуально у реальному часі. Так само можна проводити On-line майстер-класи та Skype-зустрічі із майстрами з інших регіонів чи країн. Корисними для дітей можуть бути практичні заняття на свіжому повітрі – пленери, арт-пікніки, фестивалі мистецтва, виставки-ярмарки, показові майстер-класи, які покликані сформувати комунікабельність, стимулювати і заохочувати творчу діяльність, активність школярів, сприяти засвоєнню не лише спеціальних практичних навичок, але й мотивувати, виховувати силу волі, прагнення до творчої самореалізації. Для виховання духовних, моральних, естетичних цінностей, зацікавлення дітей історією рідного краю, традиціями, розвитку практичних умінь у процесі навчання можуть бути організовані мистецькі тематичні вечорниці, вечори та зустрічі.

Зацікавлення дітей мистецькою діяльністю з раннього віку розвиває цілісне сприйняття дійсності, спостережливість, уяву, гнучке мислення. Творчість дозволяє переносити у виріб або техніку свій настрій та емоції (радість, переживання, страх, гнів,

розчарування, роздратування, щастя, вдячність). Учнів можна заохочувати займатися художньо-практичною діяльністю, пропонуючи їм організувати внутрішньокласний, загальношкільний, міжрегіональний чи міжнародний проект з арт-кроссингу. Цей метод здійснюється за принципами посткроссингу та буккроссингу – взаємне дарування власноруч виготовлених речей (листівок, прикрас, іграшок, малюнків тощо).

Система взаємопов'язаних методів, завдяки яким в учнів може бути сформована художньо-практична компетентність, відображена на схемі (рис. 1).

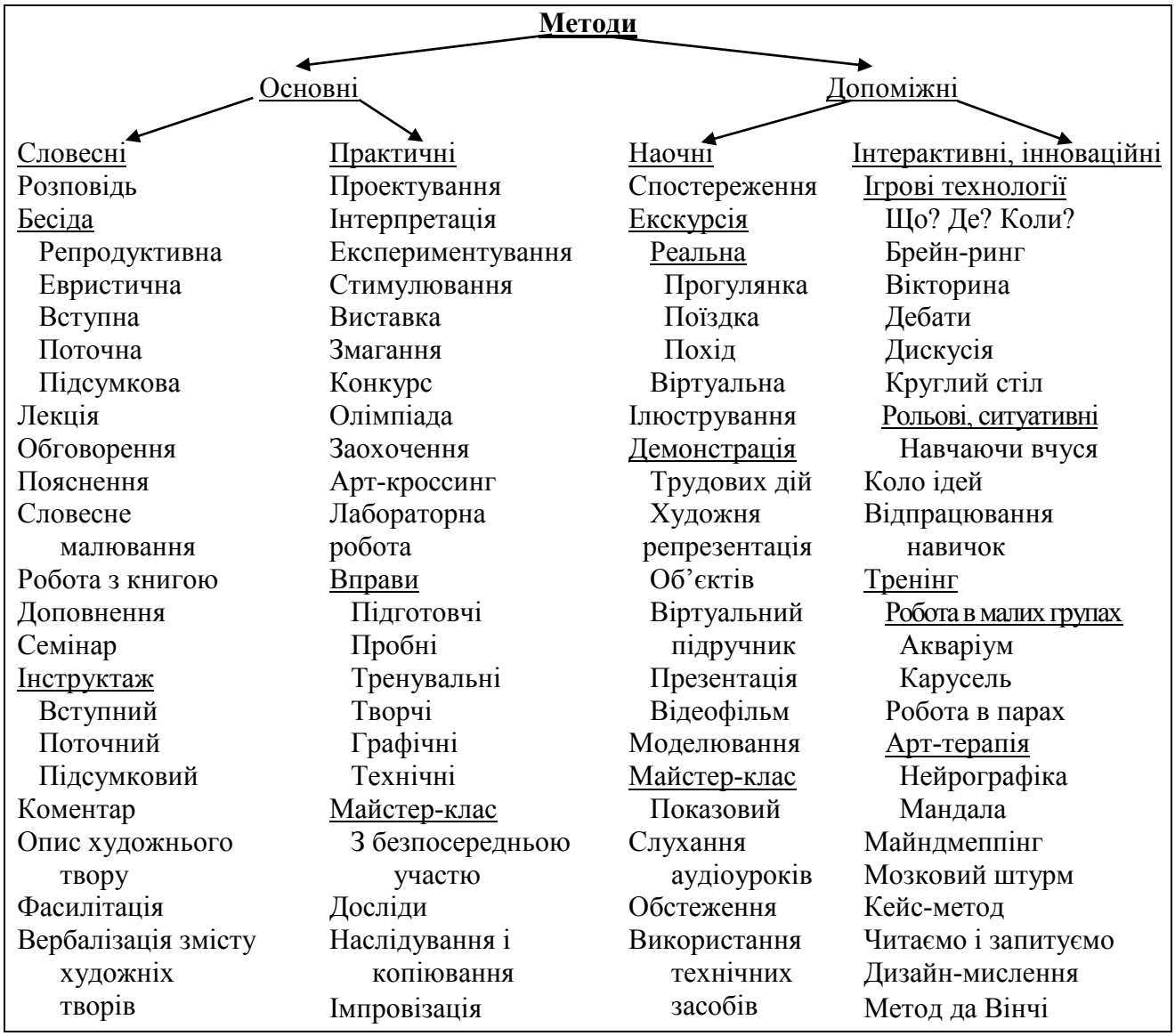

Рис. 1. Структурна схема методів формування художньо-практичної компетентності дітей

Застосування запропонованих методів буде стимулювати інтерес до навчання і всебічного розвитку дітей, створюючи багатий інтелектуальний фон – постійний обмін знаннями, загальний потяг до них, цікаві і змістовні розмови між дітьми, між учителем та дітьми [1]. Такий підхід виключає зубріння, сприяє активізації креативного пошуку рішень проблемних завдань. Система методів передбачає використання особистісно-зорієнтованого підходу, який допоможе максимально сприяти створенню умов для

індивідуального творчого саморозвитку, саморозкриття і самореалізації кожного учня, враховуючи його індивідуальні нахили, здібності, інтереси, сприяти формуванню нового інтелектуально й естетично розвиненого покоління [3]. Для застосування представлених на схемі методів важливо забезпечити певні умови: добре підготовані педагоги будуть використовувати найефективніші методи в кожному випадку; наставники врахують вікові та індивідуальні особливості дітей [2], запропонованим методам повинна відповідати матеріально-технічна база навчального закладу.

Висновки. Підсумовуючи сказане вище, варто відзначити, що обрані методи, застосовані системно, сприятимуть формуванню в дітей художньо-практичної компетентності, що передбачає створення нешаблонних унікальних арт-речей. Для учнів важливо отримувати швидкий результат, відчувати впевненість у тому, що їхня творча робота є найкращою, корисною, потрібною, красивою. Важливо виховати у дітей повагу не тільки до своєї творчої праці, а й до праці інших, вміти оцінити вкладені матеріальні, трудові та часові ресурси. Поєднання різних методів навчання на уроках зможе не тільки зацікавити вихованців, але й принести справжню естетичну насолоду у процесі діяльності. Для втілення цих ідей вчитель має бути висококласним психологом, щоб виявити і підтримати будь-які творчі починання дитини, розвивати індивідуальні таланти й уподобання особистості. Перспективою подальших досліджень стане розробка системи методів формування художньо-практичної компетентності із визначенням часу, протягом якого має застосовуватись конкретний метод на уроці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долгова О. Використання ігрових форм на уроках образотворчого мистецтва. URL: https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-igrovih-form-na-urokah-obrazotvorcogo-mistectva-19984.html
2. Корнієнко А. Методи формування соціальної компетентності підлітків у гуртках художньо-естетичного напряму у позашкільних навчальних закладах. URL: http://lib.iitta.gov.ua/4206/1/19_Kornienko.pdf
3. Лужна О. Формування ключових компетентностей на уроках художньої культури. URL: https://sites.google.com/site/kalush10shkola/naukovo-metodicna-robota/formuvanna-klucovih-kompetentnostej-na-urokah-hudoznoie-kulturi
4. Методи й засоби навчання. URL: https://pidruchniki.com/12281128/pedagogika/metodi_zasobi_navchannya
5. «Мистецтво» як один із головних предметів у школі. URL: https://osvita.ua/school/reform/53347/
6. Огляд інтерактивних методів. URL: http://multycourse.com.ua/ua/page/19/69
7. Паламарчук В. Як виростити інтелектуала. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 152 с.
8. Результати опитування 5-11-класників про систему освіти в Україні. URL: http://osvitanova.com.ua/posts/1706-rezultaty-opytuvannia-5-11-klasnykiv-pro-systemu-osvity-v-ukraini?fbclid=IwAR25SQggOSGw-HQ52sw8lq7JF3BEz5Bg pFpv6gB1I2XFZlE-aa7WUvhlgwM
9. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
10. Формування життєвої компетентності молодших школярів. URL: https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/05b1184165a6f75bf2e8cdba4ef5f03b.pdf

REFERENCES

1. Dolgova O. Vikoristannya igrovikh form na urokakh obrazotvorchogo mistetstva [Use of the game forms on the lessons of fine arts]. URL: https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-igrovih-form-na-urokah-obrazotvorcogo-mistectva-19984.html.
2. Kornienko A. Metodi formuvannya sotsialnoi kompetentnosti pidlitkiv u gurtkakh khudozhno-estetichnogo napryamu u pozashkilnikh navchalnikh zakladakh [Methods of formation of

social competence of adolescents in circles of artistic and aesthetic direction in extracurricular educational institutions]. URL: http://lib.iitta.gov.ua/4206/1/19_Kornienko.pdf.

3. Luzhna O. Formuvannja kljuchovykh kompetentnostej na urokakh khudozhnjoji kuljtury [Formation of key competencies in arts lessons]. URL: https://sites.google.com/site/kalush10shkola/naukovo-metodicna-robota/formuvanna-klucovih-kompetentnostej-na-urokah-hudoznoie-kulturi.

4. Metody j zasoby navchannja [Methods and means of training]. URL: https://pidruchniki.com/12281128/pedagogika/metodi_zasobi_navchannya.

5. «Mystectvo» jak odyn iz gholovnykh predmetiv u shkoli [«Art» as one of the main subjects in the school]. URL: https://osvita.ua/school/reform/53347/.

6. Oghljad interaktyvnykh metodiv [Overview of interactive methods]. URL: http://multycourse.com.ua/ua/page/19/69.

7. Palamarchuk V. Jak vyrostyty intelektuala. – Ternopilj : Navchaljna knygha – Boghdan, 2000. – 152 s.

8. Rezuljtaty opytuvannja 5-11-klasnykiv pro systemu osvity v Ukrajini [The results of a survey of 5-11-class teachers about the education system in Ukraine]. URL: http://osvitanova.com.ua/posts/1706-rezultaty-opytuvannia-5-11-klasnykiv-pro-systemu-osvity-v-ukraini?fbclid=IwAR25SQggOSGw-HQ52sw8lq7JF3BEz5Bg pFpv6gB1I2XFZlE-aa7WUvhlgwM.

9. Rudnycjka O. Pedaghoghika: zaghaljna ta mystecjka [Pedagogy: general and artistic]. – Ternopilj : Navchaljna knygha – Boghdan, 2005. – 360 s.

10. Formuvannja zhyttjevoji kompetentnosti molodshykh shkoljariv [Formation of vital competence of junior pupils]. URL: https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/05b1184165a6f75bf2e8cdba4ef5f03b.pdf.

MAIEVSKA O.

RESEARCH OF METHODS AND MEANS OF FORMATION OF ARTISTICALLY PRACTICAL COMPETENCE OF CHILDREN

The article proposes a system of methods and means of forming the artistic and practical competence of children. The structure of the system of methods and means of forming the artistic and practical competence of children at the lessons of labor education and fine arts is determined. Topical for the task, the methods are divided into two large groups - the main ones, which consist of verbal and visual, and auxiliary, which include practical and interactive, innovative. The selected methods are included in the scheme, where the factors, the formation of which is influenced by the complex application of the presented methods, is demonstrated. For the first time, four components of the artistic and practical competence of students 5-7 classes were identified - cognitive, activity, motivational, axiological, according to which forms of work with children were proposed.

It is found out during the research work that the chosen methods, applied systematically, will promote the formation of children's artistic and practical competence, which involves the creation of unassembled unique art-things. Since it is important for students of this age to get a quick result, feel confident that their creative work is the best, useful, necessary, beautiful, and it is important to educate children respect not only for their creative work, but also for the work of others, the ability to evaluate the nested material, labor and time resources. The combination of different groups of methods of teaching at lessons can not only interest the pupils, but also bring a real aesthetic pleasure from the process of activity. To implement these ideas, the teacher must be a high-quality psychologist to identify and support any creative undertaking of the child, to develop individual talents and personal preference.

The publication provides recommendations to teachers regarding the application of the indicated methods for systematic training of students and their qualitative assimilation of material, technical techniques and the use of means of creative self-realization. The artistic and practical competence of children will enable an individual to feel a participant in cultural creativity, to form an artistic outlook.

Keywords: *system of pedagogical methods, artistic and practical competence, students, the formation of competence.*

Надійшла до редакції 08.08.2018 р.

УДК 37.091.4 Мадзігон В.]:37.015.31:62/64
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647178
ORCID 0000-0002-1440-2217

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ШКОЛА З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ АКАДЕМІКА В. МАДЗІГОНА

Петро Артюшенко

У статті актуалізовано проблему теоретичних засад і практики функціонування вітчизняних науково-педагогічних шкіл з трудового навчання у др. пол. ХХ – на поч. ХХІ століття. Розкрито досвід діяльності наукової школи академіка В. Мадзігона як видатної в Україні та відомої за кордоном особистості, акцентовано значення постаті вченого як плідного науковця, що має вагомі особисті досягнення, та лідера потужного колективу вчених з усіх регіонів країни.

Охарактеризовано специфіку діяльності науково-педагогічної школи В. Мадзігона як неформальної базової структури для забезпечення багатоаспектної проблематики навчання дітей (трудове навчання, навчання технологій і дизайну, ступенева середня школа, політехнічна освіта, позашкільна освіта з трудового навчання і технологій, реалізація принципу єдності трудового і виробничого навчання тощо), підготовки майбутніх учителів з трудового навчання, технологій та основ дизайну (пошуки нових форм розвитку професійної освіти, формулювання компетентнісних вимог до вчителя трудового навчання і технологій, з'ясування регіональних особливостей підготовки педагогічних працівників, технологій становлення і реформування трудового навчання і технологій як особливого виду соціальної практики тощо).

З'ясовано, що, реалізація змісту трудового навчання й виховання у комплексній програмі «Школа майбутнього» на основі використання існуючого навчально-методичного обладнання забезпечила розробку науково-педагогічною школою В. Мадзігона інноваційних методик та їх експериментальну апробацію, підготовку сучасної навчально-методичної допомоги вчителям – підручників з різним рівнем складності відповідно до обраного варіанту профільної та початкової професійної підготовки, методичних матеріалів і рекомендацій, навчальних програм нового покоління.

До перспектив школи віднесено розвиток проектно-центричної системи технологічної освіти (дизайн-освіти) в Україні, розв'язання суперечностей між теорією і практикою особистісно зорієнтованого навчання, накреслення педагогічних шляхів поєднання трудового навчання і технологій з різноманітними засобами мистецтва тощо.

Ключові слова: *В.М. Мадзігон, науково-педагогічна школа, трудове навчання, технології, основи дизайну, підготовка вчителя трудового навчання і технологій.*

Постановка проблеми. Питання становлення, розвитку і впливу науково-педагогічних шкіл є постійно актуальним, але в обставинах динамічних трансформацій світового освітнього простору й освітнього середовища країни воно викликає поглиблений інтерес, особливо – у контексті модернізацій них зрушень у цілісній системі підготовки тих категорій науково-педагогічних кадрів, які істотно впливають на якість Нової української школи. У зазначеному контексті перед науковими спільнотами (формальними й неформальними) все частіше постають виклики щодо вирішення навчальних проблем навчання і виховання наступних поколінь, розв'язання яких потребує сучасних зразків консолідації колективних дій учених і педагогів-практиків, постійних контактів, обміну інформацією, взаємної апробації наукових продуктів, що можливе саме в наукових школах, де зберігається спадкоємність традицій наукового пошуку та продукується нове знання. Особливий інтерес у ході подібних досліджень

© П. Артюшенко, 2018

викликає поява нових ідей, концепцій, методів, технологій тощо, виникнення дослідницьких потреб стосовно розвитку тих або тих галузей наук про освіту і педагогічної практики, організація й тематика наукових шкіл, у тому числі – з трудового навчання і технологій.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематиці феномену наукової школи з середини ХХ століття присвячено низку досліджень учених (П. Анохін, В. Горський, Г. Добров, Б. Кедров, Г. Лайтко, К. Лате, С. Микулінський, С. Хайтун, Ю. Храмов, М. Ярошевський та ін.) у працях яких висвітлені загальні засади функціонування наукових шкіл як дослідницьких колективів та колективних форм наукової творчості.

Значення наукових шкіл для розвитку науки вивчалося в наукознавстві та суспільних науках (А. Антонов, І. Аршавський, Т. Кун, І. Лакатос, Д. Прайс, Н. Семенов, Г. Штейнер та ін.). Наукову школу як наукознавчу категорію було досліджено як в загальноісторичному (В. Корзун, С. Максюкова), так і в соціокультурному контекстах (Н. Лукіна, Е. Ляхович). У педагогічній науці також зроблені спроби висвітлення досвіду творчих дослідницьких колективів (наукові школи А. Богуш, А. Бойко, І. Зязюна, О. Савченко). У працях О. Адаменко, А. Алексюка, В. Вихрущ, Л. Вовк, О. Гнізділової, Н. Дем'яненко, М. Євтуха, С. Золотухіної, О. Любара, Л. Попової, І. Прокопенка, О. Соболевої, Б. Ступарика, О. Сухомлинської та ін.) поняття «наукова школа» розглянуте у контексті висвітлення проблем науково-дослідної роботи у вищих закладах освіти в історико-педагогічному аспекті.

Проте системний аналіз праць учених свідчить, що вони переважно містять фактичний матеріал, опубліковані в них дані не висвітлюють динаміку та тенденції розвитку науково-педагогічних шкіл з трудового навчання, тому досвід і специфіка функціонування таких наукових шкіл залишається недостатньо вивченим з точки зору нових педагогічних реалій.

Метою статті є системний аналіз теоретичних засад і практики функціонування науково-педагогічної школи з трудового навчання академіка В.М. Мадзігона як видатної в науковому контексті України та відомої в зарубіжжі.

Виклад основного матеріалу. Василь Миколайович Мадзігон для педагогічної громадськості України та зарубіжжя – відомий учений, який досліджує проблеми трудового навчання і виховання дітей та молоді, реалізації політехнічних основ поєднання навчання з продуктивною працею. З 1971 року як аспірант та співробітник Українського науково-дослідного інституту педагогіки вчений поступово піднімався по сходинах наукової кар'єри від молодшого наукового співробітника до заступника директора інституту з 1982 р. У 1975 році Василь Мадзігон закінчив аспірантуру і захистив кандидатську дисертацію з теми «Шляхи і засоби забезпечення наступності в трудовому навчанні учнів загальноосвітніх шкіл і профтехучилищ (на матеріалі електрорадіотехнічних дисциплін)»; у 1991 році йому за дисертацію «Політехнічні основи поєднання навчання з продуктивною працею» було присуджено науковий ступінь доктора педагогічних наук. В. Мадзігон є автором понад 300 наукових праць із проблем трудового навчання, виховання і профорієнтації, низки монографій і підручників з трудового навчання для загальноосвітньої школи та вищих навчальних закладів, зокрема – «Трудове навчання» (1982), «Педагогіка» (1986), «Педагогічні основи трудового становлення і професійного самовизначення учнівської молоді» (1996), «Трудове навчання. Технічні види праці» (2005) та інші; учений має понад 10 винаходів та технічних удосконалень у галузі трудового навчання й підготовки молоді до трудової діяльності. У сучасності його науковий інтерес переважно пов'язаний із проблемою реалізації політехнічних основ поєднання навчання з продуктивною працею молоді. Під науковим керівництвом і консультуванням В.М. Мадзігона захищено 10 докторських і

близько 40 кандидатських дисертацій; він є членом спеціалізованої ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова.

У дослідженнях В. Мадзігона дидактичну взаємодію основ виробництва з основами наук визначено як необхідну умову оптимального поєднання навчання з продуктивною працею. Ці дослідження розкривають нові дидактичні підходи до реалізації теоретичних та методичних основ поєднання навчання з продуктивною працею учнів. Науковою школою В. Мадзігона створено дидактичну систему відбору змісту для загальнотрудової і політехнічної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл, яка базується на класифікації засобів праці, що стало підґрунтям для розробки й експериментального дослідження принципово нових навчальних програм з трудового навчання.

Такий підхід було покладено також в основу теоретичної розробки і дослідно-експериментальної перевірки різних інноваційних форм організації педагогічно доцільного шкільного виробництва. Водночас було доведено, що головним компонентом нової дидактичної системи трудової підготовки мають бути знаряддя (засоби) і предмети праці, оскільки масштабний констатувальний експеримент показав, що жодна з традиційних дидактичних систем (предметна, операційна тощо) не відповідає сучасним вимогам, адже вони механічно запозичені з професійної педагогіки, тому є малоефективними в трудовій, політехнічній підготовці учнів загальноосвітньої школи. Аналіз розвитку засобів і процесів праці різного рівня досконалості з метою виявлення дидактичних закономірностей обґрунтування і відбору змісту загальнотрудових, політехнічних знань, умінь і навичок учнів дозволив академіку В.М. Мадзігону і його учням визначити базові, системоутворювальні ознаки таких закономірностей:

– функціональний склад і структура загальнотрудових, політехнічних знань, умінь і навичок визначаються розвитком засобів праці (ручні, частково – комплексно-механізовані, частково – комплексно- і повністю автоматизовані);

– змістові межі нової дидактичної системи окреслюються базовими технологічними процесами, які включають основні принципи всіх процесів виробництва (механічні, фізичні, хімічні, енергетичні, білогогічні й організаційно-економічні);

– на кожному етапові розвитку трудових процесів відбувається поступова передача загальнотрудових функцій (енергетичні, робочі або виконавські, управління, організації, контролю й регулювання, планування і вдосконалення) від працівника до засобів праці, тому кількість трудових функцій зменшується, що веде до техніко-функціонального способу поєднання особистісних і речових елементів виробництва, а також до значного розширення технічних і технологічних знань та можливостей людини у пізнанні та поводженні з найбільш типовою чи вдосконаленою технікою і технологією.

Педагогічну ефективність трудової, політехнічної підготовки учнів значною мірою визначено реалізацією на практиці дидактичного закону про взаємозв’язки наукових основ виробництва з основами наук як оптимального шляху поєднання навчання з продуктивною працею [8; 9; 13].

Побудована за цими ознаками ілюстративно-матрична модель дозволила здійснити еволюційну класифікацію засобів праці в залежності від основних принципів усіх процесів виробництва; наповнення цієї матричної моделі уможливило відбір фактичного навчального матеріалу, який найбільш типово розкриває природу політехнічних знань. Неодмінною умовою формування змісту трудової політехнічної підготовки стала технологія освоєння учнями основних принципів усіх процесів виробництва, у кожному з яких виділено пріоритетні процеси, що дають змогу визначити

в будь-якому виді праці його функціональні носії – знаряддя та предмети (засоби) різного рівня досконалості [8].

Здійснена під керівництвом В. Мадзігона в дисертаціях О. Ботюка [2], А. Мизраха [10], В. Тименка [12], А. Цини [13] дослідно-експериментальна перевірка доступності й педагогічної доцільності експериментальної програми з трудового навчання засвідчила, що розроблена на основі багаторівневої класифікації засобів праці дидактична система загальнотрудової, політехнічної підготовки є на 20% ефективнішою в порівнянні з традиційними системами. Таким чином, обґрунтована науковою школою В. Мадзігона нова дидактична система загальнотрудової, політехнічної підготовки відкрила більш якісні можливості для проектування і моделювання організаційно-педагогічних форм і методів управління базовим виробництвом в умовах шкільного виробництва.

Створення сучасних освітніх стандартів третього покоління, спрямоване на розвиток Нової української школи [7], не має іншої альтернативи в організації трудової підготовки учнів, ніж як на засадах поєднання технологічної освіти з суспільно корисною працею учнів, що дозволить підвищити ефективність підготовки учнів до самостійного життя і праці. Для вирішення цього завдання суттєве значення має правильна організація трудової діяльності школярів, використання різноманітного змісту і форм організації праці учнів залежно від регіональних особливостей і виробничого оточення шкіл, матеріальної бази шкільних майстерень. Усвідомлення сучасними вчителями ролі і місця суспільно корисної праці учнів різного віку обумовлює необхідність пошуку і педагогічного обґрунтування осучаснених форм і шляхів підготовки школярів до самостійної трудової діяльності, тому особливої актуальності набувають висновки про те, що введення продуктивної праці учнів в освітній процес потребує встановлення порядку й умов її організації.

До таких умов належить зміцнення зв’язків шкіл з підприємствами в регіонах, що робить продуктивну працю дієвим засобом реалізації завдань навчання і виховання. Досягнення більшого педагогічного ефекту вчені вбачають у предметній суспільно корисній діяльності школярів в урочний і позаурочний час, у школі й поза нею, підкреслюють, що змінити на краще ставлення учнів до вивчення основ наук може лише застосування набутих ними знань і вмінь у конкретній трудовій діяльності. До таких видів діяльності віднесено самообслуговування, шефську роботу, природоохоронну діяльність тощо. Саме ці види діяльності мають велике значення у формуванні моральних якостей учнів, сприяють їхній соціально-економічній освіті.

Упродовж останніх майже сорока років В. Мадзігоном та представниками його наукової школи (В. Андріяшин, І. Волощук, О. Гнеденко, С. Журавель, Г. Іванюк, Н. Калініченко, Г. Кондратюк, Г. Левченко, В. Мадзігон, В. Моцак, В. Оржеховська, Н. Пустовіт, Д. Сингаївський, Т. Тарасова, М. Тименко, Ю. Туранов та ін.) досліджено історико-педагогічні аспекти організації продуктивної праці учнів СЗО України у другій половині ХХ ст.; здійснено проблемно-генетичний аналіз організаційно-педагогічних форм шкільного виробництва, розкрито динаміку їх розвитку; проведено порівняльний аналіз різноманітних організаційних форм продуктивної праці учнів в умовах промислового виробництва й агропрому; визначено періоди розвитку трудової підготовки учнів загальноосвітніх шкіл України у ХХ ст., охарактеризовано основні процеси становлення та розвитку організаційно-педагогічних форм шкільного виробництва, розкрито наукові підходи до організаційно-змістового наповнення продуктивної праці школярів; особливу увагу надано впливу продуктивної праці на розумовий розвиток, виховання та професійне самовизначення дітей шкільного віку.

Багато років поспіль Василь Миколайович Мадзігон є керівником і науковим консультантом проекту інноваційної моделі навчально-виховного комплексу «Школа

майбутнього». Основною метою проектування освітньо-інформаційного середовища учений вважає виховання здорової, гармонійно та всебічно розвиненої особистості. Новизна запропонованої В. Мадзігоном ідеї полягає в тому, що в її епіцентрі знаходиться завдання сформувати відповідальну, соціально активну, творчо мислячу та працездатну особистість шляхом створення оригінальної системи безперервної освіти від народження дитини до її входження у самостійне життя. Перед своїми учнями (О. Биковська [1], В. Вербицький [3], І. Волощук [4], Л. Карташова [5], Я. Кепша [6], В. Тименко [12]) та освітянами-практиками В. Мадзігоном було поставлене наукове завдання розробити та апробувати принципи та режим найсприятливішого розвитку природних задатків, інтересів та нахилів учнів, вийти на якісно новий рівень освітньо-виховного середовища, що відповідало б вимогам часу. Підґрунтя для реалізації ступеневого трудового навчання й виховання учнів було закладене в докторських дисертаційних дослідженнях Я. Кепші та О. Биковської, виконаних за наукового консультування В. Мадзігона [1; 6].

Так, у дисертації Я. Кепші на тему «Теоретико-методичні основи формування конструктивно-технічної компетентності учнів основної школи в умовах позашкільних навчальних закладів» вперше було розроблено та теоретично обґрунтовано систему методологічного забезпечення формування конструктивно-технічної компетентності (КТК) гуртківців у процесі розв’язання конструктивно-технічних завдань, експериментально перевірено її ефективність та особливості функціонування, визначено відповідні критерії та показники ефективності, апробовано методику діагностування рівнів сформованості КТК гуртківців у процесі навчання технічних дисциплін, а також – удосконалено зміст, форми та методи конструктивно-технічної творчості гуртківців у позашкільних навчальних закладах науково-технічного напряму з’ясовано сутність, структуру та зміст поняття КТК учня основної школи [6].

О. Биковська в докторській дисертації з проблеми «Теоретико-методологічні основи позашкільної освіти в Україні» розкрила історико-педагогічну сутність теорії та практики позашкільної освіти, установила основні хронологічні етапи розвитку позашкільних навчальних закладів, провела порівняльний аналіз сучасного стану такої освіти в Україні та інших державах. Здійснення вченою наукового обґрунтування позашкільної освіти як системи дозволило визначити структуру, компоненти, розкрити систему такої освіти в аспекті різноманітних компонентів та розвинути організаційно-управлінські засади позашкільної освіти. Розроблено методику реалізації цих засад на основі компетентнісного підходу, експериментально доведено ефективність її впровадження в позашкільних навчальних закладах, що сприяло підвищенню рівня освітніх досягнень учнів з трудового навчання [1].

Висновок. Отже, реалізація змісту трудового навчання й виховання у комплексній програмі «Школа майбутнього» на основі використання існуючого навчально-методичного обладнання забезпечили розробку науково-педагогічною школою В. Мадзігона інноваційних методик та їх експериментальну апробацію, підготовку сучасної навчально-методичної допомоги вчителям – підручників з різним рівнем складності відповідно до обраного варіанту профільної та початкової професійної підготовки.

Нині продовжується розвиток проектно-центричної системи технологічної освіти (дизайн-освіти) в Україні, розпочатий у 90-х роках ХХ століття під керівництвом В. Мадзігона науковцями НДІ педагогіки І. Волощуком, Г. Левченком, В. Тименком, опрацювання концептуальних засад формування конструктивних умінь учнів початкової школи, розв’язання суперечностей між теорією і практикою особистісно зорієнтованого навчання, накреслення педагогічних шляхів поєднання трудового навчання і технологій з різноманітними засобами мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биковська О. В. Теоретико-методологічні основи позашкільної освіти в Україні : автореф. дис... д-ра пед. наук. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К. *44 с.* (2008).

2. Ботюк А.Ф. Формирование конструктивно-технических умений у младших школьников: дис… канд. пед.. наук. К. *169 с.* (1985).

3. Вербицький В.В. Організаційно-педагогічні основи функціонування еколого-натуралістичного центру учнівської молоді: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Інститут педагогіки АПН України. К. *178 с.* (1996).

4. Волощук І. С. Педагогічні основи розвитку творчих здібностей молодших школярів в умовах сільської загальноосвітньої школи [Текст] : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01. Ін-т педагогіки АПН України. К. *40 с.* (1998).

5. Карташова Л. А. Система навчання інформаційних технологій майбутніх вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін : монографія. Київ. нац. лінгв. ун-т. К. *263 с.* Бібліогр. *с. 238-263.* (2011).

6. Кепша Я. С. Теоретико-методичні основи формування конструктивно-технічної компетентності учнів основної школи в умовах позашкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Ін-т педагогіки НАПН України. К. *40 с.* (2011).

7. Концепція Нової Української школи. Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/.../ukrainska-shkola-compressed.

8. Левченко Г. Е. Трудовое воспитание учащихся 4-8 классов в процессе производительного труда: дис. … канд. пед. наук: 13.00.01. НИИ педагогики УССР. К. *202 с.* (1982).

9. Мадзігон В. М. Шляхи і засоби забезпечення наступності в трудовому навчанні учнів загальноосвітніх шкіл і профтехучилищ (на матеріалі електрорадіотехн. дисциплін). Дис. ... канд. пед. наук. К. *136 с.* (1975).

10. Мизрах А. А. Формирование технико-конструкторских знаний и умений у учащихся 5-7 классов: авторефер. дис… канд. пед. наук: 13.00.01. К. *20 с.* (1992).

11. Організація трудового навчання та виховання учнів 5-7 класів. Г.Є. Левченко, В.М. Мадзігон, І.С. Волощук, О.П. Гнеденко [і ін.]. К. (1992).

12. Тименко В. П. Концептуальні засади формування конструктивних умінь в учнів початкової школи. *Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. Вип. 32. *С. 53-57.* (2007).

13. Цина А.Ю. Педагогическое обоснование системы общетрудовых знаний и умений учащихся 4-6 классов : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Научно-исследовательский институт педагогики УССР. К. *16 с.* (1988).

14. Цина А.Ю. Особистісна орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів технологій: теоретико-методичний аспект : [монографія]. Полтава. ПНПУ. *326 с.* (2011).

REFERENCES

1. By`kovs`ka O. V. Teorety`ko-metodologichni osnovy` pozashkil`noyi osvity` v Ukrayini [Theoretical and methodological foundations of out-of-school education in Ukraine] : avtoref. dy`s... d-ra ped. nauk. Nacz. ped. un-t im. M.P. Dragomanova. K. *44 c.* (2008).

2. Botyuk A.F. Formy`rovany`e konstrukty`vno-texny`chesky`x umeny`j u mladshy`x shkol`ny`kov [Formation of constructive and technical skills from younger schoolchildren]: dy`s… kand. ped.. nauk. K. 169 s. (1985).

3. Verby`cz`ky`j V.V. Organizacijno-pedagogichni osnovy` funkcionuvannya ekologo-naturalisty`chnogo centru uchnivs`koyi molodi [Organizational-pedagogical bases of functioning of ecological and naturalistic center of pupils' youth]: dy`s... kand. ped. nauk: 13.00.01. Insty`tut pedagogiky` APN Ukrayiny`. K. 178 s. (1996).

4. Voloshhuk I. S. Pedagogichni osnovy` rozvy`tku tvorchy`x zdibnostej molodshy`x shkolyariv v umovax sil`s`koyi zagal`noosvitn`oyi shkoly` [Pedagogical bases of development of creative abilities of junior pupils in conditions of rural general school] [Tekst] : avtoref. dy`s... d-ra ped. nauk: 13.00.01. In-t pedagogiky` APN Ukrayiny`. K. *40 s.* (1998).

5. Kartashova L. A. Sy`stema navchannya informacijny`x texnologij majbutnix vchy`teliv suspil`no-gumanitarny`x dy`scy`plin [System of training of information technologies of future teachers of social and humanitarian disciplines] : monografiya. Ky`yiv. nacz. lingv. un-t. K. *263 c.* Bibliogr. *s. 238-263.* (2011).

6. Kepsha Ya. S. Teorety`ko-metody`chni osnovy` formuvannya konstrukty`vno-texnichnoyi kompetentnosti uchniv osnovnoyi shkoly` v umovax pozashkil`ny`x navchal`ny`x zakladiv [Theoretical and methodical bases of formation of constructive-technical competence of pupils of the basic school in conditions of out-of-school educational establishments] : avtoref. dy`s. ... d-ra ped. nauk : 13.00.02. In-t pedagogiky` NAPN Ukrayiny`. K. *40 c.* (2011).

7. Koncepciya Novoyi Ukrayins`koyi shkoly` [Concept of the New Ukrainian School]. Rezhy`m dostupu: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/.../ukrainska-shkola-compressed.

8. Levchenko G. E. Trudovoe vospy`tany`e uchashhy`xsya 4-8 klassov v processe proy`zvody`tel`nogo truda [Labor education of pupils of grades 4-8 in the process of productive labor]: dy`s. … kand. ped. nauk: 13.00.01. NY`Y` pedagogy`ky` USSR. K. *202 s.* (1982).

9. Madzigon V. V. Rozvy`tok organizacijno-pedagogichny`x form shkil`nogo vy`robny`cztva v Ukrayini (druga polovy`na XX stolittya) [Development of organizational-pedagogical forms of school production in Ukraine (second half of the twentieth century)] : avtoref. dy`s... kand. ped. nauk: 13.00.02. In-t pedagogiky` APN Ukrayiny`. K. *18 c.* (2009).

10. My`zrax A. A. Formy`rovany`e texny`ko-konstruktorsky`x znany`j y` umeny`j u uchashhy`xsya 5-7 klassov [Formation of technical and design knowledge and skills in students 5-7 grades]: avtorefer. dy`s… kand. ped. nauk: 13.00.01. K. 20 s. (1992).

11. Organizaciya trudovogo navchannya ta vy`xovannya uchniv 5-7 klasiv [Organization of labor education and education of students 5-7 grades]. G.Ye. Levchenko, V.M. Madzigon, I.S. Voloshhuk, O.P. Gnedenko [i in.]. K. (1992).

12. Ty`menko V. P. Konceptual`ni zasady` formuvannya konstrukty`vny`x umin` v uchniv pochatkovoyi shkoly` [Conceptual foundations for the formation of constructive abilities in elementary school students]. *Visn. Zhy`tomy`r. derzh. un-tu im. I. Franka*. **Vy`p. 32.** *S. 53-57.* (2007).

13. Cy`na A.Yu. Pedagogy`cheskoe obosnovany`e sy`stemы obshhetrudovыx znany`j y` umeny`j uchashhy`xsya 4-6 klassov [Pedagogical substantiation of the system of general knowledge and skills of pupils of 4-6 grades]: avtoref. dy`ss. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Nauchno-y`ssledovatel`sky`j y`nsty`tut pedagogy`ky` USSR. K. *16 c.* (1988).

14. Cy`na A.Yu. Osoby`stisna oriyentovana profesijna pidgotovka majbutnix uchy`teliv texnologij: teorety`ko-metody`chny`j aspekt [Personality-oriented professional training of future technology teachers: theoretical and methodical aspect]: [monografiya]. Poltava. PNPU. 326 s. (2011).

ARTYUSHENKO P.

SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL SCHOOL OF LABOR STUDY OF ACADEMY V. MADZIGONA

The article presents the problem of theoretical foundations and practice of functioning of national scientific and pedagogical schools with labor training in other fields. XX – at the beginning XXI century. The experience of academician V. Madzigan academic school as outstanding in Ukraine and well-known personality abroad is revealed, the importance of the figure of a scientist - a prolific scientist with significant personal achievements and the leader of a powerful team of scientists from all regions of the country is accentuated.

Characterized by the specifics of the activity of V. Madzigan's scientific and pedagogical school as the informal basic structure for ensuring multidisciplinary education of children (labor training, technology and design training, high school secondary school, polytechnical education, out-of-school education in labor studies and technologies, implementation of the principle of unity of labor and production training, etc.), training of future teachers in labor training, technologies and design basics (finding new forms of professional education development, compiling a computer tentnisnyh requirements for teacher training and the employment of technologies ascertain the regional characteristics of teacher staff, technology formation and reforming labor training and technology as a

special kind of social practice, etc.). It was found out that the implementation of the content of labor education and upbringing in the comprehensive program «School of the Future» on the basis of the use of existing educational and methodological equipment provided the development of the innovative teaching methods and their experimental testing, the training of modern teaching and methodological assistance to teachers to the teachers of V. Madzigan scientific and pedagogical school - textbooks with varying degrees of difficulty in accordance with the chosen version of elementary and initial vocational training.

The prospects of the school include the development of the design-centered system of technological education (design education) in Ukraine, the resolution of contradictions between the theory and practice of personally oriented learning, the design of pedagogical ways of combining labor education and technologies with a variety of arts.

Key words: *V.M. Madzigon, scientific and pedagogical school, labor training, technology, basics of design, training of a teacher of labor training and technology.*

Надійшла до редакції 12.08.2018 р.

УДК 37.015.311
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647198
ORCID 0000-0002-5296-4851

ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Юлія Васюк

У статті на підставі розгляду можливостей і чинників формування кожної людини як самовизначеної особистості на всіх рівнях освітнього середовища актуалізовано такі риси її особистісної культури, як інноваційність, соціально-психологічна гнучкість, динамічність, незалежність, відповідальність за себе й за інших, конкурентноздатність, підприємливість. З'ясовано, що, долаючи стереотипи попередніх періодів розвитку суспільства в Україні, освітнє середовище має забезпечувати реалізацію інтелектуального потенціалу кожної особистості, дбати про її комфорт в обставинах ринку освітніх послуг, які часто є суперечливими, нестабільними, кризовими.

Метою статті визначено обґрунтування тих аспектів соціокультурних зрушень в особистісному розвитку, які допоможуть урегулювати розрив між сучасним усвідомленням людиною культури світу й стереотипами попереднього складного етапу життя суспільства, у якому існувало заперечення таких цінностей і якостей, як індивідуалізм, підприємливість, практичність, конкурентоздатність, антикризова поведінка – усього того, що входить до загального розуміння людини з ринковою свідомістю й відповідною культурою.

Охарактеризовано соціально-філософські аспекти сучасного ринку як одного з елементів системи світового порядку, що дозволяють по-новому розглянути обрану проблему (конкуренція в освітньому середовищі; несвоєчасне продукування владними інституціями галузевих освітніх документів – стандартів, програм, вимог тощо; з'ясування впливу ринкової культури на кожну особистість в освіті; забезпечення високоякісної інформаційно-аналітичної бази освіти як ринкової інфраструктури на всіх теоретичних рівнях освітнього середовища).

Ключові слова: *самовизначеність особистості, ринок, ринкова свідомість, освітнє середовище, інтелектуальний потенціал.*

Постановка проблеми. Нині про особистість важливо говорити як про активного суб'єкта соціокультурного розвитку місцевої, національної, регіональної та глобальної систем освіти, а її провідними характеристиками визначати творчість, інноваційність, соціально-психологічну гнучкість і динамічність, морально-етичну телеологічність тощо. Водночас необхідно враховувати, що від колишнього радянського типу соціальної свідомості у спадок залишилося постійне сподівання на допомогу держави, відсутність якої спонукає людину до невизначеності, недостаньо швидкої адаптації до ринкових умов суспільного життя. Якщо в так званому соціальному типі економіки відбувалося виховання залежності від держави, культивування соціальної відповідальності, вдячності за патерналізм, то як ринкові відносини формують незалежну, відповідальну за себе особистість, здатну до об'єднання з іншими людьми, стимулювання ініціативи й самоорганізації, захисту власних інтересів. Тому сьогодні необхідно вести пошук шляхів і засобів позбавлення мислення кожної людини від залишків попередніх деградаційних принципів, становлення прогресивних принципів ринкового розвитку, що сприятиме формуванню сучасної української особистості нового типу. З цієї точки зору освітнє середовище має як теоретичне, так і глибоке соціально-практичне значення.

© Ю. Васюк, 2018

Сьогодні не викликає заперечення той факт, що знання та інформація розглядаються головними ресурсами та джерелом розвитку як окремого індивіда, так і суспільства загалом. Конкурентоспроможність економіки України як країни з ринковими відносинами визначається сьогодні насамперед інтелектуальним потенціалом, здатністю генерувати нове знання, а не обсягом природних чи виробничих ресурсів. Ці суттєві зміни обумовлюють увагу до освіти як до вищого пріоритету в системі загальнодержавних цілей, тому рівень розвитку ринку освітніх послуг є одним із визначальних показників конкурентоспроможності країни та впливає на самовизначеність кожної особистості на теоретичних щаблях рівнях освітнього середовища.

Оскільки інтелектуальний потенціал суспільства нині розвивається за принципами свободи творчості, непротиставлення інтелектуалізації суспільства загальному перебігові прогресивних змін, взаємопоєднання інтелектуалізації та інформатизації, активного залучення до міжнародного поділу праці, то всі параметри зростання національного економічно-людського потенціалу пов'язані зі спрямуванням системи освіти на формування ринкових якостей – творчості, креативності, інноваційності, активної громадянської позиції, соціальної відповідальності кожної особистості. У зв'язку із зазначеним **метою цієї статті є** обґрунтування тих аспектів соціокультурних зрушень в особистісному розвитку, які допоможуть урегулювати розрив між сучасним усвідомленням людиною культури світу й стереотипами попереднього складного етапу життя суспільства, у якому існувало заперечення таких цінностей і якостей, як індивідуалізм, підприємливість, практичність, конкурентоздатність, антикризова поведінка – усього того, що входить до загального розуміння людини з ринковою свідомістю.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематиці змін самовизначеності особистості в істотно трансформованих умовах соціального життя, в обставинах ринку освітніх послуг, основним засадам управління та напрямам удосконалення сучасного освітнього середовища присвячено праці В. Андрущенка, В. Базилевича, Д. Бондаренка, Л. Губерського, М. Згуровського, О. Лігоцького, С. Клепка, М. Мартинюк, Р. Олексенка, І. Ходикіної та інших учених, які підкреслюють, що ринкові відносини у галузі освіти нашої держави виникли з початком ринкових реформ в економіці, формування таких відносин в економічному житті не могло не торкнутися найважливішої сфери суспільства – освіти, оскільки ця сфера охоплює найширший спектр соціально-економічних процесів і явищ, у ній концентрується різноманіття цінностей, інтересів і потреб, властивих сучасному етапові суспільного розвитку.

Фундаментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних філософів присвячені ринковим умовам функціонування провідних організаційних форм освітнього середовища – університету і школи (праці Н. Бойченко, С. Курбатова, Д. Ньюмена, Т. Парсонса, Н. Скотної, В. Сухомлинського, П. Фрейре, К. Ясперса та ін.); розгляд освітніх трансформацій у полі культури обумовив звернення до культурно-антропологічних інтерпретацій освітнього середовища у доробку Т. Адорно, Д. Дьюї, П. Слотердайка, І. Степаненко, Р. Штайнера, Е. Шпрангера та ін. На українському матеріалі цей аспект представлений у працях М. Бойченка, О. Висоцької, Д. Дзвінчука, К. Корсака, В. Кременя, М. Култаєвої, О. Навроцького, В. Огнев'юка, С. Пролеєва, Н. Радіонової, М. Романенка, О. Садохи, О. Троїцької, Т. Троїцької та ін.

Виклад основного матеріалу. Водночас нами з'ясовано, що дослідники надають для роздумів низку аспектів сучасного ринку як одного з елементів системи світового порядку, що дозволяють по-новому розглянути обрану нами проблему:

1) власне ринкові відносини ґрунтуються на конкуренції економічно відокремлених виробників, вільних цінах, попиті і пропозиції й охоплюють ринок товарів та послуг, ринок праці, ринок капіталу, фінансово-кредитний ринок тощо (історично конкуренція не була властивою для багатьох поколінь українського суспільства, у тому числі – і в освіті);

2) існують численні регулювальні інститути, в першу чергу державні, головною метою яких є підтримка збалансованості попиту і пропозиції, споживання і нагромадження товарної і грошової мас, диференційованість освітніх послуг (такі інститути, зокрема і в освіті, не завжди встигають за динамікою загальнодержавних реформ, несвоєчасно продукують стандарти, що лежать в основі змін, внаслідок чого особистість відчуває дискомфорт та певне відчуження від реальності);

3) система досконалого законодавства, що встановлює «правила гри», перетворює ринок з «дикого» на цивілізований (антимонопольне законодавство, законодавство про власність, про угоди, договори і зобов'язання, про захист споживача, про працю й соціальну захищеність тощо) – у нашій країні знаходиться в незавершеному стані і може негативно впливати на такі компоненти самовизначеності особистості, як стабільність, відчуття захищеності, впевненість у майбутньому;

4) стан масової свідомості (культура, ідеологія, правосвідомість) – потребує пояснення багатьох аспектів самовизначеності особистості саме в контексті проблеми з'ясуванння впливу ринкової культури на кожну особистість;

5) високоякісна інформаційно-аналітична база як ринкова інфраструктура (служби зайнятості, інформаційні центри, рекламні агентства) – освіта потребує їх, але якість таких послуг бажає кращого (Бех, 2014, С. 5-7; Кравченко, 2006; Олексенко, 2013а).

У обраному контексті необхідно врахувати: характеризуючи зміст ринку в соціальному аспекті та абсолютизуючи раціональність як суспільства. так і особистості, М. Вебер описує ідеальний тип людини ринкового суспільства з яскраво вираженими етичними рисами, пов'язує раціональне з подоланням багатьох труднощів і перешкод, наділяє особистість надзвичайною силою характеру, здатною вберегти її від економічного й морального краху. Підприємництво вчений розглядає як спосіб життя, за якого людина існує для справи, а не справа для людини (Вебер, 1990, С. 214). Тому в руслі обраної проблеми значущими вважаємо думки М. Вебера про соціальне визнання активності й виправдання підприємницького успіху, моральну легітимацію ринкових відносин на рівні суспільства загалом. Евристичний потенціал веберівської теорії не менш важливий для сучасного стану освітнього середовища, оскільки в соціальному аспекті виявлене ціннісне значення ставлення до людей як до джерела прибутку в організації освіти й відповідно – налаштування мислення кожного споживача освітніх послуг на само визначеність, на ринкове усвідомлення самого себе. М. Вебер довів, що саме етика забезпечила передумови для того, щоб утилітарно-практичні відносини перетворювалися на регулятор соціальних, ціннісних, моральних відносин, зумовлюючи ставлення до людини не як до мети, а як до засобу. Так безособистісна економічна логіка здобула легітимну й водночас мотивувальну нормативну основу, стаючи рушійною силою поступальної і невпинної динаміки економічної раціоналізації (Ульрих, 2004, С. 30), у тому числі – і в освітньому середовищі.

Підтримуємо позицію дослідника Р. Олексенка, який підкреслює: у ліберальній парадигмі ринку таку динаміку часто розуміють як самоціль, однак проблема морального виправдання ринкової системи перед суспільством загалом і кожною особистістю зокрема залишається актуальною, підтвердженням чого є кризи легітимності підприємництва – масові антикапіталістичні кампанії, не обов'язково пов'язані з якоюсь ідеологією, а такі, що мають характер усезагального засудження ринкової діяльності як

деструктивної для соціальних, культурних, морально-ціннісних засад суспільства (Олексенко, 2013a). Для подолання подібних криз першочергово значущим є розв'язання проблеми розвитку освіти як сфери підприємницької діяльності й сегменту ринкової економіки в Україні загалом. Таким чином, розв'язання проблеми формування ринкової свідомості як чинника самовизначеності особистості в сучасному освітньому середовищі зумовлює необхідність інтегрування ринкових механізмів життєдіяльності суспільства й характеристики фундаментальних філософсько-світоглядних засад ринкової економіки як джерела значущого соціокультурного впливу на таку самовизначеність.

З'ясування причин, потреб і передумов формування ринкової свідомості особистості приводить до розуміння того, що історично ринок виникає разом із появою товарного виробництва як єдиний процес, ступінь розвитку ринку відповідає розвиткові товарного виробництва і його основ – суспільного поділу праці та відносин власності, які його спричиняють. Саме власність істотною мірою визначає форми господарювання, а ринок, ринкова економіка постають системними формами реалізації власності (Олексенко, 2017b). Водночас, розглядаючи виробництво освітніх послуг у широкому значенні, тобто, як створення своєрідних артефактів (благ матеріального й нематеріального характеру, суспільного та індивідуального рівнів, інформаційного, духовного змісту тощо), що забезпечують життя людини, можна виокремити дві його сфери: ринкове і неринкове виробництво. Особисте споживання як основний елемент кінцевого споживання забезпечується цими двома сферами, у яких безпосередньо формуються джерела споживання. До них належать, по-перше, освітні послуги; по-друге – прибутки, зароблені в ринковій сфері, на які можна придбати вироблені блага; по-третє, блага, які не продукуються й не обертаються на ринку (наприклад, духовні). Специфікою ж особистого споживання освітніх послуг є його опосередкованість ринковим обміном, що забезпечується коштами, та відповідна система розподілу. Виробництво (ринок освіти) створює необхідні ринкові блага (до яких переважно належать нематеріальні послуги, що мають товарну форму та ринкову ціну), які через механізм товарно-грошового обігу надходять до споживача (особистості). Теоретично ефективний ринковий освітній механізм забезпечує матеріальні умови відтворення людини, сприяє вивільненню часу для творчої праці, когнітивного розвитку, духовного збагачення особистості, проте така ідеальна ситуація можлива лише за умови існування високосвідомого й гуманістично спрямованого суспільства, насправді ж поки що величина одержуваних прибутків становить визначальний чинник обсягу та диференціації особистого споживання освітніх послуг. Таким чином, ринкове забезпечення індивідуальних потреб здійснюється переважно для тих, хто в змозі та згоден заплатити ціну за певне благо. Для індивідів, які є неплатоспроможними, діє механізм виключення, вони усуваються від процесу споживання. При ефекті виключення зі споживання виявляється одна зі сторін суперечності між потребами та можливостями їх задоволення, а в контексті нашої проблеми – один із вагомих негативних чинників відсутності ознак самовизначеності особистості, навіть попри її впевненість у власних інтелектуальних потенціалах.

Дослідження сутності ринку освітніх послуг дає змогу вченим вирізнити декілька аспектів його функціонування як соціального інституту: по-перше, це – місце, де відбувається процес купівлі-продажу результатів людської діяльності, а предметом купівлі-продажу є інформація; по-друге, це – сукупність відносин між людьми у сфері обміну, за допомогою яких реалізуються результати людської діяльності; по-третє, це місце, де суспільством остаточно визнається втілена в результатах діяльності праця, адже на ринку з'являються лише ті продукти людської діяльності, які задовольняють потреби суспільства (Близький, 2010, С. 17). Отже, освіта як ринок, з одного боку, постає

складним утворенням, специфічним середовищем, сферою обміну, сукупністю процесів купівлі-продажу, баланс між якими досягається за рахунок цін, а з другого – забезпечує зв'язок між виробництвом і споживанням освітніх послуг, регулює відносини власності, є середовищем формування ринкової свідомості особистості. Для цього значущим вважаємо вплив корпоративної освітньої культури (сучасна корпоративна форма власності як своєрідний синтез класичної форми приватного підприємництва і колективної форми організації виробництва на основі акціонування власності, делегування влади й повноважень працівникам корпорації), який зумовлює підвищення ефективності діяльності освітніх закладів, забезпечує економічні передумови для суспільної інтеграції, часткового подолання відчуження людини від освітніх послуг і технологічних засобів їх забезпечення, розвиток людського потенціалу освітньої організації, що своєю чергою позитивно впливає на такі аспекти самовизначеності особистості, як конкурентоздатність, відчуття належності до організації, впевненість у власних силах і життєвому виборі.

У зазначеному аспекті поняття «конкуренція» розглядаємо як тісно пов'язане з поняттями «ринок» та «освітні послуги». Учені переконані: відносини конкуренції виникли водночас із ринковими відносинами; основи теорії конкуренції закладені у працях англійського економіста А. Сміта, який визначив квінтенсенцією конкуренції суперництво й ототожнив його з «невидимою рукою», що змушує людей діяти відповідно до планів розвитку економіки. Учений вважав конкуренцію тим чинником, що регулює суспільні й особистості інтереси та безжально витісняє з ринку тих, хто пропонує неякісну й непотрібну продукцію (послуги). Таким способом дія механізму конкуренції мотивує особистість в умовах ринкових відносин освітнього середовища перебувати в постійному пошуку нових можливостей. Водночас конкуренція діє як примусова сила, змушуючи керівників освітніх закладів до пошуку нових освітніх послуг, використання новітніх технологій, нових способів організації й управління (Попов, 2014).

Іншим важливим аспектом освітнього середовища є те, що в умовах розвитку суспільства знань особливої уваги дослідники ринкових аспектів розвитку особистості на всіх рівнях освітнього середовища надають такому соціокультурному факторові як інтелектуальна власність. У загальному вигляді інтелектуальну власність розглядають як володіння і використання результатів інтелектуальної діяльності, на яких переважно засновується освіта; узагальнювальне поняття «інтелектуальна власність» уособлює найвищий ступінь розвитку категорії власності (Савченко, 2010, С. 200). Специфіка цього різновиду власності виявляється у рівневі освіти, кваліфікації, знань, досвіду працівників розумової праці, першочергово – викладачів і вчителів. Чим вищий цей інтелектуальний потенціал, тим більші трудові можливості працівників навчальних закладів і освітніх організацій, їхня продуктивність і якість праці. Значення права власності як умови функціонування механізмів ринку освітніх послуг полягає в тому, що воно стимулює інвестування, нововведення, обмін та економічне зростання; без права такої власності людям довелося б витрачати час і ресурси на захист своїх прав на інтелектуальні продукти.

Поняття власності, конкуренції, державного регулювання ринку освітніх послуг нині переосмислюються, наповнюючись новим змістом; такі трансформації сприяють як теоретичному збагаченню понятєвого інструментарію наукової думки, так і практичному вдосконаленню дії механізмів ринкової економіки і свідомості як чинників самовизначеності особистості в сучасному освітньому середовищі. У соціокультурній сфері, до якої відносимо освітнє середовище, це дає змогу визначити відмінності в поняттях ринкової економіки та власне ринку освітніх послуг,

зосереджуючи увагу не тільки на суто економічних, а й на соціальних, особистісних аспектах функціонування останнього.

Як нами вже зазначено, головним ресурсним потенціалом організації освіти є особистість з її інтелектом, знаннями, здатністю до інноваційної діяльності. Суспільний прогрес неможливо уявити, якщо не реалізованими будуть важливі для особистості можливості здобувати, розширювати й оновлювати знання, мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя. Людський потенціал поєднує минуле, тобто є сукупністю властивостей, накопичених системою освіти у процесі її розвитку, а також майбутні перспективи становлення, та зумовлює її можливості щодо функціонування й збереження; водночас поняття «потенціал» і «ресурси» не варто протиставляти, бо потенціал вважають узагальненою характеристикою ресурсів відповідно до місця і часу (Стефанишин, 2006b, С. 277). У процесі реалізації мети дослідження усвідомлюємо: розвиток сучасної інформаційної (постіндустріальної) економіки зумовлює те, що особистість стає не лише споживачем економічних ресурсів і освітніх послуг, а й активним творцем, не лише відтворює себе завдяки навколишньому світові, а й творить довкілля в доступних межах і формах, тобто, розвиває і ноосферу, і власний простір. Інформація ж як базовий системоутворювальний чинник освітнього середовища містить принципово нові можливості, пов'язані з характером виробництва (модульність, багатофункціональність, мініатюризація тощо), особливостями праці (віртуалізація процесів, підвищення креативності), специфікою соціальних відносин (формування мережевих систем, глобалізація тощо). Дослідник О. Стефанишин підкреслює, що схвалена міжнародним співтовариством Концепція розвитку людського потенціалу наприкінці XX ст. розглядає людський розвиток як процес зростання тих можливостей, що забезпечуються політичною свободою, правами людини, суспільною повагою до неї; матеріальний добробут розглядається як одна з базових можливостей вибору, а людський розвиток – і як процес розширення особистісного вибору, і як досягнутий рівень добробуту кожної людини (Стефанишин, 2006a, С. 3). Тому в умовах становлення суспільства знань в Україні базисом створення новітніх факторів виробництва освітніх послуг вважають інтелект, за допомогою якого особистість опановує відоме знання й створює нове, яке, своєю чергою, сприяє створенню нової інформації і нових технологій. Інтелект як необмежене джерело творчої діяльності може забезпечити гідний добробут людині, сприяти свободі вибору траєкторії особистісної самореалізації. Отже, інтелектуальний потенціал людини стає не лише визначальним чинником її економічного благополуччя та соціально-економічного поступу нації, а й забезпечує відчуття самовизначеності особистості в ринкових відносинах освітнього середовища.

Висновок. Необхідність надання особливої ваги й уваги цілеспрямованим процесам формування ринкової свідомості особистості в освітньому середовищі зумовлює усвідомлення завдання розгляду таких станів свідомості людини, як підприємливість (створення ситуації успіху обраної справи; ціннісне ставлення до інших людей в організації як до джерела прибутку; налаштування мислення кожного споживача освітніх послуг на конкурентність середовища); розуміння освітнього середовища як сфери обміну продуктами людської діяльності, переважно – інтелектуально-інформаційними; відчуття позитивного впливу корпоративної освітньої культури, що забезпечує впевненість у власних силах і правильності життєвого вибору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех В. П. Матриця ринкових відносин: від ідеї до теорії і практики. Нова парадигма. Вип. 124. С. 3–19. (2014).
2. Близький Р. С. Ринок як сукупність суб'єктно-об'єктних взаємовідносин. Торгівля і ринок України. Вип. 30. Т. 2. С. 15–21. (2010).
3. Вебер М. Избранные произведения. Пер. с нем. М.: Прогресс. 808 с. (1990).
4. Вітковська О. І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації. К.: Науковий світ. 92 с. (2001).
5. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знань. ЕкономікаУкраїни. №4. С. 4–15. (2003).
6. Злупко С. М. Історія економічної теорії : підручник. 2-ге вид., виправ. і доповн. К. : Знання. 719 с. (2005).
7. Кравченко Л. М. Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти: монографія. Л. М. Кравченко. Полтава: Техсервіс. 422 с. (2006).
8. Москаленко В. Соціально-психологічні засади економічної культури особистості. Соціальна психологія. № 4. С. 3–16. (2007).
9. Олексенко Р.І. Філософія ринкових відносин. Становлення та розвиток в Україні в період глобалізації та інформаційної революції : соц.-філос. аналіз. К. : Знання України. 367 с. (2013a).
10. Олексенко Р.І., Молодиченко В.В. Концептуальні пріоритети формування сучасної людини економічної. Гуманітарний вісник ЗДІА. Вип. 70. С. 164–175. (2017b).
11. Попов Р. А. Особливості державної антимонопольної політики [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/du/2009 _4/files/DU_04_ 09_Popov_14.pdf.
12. Савченко Т. Г. Генезис теорій економічної рівноваги. Економіка і регіон. № 1 (24). С. 198–205. (2010).
13. Стефанишин О. В. Людський потенціал ринкової економіки України. Науковий вісник НЛТУУ : зб. наук.-техн. пр. Л. : НЛТУ України. – Вип. 16.1. С. 276–284. (2006).
14. Стефанишин О. В. Людський потенціал економіки України (політико-економічний аналіз) : автореф. дис. ... докт. екон. наук 08.00.01. Львівськ. нац. ун-т ім. І. Франка. 39 с. (2007).
15. Ульрих П. Критика экономизма. Пер. с нем. М. : Вузовская кн. 120 с. (2004).

REFERENCES

1. Bex V. P. Matry`cya ry`nkovy`x vidnosy`n: vid ideyi do teoriyi i prakty`ky` [Matrix of market relations: from idea to theory and practice]. Nova parady`gma. Vy`p. 124. S. 3–19. (2014).
2. Bly`z`ky`j P. S. Ry`nok yak sukupnist` sub'yektno-ob'yektny`x vzayemovidnosy`n [The market as a set of subject-object relationships]. Torgivlya i ry`nok Ukrayiny`. Vy`p. 30. T. 2. S. 15–21. (2010).
3. Veber M. Y`zbrannыe proy`zvedeny`ya [Selected works]. Per. s nem. M.: Progress. 808 s. (1990).
4. Vitkovs`ka O. I. Profesijne samovy`znachennya osoby`stosti i prakty`chni aspekty` profesijnoyi konsul`taciyi [Professional self-identification and practical aspects of professional counseling]. K.: Naukovy`j svit. 92 s. (2001).
5. Geyecz` V. Xarakter perexidny`x procesiv do ekonomiky` znan` [The nature of the transitions to the knowledge economy]. Ekonomika Ukrayiny`. №4. S. 4–15. (2003).
6. Zlupko S. M. Istoriya ekonomichnoyi teoriyi [History of economic theory]: pidruchny`k. 2-ge vy`d., vy`prav. i dopovn. K. : Znannya. 719 s. (2005).
7. Kravchenko L. M. Neperervna pedagogichna pidgotovka menedzhera osvity` [Continuous pedagogical training of the education manager]: monografiya L. M. Kravchenko. Poltava: Texservis. 422 s. (2006).
8. Moskalenko V. Social`no-psy`xologichni zasady` ekonomichnoyi kul`tury` osoby`stosti [Socio-psychological principles of economic culture of the person]. Social`na psy`xologiya. №4. S.

3–16. (2007).

9. Oleksenko R.I. Filosofiya ry`nkovy`x vidnosy`n. Stanovlennya ta rozvy`tok v Ukrayini v period globalizaciyi ta informacijnoyi revolyuciyi : socz.-filos. analiz [Philosophy of market relations. Formation and development in Ukraine during the period of globalization and information revolution: social-philosophy. analysis.]. K. : Znannya Ukrayiny`. 367 s. (2013a).

10. Oleksenko R.I., Molody`chenko V.V. Konceptual`ni priory`tety` formuvannya suchasnoyi lyudy`ny` ekonomichnoyi [Conceptual priorities of the formation of a modern economic person]. Gumanitarny`j visny`k ZDIA. Vy`p. 70. S. 164–175. (2017b).

11. Popov R. A. Osobly`vosti derzhavnoyi anty`monopol`noyi polity`ky` [Features of state antimonopoly policy] [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/du/2009 _4/files/DU_04_ 09_Popov_14.pdf.

12. Savchenko T. G. Genezy`s teorij ekonomichnoyi rivnovagy`. Ekonomika i region. № 1 (24). S. 198–205. (2010).

13. Stefany`shy`n O. V. Lyuds`ky`j potencial ry`nkovoyi ekonomiky` Ukrayiny` [Human potential of the market economy of Ukraine]. Naukovy`j visny`k NLTUU : zb. nauk.-texn. pr. L. : NLTU Ukrayiny`. Vy`p. 16.1. S. 276–284. (2006a).

14. Stefany`shy`n O. V. Lyuds`ky`j potencial ekonomiky` Ukrayiny` (polity`ko-ekonomichny`j analiz) [Human potential of the Ukrainian economy (political and economic analysis)]: avtoref. dy`s. ... dokt. ekon. nauk 08.00.01. L`vivs`k. nacz. un-t im. I. Franka. 39 s. (2007b).

15. Ul`ry`x P. Kry`ty`ka эkonomy`zma [Criticism of economism]. Per. s nem. M. : Vuzovskaya kn. 120 s. (2004).

VASIUK Yu.

FORMING MARKET PERSONALITY CONNECTION IN THE MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT: SOCIAL AND PHILOSOPHICAL ASPECTS

In the article, on the basis of consideration of the possibilities and factors of the formation of each person as a self-identified person at all levels of the educational environment, the following features of her personal culture, such as innovation, socio-psychological flexibility, dynamism, independence, responsibility for oneself and for others, competitiveness, entrepreneurship are actualized. It is revealed that by overcoming stereotypes of previous periods of development of a society in the country, the educational environment should ensure the realization of the intellectual potential of each individual and take care of her comfort in the context of the educational services market, which is often controversial, unstable, crisis.

The purpose of the article is to justify those aspects of socio-cultural changes in personal development, which will help to resolve the gap between modern perception of the person of the culture of the world and stereotypes of the previous complex stage of the life of society, in which there was a denial of such values and qualities as individualism, entrepreneurship, practicality, competitiveness, anti-crisis behavior - all that is part of the general understanding of a person with a market consciousness.

The aspects of the modern market as one of the elements of the world order system are determined, which allow to consider the chosen problem in a new way (competition in the educational environment, the lack of timely production by branch institutions of educational documents documents by authorities - standards, programs, requirements, etc.). Determining the influence of market culture on each person. in education, providing high-quality information-analytical base of education as a market infrastructure at all theoretical levels of the educational environment).

Key words: *self-identity of a person, market, market consciousness, educational environment, intellectual potential.*

Надійшла до редакції 16.08.2018 р.

УДК 378.011.3-051:6]:745/749
DOI http://doi.org/10.5281/zenodo.2647200
ORCID 0000-0003-3846-3871

PREPARANION OF THE FUTURE TEACHERS OF DESIGN BASICS: DOMESTIC AND FOREING CONTEXT

Yuliia Sribna

У статті для характеристики сучасного стану дизайн-освіти, її конструкції, методології та перспектив на засадах історико-ретроспективного аналізу побудовано логічний ланцюг передумов і подій, які передували утвердженню дизайн-освіти на теренах сучасної України. Розглянуто становлення дизайн-освіти в передових країнах світу і Європейської співдружності, зв'язки з мистецькою й технологічною освітою в сучасній Україні.

Такий аналіз виявив позитивні традиції вітчизняної дизайн-освіти, які сформувалися у стінах київських, львівських, харківських, одеських навчальних та науково-дослідних установ, де українські дизайнери й педагоги творчо використовували надбання німецької школи, американської прагматичної моделі дизайн-освіти, італійського дизайну.

Доведено, що в сучасній Україні зміни в соціально-економічній сфері життя суспільства призвели до усвідомлення необхідності опанування людиною основ дизайну зі шкільної парти. Упровадження основ дизайну в системі загальної середньої освіти сьогодні означає, крім засвоєння знань, також навчання самостійному мисленню, виховання потреби в постійному поповненні знань, формування здатності до різних видів художньо-естетичної діяльності.

Нині в Україні важливого значення набуває розробка концепції підготовки дизайнерів, в основі якої закладено ідею сталого розвитку, що забезпечує задоволення потреб людського суспільства за умов збереження здатності економіки країни до самовідновлення. Особливу вагу при цьому має національна парадигма дизайну, актуалізація історико-культурної спадковості мистецтва дизайну, багатовекторність його регіональних проявів і формування шкіл. У висновках до статті підкреслено, що розвиткові вивчення основ дизайну в школі сприятиме вдосконалення і розширення підготовки фахівців нової формації, а також підвищення загального рівня професійних вимог до вчителя трудового навчання.

***Ключові слова**: дизайн, дизайн-освіта, професійна підготовка, майбутній учитель, досвід.*

Formulation of the problem. Education as one of the most important social subsystems reflects the state of the general national and social development of the country; therefore it is wrong to think that it is possible to significantly improve the field of education without solving the main problems of the country. But, at the same time, the experience of many countries shows that the rapid and successful overcoming of economic and social problems is achieved only when, among the first-rate reforms, special attention is paid to reforms in the field of education and culture. The transformation of the whole system of education depends on rational changes in teacher training, since a qualified teacher is one of the key professions that determine the progress of the entire system of society.

Analysis of recent researches. The general problems of design education were the subject of a comprehensive study of the scientists: O. Henisaretskyi identified methodological and humanitarian and artistic design issues, V. Sydorenko considered design as a constructive culture and aesthetics of the respective direction of creativity, O. Troshkin – as a process of educational and creative activity. H. Minervin, N. Myropolska investigated the social nature of the design, O. Fursa has analyzed the design education in art colleges. Problems of historical and contemporary development of design education in Ukraine and abroad were researched by

© Yu. Sribna, 2018

A. Chebykin, M. Yakovliev and others.

The purpose of the article is to analyze the formation of design education in the advanced countries and the European Commonwealth, its development, achievements and experience, as well as to understand its connection with artistic and technological education in the territory of modern Ukraine.

The main material presented. The problems of design education in Ukraine today have not so academic but practical interest, because it is necessary to achieve significant economic changes in the short term, and hence – the extreme need for a large number of highly skilled specialists. In the context of the reorganization of higher education in Ukraine, the problem of the lack of an integrated national design-education concept becomes of particular importance. Today it is obvious that economic development of our state, increase of the welfare and spirituality of the population is impossible without involving in the process of manufacture of industrial products of designers, giving them a priority role at all its stages: design, expertise, sales forecasting, etc. Such specialists should be not only educated professionally and know the folk art and craft design, but also understand their national specifics, possess the technique of creative transformation of artistic traditions in the modern conditions of high-tech production, know the history of the formation and development of industrial design in Ukraine.

In view of the need for high-quality designer training over the last decade, more than 30 relevant departments, faculties in public and private educational institutions of I-IV levels of accreditation have been created in Ukraine, on the basis of which future designers acquire education. However, comprehension of the practical experience of such units allows us to state the absence of proper practice in the organization of educational activities, scientific and methodological support, lack of qualified teachers. Even in educational institutions with significant experience in the training of designers, there are also problems that require a scientific solution. Among them the paramount importance is the problem of domestic design education, its acquisition of authority in the European educational space, and raising its level of quality in accordance with European tendencies.

The present Ukrainian society needs designers who not only completely mastered the professional training, but also have profound knowledge in the field of folk art, craft design, are able to see and interpret national specifics, creatively transfer unique folk-artistic traditions to the plane of modern high-tech production, know the history of the formation and development of industrial design in Ukraine. The presence of the stated qualities of design specialists will ensure their competitiveness and recognition in the all-European and world contexts.

The study of information sources convinces that some aspects of the professional education of designers are partly covered in a number of publications of foreign and domestic scientists (Ye. Antonovych, V. Prusak, V. Radkevych, A. Chebykin and others), however, the issue of improving the quality of professional education of the future designers on the basis of the use of positive historical domestic and foreign experience has not been given due attention.

The analysis of the historical and retrospective aspects of the problem shows that the processes of formation of the national artistic and industrial education in Ukraine were determined by the cultural-historical and socio-economic conditions of the development of the state. Given the fact that part of the territory of Ukraine was part of the Russian Empire, and some – in the Central European states, design education was fragmentary in nature, was separated from European life. The main artistic centers in Ukraine were Kyiv, Lviv, Kharkiv and Odessa. In the second half of the nineteenth century artistic educational institutions emerged and developed in these cities. A special status among cities was occupied by Kharkiv. In the field of design education, the Kyiv and Odessa artistic educational institutions were under the tutelage of the St. Petersburg Academy of Arts, Lviv – under the influence of the Austro-Hungarian institutions of the empire, the Kharkiv and art-industrial schools developed

autonomously. Established on the basis of the school of drawing M. Raievskoi-Ivanovoi, then had an artistic and industrial inclination, and the Kharkiv Institute of Technology, where the methodology of training engineers contained elements of design education, it became the first institution to prepare designers in Ukraine. In addition, it was in Kharkiv that the works of V. Kyrpychova, Ya. Stoliarova, V. Danylevskoho and others were published, devoted to aesthetic comprehension of the problems of technology; the first city art-industrial museum was opened here in the Russian Empire. The consequence of these events was the fact that from the products of Kharkiv factories of the past, you can choose a range of industrial products that were from a design point of view significant for their time. Kharkiv State Academy of Design and Arts, which is currently pursuing educational training in such areas of modern design-industrial, graphic and design environment, is now one of the most recognized centers of design education in Ukraine. It is the old traditions of Kharkiv design that led to the very active development of a large number of design departments in higher educational institutions of the modern city.

Positive traditions in the development of domestic design education were formed in the walls of the Ukrainian Academy of Arts. The first professors of the educational institution were outstanding artists with a high level of European education. Unlike most academic systems, which developed only easel forms of art, the Ukrainian Academy of Arts sought to develop applied forms of art, promote the formation of artistic-industrial and folk art. In the 20's of the 20th century, the art-industrial direction was separated in Kyiv educational institutions, as a result of which the textile branch was opened, and later, the theater-photo-cinema department. By the beginning of the 1920's the following requirements for artistic and artistic education were outlined: objectification of the system of teaching arts disciplines; convergence of different types of arts and development of teaching methods; connection of material culture with mass industrial production, based on specific conditions of the day (Розенталь, 1971).

The situation in the western regions of Ukraine was somewhat different. The formation of design education in the territory of Galicia, which was part of the Austro-Hungarian Empire, took place in the context of all-European artistic processes aimed at the cultural and educational development of Galician Ukrainians. As you know, from the 70's of the nineteenth century Lviv was granted the status of an administrative capital. Between the artistic concepts of Vienna and Lviv, they sought to establish a connection, hence the Galician Ukrainians had the opportunity to study in Vienna's higher educational establishments and artistic and industrial schools. At the same time, crafts schools were created in Galicia and Bukovina; the Arts-Industrial School was founded in Lviv, and since 1905 – the Free Academy of Arts; In the 20th and 30th years of the twentieth century, private schools and studios were set up to provide design education.

As a result of the proceedings starting with the 20’s of the XXth century of the educational policy, the Kyiv and Kharkiv art institutes managed to preserve their statuses. The main purpose of its existence was the professional training of artists-artists for industry.Some successes in this case were achieved, but for the full implementation of the intentions to build a design university there was neither the necessary material resources nor experts in this field. The pedagogical team consisted mostly of students from the St. Petersburg Academy of Arts, artists who, in their level of professionalism, were far from understanding «productive art» and could give students only academic general art training. The desire to restructure the Kharkov Artistic-Industrial Institute ended in failure, which led to a general campaign of rejecting industrial art. Odessa Art Institute in general was reorganized into a secondary school, which caused considerable damage to the artistic life of Southern Ukraine for many further years (Кайдановська, 2013).

In European countries, the process of becoming a design education in a similar time period is significantly different from domestic. Let's consider its features on the example of the

functioning of the art school of Germany. Future designers were trained in the «Bauhaus» educational institution established in Weimar by integrating the Academy of Arts and the School of Arts and Crafts. The conditions and concept of vocational training at Bauhaus favorably differed from the Ukrainian and Russian institutions. Employees of the German school, the main purpose of artistic activity saw the transformation of the forms of the real world and the transformation of the phenomena of the environment into the world for man; while the training program provided for the formation of a person capable of holistic world perception. If there were engaged in the production of utilitarian things and declared the artist's capabilities as the organizer of production, then in Bauhaus, on the basis of cooperation with industry, understood that industrial production required the artistic design of products and should be organized as a continuous process. This trend is also characteristic of the current training of the future designers in Germany. In view of the above, the German model of design education was formed. «Concentric structure of learning included all the most important components of design and technology to give the student the opportunity to immediately grasp the full scope of his future activities» (Гольдентрихт, 1998, С. 85).

Thus, in Germany, as well as in Ukraine and the republics of the USSR, there was a gradual transition of design education from the traditional artistic and artistic, typical of the XIX century, to the artistic-industrial, characteristic of the XX century.

The next stage of the development of the arts school in Ukraine is associated with the reform of 1934, which became the basis for ignoring the theory of «productive art», depriving the educational institutions of the artistic and industrial profile. Thus, in Ukraine «easel» forms of training in comparison with previous years took more «modest places», although graduates of the Kharkov Institute of Art during the 30's of the twentieth century had a diploma with the specialty «artist-easeler». The unique system of vocational education of artists of the Ukrainian Academy of Arts was substantially deformed. The original experience of the twenties of the twentieth century was rejected. The etalon for the Kiev Institute for many years has become the All-Russian Academy of Arts, «easel» was recognized as the basis of learning.

The main reference point for the professional training of designers in European educational institutions in the 20-30's of the 20th century was also technical, which negatively affected the artistic component of design education, but its overall socio-functional orientation contributed to the further development of the profession. Constructivity, functionality, and design in solving creative problems have changed the outlook on design and teaching methods. The integrated course «Designing», which emerged at this stage, subsequently enabled the systematization of design education, and also allowed to determine the place and content of artistic, technical and humanitarian disciplines in the training of specialists (Кайдановська, 2013).

According to investigators, the 30s and 40s of the 20th century are characterized as crises in the development of European design. Europe has entered a new stage in political conflicts. The overall deterioration of social and economic conditions in Europe has caused chaos in the development of design education. As a result, some designers went deeper into mysticism, symbols and religious subjects, being influenced by expressionism, Dadaism, Cubism and newly discovered art (El Greco), others found reliable resistance in functionality. The above mentioned German design school «Bauhaus» was closed, and its founders and lecturers in the majority were forced to emigrate to the USA. So, before the Second World War, the design education center was relocated to America. The peculiarity of the American model of design education is the targeting of commercial purposes, which involves the purpose of training - the education of a person, resistant to market collisions and able to bring profits to producers. American design is defined as «commercial design» (Волкотруб, 1982, С. 93).

In Ukraine, this period in the development of design education also experienced a crisis.

Considering the forms prevailed in the field of artistic and artistic training, however, in 1936, at the Kyiv Museum of Ukrainian Art, a school of masters of decorative arts and crafts was used, which became the basis for the foundation of the Kyiv Republican Art and Industrial School in 1938. On the basis of the institute, the future specialists of the middle level of artistic ceramics, artistic weaving, artistic embroidery, carpet weaving, decorative painting were acquired by professional education (Кайдановська, 2013).

In the postwar years, the development of design education in Ukraine and in European countries has improved. The gradual stabilization of the economy in the countries of Western Europe has created the need for the preparation of designers, which, in turn, contributed to the institutionalization of design: its merger with industrial production and the transition to a network of professional schools. Economic conditions and national traditions led to the formation of both regional design models and training systems. A significant event was the establishment in 1957 of International Design Association, where issues of design theory and vocational education were considered at the international level. The system of foreign design education of the 50's and 60's of the twentieth century was laid mainly in schools of industrial design, in the architectural and polytechnic faculties of universities. Due to the lack of a holistic design theory, it was impossible to determine goals, to develop principles and methods of teaching. The variety of approaches was «covered» by the so-called concept of true design coming from the International Design Association, which defended the strict method of rational functionalism and created the appearance of theoretical and methodological substantiation for educational institutions. Consequently, the artistic-figurative understanding of the forms of the subject environment in the 1950's and 60's of the 20th century came to the fore, with the main emphasis on scientific and engineering training. The role of artistic disciplines was to master the pictorial techniques as means of expressing the project design and did not aim at the development of abilities for design creativity. In some schools of industrial art, for example, the «Ulm School of Formation», general education disciplines are virtually absent from curricula (Гольдентрихт, 1998).

An attempt to emulate the doctrine of modernism updated the theme of professional ethics, in the study of design creativity marked the problem of comparison of subjective and objective and put the need to develop questions about the specifics of the designer's thinking. Under the influence of historical circumstances, the Lviv Institute of Applied and Decorative Arts became the European Academy of Arts, which now also develops design education. One of the leading achievements of the educational institution is the design of clothing.

In Kiev in the 1950's the school of masters of decorative and applied art at the Kiev Museum of Ukrainian Art was reorganized into the Kyiv College of Applied Arts, and from 1962 – to the Kyiv Art and Industrial College. In Kharkov in 1963 the artistic institute for art-industrial was reorganized. In this direction, it, however, already in the status of the Academy, is still working. As is known, the reorganized institute immediately laid the foundations of three main branches of modern design: industrial design, graphic design and environment design. The training of the future specialists was provided by prominent artists and highly skilled educators L. Vynokurov, V. Konstantynov, V. Listrovyi, V. Syniebriukhov, Z. Yudkevych (Кайдановська, 2013).

The next period in the formation of design education is associated with 60-70 years of the twentieth century. For European countries this period is characterized by an environmental crisis that put the design in front of the need to get out of the strict regulatory framework and channel the humanitarian approach. In the development of the design culture of students during this period, the problem of the environment as «the spirit of place and time» is actualized and the possibility of its creative creation is considered. Antitechnicism, emotionality, expressiveness, negation of utilitarian and technical conditionality is considered to be the

cornerstone of the professional activity of the designer. As a result, by the mid-60's of the twentieth century in the countries of Western Europe there is a new direction – «radicalism», the expression of which was the Italian design. As an attempt to understand the situation prevailing in the design culture, there are several conceptual models in which further development of design education can be seen through the university model of education. Its specificity is in one purpose, the general professional thinking and the breadth of interdisciplinary connections. Particular attention deserves the project «Universities», initiated by the Graham Foundation (USA) (Гіпперс, 1998, С. 42). In the network of domestic design education institutions in the 70's of the 20th century, a specifically designed teaching methodology was gradually formed, which differed significantly from the «drawing and painting-architectural» hybrid of the 1960's, and accumulated methodological potential on the basis of realization of positive achievements of experience other schools in order to form the original system of training designers, which would most effectively work in the regional conditions of development.

The beginning of the 80's of the twentieth century in the development of foreign design education marks the output of creative consciousness from the decade of crisis, when the design potential was suppressed by fluctuations, reflexions, skepticism (Выготский, 1996). A specific form of the emergence of this state was «New Design», which declared itself a synthesis of production, design, artistic design education, culture, creativity, communication and representation of the design product. At the turn of the 80's and 90's of the twentieth century, reforms in the system of students' training started due to the general innovation movement of that time in Ukraine. Scientists and designers-practitioners have built a new model of specialist, according to which he should have a greater ability to adapt to various manifestations of design culture.

Students of design universities in France, Belgium, Holland, Austria and Scandinavia enthusiastically experimented with shapes of objects and decor, striving to learn to perfectly reproduce the spirit of modern civilization. Through such searches, they even managed to develop their own style, which became known in many countries under the name of «ar nouveau» (or in Germany «jugendstil») and defined by the very content of these two terms – novelty and youth. In the early 90's of the twentieth century, changes in the socio-economic sphere of society have led to changes in the education system, to the awareness of the needs of mastering the basics of design from the school desk. Traditionally, every educational school in our country was necessarily also labor polytechnic, so gradually developed and absolutely defined the concept of lessons of labor training, reflecting specific educational and educational tasks. The main among them were: polytechnic education of students, vocational guidance, and education of diligence. Today, the school is called to solve other tasks, because society needs people of different professions, including teachers, doctors, designers, artists and philosophers, and others. Everyone in his profession must be a creative worker. Thus, the modern social order of the school is not in the preparation of performers, but in the preparation of creators, thinking people. Before the education workers who are interested in developing their country, the main task is to deepen and further to develop the technological, aesthetic and designer education of the younger generation, since only a person with a high internal culture, developed aesthetic senses, can actively transform the surrounding world, create spiritual and material values.

The use of design as an important means of aesthetic upbringing of student youth, as we have already noted, is not a new problem. The foreign experience of the last decades indicates a special attention to this kind of art, and in some countries (Great Britain, Sweden, Japan) this problem is referred to the aspects of state policy. It is well-known that learning by means of design accelerates the formation of intelligence, using at the same time all three types of thinking activity: visual-business, sensory-shaped, conceptual-logical. Everyone is affected by

visual design communications: signboards of stores, road signs, posters, cover magazines, books. All this falls into the sight of each person, contributing to the education of artistic and aesthetic taste (Устинов, 1988).

Analyzing studies in the field of design education, it should be noted that the teachers of the leading industrialized countries are turning to design as a certain direction of humanitarian education of the younger generation. The leading place among these countries is the United Kingdom. Design in this country as one of the main components of the design culture has become an important factor in the formation of the subject-spatial environment as a whole, and in all its components. Recently, the UK has been actively implementing design for general and special education, starting with a preschool institution (Аронов, 1986, С. 17).

Not less interesting experience of pedagogy of design is found in Japan. The program of the Japanese general school includes technical aesthetics, the study of which is based on the ancient national traditions. In the modern general education school in Japan, this tradition has created a developed system of aesthetic education, in which the organically combined processes of studying art, crafts, design and labor. It is well known that the formation of a person begins with an early childhood. On this basis, according to Japanese experts, the whole educational system should correspond to the basics of human formation on the principles of design (Устинов, 1988, С. 14).

Today, as we have already noted in the process of source analysis, the development of the concept of training designers, which builds on the idea of sustainable development that provides the satisfaction of the needs of human society, while preserving the ability of the country's economy to self-healing, becomes important in Ukraine. Of particular importance is the national paradigm of design, the actualization of the historical and cultural heritage of the art of design, the multidirectionality of its regional manifestations and the formation of schools. The development study of the basics of design at school will contribute to the expansion of training of specialists of the new formation, as well as to increase the general level of professional requirements for a teacher of labor education.

Conclusions. Design education on the path to its development has undergone many trials and changes. Today it is an important and independent component of education in general and has an impact on the cultural life of the country. Education in design field is considered a significant element of human culture. In this regard, the introduction of the foundations of design in the system of general education means, in addition to the acquisition of knowledge, as well as the teaching of independent thinking, education of the need for constant replenishment of their knowledge and the formation of the ability to various types of artistic and aesthetic activities. Such personality traits as independence, creativity, activity are most fully formed in the design process. It is also important that design with its ability to integrate scientific, technical and artistic activities has an extremely great educational and developmental potential for the formation of a creative personality.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аронов В. Традиции дизайнерского образования в Великобритании. *Подготовка дизайнеров за рубежом : труды ВНИИТЭ*. М. : ВНИИТЭ. **№50.** *С. 13-28.* (1986).

2. Волкотруб И. Т. Основы художественного конструирования. Моделирование материалов и биоформ. К.: Высшая школа. 152 с. (1982).

3. Выготский Л. Педагогическая психология. М. : Педагогика-Пресс. 536 с. (1996).

4. Гіптерс З. Художня самодіяльна творчість студентів як засіб естетичного виховання майбутніх спеціалістів : метод. посіб. Львів : Каменяр. 144 с. (1998).

5. Гольдентрихт С. С. О природе эстетического творчества [Текст]. [Изд. 2-е, испр. и доп.]. Москва : Изд. МГУ. 246 с. (1977).

6. Кайдановська О. О. Образотворча підготовка архітекторів у вищому навчальному

закладі: монографія. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». 368 с. (2013).

7. Розенталь Р., Х. Ратцка История прикладного искусства нового времени. М.: Искусство. 456 с. (1971).

8. Устинов А. Г. Дизайн в японской школе. *Техн. эстетика*. № 6. *С. 11-16.* (1988).

REFERENCES

1. Aronov V. Traditsii dizaynerskogo obrazovaniya v Velikobritanii` [The traditions of design education in the UK]. Podgotovka dizaynerov za rubezhom : trudyi VNIITE. M. : VNIITE. **№50**. S. 13-28. (1986).

2. Volkotrub I. T. Osnovyi hudozhestvennogo konstruirovaniya. Modelirovanie materialov i bioform [Fundamentals of artistic design. Modeling of materials and bioforms]. K.: Vyisshaya shkola. 152 s. (1982).

3. Vyigotskiy L. Pedagogicheskaya psihologiya [Pedagogical psychology]. M. : Pedagogika-Press. 536 s. (1996).

4. Hipters Z. Khudozhnia samodiialna tvorchist studentiv yak zasib estetychnoho vykhovannia maibutnikh spetsialistiv [Artistic amateur art of students as a means of aesthetic education of future specialists]: metod. posib. Lviv : Kameniar. 144 s. (1998).

5. Goldentriht S. S. O prirode esteticheskogo tvorchestva [About the nature of aesthetic creativity] [Tekst]. [Izd. 2-e, ispr. i dop.]. Moskva : Izd. MGU. 246 s. (1977).

6. Kaidanovska O. O. Obrazotvorcha pidhotovka arkhitektoriv u vyshchomu navchalnomu zakladi [Fine training of architects in higher educational institutions]: monohrafiia. Lviv : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». 368 s. (2013).

7. Rozental R., X. Rattska Istoriya prikladnogo iskusstva novogo vremeni [History of applied art of modern times]. M.: Iskusstvo. 456 s. (1971).

8. Ustinov A. G. Dizayn v yaponskoy shkole [Design in a Japanese school]. Tehn. estetika. № 6. S. 11-16. (1988).

SRIBNA Yu.

PREPARATION OF THE FUTURE TEACHERS OF DESIGN BASICS: NATIONAL AND FOREIGN CONTEXT

In the article, a logical chain of preconditions and events preceding its adoption in the areas of modern Ukraine has been constructed for the characterization of the current state of design education, its constructions, methodologies and perspectives, and the formation of design education in the advanced countries of the world and the European Community has been considered, links with artistic and technological education in modern Ukraine. Such an analysis revealed the positive traditions of domestic design education, which formed in the walls of Kiev, Lviv, Kharkiv, Odessa educational and research institutions, where Ukrainian designers and educators creatively used the gains of the German school, the American pragmatic model of design education, Italian design. It is proved that in modern Ukraine changes in the socio-economic sphere of life of society have led to the awareness of the need to master the basics of design from the school desk. The introduction of the foundations of design in the system of general secondary education today means, besides learning knowledge, also the learning of independent thinking, the education of the need for constant updating of knowledge, the formation of the ability to various types of artistic and aesthetic activities. In Ukraine, the development of the concept of training designers, based on which the idea of sustainable development, which meets the needs of human society in the conditions of preserving the ability of the country's economy to self-healing, is of great importance. Of particular importance is the national paradigm of design, the actualization of the historical and cultural heritage of the art of design, the multidisciplinarity of its regional manifestations and the formation of schools. The development of the basics of design at the school will facilitate the training of specialists in the new formation, as well as increase the general level of professional requirements for the teacher of labor education.

Keywords: *design, design-education, professional training, the future teacher, experience.*

Надійшла до редакції 26.08.2018 р.

ПОДІЇ. НОВИНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ, ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ, КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ДИЗАЙНУ» З НАГОДИ 40-РІЧЧЯ ФАКУЛЬТЕТУ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

Наталія Яремака

9 жовтня 2018 року у Полтавському національному педагогічному університеті відбулися святкові урочистості та Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну» з нагоди 40-річчя факультету технологій та дизайну. Учасниками конференції стали науковці більш як із п'ятдесяти вищих навчальних закладів та культурно-освітніх установ України. Проблематики конференції дозволила об'єднати у єдиному науковому пошукові здобутки представників різних гуманітарних і технічних наук, а також митців, дизайнерів, учителів.

У конференції взяли участь представники з різних ВЗО України: Титаренко Валентина – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, член Спілки дизайнерів України, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (м. Полтава); Цина Андрій – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (м. Полтава); Корець Микола – доктор педагогічних наук, професор, проректор із науково-педагогічної та адміністративно-господарської роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ); Гуревич Роман – доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету, дійсний член (академік) НАПН України, академік АНВО України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації, Заслужений працівник народної освіти України (м. Вінниця); Бойчук Віталій – заступник директора з наукової роботи Вінницького державного педагогічного університету (м. Вінниця); Тименко Володимир – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичних дисциплін і професійної освіти Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну (м. Київ); Год Борис – доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (м. Полтава); Зелюк Віталій – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського (м. Полтава); Терещук Григорій – доктор педагогічних наук, професор, перший проректор Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка, член-кореспондент НАПН України (м. Тернопіль); Піддячий Микола – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України, член-кореспондент Міжнародної Слов'янської Академії освіти імені Яна-Амоса

Коменського (м. Київ); Коберник Олександр – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань); Оршанський Леонід – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (м. Дрогобич); Стешенко Володимир – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної і професійної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ); Нищак Іван – доктор педагогічних наук, професор кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (м. Дрогобич); Антонович Євген – професор, завідувач кафедри етнодизайну та дизайну реклами Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, голова НМК з дизайну МОН України (м. Київ); Прищенко Світлана – доктор наук у галузі дизайну, професор, завідувач кафедри графічного дизайну Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, член Спілки дизайнерів України (м. Київ); Стрельніков Віктор – доктор педагогічних наук, професор кафедри філософії та економіки освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського (м. Полтава); Жерноклеєв Ігор – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп'ютерної графіки Інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ); Чирчик Сергій – доктор педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука (м. Київ); Руденченко Алла – доктор педагогічних наук, декан факультету декоративно-прикладного мистецтва, професор кафедри монументально-прикладного мистецтва Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука (м. Київ); Кравченко Любов – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (м. Полтава); Голіяд Ірина – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп'ютерної графіки, заступник декана з навчально-методичної роботи Інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ); Кільдеров Дмитро – кандидат педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп'ютерної графіки, декан Інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ); Ткачук Станіслав – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету інженерно-педагогічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань); Слюсаренко Ніна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету (м. Херсон); Кузьменко Василь – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки й менеджменту освіти КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (м. Херсон); Литвин Олег – доктор фізико-математичних наук, декан технологічного факультету Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків); Грітченко Анатолій – доктор педагогічних наук, професор кафедри професійної освіти та технологій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань); Курок Віра – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка (м. Глухів); Рябчиков Микола – доктор технічних наук,

професор, завідувач кафедри технологій і дизайну Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків); Гевко Ігор – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних технологій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль); Азізов Талят – доктор технічних наук, професор кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань); Терещук Андрій – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань); Торубара Олексій – доктор педагогічних наук, професор, декан технологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (м. Чернігів); Дубина Лариса – директор Державного професійно-технічного навчального закладу «Сновське вище професійне училище лісового господарства» (м. Сновськ); Юрженко Володимир – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (м. Переяслав-Хмельницький); Жигірь Вікторія – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти, професор кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій Бердянського державного педагогічного університету (м. Бердянськ); Слабко Володимир – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри освіти дорослих факультету менеджменту освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ); Макаренко Леся – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем і технологій Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ); Курач Микола – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (м. Кременець); Мачача Тетяна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, (м. Київ); Тарара Анатолій – кандидат фізико-математичних наук, доцент, завідувач відділу технологічної освіти, Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ); Янцур Микола – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри технологічної освіти Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне); Чемшит Валентина – методист вищої категорії з трудового навчання, технологій і креслення відділу методики виховання Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського (м. Полтава); Семеняка Лариса – директор Полтавського міського центру позашкільної освіти (м. Полтава); Борисов В'ячеслав – доктор педагогічних наук, професор Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя) та ін.

Тематика наукових доповідей була зорієнтованою навколо питань професійної освіти, професійної підготовки учителів трудового навчання, організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, професійна підготовка фахівців технологічної освіти, фахівців дизайну та ін. У цьому номері видання пропонуємо окремі тези дослідників, що були представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну» з нагоди 40-річчя факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Підбиваючи підсумки пленарного засідання модератор заходу – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету технологій та дизайну Титаренко Валентина Петрівна – підкреслила, що конференція з такою широкою проблематикою

скликається уже не вперше і є успішною за кількістю та складом учасників: від учителів – до докторів наук, від митців і провідних дизайнерів України – до ректорів провідних вишів. Це засвідчує про наявність потужної наукової традиції та перспективи подальшого співробітництва.

Пропонуємо зацікавленому читачеві добірку кращих, на наш погляд, виступів на конференції.

ТРЕНІНГОВІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Оксана Абрамова,
Наталя Мироненко

На сучасному етапі розвитку освітньої діяльності як загальної так і вищої, професійної освіти спостерігається значне зниження престижності педагогічної праці. Така тенденція змушує сумніватися майбутніх педагогів у правильному виборі професії, знижується його самооцінка, втрачається зацікавленість у роботі, нівелюється творчий підхід до навчання, а відповідно й знижується рівень педагогічної майстерності. На нашу думку, змінити таку ситуацію допоможуть тренінгові технології, що належать до інтерактивних технологій навчання, оскільки робота здійснюється у великих і малих групах, а основними принципами є спілкування, дискусія, порозуміння, спільний пошук. Аналізу методів і технологій навчання присвячено роботи Ю. Бабанського, М. Поташника, В. Гузєєва, А. Гіна, Н. Павленко, О. Пометун, Л. Пироженко, А. Фасолі та ін. Поряд із цим саме у процесі підготовки майбутніх вчителів закладами вищої освіти тренінгам приділено недостатньо уваги, тому актуальним є вивчення теоретичних та практичних аспектів впровадження тренінгів у заклади вищої освіти.

При підготовці майбутніх фахівців технологічної освіти широко застосовуються проектні, ігрові, кейсові технології, групові методи навчання тощо. Усі їх можна поєднати у навчальному тренінгу.

Мета статті – розглянути одну з інноваційних методик навчання – тренінг, як ефективний механізм роботи при підготовці майбутніх фахівців технологічної освіти; виявити особливості впровадження тренінгу через використання інтерактивних методів навчання; визначити етапи тренінгу, структуру плану тренінгу та способи формування групової діяльності учасників тренінгу.

У даній статті було застосовано теоретичні та емпіричні методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури; аналіз, синтез та систематизація джерел інформації й досліджень науковців для визначення основних понять, аспектів із досліджуваної тематики; порівняння та узагальнення при формулюванні висновків; опис; пояснення.

Тренінг (з англ. train, training) – навчання, виховання, тренування, дресирування. Тренінг – це насамперед навчання, що опирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, окрім отримання нової інформації, мають можливість відразу використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Існує багато визначень поняття «тренінг» [7].

Тренінгові технології, методику проведення навчального тренінгу досліджували такі вчені, як Г. Бевз, Л. Анн (соціально-психологічні аспекти), В. Стрельніков, І. Брітченко (організацію соціально-психологічного тренінгу), Т. Котенко, Я. Сікора, С. Торп та Дж. Кліффорд (застосування у професійних сферах), О. Комар, Л. Пироженко

© О. Абрамова, Н. Мироненко, 2018

(як інтерактивну форму навчання), В. Гузеєв, А. Прученков (як інноваційну методику), В. Дяченко (як групові технології, колективний спосіб навчання), Г. Щедровицький (як технологію ділових ігор), Й. Гензерг (як ігрові технології навчання) та багато інших.

Тренінг як форма розвитку соціально-психологічних умінь, здібності особистості взаємодіяти із оточуючими людьми, сформувався на початку ХХ ст. Століття потому тренінг набув широкого застосування, вийшовши за рамки практичної психології та підготовки фахівців. Його використовують педагоги і психологи у роботі з дітьми та підлітками, він знаходить застосування в освіті, у вихованні та розвитку особистості, у корекційно-педагогічній роботі [7].

Тренінг визначають інноваційною формою навчання що зорієнтований на запитання і пошук та повністю охоплює весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо [1].

Педагоги визначають тренінг як модель педагогічної взаємодії, в основу якої покладено групову взаємодію-інтеракцію [4, с. 62]. Застосування тренінгових форм навчання у закладах вищої освіти при підготовці майбутніх педагогів передбачає зміну ролі педагога, який перестає бути інформатором, а стає організатором самостійної роботи студентів, сприяє набуттю ними компетенцій, підвищує діалогічну позицію педагога. Викладач виступає у ролі педагога-фасилітатора, педагога-модератора тощо [2].

Дослідники О. Комар і Л. Пироженко основною метою навчального тренінгу визначають «навчити конкретних навичок і вмінь, він стає частиною процесу навчання або професійної адаптації» [4, с. 58].

Тренінг має декілька етапів, це підготовчий, безпосередньо проведення самого тренінгу та аналіз тренінгу.

При підготовці до тренінгу насамперед необхідно визначити цілі та завдання й розробити гайд (план-сценарій) тренінгу. Педагог-ведучий на цьому етапі здійснює самопідготовку: має продумати власні дії щодо проведення інтерактивної взаємодії та активної участі кожного учасника й розподіл ролей між ними; має передбачити план обговорення проблеми та можливі висновки, що зроблять учасники; спрогнозувати появу суперечних точок зору та кінцевий результат роботи; обрати час і форми узагальнення висновків, продумати зворотний зв’язок та інше. Також необхідно підготувати приміщення до проведення тренінгу та необхідні матеріали (мультимедійний проектор, бейджики, таблички, скотч, папір для індивідуальних та групових вправ, маркери, роздруковані, роздаткові матеріали тощо). Роздаткові матеріали повинні легко читатися, сприйматися та візуалізувати інформацію. У них має бути небагато тексту, наявність чітких схем замість деяких текстових блоків, малюнків, можливість робити помітки у цих матеріалах тощо. Відповідно до мети чи виду тренінгу може бути необхідність заздалегідь підготувати учасників до нього, наприклад ознайомити із тематикою тренінгу, роздати питання, що будуть розглядатися, проблеми, які будуть обговорюватися, літературу для попереднього опрацювання тощо [1; 4, с. 60-61].

Проведення тренінгу відбувається за чітко визначеною структурою, що включає в себе привітання – знайомство; вироблення правил роботи у групі – оголошення теми роботи; висловлювання очікувань учасників; руханка; основна частина: вступне слово тренера (міні-лекція, повідомлення, інструкції тощо); різноманітні вправи, що закінчуються обговоренням, рефлексією; підбиття підсумків роботи; резюме ведучого; прощання. Рефлексія (від лат. reflexio – відображення) – осмислення людиною власних дій та їх закономірностей; діяльність самопізнання, що розкриває специфіку духовного світу людини; самоаналіз.

Типова структура, мета та завдання тренінгу разом слугують основою для складання плану його проведення, як це показано у таблиці 1.

Таблиця 1

Орієнтована структура плану тренінгу

Частина	Завдання	Вправи	Тривалість
Вступна	Створення сприятливого психологічного простору. Пропозиція, прийняття слідування правил тренінгу. Встановлення взаємозв'язку між учасниками групи, тренером.	Знайомство-представлення. Правила. Очікування. Розминка-руханка.	До 10 хв.
Основна	Оцінка рівня поінформованості щодо проблематики. Актуалізація проблеми та конкретних завдань для її розв'язання. Надання інформації, засвоєння знань. Формування компетенцій. Підведення підсумків щодо змісту роботи.	Міні-лекції. Презентація. Інтерактивні техніки, ігрові технології, групові вправи.	60 година
Заключна	Підведення підсумків щодо процесу роботи. Обговорення та оцінка отриманого досвіду. Налаштування учасників на атмосферу звичайного життя.	Вправи на рефлексію та відновлення сил учасників. Прощання.	До 10 хв.
ТРИВАЛІСТЬ ТРЕНІНГУ 80 хвилин			

У тренінгу широко використовують методи, спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників, інтерактивні технології: дискусія (групові дискусії, дискусія побудована на діалозі), ігрові технології (ситуативно-рольові, ділові, організаційно-діяльнісні ігри), кейс-метод [2, с. 136-139], дебати та інше [4, с. 62-63]. Наприклад, студентам спеціальності Трудове навчання, при вивченні теми «Клейове з'єднання» (навчальна дисципліна «Технологія виробів легкої промисловості») у основній частині тренінгу пропонується виконати вправи Мікрофон, Займи позицію та інші.

Вправа 1. «Способи з'єднання деталей».

Тренер: «Будь-який виріб виготовляється з окремих деталей. Як із окремих деталей скласти виріб? Які бувають способи з'єднання деталей?»

На папері малюється сонечко. У центрі пишемо: «Способи з'єднання деталей». Навколо центру пишемо види з'єднань, які пропонують студенти. Учасники по черзі називають способи, у разі, коли учасник не може надати відповідь на питання, це право отримує наступний учасник.

Тренер: «Чому для з'єднання деталей виробів застосовують клейові з'єднання?» *Обговорюємо, аналізуємо написане.*

Вправа 2. «Мікрофон».

Тренер: «Учасники кидають один одному тенісний м'ячик. Називаємо клейові матеріали, які застосовують у швейній галузі, кожен учасник має спочатку назвати усе що він знає про матеріал, який йому назвали (з чого виготовлений, властивості та ін.) а потім передаючи м'ячика назвати новий клейовий матеріал. Хто не може відповісти чи

назвати матеріал – вибуває з гри».

Першим говорить назву ведучий та передає м'яча учасникам: (*термопластичні клеї, нетермопластичні клейові матеріали, клейові прокладочні матеріали, дублерин, флізелін, клейова кромка, клейове павутиння, клейова нитка, клейова сітка, клейова плівка, клейовий порошок, клеючий олівець та ін.*).

Вправа 3. «Займи позицію». *Мета: визначити думки учасників відповідно питань теми та викликати групу на дискусію, продемонструвати думки. Метод: індивідуальна робота, обговорення.*

Тренер: «Зараз я зачитаю різні твердження, що стосуються теми яку ми сьогодні обговорюємо. Ви стаєте у коло, заплющуєте очі, якщо ви згодні із твердженням, то піднімаєте великий палець вгору, якщо ні – вниз».

Учасники стають у коло і слухають запропоноване твердження, аналізуючи чи згодні вони підтримати його чи ні. Якщо відповіді не вірні, учасник коментує свою думку.

Вправа 4. «Практична частина». *Мета: формування умінь щодо визначення технології виконання клейових з'єднань. Матеріали: ватмани, зразки основної тканини виробу, зразки клейового матеріалу, маркери.*

Тренер: «Завдання виконується у малих групах по 5 чоловік у кожній. Кожна мала група отримує завдання: до зразка основної тканини швейного виробу підібрати клейовий матеріал, та описати послідовне виконання прийомів та технологію виконання роботи. На ватмані описати відповідь. Після виконання завдання, по черзі представники груп презентують свої результати». *Обговорюють результати.*

При застосуванні різних методів і прийомів, що використовуються під час проведення тренінгу, необхідно продумати способи формування груп, що залежатиме від виду та мети групової діяльності учасників. У залежності від змісту завдання, групова робота може бути організована коли всі групи одержують однакові за змістом завдання (недиференційована) та коли групи одержують різні за змістом завдання (диференційована). При виконанні завдань однакових за змістом усіх учасників можна об'єднати у групи за кольором очей, за народженням тієї чи іншої пори року, за улюбленим кольором тощо. Можна запропонувати об'єднання у групи із використанням «Шухляди Пандори» (у коробці перемішуються дрібні предмети кількох видів, за кількістю мікрогруп), потім учасники, не дивлячись, вибирають по одному предмету, що слугує приводом до об'єднання в мікрогрупу [3, с. 38-41].

Для ефективності застосування тренінгових технологій необхідно дотримуватися основних принципів організації та проведення навчального тренінгу: 1. *Принцип максимальної активності учасників тренінгу* передбачає жваву взаємодію учасників між собою, вироблення ними власних ідей та виявлення творчості, максимальне залучення до практичної діяльності та підвищення їх внеску в процес навчання. Цьому сприяють результати роботи, які виступають продуктом діяльності усієї групи. До того ж учасники мають можливість брати на себе ризик успіху і провалу, що так само збільшує їх причетність до процесу і позитивно впливає на навчання. 2. *Принцип орієнтації на майбутню професійну діяльність* полягає у розумінні чіткого зв'язку між вправами тренінгу та майбутньою професійною діяльністю тих, хто навчається. 3. *Принцип темпової регуляції тренінгу* характеризується змінами видів активності під час тренінгу, що вимагає швидкого і повільного темпу, високих і низьких затрат енергії. При цьому вони повинні чергуватися і підбиратися відповідно до часу дня, рівня активності групи та інших показників. 4. *Принцип урахування індивідуальних особливостей учасників* тренінгу. Даний принцип базується на індивідуалізованому підході, що виступає однією з обов'язкових вимог до його організації та проведення. Якщо є можливість

попереднього вивчення групи учасників, то викладач може провести психолого-педагогічний аналіз групи з тим, щоб визначитись з психологічними особливостями кожного з учасників (темперамент, тип мислення), їх відношенням до майбутньої професії, лідерськими якостями тощо. На цій підставі формується склад малих груп для виконання певних вправ тренінгу, підбираються варіанти індивідуальних вправ. 5. *Принцип вибору* припускає що учасникам тренінгу надається вільний вибір у плані формування власної поведінки при виконанні вправ, що надає їм змогу краще зрозуміти свої можливості та потреби. 6. *Принцип відкритості* реалізовується завдяки створенню сприятливої атмосферу на тренінгу, при якій учасники можуть вільно та відкрито виражати свою незгоду та заперечення. Це дозволить вчасно запобігти проблемам, нерозумінню, навчати толерантності. 7. *Принцип зворотного зв'язку*. Ефективний зворотний зв'язок – принципова відмінність тренінгових занять. Його слід стимулювати та заохочувати. Тому ведучому необхідно стежити за тим, щоб у всіх учасників була можливість організації зворотного зв'язку як із ним, так і з учасниками. У процесі підведення підсумків заняття він повинен стати каналом визначення результативності роботи кожного учасника. 8. *Принцип етапності тренінгу.* Учасникам тренінгу необхідно відчути, що у нього є початок, середина і кінець. У кінці – важливо отримати відчуття завершеності певного, нехай і невеликого за часом, етапу професійного розвитку. Це стає підставою формування готовності до переходу на наступну сходинку професійного становлення [8].

Застосування тренінгових технологій у навчальному процесі потребує створення сприятливої, позитивної психологічної атмосфери в аудиторії під час занять. Вона необхідна, щоб забезпечити мотивацію студентів до саморозкриття, відкритої позиції й прагнення до співпраці між собою і з викладачем. Необхідне оптимальне облаштування навчального простору, зокрема, спеціальні способи розташування меблів (для роботи малих груп, для спілкування і дискусії у загальному колі тощо), наявність в аудиторії різноманітних матеріалів: текстів, словників, просто чистого паперу і маркерів тощо. Важливим є запровадження в студентській групі спеціальних правил, норм спільної праці, які є загальнообов'язковими для всіх.

При підготовці майбутнього вчителя трудового навчання важливим є формування практичних навичок для виконання виробничих функцій, що є важливою складовою підготовки педагогів. Для забезпечення підготовки вчителя до умов, наближених до реального середовища майбутньої професійної діяльності передбачена низка практик (педагогічна, технологічна) та вивчення методики викладання трудового навчання. Наприклад, навчальним планом передбачено опанування майбутніми вчителями трудового навчання Навчальної практики-тренінгу «ІНТЕЛ».

Отже, оволодіння новими технологіями навчання й виховання вимагає внутрішньої готовності вчителя до розуміння необхідності освіти протягом всього життя, серйозної діяльності щодо запровадження нових методів навчання та викладання, адаптації до нових умов розвитку суспільства. Перспективними є дослідження тренінгових технологій навчання, розробка тренінгів для навчальних дисциплін при підготовці майбутніх фахівців технологічної освіти та готовність педагога до інноваційної діяльності, зокрема проведення тренінгів. Безперечно, роботу за тренінговою технологією необхідно вдосконалювати та розвивати, але ефективність запровадження такої технології навчання залежить від частоти та правильності її використання. В результаті чого в учасників освітнього процесу більш якісно сформується думка про педагогічну майстерність, її провідну роль, а також переконання в необхідності її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз Г. М. Основні положення щодо проведення тренінгів / Г. М. Бевз, О. П. Главник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // ru.osvita.ua/school/method/technol/598/.
2. Гур'янова О. В. Використання творчої педагогічної взаємодії на заняттях із технологій./ О. В. Гур'янова. // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – Бердянськ: БДПУ, 2011. – № 3. – С. 63-68.
3. Гур'янова О. В. Педагогічні інновації в технологічній освіті: Курс лекцій. Навчальний посібник / О. В. Гур'янова – Кіровоград: ПП Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2014. – 60 с.
4. Інтерактивна технологія навчання: організація і проведення тренінгів (інноваційні форми навчання): Методичний посібник / О. А. Комар, Л. В. Пироженко. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. – 109 с.
5. Методика проведення тренінгів. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.content.net.ua/registration/sections/page.php?page_id= 29024&categ_id=11363
6. Мироненко Н. В. Застосування кейсових технологій під час викладання дисципліни «Технологія побутової діяльності» майбутнім вчителям трудового навчання / Н. В. Мироненко // Наукові записки. – Випуск 11. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 3. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2017 – С. 136-139.
7. Оніщенко О. В. Тренінг як інноваційна методика навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2416
8. Тренінгова робота у діяльності інженера-педагога: методична розробка / Л. В. Штефан, О. О. Прохорова, Н. А. Шишенко. – Харків: УІПА, 2011. – 46 с. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://allrefrs.ru/4-51135.html

ІКТ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ

Сергій Онищенко

Відповідно до Концепції модернізації вітчизняної освіти основна мета підготовки педагогічних кадрів полягає в становленні кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, що вільно володіє своєю професією і орієнтованого в суміжних областях діяльності, що володіє сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, здатного до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Перехід до інформаційного суспільства тягне за собою розвиток інформаційної культури всіх членів суспільства. Педагогічні дослідження Л. Бахтіярова, М. Вікуліна, Г. Кручиніної, Е. Кулік, С. Маркової, С. Майорової, Л. Шевцової та ін., показують, що розвиток інформаційної культури учнів є турботою викладачів усіх предметних областей, де не є виключенням і вчитель трудового навчання та технологій.

Метою статті є підготовка майбутнього вчителя трудового навчання та технологій до застосування ІКТ в професійній діяльності.

Під інформаційною культурою ми розуміємо досягнутий рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволеності людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збору, зберігання, переробки, передачі, подання та використання інформації, що забезпечує цілісне бачення світу, передбачення наслідків прийнятих рішень [3, с. 120-123]. Таким чином, виникла необхідність в новій моделі навчання, побудованої на основі використання сучасних інформаційних технологій, що

© С. Онищенко, 2018

реалізує принципи особистісно-орієнтованої освіти. У зв'язку з реорганізацією освіти в Україні, діяльними процесами інформатизації як одного з провідних напрямків модернізації освіти, збільшення ролі інформації як важливого ресурсу, зростає значимість підготовки вчителя в області ефективного використання інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій. Одним з основних напрямків інформатизації освіти є використання ІКТ з метою вдосконалення різних підходів до навчання, орієнтованих на розвиток інтелектуального потенціалу учня в умовах інформатизації сучасного суспільства. Сучасний учитель трудового навчання та технологій повинен володіти базовими якостями вчителя-предметника (базовою ІКТ-компетентністю), тобто володіти знаннями і вміннями, необхідними для вирішення освітніх завдань, за допомогою засобів ІКТ загального призначення. Учитель трудового навчання та технологій повинен мати предметно-орієнтовану ІКТ-компетентність, тобто освоювати спеціалізовані технології та ресурси, розроблені відповідно до вимог до змісту того чи іншого навчального предмета, і також формувати готовність до їх впровадження в освітню діяльність.

Впровадження ІКТ в професійну діяльність педагогів є неминучим в наш час. Професіоналізм учителя – синтез компетенцій, що включають в себе предметно-методичну, психолого-педагогічну і ІКТ складові. У науковій педагогічній літературі безліч робіт присвячено уточненню понять «компетенція» і «компетентність». «ІКТ-компетентність вчителя-предметника», розуміється, «як його готовність і здатність самостійно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в педагогічній діяльності для вирішення широкого кола освітніх завдань і проектувати шляхи підвищення кваліфікації в цій сфері» [5, с. 51].

Володіючи ІКТ-компетентністю, вчитель повинен не тільки прагнути до використання ІКТ в своїй роботі, а й моделювати і конструювати інформаційно-освітню діяльність.

Компетенція – включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів і необхідних для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них [1].

Компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що включає його особисте ставлення до неї і предмету діяльності.

Компетентнісний підхід – це підхід, який акцентував увагу на результаті освіти, причому в якості результату розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях.

Зупинимося на питанні формування та розвитку ІКТ-компетентності вчителів трудового навчання та технологій. Під ІКТ-компетентністю вчителя трудового навчання та технологій ми будемо розуміти не тільки використання різних інформаційних інструментів, а й ефективне застосування їх у педагогічній діяльності.

Для формування базової ІКТ-компетентності необхідно: наявність уявлень про функціонування ПК та дидактичних можливостях ІКТ; оволодіння методичними основами підготовки наочних і дидактичних матеріалів засобами Microsoft Office; використання Інтернету та цифрових освітніх ресурсів у педагогічній діяльності; формування позитивної мотивації до використання ІКТ.

Згідно з новим положенням про атестацію, якщо вчитель не володіє комп'ютером, то він не може бути атестований на першу або вищу категорію. Для підвищення рівня ІКТ-компетентності вчителя рекомендується: брати участь в семінарах різного рівня щодо застосування ІКТ в навчальній практиці; брати участь в професійних конкурсах, онлайнових форумах і педрадах; використовувати при підготовці до уроків, на

факультативах, у проектній діяльності широкого спектру цифрових технологій і інструментів: текстових редакторів, програм обробки зображень, програм підготовки презентацій, електронних таблиць; забезпечити використання колекції ЦОР і ресурсів Інтернет; формувати банк навчальних завдань, які виконуються з активним використанням ІКТ; розробляти власні проекти щодо використання ІКТ.

Використання нових інформаційних технологій істотно полегшує діяльність вчителя трудового навчання та технологій: ведення різної документації (планування, конспекти занять, звіти і т.п.); вчитель-предметник використовуючи комп'ютер може готувати різноманітні дидактичні матеріали; для вчителя відкривається можливість використання мультимедіа проектора, інтерактивних дощок, електронних журналів. Чимало важливу роль займає використання електронних підручників на уроках, а також позакласних заняттях. Завдяки інтерактивній подачі матеріалу в учнів формується творчий підхід до навчання, учень отримує навички самостійної роботи, підвищується рівень сприйняття матеріалу, учень протягом усього уроку займає активну позицію, при вивченні будь-якої теми; вчитель-предметник може самостійно розробляти тести, контролюючі програми, застосовуючи наступне ПЗ (в ОС Linux – Keduca, в ОС Windows – Delphi, Java Script, Turbo Pascal). Для створення тестів педагогу не обов'язково мати глибокі знання програмування, так як багато програм призначені для створення інтерактивних тестів на основі бланків; вчитель-предметник за допомогою мови гіпертекстової розмітки HTML або мови сценаріїв Java Script може навчитися технологіям створення сайтів і основам Web-дизайну; використання Інтернету відкриває широкі можливості перед педагогом: дистанційне навчання; on-line тестування; участь в дистанційних олімпіадах; конференції; віртуальні екскурсії; пошук різної інформації.

Компетентний учитель трудового навчання та технологій в сфері ІКТ повинен вести пошук і відбір додаткової інформації з використанням ресурсів Інтернет; застосовувати різні комп'ютерні засоби, представляючи освітню інформацію; брати участь в різних on-line конференціях, з метою підвищення свого професійного рівня; створювати комп'ютерні тести; створювати бази даних навчального призначення; застосовувати мультимедійні розробки в освітніх і виховних цілях; створювати навчальні посібники в електронному вигляді; а також управляти навчальним процесом за допомогою різних електронних засобів і комп'ютерних програм.

ІКТ-компетентність учителя трудового навчання та технологій, як частина його професійної компетентності, визначає здатність вирішувати професійні проблеми, що виникають в реальних ситуаціях педагогічної діяльності, а компетентний вчитель трудового навчання та технологій повинен використовувати ІКТ в освітньому процесі.

Комп'ютер – усього лише інструмент, використання якого має органічно вписуватися в систему навчання, сприяти досягненню поставлених цілей і завдань уроку. Комп'ютер не замінює вчителя або підручник, але докорінно змінює характер педагогічної діяльності.

Головна методична проблема викладання зміщується від того, «як краще розповісти матеріал», до того, «як краще показати». Засвоєння знань, пов'язаних з великим об'ємом цифровий та іншої конкретної інформації, шляхом активного діалогу з персональним комп'ютером більш ефективно і цікаво для учня, ніж студіювання нудних сторінок підручника. За допомогою навчальних програм учень може моделювати реальні процеси, а значить – бачити причини і слідства, розуміти їх зміст.

Комп'ютер дозволяє усунути одну з найважливіших причин негативного ставлення до навчання – неуспіх, обумовлений нерозумінням суті проблеми, значними прогалинами в знаннях. Включення в хід уроку ІКТ робить процес навчання цікавим і цікавим, створює у дітей бадьорий, робочий настрій, полегшує подолання труднощів у

засвоєнні навчального матеріалу. Різноманітні моменти застосування інформаційно-комп'ютерних технологій, підтримують і підсилюють інтерес дітей до навчального предмету.

Створення мультимедійних презентацій як педагогом, так і учнями, виконання творчих і науково-дослідних робіт, а також проектна діяльність учнів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій сприяють навчанню співпраці, груповій роботі, формуванню і розвитку аналітичних навичок учнів, підвищенню інформаційної грамотності.

Мультимедійні презентації використовуються для того, щоб виступаючий (учень або вчитель) зміг на великому екрані або моніторі наочно продемонструвати додаткові матеріали до мого повідомлення, наприклад, відеозапис уривка з художнього фільму, знімки, ілюстрації, діаграми і т.п.

Виконання творчих завдань (написання заміток, творів-мініатюр, есе з фотографіями, ілюстраціями, оформлення інтерв'ю, створення шкільної газети в електронному вигляді, буклетів-пам'яток на урок, схем, таблиць), науково-дослідних робіт до захисту на науково-практичних конференціях школярів з можливістю перевірки цих робіт учителем і для подальшого використання даного матеріалу в навчальному процесі.

Використання в навчанні нових інформаційних технологій дозволяє формувати спеціальні навички у дітей з різними пізнавальними здібностями, дозволяє робити уроки більш наочними і динамічними, більш ефективними з точки зору навчання і розвитку учнів, полегшує роботу вчителя на уроці і сприяє формуванню ключових компетенцій учнів.

Програми MS Power Point, MS Excel стали чудовою підмогою в педагогічній діяльності для викладу нового матеріалу, уроків повторення, узагальнення і контролю знань.

Метод проектів дозволяє формувати дослідницькі навички учнів, активізувати їх діяльність, використовувати отримані ними знання на практиці. Дуже широко можуть використовуватися ІКТ при створенні міні-проектів до уроку.

Перевірку засвоєння матеріалу можна швидко проводити шляхом фронтального або індивідуального тестування з подальшим розбором, відображаючи результати в електронному журналі на комп'ютері вчителя. Така форма роботи дозволяє мати оперативну інформацію про стан процесу засвоєння знань з даної теми кожним учнем. Зростає інтерес учнів до досліджуваного предмета. Підвищується мотивація пізнавальної діяльності учнів за рахунок мультимедійних можливостей комп'ютера.

ІКТ можуть бути використані на всіх етапах уроку:

– при поясненні нового матеріалу: презентації; інформаційні Інтернет-сайти; інформаційні ресурси на дисках;

– при відпрацюванні і закріпленні навичок: комп'ютерні навчальні програми; комп'ютерні тренажери; ребуси; комп'ютерні ігри; друкований роздатковий матеріал (картки, завдання, схеми, таблиці, кросворди без автоматичної обробки результатів) – (цифрові таблиці); друкований ілюстративний матеріал;

– на етапі контролю знань: комп'ютерні тести (відкриті, закриті); кросворди (з автоматичною обробкою результату);

– на етапі самостійної роботи учнів: цифрові енциклопедії; словники; довідники; таблиці; шаблони; електронні підручники; інтегровані завдання.

Для дослідницької діяльності учнів: цифрові лабораторії; Інтернет.

Кольорове й мультимедійне оформлення – важливий засіб організації сприйняття інформаційного матеріалу. Учні непомітно вчаться відзначати ту чи іншу особливість

інформаційного повідомлення, яке (зовні мимоволі) доходить до їх свідомості. На зміну подалі від магнітів і кнопок, ілюстрацій на картоні, крейди на дошці приходить зображення на екрані.

У результаті навчання за допомогою інформаційних та комп'ютерних технологій, ми можемо говорити про зміну пріоритетів із засвоєння учнями готових академічних знань у ході уроку на самостійну активну пізнавальну діяльність кожного учня з урахуванням його можливостей. Організовуючи на уроці і в позаурочний час роботу з тестами в електронному вигляді, у хлопців формується основні «інформаційні» компетенції, а для багатьох саме вони сьогодні є найбільш актуальними і будуть необхідні хлопцям в майбутньому. Рівень навченості слабких учнів при цьому піднімається, не надаються запущеними і сильні учні.

Сучасні комп'ютерні технології бажано використовувати і в позакласній роботі. Наприклад, при проведенні різних вікторин по предмету із застосуванням презентацій, в які включена і відповідна музика, і необхідні ілюстрації, питання вікторини, завдання для команд. Такі заходи цікаві всім: і учасникам, і вболівальникам, і журі.

Використання в навчанні інформаційних і комунікаційних технологій дозволяє: розвивати в учнів навички дослідницької діяльності, творчі здібності; посилити мотивацію навчання; сформувати у школярів уміння працювати з інформацією, розвинути комунікативні здібності; активно залучати учнів до навчального процесу; якісно змінити контроль за діяльністю учнів; прилучення школяра до досягнень інформаційного суспільства.

Застосування ІКТ дозволяє реалізувати ідеї індивідуалізації та диференціації навчання. Сучасні навчальні посібники, створені на основі ІКТ, мають інтерактивність (здатність взаємодіяти з учнем) і дозволяють в більшій мірі реалізувати розвиваючу парадигму в освіті.

Використання ІКТ в освітньому процесі обов'язково призводить до позитивних результатів навчання, а саме: знання набувають якості системності; вміння стають узагальненими, сприяють комплексному застосуванню знань, їх синтезу, переносу ідей і методів з однієї науки в іншу, що лежить в основі творчого підходу до наукової, художньої діяльності людини в сучасних умовах; посилюється світоглядна спрямованість пізнавальних інтересів учнів; більш ефективно формуються їхні переконання, досягається всебічний розвиток особистості; посилюється оптимізація, інтенсифікація навчальної та педагогічної діяльності.

Сучасний учитель трудового навчання та технологій повинен повною мірою використовувати ті можливості, які нам надають сучасні комп'ютерні технології, щоб підвищити ефективність педагогічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Басурматорова Л. А. Роль ИКТ-компететности учителей-предметников в образовательном процессе : Информационные технологии в образовании / Л. А. Басурматорова., Л. С. Хуснутдинова. – М. : Изд-во ИТО, 2009. – 187 с. – Режим доступа : http://ito.edu.ru/2009/Tomsk/IV/IV-0-116.html

2. Бондаренко Е.А. Технические средства обучения в современной школе : Пособие для учителя и директора школы. / Под. ред. А. А. Журина. – М. : «ЮНВЕС», 2004. – 278 с.

3. Вильямс Р. Компьютер в школе / Р. Вильямс, К. Макли. – М. : Просвещение, 2008. – 123 с.

4. Ганичева Е. М. Повышение качества подготовки школьников с применением информационных технологий / Е. М. Ганичева. – М. : 2007. – 135 с.

5. Иванов Д. А. Компетентности и компетентностный подход в современном образовании / Д. А. Иванов // Воспитание. Образование. Педагогика. – М. : Чистые пруды, 2007.

– Вып. 6 (12). – С. 32.

6. Иванов Д. А. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий : Учебно-методическое пособие / А. Д. Иванов, К. Г. Митрофанов, О. В. Соколова – М. : АПК и ПРО, 2003. – 198 с.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ПОЗИЦІЙ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

Ольга Московчук

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки особливого значення набуває проблема визначення педагогічних умов формування соціальної компетентності студентів закладу вищої освіти, що зумовлено тими докорінними змінами, які дозволяють якісно змінити процес навчання, реалізувати розвивальний потенціал середовища університету в повній мірі.

Мета статті: охарактеризувати педагогічні умови формування соціальної компетентності студентів ЗВО з позицій компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів в освіті.

Аналіз спеціальної літератури дозволяє стверджувати, що соціальна компетентність починає формуватися з дошкільного віку. Однак кожен віковий етап має низку особливостей, у тому числі і період професійної підготовки майбутніх фахівців. Особливий інтерес становить питання формування соціальної компетентності студентів закладу вищої освіти.

Об'єктивною передумовою можливості успішного формування соціальної компетентності майбутнього фахівця виступає специфіка даного віку. Студент – молода людина 18-25 років, яка перебуває з погляду періодизації психічного розвитку на стадії пізньої юності (початку дорослості). Цей період характеризується диференціацією емоційних реакцій і способів вираження емоційних реакцій, а також підвищенням самоконтролю, переорієнтацією юнацької свідомості з зовнішнього контролю на самоконтроль. Крім цього, в юності відчувається велика потреба в розумінні іншого і себе іншим, в саморозкритті, що викликається зростанням самосвідомості [6, с. 125].

Підтвердження правомірності цього припущення є у працях з вікової психології багатьох відомих дослідників, які зазначають, що в юнацькому віці самосвідомість набуває якісно-специфічного характеру. Це пов'язано з необхідністю оцінити якості своєї особистості з урахуванням конкретних життєвих прагнень. Актуалізація рефлексії своїх почуттів, переживань, осмислення цілей власного життєвого шляху, характерні для юнацького віку, ведуть до посилення прагнення до самореалізації [6, с. 126].

Врахування специфіки студентського періоду життя, необхідності формування професійно важливих якостей особистості під час професійної підготовки у закладі вищої освіти обумовило формулювання педагогічних умов, що визначають напрями, форми і методи розвитку соціальної компетентності майбутніх педагогів на засадах компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів до організації освітнього процесу в педагогічному ЗВО.

Так, компетентнісний підхід інтегрує в собі, як зазначає Л. Хоружа, особистісний і діяльнісний аспекти, оскільки має практичну, прагматичну та гуманістичну спрямованість. Наявність знань у певній предметній галузі обумовлює успішність формування та вдосконалення навичок і вмінь, а також досвіду застосування і реалізації

© О. Московчук, 2018

знань [18, с. 90]. Основними ознаками компетентнісного підходу є: 1) виявлення знань, умінь, навичок тільки в реальній дії (на яку впливають чинні мотиви, цілі і наміри), що здійснюється в певній ситуації; 2) наявність когнітивних і некогнітивних компонентів (рухові і розумові навички, знання, мотивація, ціннісні й етичні орієнтації, установки, соціальні та поведінкові компоненти); 3) набуття і розвиток тільки через дії і взаємодію в різних формальних і неформальних освітніх ситуаціях й інститутах; 4) відповідність певному рівню когнітивної складності, заснованому на критичному мисленні, рефлексії і цілісному баченні життя [17, с. 64].

Діяльнісний підхід до організації освітнього процесу у ЗВО орієнтує на засвоєння студентами-майбутніми фахівцями знань і вмінь під час реалізації діяльності, що є моделлю майбутньої професії [6, с. 128]. Різнорівневі системи завдань, запитань (проблемних, інформаційних) спрямовують студентів на самостійний пошук необхідного знання, застосування його в діяльності. Педагогічне забезпечення формування соціальної компетентності студентів педагогічного університету повинно, в першу чергу, бути спрямоване на пред'явлення студентам знань про соціальну компетентність, формування у них вмінь отримувати самостійно нові знання про себе та інших людей, оцінювати їх, структурувати і перетворювати у процесі набуття досвіду самостійного прийняття рішень. У цьому випадку об'єктивне знання отримує особистісний сенс, тобто стає власне особистісним знанням, актуалізується.

Під актуалізацією знань про соціальну компетентність розуміється перехід знань і вмінь у процесі спеціального педагогічного впливу з прихованого, латентного стану в явний, чинний. Актуалізація набутих знань передбачає усвідомлення їх через осмислення, обговорення в групі, через представлення отриманих знань в письмовій та усній формах. Осмислення, в свою чергу, веде до змін у ставленні до цього знання і до сфери вмінь.

Дана логіка обумовила необхідність визначення підетапів реалізації першої педагогічної умови – збагачення знань студентів педагогічного університету про соціальну компетентність.

Актуалізація знань студентів про соціальну компетентність забезпечується реалізацією завдань трьох взаємопов'язаних підетапів: отримання знань про соціальну компетентність; усвідомлення цих знань, формування усвідомленого ставлення до отриманих знань.

Активізація особистісного досвіду, особистісних ціннісних орієнтацій і стосунків, як показав аналіз психолого-педагогічних джерел, реалізується шляхом вдосконалення навичок студентів в пізнанні себе й інших людей. Закономірним є взаємозв'язок самопізнання і самовиховання. Самопізнання виступає як перший і обов'язковий етап діяльності з самовиховання; тільки пізнаючи себе людина починає прагнути до самозміни (А. Петровський, І. Кочетов та ін.). Самопізнання, таким чином, завжди починається з пізнання інших людей, взаємин між людьми і є необхідною умовою зміни ставлення людини до себе, самовдосконалення.

Таким чином, результати аналізу наукової літератури, педагогічної теорії і практики показали, що педагогічним засобом зміни ставлення студентів до себе та інших, набуття навичок позитивної взаємодії шляхом отримання нового для себе знання (через пізнання соціальної дійсності, інших людей, самого себе) є самовиховання.

Розгляд самовиховання як особливого типу ставлення людини до самої себе і до навколишнього світу є провідним у наукових працях вітчизняних психологів і педагогів (А. Макаренко, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін.).

Знання про конструктивний тип відносин, що базуються на усвідомленні балансу (рівноваги) між кооперацією та конфронтацією, тобто знання про соціальну

компетентність та самовиховання як педагогічний засіб зміни ставлення студентів до себе й інших людей самі по собі не можуть спонукати до дій. Спонукальну силу знання отримують тільки за умов їхньої інтеріоризації особистістю. Під інтеріоризацією ми, слідом за В. Сластьоніним, розуміємо переведення у «внутрішній план» знань, заснованих на загальнолюдських цінностях, таких як повага до себе і до іншої людини [16, с. 234]. В. Сластьонін зазначає, що інтеріоризація може відбуватися двома способами: або шляхом стихійно сформованих, або спеціально створених педагогічних умов, що концентрують ситуативні спонукання [16, с. 235].

Для обґрунтування другої педагогічної умови, організації позитивної взаємодії студентів під час моделювання і вирішення педагогічних ситуацій можна спиратись на положення особистісно-орієнтованого підходу в освіті. Розгляду теоретичних положень особистісно-орієнтованої освіти присвячені наукові праці О. Бондаревської, І. Беха, В. Сєрікова, І. Якиманської та ін. Так, О. Бондаревська, вивчаючи педагогічні умови розвитку особистості студентів у системі неперервної освіти, зазначає, що фактором розвитку особистості, що забезпечує умови для прояву можливостей і здібностей студентів, рефлексивних механізмів поведінки, готовності приймати відповідальні рішення, виступає особистісно-орієнтована модель освіти [3, с. 19]. Вчена визначає три основоположні позиції особистісно-орієнтованої моделі освіти: розуміння студента як головної цінності в системі освіти; розуміння сутності і призначення освіти як процесу набуття людиною свого образу; зміна позиції викладача у ставленні до студента і самого себе як помічника у становленні і розвитку студента [3, с. 20].

Дослідники зазначають, що підготовка майбутніх учителів у контексті особистісно-орієнтованого підходу передбачає їх включення в суб'єктну активність, пов'язану з пошуком, вибором і творчою інтерпретацією аксіологічного, світоглядного та культурологічного аспектів педагогічної діяльності в процесі полісуб’єктної взаємодії з викладачами [8, с. 169].

Основними положеннями особистісно-орієнтованого підходу до організації освітнього процесу, як відзначають науковці, є те, що взаємодія в особистісно-орієнтованій освіті будується на принципах гуманістичної педагогіки, на основі суб'єкт-суб'єктних відносин і принципів діалогу.

Принципи діалогу є основою етапу усвідомлення студентами знань про соціальну компетентність як професійно значущу якість. Реалізація принципів діалогу, в першу чергу, як зазначає науковець Н. Гринчишин, виражається в особливому типі ставлення. В основі таких відносин знаходиться інтерес не до функціональної значущості співрозмовника, а до його внутрішнього світу, до його інтересів і потреб. Умовами, необхідними для встановлення особливого типу ставлення, заснованого на принципі діалогу, на думку Н. Гринчишин, є: а) усвідомлення в діалозі своєї позиції, своєї унікальності, бажання (сміливість) виявити і пред'явити внутрішні сенси іншим людям; б) формування установки на «зустріч» зі змістом іншої людини, з іншим змістом, що передбачає вміння (по) чути, (по) бачити партнера в діалозі, увійти з ним в інформаційний і емоційний резонанс; в) адекватна діалогова позиція, яка передбачає увагу, інтерес і співчуття; г) наявність спільної мови (знакової системи), зрозумілої тій та іншій стороні [11, с. 163].

Осмислення педагогічного потенціалу діалогічної взаємодії обумовлює необхідність розробки і створення спеціальних педагогічних ситуацій, побудованих на принципах діалогу, спрямованих на формування навичок студентів у самоконтролі поведінки, вмінь відстоювати власні цілі та інтереси, приймати і поважати суб'єктивність інших людей, забезпечувати реалізацію у взаємодії балансу (рівноваги) між кооперацією та конфронтацією, тобто регулятивно-діяльнісного компонента соціальної

компетентності. Необхідно підкреслити, що під взаємодією ми розуміємо цілеспрямовано створені педагогічні ситуації, усвідомлення участі в яких веде до змін поведінки, діяльності, відносин і установок учасників цієї взаємодії.

Ситуації взаємодії, що базуються на принципах діалогу, на думку М. Бахтіна, забезпечують:

- унікальність суб'єктів взаємодії і їх принципову рівність;
- відмінність і варіативність поглядів кожного з учасників взаємодії;
- орієнтацію кожного суб'єкта на сприйняття, розуміння та активну інтерпретацію його поглядів іншими суб'єктами;
- взаємну співвіднесеність і доповнення позицій учасників діалогу;
- персональну спрямованість цілей і змісту діалогу;
- прогнозування відповіді і її передбачення у власному висловлюванні;
- імпровізаційний характер діалогу, який передбачає вираз вільної активності суб'єкта, що породжує нову інформацію [1, с. 76-77].

Отже, соціально-педагогічні ситуації, засновані на принципах діалогу, забезпечують перехід від монологічної до діалогічної стратегії взаємодії, основними характеристиками якої є психологічна рівноправність партнерів, безумовно позитивне ставлення, особистісна відкритість і довір'я, налаштованість на взаєморозуміння і творчу співпрацю [7, с. 34].

У процесі взаємодії важливо не тільки забезпечити реалізацію гуманності і адекватності відносин, але, в першу чергу, побудувати стосунки, що сприяють розвитку як самої особистості, так і її оточення. К. Роджерс визначає такі відносини як «допомагаючі» і вважає умовою розвитку і змін особистості іншої людини. Відомий американський психолог-гуманіст розкриває необхідні умови цих відносин, а саме: правдивість і щирість у ставленні один до одного, повне прийняття іншого, бажання розуміти іншу людину, тонка емпатія [15, с. 312].

Отже, в основі такої взаємодії знаходиться емпатія, емпатійне прийняття іншої людини. Емпатія відіграє важливу роль у формуванні соціальної компетентності і є професійно необхідною якістю студентів-майбутніх педагогів. Варто зазначити, що в більшості психолого-педагогічних джерел емпатія трактується як здатність входити в стан іншого, як співпереживання та співчуття (Т. Василишина, Л. Виговська, Г. Михальченко, О. Кайріс та ін.). Т. Василишина, О. Коваленко визначають емпатію як першорядну за значенням для вчителя якість, співвідносячи з іншими значущими якостями. Так, Т. Василишина розглядає педагогічну емпатію в тісному зв'язку з педагогічним тактом. Емпатія, на думку автора, розуміння іншої людини, що спирається на аналіз її особистості; емоційне співпереживання іншій людині, відгук на почуття іншої людини і вираження своїх почуттів; прагнення сприяти, допомагати іншій людині [4, с. 18]. О. Коваленко виокремлює раціональну емпатію («я вас розумію»), емоційну емпатію («я вам співчуваю»), дієву емпатію («я вам допоможу»), випереджальну емпатію («я вам можу допомогти») [12, с. 11]. О. Коваленко зазначає, що емпатія проявляється в швидкому, порівняно легкому і глибокому проникненні у внутрішній світ суб’єкта взаємодії, в емоційній ідентифікації з ним та в готовності до активної цілеспрямованої спільної діяльності [12, с. 12]. В. Бойко, представник інтеграційного підходу до визначення сутності емпатії, вважає, що дані трактування потребують суттєвих доповнень. Основу емпатії становить емоційна чуйність й інтуїція, але при цьому значну роль відіграє розум, раціональне сприйняття одухотворених об'єктів, «... необхідність в емпатії, – пише В. Бойко, – виникає в тих випадках, коли треба зрозуміти, виявити, передбачити індивідуальні особливості іншого і потім впливати на нього в потрібному

напрямку. В даному сенсі емпатія – найцінніше знаряддя пізнання людської індивідуальності, а не просто спосіб демонстрації співучасті і співпереживання [2, с. 122-123].

Аналіз педагогічних джерел з питань організації спільної роботи студентів в позааудиторний час дозволив зробити висновки щодо ефективності використання клубної діяльності як форми педагогічного забезпечення формування соціальної компетентності студентів педагогічного ЗВО. Розглянемо трактування клубної діяльності і її сутнісні характеристики, що забезпечують оптимальність реалізації третьої педагогічної умови, яка виявляється в активізації досвіду соціально компетентної поведінки студентів педагогічного ЗВО шляхом організації роботи психолого-педагогічного клубу.

Важливе місце у діяльності студентського самоврядування відводиться організації різноманітних клубів. Психолого-педагогічний клуб є необхідним складовим компонентом виховної системи ЗВО, елементом його виховного простору [13, с. 30]. Аналіз педагогічної теорії і практики дозволяє стверджувати, що психолого-педагогічний клуб є інтегративною формою педагогічної діяльності студентів-майбутніх учителів, що створює для кожного члена студентського самоврядування умови для позитивного ставлення до себе, до інших, до навколишнього світу, для вдосконалення навичок емпатійного прийняття іншої людини, формування рефлексивних умінь.

У більшості визначень поняття «клуб» на перше місце виходить цікаве проведення вільного часу в групі однодумців, відпочинок і розваги.

Так, в українському педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка клуб трактується як «громадська організація, що добровільно об'єднує групи людей з метою спілкування, пов'язаного з різними інтересами, а також для відпочинку і розваг» [9, с. 166].

Найбільш важливою, на нашу думку, і в цьому ми повністю згодні з В. Тарасенко, О. Ковтун, Л. Гордєєвою, є можливість прояву і розвитку в клубі індивідуальних можливостей кожного, набуття конструктивних способів поведінки, що забезпечують соціально схвалювані варіанти презентації своїх здібностей, позитивні стратегії вироблення спільних рішень, розв’язання складних ситуацій [10; 13].

Спільна діяльність як організована система активності взаємодіючих індивідів у межах психолого-педагогічного клубу має такі характерні ознаки:

– просторова і тимчасова присутність учасників, що створює можливість безпосереднього особистого контакту між ними – обміну діями, інформацією, а також взаємної перцепції і рефлексії;

– наявність єдиної мети: результат діяльності відповідає загальним інтересам і сприяє реалізації потреб кожного з учасників;

– наявність органів організації та керівництва, втілених або в особі одного з учасників, наділеного особливими повноваженнями, або розподілених;

– поділ процесу діяльності між учасниками, обумовлений характером мети, засобів та умов її досягнення, складом і рівнем кваліфікації виконавців;

– виникнення в процесі діяльності міжособистісних відносин на основі предметно заданих функціонально-рольових взаємодій, що набувають згодом відносно самостійного характеру [14, с. 46].

Важливим для нашого дослідження стало положення про можливість вдосконалення навичок емпатійного прийняття іншої людини і рефлексивних умінь у процесі діяльності студентського самоврядування. Спільна діяльність студентів в позааудиторний час забезпечується єдністю пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної,

практично-перетворювальної, творчої, рекреаційної діяльностей, що надають найбільші можливості для формування, закріплення і прояву позитивного ставлення до себе й інших, соціально компетентної поведінки.

Вплив роботи в клубі на позитивність ставлення до себе і до людей, на підвищення чуйності і здатності розуміти іншого, на здатність рефлексивного оцінювання своєї поведінки і діяльності, на підвищення організованості і відповідальності зазначають у своїх працях В. Лізинський та Л. Гордєєва [10; 14].

Таким чином, з опертям на основні положення компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів до організації освітнього процесу у ЗВО було висвітлено особливості реалізації таких педагогічних умов: збагачення знань студентів-майбутніх педагогів про соціальну компетентність, що передбачає отримання знань про соціальну компетентність; усвідомлення цих знань, формування усвідомленого ставлення до отриманих знань; організація позитивної взаємодії студентів педагогічного університету за допомогою моделювання і вирішення педагогічних ситуацій, побудованих на принципах діалогу, що забезпечують: рівноцінність учасників взаємодії; відмінність і варіативність поглядів кожного з учасників взаємодії, самоконтроль поведінки та діяльності в умовах зіткнення наявних поглядів і позицій; орієнтація кожного студента на сприйняття, розуміння та активну інтерпретацію поглядів інших суб'єктів взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М.М. как философ / сост. С.С. Аверинцев, Ю.Н. Давыдов, В.Н. Турбин и др. – М.: Наука, 1992. – 256 с.
2. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других / В.В. Бойко. – М.: Информационно-издательский дом «Филинъ», 1996. – 472 с.
3. Бондаревская Е. В. Смысл и стратегия личностно-ориентированного воспитания / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 2001. – № 1. – С. 17-25.
4. Василишина Т.В. Емпатійні здібності вчителів: психологічний аспект // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – №5. – С.16-21.
5. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 576 с.
6. Вольнова Л. М. Соціальна психологія: формування компетентності майбутнього фахівця: навч. посіб. для студ. спец. «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота». – К. : [б. в.], 2010. – 283 с.
7. Галузяк В. М. Образовательная среда как фактор личностного развития будущих учителей / В. М. Галузяк // Актуальные проблемы педагогической теории и практики: материалы международной научной конференции / под общей ред. проф. О. И. Кирикова; проф. Н. И. Сметанского. – Москва: Наука: информ; Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2013. – С. 26-36.
8. Галузяк В. М. Підготовка майбутніх учителів у контексті особистісно зорієнтованого підходу / В. М. Галузяк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія». Випуск 42. Частина 2. – Вінниця, 2014. – С. 162-169.
9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
10. Гордєєва Л. Клубна робота за місцем проживання / Л. Гордєєва // Позашкілля. – 2010. – №3. – С. 18-21
11. Гринчишин Н. І. Принципи діалогу як світоглядна парадигма морально-ціннісних орієнтацій та самовдосконалення людини / Н. І. Гринчишин // Аксіологічні аспекти трансформації сучасного українського суспільства: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 162-164.

12. Коваленко О. Г. Розвиток емпатії та атракції майбутнього педагога за умов професійного спілкування: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / О. Г. Коваленко. – К., 2004 – 21 с.

13. Ковтун О. М. Любительські об'єднання, клуби за інтересами – перспективні форми змістовного проведення дозвілля / О. М. Ковтун, В. І. Тарасенко // Дозвілля розумне, змістовне. – К., 1997. – С. 30-34

14. Лізинський В. М. Педагогічне, батьківське, та учнівське самоврядування / В. М. Лізинський. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. – 160 с.

15. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Р. Роджерс: Пер. с англ. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1994. – 480 с.

16. Сластёнин В.А. Психология и педагогика: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / В.А. Сластёнин, В.П. Каширин – 4-е изд. стереот. – М.: Академия, 2006. – 480 с.

17. Холковська І.Л. Соціальна компетентність як умова успішної самореалізації особистості / І.Л. Холковська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія». Випуск 47. – Вінниця, 2016. – С. 63-67.

18. Хоружа Л. Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї / Л. Л. Хоружа // Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2007. – № 7. – (Серія «Психологія. Педагогіка»). – 202 с.

КОНТЕКСТУАЛІЗМ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Світлана Губіна,
Леонід Хоронжевський

Словник іншомовних слів пояснює термін «контекст» (від лат. contextus – тісний зв'язок, єднання) як «сукупність обставин, подій тощо, у тісному зв'язку з яким слід розглядати певну подію» [11, с. 292]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначено, що контекст – це те, «що розглядається як ціле, яке зв'язує і пояснює які-небудь явища, факти» [3, с. 450].

Надання змісту занять контекстного характеру означає, що навчання студента має бути тісно пов'язаним із його змістом, варто сприймати його як особистісно значуще, пропускати весь матеріал крізь призму свого «Я». Завдяки цьому буде ефективніше формуватись особистість майбутнього вихователя.

У зв'язку з цим Н. Морева серед пріоритетних принципів виділяє такі як індивідуалізацію навчання, як орієнтацію на конкретні освітні потреби дорослого студента, його досвід, рівень підготовки, психофізіологічні і когнітивні особливості для створення індивідуальної програми навчання та контекстність навчання, яка передбачає врахування життєво важливих цілей студентів, спрямованих на виконання ними певних соціальних ролей, а також врахування професійних та соціальних умов [6, с. 92].

У рамках особистісного підходу професійно-педагогічна підготовка ґрунтується на реалізації індивідуальних особливостей. Науковці І. Зязюн, Н. Кичук, О. Пєхота передбачають необхідність надання умов для самореалізації, самоорганізації та саморозвитку. Особистісний підхід розкрито в працях К. Абульханової-Славської, О. Анісімова, А. Вербицького, Г. Костюка, С. Кульневич, Н. Нечаєва, С. Рубінштейна, В. Сєрікова.

Така система навчання своїм корінням сягає витоків людської культури. Про це йдеться в працях Протагора, Сократа, Платона, Арістотеля і більш пізніх римських мислителів: Плутарха, Сенеки та ін. Видатні діячі епохи Відродження Томас Мор,

© С. Губіна, Л. Хоронжевський, 2018

Томазо Кампанелла, Сірано де Бержерак, Франсуа Рабле, Ян Коменський та ін. вважали людину найвищою цінністю творіння. Представники нового часу Мішель Монтень, Жан-Жак Руссо, Лев Толстой висували ідею вільного виховання, яке дає змогу кожній людині розвивати свої природні можливості [7, с. 278]. Зокрема, І. Песталоцці вважав, що, мета виховання полягає в тому, щоб людина сама піднімалася до відчуття внутрішньої гідності своєї природи.

Представники гуманістичного підходу описують людину як неповторну унікальну цілісність, якій притаманний певний ступінь свободи від зовнішньої детермінації завдяки тим цінностям, якими вона керується [7, 279]. Формами гуманістичного навчання є Вальдорфська педагогіка з її системою самопізнання і саморозвитку в партнерстві з учителем, Методика Марії Монтесорі, де кожна особистість з її можливостями, потребами, системою стосунків проходить індивідуальний шлях розвитку [7, с. 287-288].

В американській педагогіці з'явився напрямок досліджень і розробок, представники якого – контекстуалісти – вважають, що для кожного, хто навчається, потрібно створювати свій контекст, навчання повинно бути максимально індивідуалізованим. Персональний характер освіти з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей передбачає особистісно–орієнтовану гуманістичну модель освіти, яка більш повно й адекватно відповідає дійсній природі людини, допомагає їй виявити те, що закладено в ній природою (А. Маслоу, А. Комбс, К. Роджерс та ін.). Педагоги, які представляють таку модель освіти, створюють умови для самопізнання, саморуху індивідуальності, бачать її смисл у змісті як необхідній умові для особистісного самовираження. Учіння для них – професійно-значиме [20].

Мета статті полягає у визначенні особливостей контенкстного навчання та принципів його реалізації.

На важливості розвитку індивідуальності кожного студента наголошував А. Реан, підкреслюючи, що «входження особистості в натовп веде до безликості, до того, що індивід стає серійною одиницею, втрачає свої особистісні якості. Він здатен перейматися настроями натовпу і діяти під його впливом, не виявляючи своєї індивідуальності. В натовпі почуття домінують над розумом, зникає почуття особистої відповідальності» [9, с. 15].

І. Бех звертає нашу увагу на те, що навчання і виховання повинні бути «забарвленими» тим особистісним смислом, який вони мають для нас унаслідок свого об'єктивного місця у життєдіяльності, відношення до реальних потреб. Особистісний смисл об'єктів, явищ, а також усіх здобутків культури (наукових понять, моральних норм, художніх образів) та психологічних надбань людини (знань, здібностей, особистісних якостей) – це характеристика, якої вони набувають в результаті їх представленості суб'єкту [2, с. 11].

О. Леонтьєв визначив особистісний смисл як відношення мотиву до мети, що обмежує це поняття окремо взятою діяльністю. Особистісний смисл, вважає він, це те, що безпосередньо відображає власні життєві ставлення суб'єкта, тобто він суб'єктивний; водночас особистісний смисл завжди предметний, це те, заради чого здійснюється та чи інша діяльність, а за Л. Виготським, смислове утворення являє собою сплав інтелектуальних та емоційних процесів, тобто єдність афекту й інтелекту [2, с. 13]. І. Зязюн вважає, що «включення у навчальний процес не тільки пізнавальної, але й почуттєво-особистісної сфери людини є основною тенденцією вибудови учіння на основі цілісного особистісного досвіду» [7, с. 56].

Коли навчання зводиться до того, щоб сприйняти інформацію, то «це вказує на відсутність у студентів особистісного смислу засвоєння знань, їх формальний, недієвий характер, що закриває можливість практичних дій» [4, 32-33].

За логікою ідей А. Вербицького, «перехід від інформації до її застосування опосередковується думкою, що робить цю інформацію осмисленим знанням. Таким чином, щоб отримати статус знання, осмисленого відображення дійсності, інформація з самого початку повинна засвоюватись в контексті діяльності» [4, с. 33]. Це зумовило розробку автором системи знаково-контекстного навчання, суть якого полягає в організації активності студентів згідно із закономірностями переходу від навчальних текстів, знакових систем як матеріальних носіїв минулого досвіду до професійної діяльності, що протікає в змінюваних умовах. Метою діяльності стає не оволодіння системою інформації, а формування здібностей до виконання професійної діяльності.

Термін «контекст», обраний автором для позначення типу навчання, знаменує собою інтеграцію освіти, науки і виробництва. У знаково-контекстному навчанні отримують свою предметну реалізацію принципи зв'язку теорії і практики, єдності навчання і виховання, принцип послідовності моделювання цілісного змісту професійної діяльності спеціаліста [4, с. 39].

Знаково-контекстне навчання передбачає поступовий перехід від семіотичних (мовлення, слухання, говоріння, письмо) та імітаційних навчальних моделей (предметна дія), до соціальних (вчинок). При переході від знаннєвої до діяльнісної парадигми навчання «основна мета освіти розглядається як формування здібності до активної пізнавальної діяльності, до праці у всіх її формах, в тому числі до творчої професійної праці. Це не означає, що роль знань якось принижується – просто вони з основної і майже єдиної мети освіти стають лише комопонентом, а їх головне призначення – бути засобом, «знаряддям» діяльності» [7, с. 86].

Схожої думки дотримується Г. Атанов, який стверджує, що «знати – не просто пам'ятати певні знання, а здійснювати певну діяльність, пов'язану з цими знаннями. Тому знання стають не метою навчання, а його засобом» [1, 9]. Продовжуючи цю думку в розробці особистісно розвиваючого навчання В. Сєріков стверджує, що «навчання не повинно зводитись до наповнення знаннями й тренування правильної поведінки, а повинно давати щось більше для душі і розуму» [10, с. 3]. Основною ідеєю його концепції є особистісний досвід, завдяки якому виробляється «потреба і здатність робити вибір цінностей, вчинків, рішень, адекватно реагувати на події, інформацію, дії оточуючих, зовнішні вимоги» [10, с. 5-6].

Опорою для такого підходу стала започаткована в 70-ті роки В. Краєвським, І. Лернером, М. Скаткіним теорія змісту освіти. Вона передбачає «досвід пізнавальної діяльності, зафіксований у формі її результатів – знань; досвід різних способів діяльності – у формі умінь діяти за зразком; досвід творчої діяльності – у формі умінь приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях; досвід ставлення до навколишньої дійсності – у формі світоглядних, морально-естетичних орієнтацій» [8, с. 138].

У європейському педагогічному просторі група вчених під керівництвом Л. Шульмана розробила схожу модель формування професійного мислення майбутнього педагога і його професійної діяльності. Серед основних джерел знань науковець також виділяє практичний досвід. К. Мертандел [19, с. 22, 211-232] дійшов висновку, що єдність когнітивних здібностей і мотиваційно-особистісних характеристик зумовлює відкритість для здобуття досвіду, що знаменує собою діяльнісний підхід до освіти.

Такі погляди закладено в реалізацію поетапної моделі навчання: досвід складається з поведінки, ідей та почуттів; рефлексивні процеси містять повернення до досвіду, аналіз почуттів, повторну оцінку досвіду; результати навчання є новими перспективами використання досвіду, змін у поведінці, готовності до використання отриманих знань і прагнення до діяльності [6, с. 93]. На думку педагога-філософа П. Хьорста, завдання педагогічної теорії полягає в досягненні взаємозв'язку між

знаннями і практикою під час підготовки вчителя в межах рефлексивної моделі, яка ставить за головну мету розвиток професійного мислення вчителя з акцентом на педагогічній рефлексії [17, с. 10].

Концепція практичних знань щодо навчання (practical knowledge of teaching) обґрунтовується у працях нідерландського ученого Дж. Бьютінка. Він пропонує у професійній підготовці вчителя зменшити роль академічної теорії; забезпечити наявність широкого вибору джерел інформації та педагогічного досвіду; конструювати та організовувати різні види педагогічної діяльності для вираження студентами їх досвіду і практичних знань; у змісті педагогічної освіти представляти теорію та іншу інформацію двома шляхами: а) у вигляді корисної інформації, що має бути випробувана на практиці; б) у вигляді описової теорії досвіду і практичних знань педагогічної діяльності [15, с. 197]. С. Аргуріс та Д. Шьон практичні знання розділяють на два поняття: «теорія дії», як дія в конкретній ситуації за відомими педагогічними знаннями, і «теорія в дії», як оперативне прийняття практичного рішення [13].

Крім зазначеного, контекстний характер змісту занять зумовлений зв'язком з потребово-мотиваційною сферою суб'єкта, з реальністю його життя у світі, оскільки від задоволення основних потреб особистості залежить її розвиток.

Як стверджує один із лідерів світової психології XX ст. А. Маслоу «повний, здоровий, нормальний і бажаний розвиток особистості полягає в актуалізації людської природи, в реалізації її потенційних можливостей і в досягненні нею рівня зрілості тими шляхами, які диктує ця прихована основна природа. Її актуалізація повинна забезпечуватись не так формуванням ззовні, як ростом зсередини» [296, с. 34]. На його думку, освіта повинна найбільш повно і адекватно відповідати справжній природі людської особистості, допомогти студентам виявити те, що в них вже закладено, а не навчати їх, «відливаючи» в певну форму, придуману кимсь наперед.

Це відкриває найбільш сприятливий шлях до самореалізації особистості як внутрішньої потреби до повного розкриття своїх потенційних можливостей, її самоактуалізації. Для А. Маслоу [20, с. 35] навчання так чи інакше повинно бути пов'язане зі всіма людськими потребами. Вчений пропагував свободу радісної праці, відчуття щастя, розвитку особистісних інтересів. Це вчення стало підгрунттям розвитку поглядів неопозитивізму. Представники цього напрямку вважають, що необхідно припинити маніпуляцію поведінкою особистості, створити умови для її вільного самовираження. Це допоможе людині здійснити осмислений вибір у конкретній ситуації. Основну увагу необхідно приділити розвиткові інтелекту, формуванню людини, що мислить раціонально.

За Г. Атановим, навчальна діяльність складається з наступних елементів: потреба – мотив – ціль – підціль – задача – підзадача – дія – операція – продукт. Тому будь-які дії людини визначаються її потребами [10 с. 10]. Якщо мотиваційний етап не буде правильно організований, то навчальна діяльність буде керуватись зовнішніми мотивами, не буде відповідати значимим потребам та інтересам студентів, і тому буде сліпою, неусвідомленою і неефективною [1, с. 33].

Стимулюючою силою будь-якої дії є єдиний, домінуючий мотив всієї діяльності, до складу якої входить ця дія [1, с.35]. П. Гальперін обґрунтував поетапну теорію діяльності. На мотиваційному етапі дія ще не виконується, а лише готується. Це робиться шляхом діалогу, залучаючи студентів до процесу орієнтації, використовуючи різні методи активізації, вносячи в зміст дії елементи професійної спрямованості [1, с. 46-48].

Максимальна увага внутрішньому «Я» особистості відображається і в творах одного із представників «нового гуманізму» А. Комбса [16, с. 301], який писав: «Ми дотепер зосереджували увагу на методах контролю і керування шляхом маніпулювання

стимулами й наслідками поведінки. Ми розглядали мотивацію поведінки не з погляду прагнень людей, а як питання про те, яким чином змусити їх робити те, що від них вимагають інші».

Мотиваційне забезпечення можна здійснювати шляхом використання індивідуалізації, що передбачає врахування в процесі навчання індивідуальних особливостей студентів у всіх його формах і методах.

В американському словнику термінів з технології навчання існує два тлумачення індивідуалізації навчання. Одне з них визначає індивідуалізацію як тип навчання, при якому частота введення нового навчального матеріалу прямопропорційна оцінці індивідуальних потреб та інтересів. Друге – як план навчання, в якому нараховується шість рівноправних елементів: гнучкі параметри навчання; визначення конкретних рамок планування результатів навчання; зміст навчання; контроль; коригування та опис знань студентів у різних формах і в різні періоди часу, лише після цього можливий перехід до наступного етапу навчання.

Якщо навчання орієнтується на індивідуальну роботу майбутнього вчителя, то завдяки цьому відбуваються зміни в мотивах, що, у свою чергу, сприяє виробленню свідомої самооцінки. Результатом сформованості мотивації навчальної діяльності студентів виступає особистісно-значуще ставлення до неї. Саме мотив зумовлює зміст того, що вивчається, оскільки цінність його не просто розуміється, а й приймається особисто. Тому ми дійшли думки, що майбутнім учителям потрібно допомогти усвідомити значущість своєї праці, зацікавивши їх її процесом та результатами.

Вивчаючи психологію мотивації, С. Занюк [5, с. 27] також акцентує увагу на формуванні усвідомлення суспільної значущості, прагнення принести користь суспільству замість надмірного зосередження навколо власних потреб, що сприяє розвитку позитивної внутрішньої мотивації та активізує діяльність.

Доведено, що врахування потреб та інтересів особистості у здійсненні виховних впливів на неї стає підґрунттям для формування внутрішньої мотивації та унеможливлює виникнення небажаних психологічних ефектів. Як зазначає американський психолог К. Беннет [14, с. 18-20], ми відчуваємо себе вільними тоді, коли наша поведінка контролюється позитивними емоціями, оскільки це дає нам відчуття контролю над ситуацією.

Бельгійський вчений Г. Кілчтерман обґрунтував особистісну теорію освіти («subjective educational theory – SET»), яка, на його думку, розвивається переважно на підсвідомому рівні, хоча базується на активній рефлексії. Частиною його особистісної теорії освіти є «професійний обрис учителя» – комплекс уявлень про себе як про педагога і професіонала, який розвивається в процесі збагачення його педагогічного досвіду в напрямку професійної «Я-концепції» [18, с. 54-55].

Значущість, особистісний смисл певних об’єктів, подій, явищ тощо закріплюється для людини у формі особистісних цінностей, що «відображають факт включення суб’єкта в соціальні зв’язки... і утворюють внутрішній стержень особистості; ... вони виступають самоцінностями, внутрішнім змістом, потребами людини» [2, с. 8-9, 211]. У роботах дослідників висловлюється думка про необхідність ліквідувати розрив між знаннями та цінностями.

З огляду на це можна стверджувати: якщо у процесі засвоєння ціннісних аспектів матеріалу мотив зумовлює зміст того, що вивчається, то цінність його не просто розуміється студентами, але й приймається особисто. Тому при підготовці студентів до роботи в таборі слід використовувати аксіологічний або ціннісний підхід.

К. Беннет [14, с. 18-20] визначає мотиваційно-ціннісне ставлення до професійної діяльності як центральну ланку в структурі готовності. Формування знань, умінь,

навичок він розглядає як похідне від рівня розвитку ціннісних орієнтацій особистості, що визначають потребу в оволодінні професійною майстерністю і впливають на розвиток свідомості. Педагоги, очолювані М. Ліпманом, пропонують у навчанні основний акцент перенести «не на засвоєння інформації або готового знання…, а на розвиток мислення – систематичне, послідовне тренування творчих, критичних, дослідницьких навичок». С. Меднік та І. Фелдазен вважають, що осмислення матеріалу дає можливість студентам не тільки запропонувати велику кількість ідей, що відрізняються від загальноприйнятих, а й критично їх оцінити, вибрати раціональне і відповідне до визначеної проблеми.

Спрямованість особистості на розкриття всіх її потенційних можливостей й досягнення вершин професійної майстерності визначає акмеологічний підхід. Це спонукає до використання в підготовці майбутніх учителів ідей особистісно орієнтованого навчання, яке визначається у повазі до особистості студента і визнанні її унікальності; в діалогічному характері занять; в співробітництві і співтворчості; у використанні методів і прийомів часткової індивідуалізації навчання. Такий підхід має сприяти більш цілеспрямованому, гармонійному розвиткові особистості студента як творчого, професійно діючого працівника [7, с. 275-276].

Як стверджує І. Зязюн, «...особистісний підхід – це певний методологічний інструментарій, розробка якого має спиратися на синтез видобутих психологічною та педагогічною наукою закономірностей будови, функціонування та розвитку особистості» [7, с. 277].

Вихідними положеннями сучасної особистісно орієнтованої системи навчання І. Якиманська [12, с. 37] називає такі: пріоритет індивідуальності, самоцінності, самобутності особистості як активного носія суб'єктного досвіду особи; конструювання та реалізацію освітнього процесу, де необхідна особлива робота по виявленню суб'єктного досвіду кожної особи; «зустріч» суспільно-історичного досвіду, що задається навчанням, та суб'єктного досвіду особи; взаємодію двох видів досвіду особи, що повинна відбуватись не по лінії витіснення індивідуального, наповнення його суспільним досвідом, а шляхом постійного їх узгодження, використання всього того, що накопичене особистістю у власній життєдіяльності; розвиток особистості, що відбувається не тільки шляхом оволодіння нормативною діяльністю, але й через постійне збагачення, перетворення суб'єктного досвіду як важливого джерела власного розвитку; результат учіння, як формування пізнавальних здібностей на основі оволодіння відповідними знаннями та уміннями [12, с. 37-38].

Висновок. Надання змісту занять контекстного характеру з урахуванням сучасних вимог до педагогів може відбуватись завдяки врахуванню під час навчання потреб особистості, розвитку її свідомості, спрямованості на конкретну мету, формування відповідних цінностей, а також – при перетворенні інформаційних знань в практичні, що набувають особистісної значущості для студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атанов Г. А. Деятельностный поход в обучении / Г. А. Атанов. – Донецк : «ЕАИ-пресс», 2001. – 160 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех. –К. : Либідь, 2003. – 277 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
4. Вербицкий А. А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе / А. А. Вербицкий // Вопросы психологии. – 1987. – № 5. – С. 31-39.
5. Занюк С.С. Психологія мотивації / С. С. Занюк. – К. : «Либідь», 2002. – 304 с.
6. Морева Н. А. Педагогика среднего профессионального образования : учеб. для студ. вузов в 2 т. / Н. А. Морева. – М. : «Академия», 2008. – Т.1. Дидактика, 2008. – 432 с.

7. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / За ред. І. А. Зязюна. – К. : Видавництво «Віпол», 2000. – 636 с.
8. Педагогіка: навч. посіб. / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – 4-е вид., випр. і доп. – Вінниця : «Державна картографічна фабрика», 2007. – 400 с.
9. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб. : Питер, 2000. – 416 с.
10. Сериков В. В. Личностно развивающее образование: мифы и реальность / В. В. Сериков // Педагогика. – 2007. – № 10. – С. 3-12.
11. Словник іншомовних слів / Уклад. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.
12. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31-41.
13. Arguris C. Theory in Practice : Increasing Professional Effectiveness / C. Arguris, D. Shon– San Francisco : Jossey-Bass, 1974. – 186 p.
14. Bennett Carson M. A Skinerian view of human freedom / Carson M. Bennett // Humanist. – 1990. – v.50. No4. – P. 18-20.
15. Buitink J. Reseach of Teacher Thinking and Implications for Teacher Training / J. Buitink // European Journal of Teacher Education. – 1992. – Vol. 16. – No 3. – P. 195-203.
16. Combs A. Humanism, education and future / A. Combs // Educational Leadership. – 1978. – V. 35. – № 4. – P. 300-314.
17. Hirst P. A. The PGCE Course: Its Objectives and Their Nature / P. A. Hirst // British Journal of Teacher Education. – 1972. – Vol.1.2. – No 1. – P 9-15.
18. Kelchterman G. B. Belgium (Flanders) / G. B. Kelchterman // European Journal of Education. – 1994. – Vol. 17. – No 1/2. – P.53-56.
19. Martindale C. Personality, situation and creativity / C. Martindale // Gloverj. A., Ronning C. R. (eds.) Hand book of creativity. – N.Y. : Plenum. 1989. – P. 211-232.
20. Maslov A. N. Creativity self – actualisierung people. In Anderson H. H. «Creativity and its cultivation» / A. N. Maslov. – Harper, 1980. – 56 p.

РЕФЛЕКСІЯ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Ірина Андрощук

Кардинальні зміни, що відбуваються в освіті, висувають високі вимоги до особистісних та професійних якостей майбутнього вчителя. У Законі України «Про освіту» зазначається, що «метою освіти в Україні є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її задатків і нахилів, розумових і фізичних здібностей, засвоєння особою національних та європейських цінностей та виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних і готових до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого і культурного потенціалу Українського народу….» [3, с. 6]. Це в свою чергу зумовлює необхідність перегляду вимог до підготовки учителів, які будуть реалізовувати цю мету. Крім високого рівня культури, широкої ерудиції, світогляду, активності, креативності вони мають вміти організовувати й здійснювати педагогічну взаємодію на засадах рефлексії.

У процесі педагогічної взаємодії відбувається перебудова рольових відносин педагога й учнів у рівноправні. Проте її реалізація у практичній діяльності відбувається з великими труднощами. Це пов’язано, в першу чергу, з тим, що педагог не знає механізмів суб’єкт-суб’єктної взаємодії з учнями на основі діалогу, не завжди розуміє,

© І. Андрощук, 2018

що поглиблення змісту спільної діяльності, якість і ефективність освіти досягається не інтенсифікацією заходів, які проводяться, а, перш за все, розвитком творчого характеру спілкування, підвищенням його культури. Тому важливо навчити педагога бути ініціативним учасником педагогічної взаємодії, здійснювати педагогічне співробітництво у всіх його проявах на засадах рефлексивної діяльності. Тому виникає потреба в підготовці майбутніх учителів до педагогічної взаємодії через їх активне включення у взаємодію на етапі навчання у закладах вищої освіти. Зазначимо, що ефективність підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії значною мірою залежить від здатності студента до рефлексії. Це зумовлено, щонайперше, рефлексивним характером педагогічної діяльності. Він виявляється в тому, що вчитель трудового навчання та технологій на всіх етапах педагогічної взаємодії має аналізувати, прогнозувати, реалізовувати та оцінювати свої дії, враховуючи мотиви, рівень навчальних досягнень учнів, їхні потреби та інтереси. Саме педагогічна рефлексія забезпечує своєрідну ідентифікацію вчителя трудового навчання не лише з учасниками навчально-виховного процесу, а й зі змістом, технологіями взаємодії, які він реалізовує.

Метою статті є обґрунтування значення й визначення видів рефлексії, які доцільно використовувати у професійній діяльності майбутнім учителям трудового навчання та технологій, а також характеристика рефлексивних технологій й особливостей їх застосування в процесі їхньої підготовки у закладах вищої освіти.

Професійна рефлексія є важливою умовою підвищення ефективності педагогічної діяльності. Зокрема Б. Вульфов рефлексію розглядає як «співвіднесення себе, можливостей свого «Я» з тим, що вимагає обрана педагогічна професія та з особливостями власного педагогічного досвіду» [2]. Аналіз наукових досліджень [1; 2; 5] свідчить, що рефлексивність визначають як фундаментальну основу для структурування та формування всіх інших професійно важливих якостей особистості вчителя у системі професійної підготовки. Саме рефлексія передбачає не лише перегляд та осмислення вже здійсненої педагогічної діяльності з метою діагностування її результатів, а й внесення необхідних коректив з метою підвищення її ефективності надалі. Педагогічна рефлексія забезпечує можливість для суб'єктів освітнього процесу уявно побачити навчально-виховний процес з погляду на нього іншого учасника освітнього процесу та внести відповідні корективи. Тобто продуктивність педагогічної взаємодії значною мірою визначається сформованістю у майбутнього вчителя здатності до рефлексії. Відтак, здатність до педагогічної рефлексії, уміння здійснювати самоаналіз педагогічної діяльності та її результатів дає змогу вибирати відповідні стратегії та прийоми впливу на суб'єктів навчально-виховного процесу, тобто ефективно здійснювати педагогічну взаємодію. Налагодження зворотного зв'язку забезпечує конструктивність педагогічної взаємодії, стимулює учителя до самоосвітньої діяльності.

Відповідно до підходу Є. Петрушихіної [4], виокремлюємо два види рефлексивної орієнтації майбутнього вчителя:

- власні дії, тобто рефлексивна орієнтація «на себе»;
- дії вихованців, тобто рефлексивна орієнтація «на учнів».

Перший вид рефлексивної орієнтації «на себе» передбачає дослідження власних дій, реалізується під час лекційних, лабораторних та практичних занять, під час професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії.

З метою самоаналізу результатів своєї діяльності, студентам на заключному етапі заняття можна запропонувати сформулювати різні типи запитань один до одного та перевірити правильність відповіді. Студенти можуть сформулювати такі типи запитань:

- уточнюючі (Чи правильно я зрозумів, що ...? Чи можна сказати, що ...? Чи

можна констатувати, що …?);

– інтерпретаційні (Чому ... ?, Яка причина ...?);
– оціночні (У чому відмінність ...? У чому сильні та слабкі сторони ...?);
– творчі (А що було б ...? Як зміниться ..., якщо ...?);
– практичні (Як зробити так, щоб ...? Як застосувати в житті ...? Де доцільно використати …?).

Наприклад, на заключному етапі лекції з дисципліни «Теорія і методика виховної роботи» на тему «Методика організації самовиховання школярів» студентами можуть бути сформульовані такі запитання:

– Чи можна сказати, що процес самовиховання потребує знання людиною самої себе, вміння оцінювати власні позитивні та негативні сторони?
– Чому самовиховання потребує вольових зусиль?
– У чому різниця між самонавіюванням та самопереконуванням?
– А що було б, якби люди не займалися самовихованням?
– Як зробити так, щоб в учня сформувати потребу до самовиховання?

Зазначимо також про доцільність використання технології «Знаю – хочу – дізнаюсь». Ця технологія, як правило, реалізується під час лекційних занять та дає змогу формувати не лише рефлексивні уміння, а й уміння співпрацювати. Студенти мають упродовж усього заняття здійснювати аналіз результатів своєї діяльності та змісту навчального матеріалу, заповнюючи в табл. 1 відповідні графи. Крім того студент чітко усвідомлює основні положення, які він опанував на занятті та ті прогалини в знаннях, які необхідно засвоїти.

Таблиця 1

Самоаналіз результатів навчальної діяльності за технологією «Знаю – хочу – дізнаюся»

«З» Знаю: 1. 2. …	«Х» Хочу дізнатися: 1. 2. …	«Д» Дізнався: 1. 2. … Залишилося дізнатися 1. 2.
Поняття, які використовували: А. Б. …		Джерело інформації: – – ..

Використовуючи цю технологію, необхідно дотримуватися основних етапів роботи. На першому з них студенти заповнюють графу таблиці «Знаю» спочатку індивідуально, а після доцільно в парах. Робота в парах необхідна для узагальнення отриманої інформації, формування уміння аргументувати свою точку зору та вислухати опонента. Зазначимо, що на цьому етапі викладач має уточнювати та узагальнювати позиції студентів, формувати уміння співпрацювати.

Перший етап також спрямований на стимулювання пізнавального інтересу. Тому під час мотивації навчальної діяльності необхідно заінтересувати студентів цікавими фактами, емоційним забарвленням викладу або проблемним характером навчального матеріалу. Це спонукатиме студентів до заповнення графи «Хочу дізнатися» та формувати вміння визначати й ставити перед собою дидактичні завдання, які необхідно вирішити у ході заняття.

Другий етап передбачає сприйняття та осмислення лекційного матеріалу. Співставлення базових і нових знань дає змогу студентам заповнити графи «Знаю» та «Дізнався».

Третій етап спрямований на здійснення рефлексії та заповнення граф «Залишилося дізнатися». Для цього принагідними стануть джерела інформації, що їх необхідно опрацювати.

Використання цієї стратегії дає змогу налагодити зворотній зв'язок викладача зі студентами, залучаючи їх до активної співпраці та самоаналізу результатів своєї навчальної діяльності.

Під час підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії доцільно активно використовувати технологію «Бортовий журнал», що сприяє розвитку їхнього критичного мислення, формуванню умінь визначати невідоме у змісті навчального матеріалу; самостійно окреслювати напрями вивчення теми; узагальнювати та систематизувати навчальну інформацію; формулювати запитання; оцінювати та аналізувати навчальний матеріал й визначати своє ставлення до нього; співставляти різні погляди та аргументувати свою позицію.

Упровадження цієї технології передбачає заповнення студентами бланку бортового журналу (за К. Берк «Оцінка якості навчання»), який наведено на рис. 1.

Бортовий журнал

Прізвище, ініціали

Тема

Дата

Час виконання завдання

Основні поняття теми

Узагальнююча схема

Зв'язки, які встановлено між основними поняттями теми:

Запитання, які виникли під час вивчення теми:

Есе

Пропозиції

Рис. 1. Бланк «Бортового журналу» (за К. Берком «Оцінка якості навчання»)

Під час проведення практичних та лабораторних занять найбільш дієвою є технологія «До і після» (табл. 2). Особливо активно її можна використовувати при вивченні дисциплін: «Методика трудового навчання», «Теорія і методика виховної роботи», «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності».

Таблиця 2

Самоаналіз результатів навчальної діяльності за технологією «До і після»

Результати «До»	Результати «Після»	Що змінилося і чому

Наприклад, виконуючи практичну роботу з методики трудового навчання на тему «Розробка етапу структури уроку актуалізація опорних знань і досвіду учнів», студенти заповнюють у таблиці графу «До», вивчають запропоновану форму організації навчальної діяльності учнів на цьому етапі та методи актуалізації опорних знань і досвіду учнів. Коли графа таблиці була заповнена й обґрунтовано мікроструктуру етапу уроку, студенти ознайомлюються із психолого-педагогічною характеристикою класу, що містить відомості про загальну успішність учнів, якість навчання, рівень сформованості їхніх пізнавальних інтересів. Ознайомившись із психолого-педагогічною характеристикою класу, студенти мають змогу внести корективи щодо форми та методів актуалізації опорних знань і досвіду учнів та заповнити графу таблиці «Після». За результатами виконання практичної роботи аналізуються чинники, які вплинули на зміну думки щодо вибору методів актуалізації опорних знань і досвіду учнів.

Другий вид рефлексивної орієнтації – «на учнів», що передбачає дослідження дій вихованців, реалізується переважно під час педагогічних практик, а також за результатами проведення ділових ігор, які імітують педагогічний процес. Реалізація другого виду рефлексивної орієнтації «на учнів» відбувається на основі досвіду студентів щодо рефлексії, який вони здобули у закладі вищої освіти. Тому, зазвичай, використовуються технології «Знаю – хочу – дізнаюсь», «Бортовий журнал», «До і після» для учнів також.

Однак необхідно мати на увазі, що, враховуючи особливості педагогічної діяльності, учитель трудового навчання та технологій має бути рефлексивно орієнтованим одночасно «на себе» та «на учнів». Саме результати рефлексивної діяльності майбутніх фахівців є основою їхньої самоосвітньої діяльності.

Висновки.Таким чином, рефлексія є важливою складовою професійної діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій. Від умінь вчителя здійснювати рефлексію своєї діяльності за результатами аналізу власних дій та дій учнів залежить успішність освітнього процесу загалом. Тому завдання закладів вищої освіти полягає у підготовці майбутніх фахівців здатних до рефлексії та самоосвітньої діяльності за її результатами. Подальші перспективи вбачаємо в дослідженні в технології самоосвітньої діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій за результатами рефлексії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балан Е. Л. Дидактическое взаимодействие преподавателей и студентов как фактор оптимизации процесса обучения: Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Балан Елена Леонидовна ; Южноукраинский педагогический ун-т им. К. Д. Ушинского. Одесса, 1994. 173 с.

2. Вульфов Б. З., Харькин В.Н. Педагогика рефлексии. Москва : ИЧП «Издательство Магистр», 1995. 111 с.

3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс] /

Верховна Рада України : офіц. веб-портал. Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення : 10.09.2018).

4. Коротаева Е. В. Педагогические взаимодействия и технологии. Москва : Academia, 2007. 256 с.

5. Легун О. М. Розвиток у педагогів орієнтації на суб'єкт-суб'єктну взаємодію у процесі післядипломної освіти : автореф. … канд. психол. наук : 19.00.07 – Педагогічна та вікова психологія. Київ, 2005. 20 с.

ВПЛИВ МИСТЕЦЬКИХ ОРІЄНТИРІВ НА СВІТОГЛЯД СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Вікторія Погоріла

Мистецтво – невід'ємна частина культури. Актуальним та пріоритетним питанням сьогодення у світогляді молодої людини, заснованому на впливові мистецьких орієнтирів, є духовне збагачення, засноване на розкріпаченні людського розуму й гармонійному розвитку особистості. Завдяки цьому людина не просто отримує естетичне задоволення, вона вдосконалюється, розвивається, знаходить рівновагу.

Особистісна орієнтація освіти є однією з найвагоміших сучасних проблем. Мистецька освіта спрямовує загальний і художній розвиток особистості на систему педагогічно адаптованих художньо-практичних умінь, навичок, знань, ціннісного ставлення до мистецтва, досвіду творчої діяльності. Сьогодні як ніколи гостро постає завдання осмислення внутрішнього світу людини, її духовних цінностей, створення нової філософії освіти, відкритої до людини, її прагнень, життєвого досвіду.

Особливої актуальності набуває готовність до самостійної діяльності, уміння креативно мислити і приймати творчі рішення у нестандартних ситуаціях. В умовах сучасних реалій помітний культурний занепад, що відображається в нерозумінні мистецьких орієнтирів студентської молоді. Особливо це відбувається в селах, містах з малою кількістю культурних осередків. Сучасними вченими: І. Зязюном, О. Семашко та ін. висвітлено проблеми визначення сутності мистецтва як форми відтворення дійсності, духовного світу людини та її самовираження. Їх наукові доробки підкреслюють роль саморозвитку в становленні особистості, активізації індивідуально-стильового способу її життєдіяльності.

Культурологічні засади розвитку духовності, проблема актуалізації художнього досвіду як чинника становлення особистості знайшли ґрунтовне відображення у багатьох українських та зарубіжних працях, а саме: О. Жорнової, А. Могильного, О. Шевнюк тощо. Разом з тим питання розвивального потенціалу мистецької діяльності, специфіки та педагогічних умов його реалізації в сучасних умовах функціонування мистецької освіти вивчено недостатньо.У цьому контексті, як вважає Д. Крвавич, методологічне значення для мистецької творчості має передусім гуманітарний стиль мислення, ознаки якого – системність, діалогізм, контекстуальність, нелінійність, евристичність, інноваційність, креативність, рефлективність [5]. На основі ідей просвітницької доби з'явились різноманітні концепції і теоретичні розробки, які дають підстави модернізувати зміст фахової підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Серед них відзначимо гуманістичний, культурологічний і компетентнісний підходи, оскільки саме вони сприяють цілісності навчального процесу, уможливлюючи досягнення гармонії у відносинах між особистістю і сферою буття. Значення доби Просвітництва для всього культурного процесу в світі дуже велике. Вона започаткувала принципи та ідеї, в основу яких покладені ідеї щастя людини. Мета – досягти гармонії в

© В. Погоріла, 2018

усіх сферах людської діяльності. Людина може скористатися такою можливістю, якщо навіть володіє малими художніми засобами. Саме просвітницькі ідеї дали поштовх для розвитку прекрасного, що нас оточує [3]. Рушійною силою є умови, які дають сучасній особистості задовольнити свої інтереси, потреби, вподобання. Для їх задоволення необхідно створити комфортне середовище, в умовах якого відбувається всебічний розвиток молодої сучасної людини – її причетність до різних видів мистецтв. Отже, сфера продукування культурних цінностей – це мистецькі орієнтири. Перш за все мистецтво створює сферу естетичних цінностей.

Усвідомлення краси – одна з найважливіших стадій розвитку людської культури. Краса близька до гармонії, тому вона нагадує людині про існування емоційно-ціннісних орієнтацій. Слід зазначити, що естетична функція – не єдина в мистецтві.За своєю природою мистецтво поліфункціональне. Воно дає людині фізіологічну та інтелектуальну насолоду, тобто виконує функцію релаксаційну. Мистецтво певним чином осмислює світ, що пов’язано з пізнавальною функцією.

Світогляд особистості визначається принципами мистецького навчання. Принципи мистецького навчання – основні положення, що передбачають досягнення результативності процесу оволодіння мистецтвом. Вони зумовлені рівнем розвитку педагогічної науки, психології, мистецтвознавства, особливостями розвитку художньої культури, містять в собі цільові орієнтири поліпшення мистецької освіти, удосконалення її змісту і методичних засад.

З-поміж найголовніших визначаються: цілісність; культуровідповідність; естетична спрямованість; індивідуалізація; рефлексія. Принцип цілісностіпередбачає спрямованість на єдину мету – особистісно-художній розвиток і залучення особистості до якомога повнішого охоплення художніх надбань світової культури. Цілісність – це певна зорієнтованість на ті художні напрями, мистецькі школи, стильові підходи, які дають можливість отримати повне, всеохоплююче уявлення щодо розвитку художньої культури людства. Художня інформація та відомості мають бути узгоджені, взаємодіяти одне з одним для того, щоб художні уявлення не набували відокремленого, розрізненого характеру. Цілісність підходу до компонування змістових засад мистецького навчання має протидіяти фрагментарності, мозаїчності художнього розвитку.

Принцип цілісності проявляється у методичному забезпеченні художньо-педагогічного процесу. Вибір методів мистецького навчання, розвитку і виховання особистості мотивується завданням забезпечення їх взаємодії і передбачає таке їх структурування в реальному процесі, де кожен з відібраних методів роботи входить до закінченого, довершеного, загалом – цілісного кола педагогічних засобів, що у своїй сукупності становлять нерозривну єдність.Вплив принципу цілісності сягає також організаційних засад навчально-виховного процесу та має вибудовуватись у взаємодії класних і позакласних, аудиторних і позааудиторних занять, відбору тих чи інших форм художньо-виховної роботи [6].

Принцип культуровідповідності передбачає таке змістове наповнення навчального процесу, в результаті якого мистецтво сприймається як культурна цінність, як надбання розвитку світової культури. Культуровідповідність – необхідна ознака мистецької освіти в сучасних умовах, що зорієнтована на усвідомлення мистецтва як соціального явища, на осягнення значущості художньої культури в навколишньому бутті, на висвітлення соціальних функцій мистецької діяльності. Культурологічна спрямованість мистецького навчання передбачає з’ясування змісту художнього твору на тлі історії його створення, в процесі пізнання авторських задумів, виявлення художньо-стильових ознак мистецької творчості. Принцип культуро відповідності виявляється у широкому ознайомленні зі світом мистецтва. Заглиблення у вузьку фахову галузь має співіснувати із спонуканням

до пізнання різних видів мистецтва, різних художніх напрямів, до систематичного збагачення і розширення мистецького досвіду. Принцип культуро відповідності пояснює мистецьку освіту як засіб формування і розвитку культури особистості. Мистецька освіта не буде повноцінною, не досягне мети, якщо не буде передбачати розвиток культури особистості. Чіткі уявлення про специфічні можливості мистецтва в різних сферах суспільного розвитку допоможуть з'ясувати сенс особистісного художнього становлення, його культурологічних підвалин, ролі розвинутої особистісної культури у власному житті. Про продуктивність опори на принцип культуровідповідності у навчанні мистецтва свідчить міра освоєння особистістю художньої культури суспільства.

Принцип естетичної спрямованості означає звертання в процесі мистецького навчання до осягнення естетичної цінності художніх творів, формування схильності до сприймання мистецтва як явища, що містить величезний потенціал втілення прекрасного в житті людини. Мистецтво, відтворюючи найтонші нюанси переживань людини, має можливість розкрити багатогранний і неоднозначний внутрішній світ, найпотаємніші куточки психічного буття людини. Власне процес пізнання змісту художніх творів, повнота і досконаліть його, створює передумови для виникнення почуття прекрасного, гармонійного, довершеного.Естетична спрямованість навчального процесу – принцип, що задає орієнтири розвитку на будь-якій його стадії: від початкової школи до вищої освіти. Метою естетичної спрямованості навчання виступає формування в особистості естетичного ставлення до життя, здатності до адекватної оцінки прекрасного у творах мистецтва і дійсності, формування високих естетичних ідеалів.

Принцип естетичної спрямованості орієнтує на досягнення певної рівноваги і художній розвиток особистості. Педагог, що керується принципом естетичної спрямованості, не обмежить мистецький розвиток молодої людини формуванням вузькофахових здібностей – розвиненого слуху, пластичності танцювальних рухів, колористичного відчуття. Він прагнутиме розвинути в особистості широкий художній світогляд, спроможність за відточеністю рухів танцювального номера, яскравістю барв картини, мелодійністю фрази музичного твору; відчути і оцінити їх співвіднесеність із уявленнями про прекрасне.

Отже, принцип естетичної спрямованості передбачає таке змістове наповнення мистецького навчання, яке повністю узгоджується із завданнями розвитку естетичного світобачення, уміння відрізняти по-справжньому прекрасне від псевдохудожнього і саме з цих позицій діяти в мистецькому полі [5].

Принцип індивідуалізації означає піклування про виявлення і збереження в особистості індивідуальної емоційно-оцінної реакції, смакових переваг у сфері мистецтва, розвиток здатності до вибору і застосування унікальних, неповторних саме для цієї особистості засобів мистецької творчості. Необхідність виявлення індивідуальної своєрідності в процесі освоєння творів мистецтва мотивується рядом міркувань. Чи не найперше місце серед них займає завдання протидії тенденціям стандартизації, уніфікації, що проникають у сферу художньої культури. Нищівними для мистецтва виступають твори, розраховані на такого споживача, для якого своя і чужа думка в питаннях художньої творчості рівнозначна. Художня вимогливість в мистецтві прямо і безпосередньо співвідноситься з особистою індивідуальною спрямованістю художніх переваг. Критерії, за якими людина оцінює мистецтво, не можуть не вбирати в себе специфічних орієнтацій, які характерні для нього як особистості. Орієнтація на усереднене нівелює рівень художньої вимогливості, і навпаки, унікальність, своєрідність естетичних схильностей претендує на більшу відповідальність у питаннях творчості, вибору і оцінки творів мистецтва. Вирівнюванню неповторності і унікальності підходів в художній навчальній діяльності необхідно протиставити такі способи входження

особистості до світу мистецтва, які б спирались на сформованість індивідуальних захоплень, вибірковість власного ставлення до мистецтва. Індивідуальність власних вражень, міркувань і суджень, способів творчої діяльності стає запорукою формування розвинутих критеріїв естетично цінного. Відсутність індивідуальних підходів призводить до бездумного споживання, уніфікованого творення мистецьких зразків за певними штампами, антихудожніми кліше. Не лише оцінювально-смакові реакції, а й ступінь емоційності сприйняття в мистецтві, його оцінки тісно пов'язано із вираженістю художньої індивідуальності. Акцентуація емоційного початку не може апелювати до проблеми керованої регуляції індивідуальної художньої діяльності, оскільки емоційно-художнє переживання того чи іншого мистецького твору неможливе поза яскраво вираженим індивідуальним ставленням. Не можна змусити себе емоційно пережити, захопитись загальновизнаним, нормативним, якщо воно розходиться із власними уявленнями, індивідуально-образним тлумаченням художнього твору.

Для мистецької педагогіки важливим є розуміння закономірностей взаємодії узагальненого й індивідуального. У викладанні мистецьких дисциплін все ще домінує орієнтація на досягнення загальноприйнятих, усереднених результатів підготовки. Виявленню ж і розвитку індивідуальних художніх характеристик приділяється значно менше уваги. Питання про те, як «підтягнути» художній розвиток до певних норм, хвилює учителів-практиків і науковців, а проблема збереження індивідуальної неповторності досі не знайшла широкого відображення, спостерігається значний ухил до нормативної орієнтації мистецького розвитку. Цю тенденцію можна подолати на основі виявлення оптимального співвідношення педагогічних засобів, які б сприяли збереженню і художньої унікальності, і мистецької нормативності в художньо-творчих орієнтаціях. Мистецький розвиток повноцінно відбувається не шляхом подолання «однобоких» захоплень і художніх пристрастей в мистецтві, не шляхом нівелювання їхньої своєрідності, а навпаки, на основі закріплення цих переваг. Актуалізація індивідуального, опора на індивідуальне начало дає можливість «підтягнути» до вищого рівня розвитку всі компоненти художньої підготовки.

Принцип рефлективності спрямовано на спонукання в процесі мистецького навчання до співвіднесення власних життєвих позицій, світоглядних установок зі змістом художніх образів, зіставлення цінностей внутрішнього життя із морально-світоглядними позиціями, відтвореними в мистецтві, співвіднесення найглибших переживань особистісного «Я» із художніми оцінками автора твору. Рефлексія – осмислення і переживання особистістю досвіду власної діяльності, усвідомлення себе в контексті соціального життя, в контексті способу існування. Під рефлексією розуміють самоаналіз, інтроспекцію власної психіки, аналіз життєвих установок, цінностей, світоглядних установок тощо. Рефлексія виступає інструментом самопізнання. Мистецька рефлексія – усвідомлення власних психічних станів і процесів у зіставленні із переживаннями, відтвореними в художньому образі роздуми людини над власним життям, заглиблення до власних почуттів у зв'язку зі змістом мистецького твору, у зіставлення об'єктивного змісту художніх образів із результатами самоаналізу власного внутрішнього життя.

Повноцінне сприймання мистецтва невіддільне від рефлексії. При рефлексивному сприйманні мистецьких образів, при читанні, споглядані чи слуханні художнього твору мимохіть виникають питання щодо особистісних цінностей, віддзеркалених у художньому творі. Здатність сприймати художній підтекст власних внутрішніх переживань стає механізмом їх регуляції. Рефлексивне сприймання художніх образів дає змогу краще пізнати себе. Спонукання до рефлексії виступає інструментом формування особистісних якостей. Принцип рефлективності в процесі навчання мистецтва відіграє роль засобу формування особистісних якостей. Розвиток здатності сприймати власні дії, життєві

враження, вчинки через призму художнього змісту твору стає могутнім педагогічним знаряддям формування життєвих позицій, світоглядних орієнтирів [5].

Однією з унікальних властивостей формування світогляду сучасної особистості є особливі форми мистецьких орієнтирів, які закріплюють в людині такі важливі властивості культури, як гуманізм, толерантність, стабільність тощо та відіграють важливу роль у вихованні особистості та подальшому впливові на неї. Свідомість – особлива форма мистецького орієнтиру, що відображає та регулює ставлення людини до навколишньої дійсності на основі практично-перетворювальної діяльності. Передумовою є виникнення відображення.

Відображення – здатність матеріальних явищ, предметів, систем відтворювати у своїх властивостях особливості інших явищ, предметів, систем в процесі взаємодії з ними. Слід розглядати розвиток конкретних форм та видів відображення, їх ускладнення, вдосконалення, процес розвитку в характері відображення: чуттєвості, подразливості, відчуття, що виникає на основі ускладнення подразливості. Відчуття – це певний внутрішній стан, який полягає в мобілізації можливостей організму, його ресурсів для здійснення реальних дій, необхідних для задоволення потреб організму.

Найважливішим моментом, із яким пов'язана самостійність мистецтва, є характер його сприйняття. Мистецтво має подібну форму, а образ – явище синтетичне і надає відповідно синтетичний вплив на людину. У результаті впливу мистецтва включається механізм раціонального та емоційного сприйняття, свідомості і підсвідомості, логічного і асоціативного мислення тощо. Сприйняття – синтез відчуттів, отриманих від різних органів чуття. Уявлення – здатність зберігати образ предмета в мозку не лише тоді, коли предмет безпосередньо впливає на органи чуття, а й тоді, коли цього впливу немає. Крім відчуттів, які дають безпосереднє знання про світ, людині властива вища форма прояву свідомості – понятійне мислення, тобто практично-перетворювальне ставлення до дійсності, за допомогою якого людина творить культуру. Формування культури на основі практики спричиняє виникнення свідомості. В останній з необхідністю фіксуються навички, способи, норми практичної діяльності [4]. Однією унікальною особливістю мистецтва, пов'язаної з його образною природою, є можливість суперечок про ту систему цінностей, яку несе в собі той або інший твір мистецтва. Найчастіше зміст таких творів багатозначний, що закономірно викликає різні тлумачення, або інтерпретації. Кожен читач, слухач, глядач сприймає систему цінностей даного художнього твору по-різному, тому виникають естетична полеміка, неоднозначністьчитання. За умови чесного ставлення до автора і його твору це є позитивним фактором розвитку культури, тому що дозволяє розгорнути ціннісну дискусію, в якою може народитися або збагатитися істина.

Отже, мистецтво здатне в кожному конкретному випадку продукувати не одну, а безліч ціннісних систем, має багатогранний вплив на сприйняття та формування культури сучасної особистості.Людина кваліфікувалася як істота з новимивідносинами і зміненим світоглядом, зростає її творчий потенціал. Мистецтво все більше зосереджується на людській індивідуальності з усіма її суперечностями, проблемами. Мистецтво – одне з найбільш загадкових і до досі нерозв'язаних до кінця культурних явищ. Мистецькі орієнтири – складний і тривалий процес, який залежить від зовнішніх умов, рівня розвитку культури, від самої людини, її бажань, мотивів та інтересів, що і буде темою наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безклубенко С.Д. Теорія культури: навчальний посібник / С.Д. Безклубенко. – Київ: Вища школа, 2002. – 218 с.

2. Коновець С. В. Образотворче мистецтво як засіб активізації дитячої творчості / С. В. Коновець // Мистецтво та освіта. – 1999. – № 3. – С. 15-19.

3. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства / Ю.Павленко. – Київ: Вища школа, 2000. – 264 с.

4. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / О.Пометун. – Київ: А.С.К., 2004. – 192 с.

5. Романець В.А.Психологія творчості: навчальний посібник / В.А. Романець. – 3-тє вид.. – Київ: Либідь, 2004. – 288 с.

6. Шевнюк О.Л. Історія мистецтв: навчальний посібник / О. Л. Шевнюк. – Київ : Освіта України, 2015. – 452 с.

РЕЦЕНЗІЇ. ВІДГУКИ

РЕЦЕНЗІЯ
на монографію Андрія Михайловича Хлопова «Фізико-хімічні властивості фторзаміщених метоксибензолу»

Рецензована монографія (Хлопов А. М. Фізико-хімічні властивості фторзаміщених метоксибензолу: монографія / А. М. Хлопов. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. – 152 с.) є актуальною; у ній описані результати експериментальних досліджень фізико-хімічних властивостей рідин, які відносяться до класу фторзаміщених метоксибензолу. У пропонованому виданні подані результати вимірювання густини, в'язкості, коефіцієнта поглинання та швидкості поширення ультразвуку; встановлено залежність модуля пружності речовин від температури.

Ароматичні і гетероциклічні сполуки з вмістом фтору почали активно вивчатися майже тридцять років тому. Це було пов'язано з появою великої кількості лікарських речовин і пестицидів, які виробляються у промислових масштабах, у результаті чого стала доступною велика кількість фторпохідних проміжних продуктів. Останнім часом в цій галузі проведено велику кількість досліджень, але не до кінця вивченими залишаються механізми нерівноважних процесів, що відбуваються у бензолі та метоксибензолі.

Сучасна молекулярна фізика збагатилася новими методами вивчення цих процесів. Дослідження характеру теплового руху, механізмів релаксаційних процесів та функціональних властивостей фторпохідних сполук є одним з важливих напрямків сучасної фізики. Комплексне дослідження визначає всебічне розв'язання багатьох проблем і завдань молекулярної фізики, хімії та інших природничих наук. Такі дослідження стимулюються розвитком хімії ароматичних сполук з вмістом фтору з метою виявлення їх нових властивостей та функцій.

У наш час для фізичних досліджень фторпохідних використовують різні методи: методи акустичної, діелектричної і оптичної спектроскопії, ядерного магнітного резонансу, розсіювання теплових нейтронів. При вивченні молекулярних механізмів швидких і надшвидких процесів, при встановленні зв'язку між будовою рідин та їх теплофізичними властивостями у багатьох випадках метод акустичної спектроскопії є одним із найбільш точних та інформативних.

Завдяки використанню методів нерівноважної термодинаміки і хімічної кінетики для аналізу акустичних спектрів досліджуваних рідин з'являється можливість реєструвати процеси з малим часом їх протікання, встановлювати зв'язок між будовою, теплофізичними та кінетичними властивостями фторпохідних.

У монографії висвітлені достовірні експериментальні дані щодо швидкості поширення і поглинання ультразвукових хвиль, густини і в'язкості бензолу та метоксибензолу. Встановлено, що енергія міжмолекулярної взаємодії у фторпохідних метоксибензолу менша, ніж у їх нефторованих сполук. Акустична релаксація у фторпохідних метоксибензолу обумовлена молекулярними структурними перебудовами.

Монографія складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі до монографії з'ясовано актуальність

дослідження, розглянуто стан проблеми дослідження акустичних і реологічних властивостей фторпохідних, подано характеристику наукової новизни та практичного значення результатів.

У першому розділі «Теоретичні та експериментальні дослідження релаксаційних процесів у бензолі та метоксибензолі» подано короткий огляд наукової літератури, яка присвячена методу акустичної спектроскопії та релаксації у рідинах, викладено основні положення теорії Мандельштама – Леонтовича, розглянуто термодинамічну теорію релаксації , описані особливості різних релаксаційних механізмів. Проведено аналіз публікацій, у яких розглянуто механізми поглинання звуку в рідинах.

У другому розділі «Методи дослідження та результати контрольних вимірювань фторзаміщених метоксибензолу» описуються методики вимірювання та проаналізовані похибки вимірювання експериментальних величин (густина, в'язкість, коефіцієнт поглинання та швидкість поширення ультразвуку). У розділі описаний спосіб вимірювання густини пікнометричним методом, а в'язкості – віскозиметричним методом, поданий опис установки для експериментального визначення коефіцієнту поглинання та швидкості поширення ультразвуку в рідині. Для отримання експериментальних результатів в даній монографії використані реологічні методи дослідження та метод акустичної спектроскопії в діапазоні частот від 1 до 150 МГц та інтервалі температур $293 \div 363\ {}^{0}K$. Експериментальні установки були апробовані, наведено їх короткий опис.

У третьому розділі «Акустичні спектри та механізми теплового руху молекул бензолу та метоксибензолу» подані результати експериментальних досліджень температурної залежності густини, коефіцієнта зсувної в'язкості, швидкості поширення і поглинання ультразвуку у бензолі та метоксибензолі. Проведений їх теоретичний аналіз та встановлений зв'язок термодинамічних властивостей із молекулярною структурою рідин. Встановлений лінійний характер залежності густини від температури і показано результати, які свідчать про те, що густина із зростанням температури зменшується. У розділі показано, що для даних рідин в'язкість не має активаційної природи. З експериментальних даних по густині і швидкості поширення звуку обчислено модуль пружності фторзаміщених метоксибензолу. Показано, що збільшення молекулярної маси рідин приводить до зменшення модуля пружності. Із зростанням температури модуль пружності досліджених рідин зменшується. Спостерігається зменшення модуля пружності із збільшенням кількості заміщень атомів водню атомами фтору.

У четвертому розділі «Природа зсувної в'язкості у фторзаміщених метоксибензолу» подано детальний аналіз кінематичної зсувної в'язкості бензолу як функції приведеної температури та приведеного об'єму. На основі експериментальних даних по в'язкості, температурі та об'єму для бензолу і аргону показано, що кінематична зсувна в'язкість цих двох рідин повністю подібна, хоча їх рівняння стану відрізняються. Показано, що поведінка зсувної кінематичної в'язкості визначається питомим об'ємом. Ця особливість описується формулою Бачинського. Встановлено також, що зміна локальних орієнтаційних конфігурацій відбувається активаційним чином – стрибком з однієї локальної конфігурації в іншу.

Цінність монографії полягає, насамперед, у тому, що в ній досліджені в'язко-пружні та акустичні властивості ряду ароматичних сполук замісниками, які вперше одержані методом синтезу, в інтервалі температур 293÷ 363°К. Проведені вимірювання густини, коефіцієнта зсувної в'язкості, швидкості поширення та коефіцієнта поглинання ультразвуку. Результати вимірювання густини ρ і коефіцієнта зсувної в'язкості η_S

показали, що заміна атома водню в молекулах атомами фтору або груп (CH_3-), (CH_3)$_2$ – групами (CF_3-)приводить до збільшення густини і в'язкості.

Проведений аналіз механізму в'язкої течії дає підстави стверджувати, що час релаксації в'язкої течії у фторпохідних приблизно у два рази більший, ніж у нефторованих аналогів. На основі загальної теорії в'язкості рідин отримано прості співвідношення, що описують кінетику і механізм тих процесів теплового руху, котрі обумовлені зсувною і об'ємною в'язкістю фторпохідних метоксибензолу.

Уперше досліджено акустичні параметри вказаних фторпохідних метоксибензолу. На основі експериментальних даних про поглинання та швидкість поширення звуку у фторпохідних метоксибензолу у низькочастотній області розраховано температурні залежності об'ємної в'язкості, класичного поглинання та часу релаксації. Експериментальні значення поглинання звуку перевищують поглинання звуку, обумовлене зсувною в'язкістю, що вказує на наявність релаксаційних процесів. Показано, що поглинання звуку у фторпохідних метоксибензолу обумовлене структурною релаксацією.

На основі отриманих експериментальних даних густини ρ, швидкості поширення ультразвуку c розрахований модуль пружності K_0. Встановлено, що зменшення швидкості звуку, модуля пружності у фторпохідних метоксибензолу обумовлене зменшенням міжмолекулярної взаємодії із збільшенням молекулярної маси.

Вагомість отриманих результатів пояснюється ще і тим, що досліджені рідини можуть використовуватися у медицині, атомній енергетиці, радіоелектроніці, холодильній техніці та в харчовій промисловості. Отримані експериментальні результати корисні тому, що вони дають уявлення про природу нерівноважних процесів, які протікають при тепловому русі у фторпохідних ароматичних вуглеводнях.

Матеріал у монографії добре систематизований. Список літератури охоплює 58 публікацій, 40 із них – це посилання на роботи останніх років. Додатки містять 22 таблиці з експериментальними даними досліджених речовин.

Таким чином, видана Хлоповим А. М. монографія має наукову новизну, теоретичну та практичну цінність. Монографія дає цілісне уявлення про теорію рідин та про методи їх дослідження. Наведені в ній результати є достовірними, а висновки повністю відображають досягнуті автором результати. Монографія Хлопова А. М. може бути рекомендованою для використання магістрантами, студентами, аспірантами, викладачами закладів вищої освіти.

Микола Маломуж – доктор фізико-математичних наук,
професор кафедри теоретичної фізики і астрономії
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова.,

Євген Кулик – доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри основ
виробництва та дизайну Полтавського
національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

ШАНОВНІ АВТОРИ!

До публікації приймаються статті проблемного, узагальнюючого, методичного характеру, оригінальних наукових, практичних досліджень, а також коротких повідомлень, оглядів і рецензій за результатами досліджень у різних галузях наук про освіту, які раніше ніде не друкувались. Статті приймаються українською, російською, англійською мовами та мовами Євросоюзу.

Обсяг тесту статті має бути від 10 до 15 сторінко формату А 4, включаючи ілюстрації та таблиці. Файл, що надсилається на адресу видання ukr.prof.edu@gmail.com має мати назву файлу та розширення файлу *.doc*, наприклад, *Стаття_Ткаченко*. Шрифт тесту 14 кегль Times New Roman, міжрядковий інтервал 1,5, поля тексту 20 мм з усіх боків, абзац 1,25 см.

Увага! Не дозволяється підкреслювання в заголовках, підписах і надписах, автоматичні перенесення, література у вигляді кінцевих виносок, абзац пробілами, використання кольорових малюнків!

Розглянемо детально оформлення тексту статті:

– *перший рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – УДК (обов'язково).

– *другий рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – особистий номер в ORCID (обов'язково).

– *третій рядок тексту* (по центру сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний, всі прописні) - НАЗВА ТЕКСТУ;

– четвертий рядок сторінки тексту (по правому краю сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний) – імена та прізвища авторів (повністю);

– *перед основним текстом* – анотація українською мовою (не менше 150-200 слів), а також ключові слова через «,» без « «; (вирівнювання по ширині сторінки, шрифт Times New Roman (Cyr), розмір шрифту 14, *курсив*);

– *основний текст статті* – по ширині, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, повинен містити такі компоненти: постановка проблеми, аналіз джерел і публікацій, мета статті, виклад основного матеріалу, висновки;

– після основного тексту статті – порожній рядок;

– *список літератури* – «ЛІТЕРАТУРА» – вирівнювання по центру краю, нижче сам список літератури – вирівнювання по ширині, шрифт Times New Roman (Cyr), розмір шрифту 14;

– «REFERENCES» – повторюється нижче «ЛІТЕРАТУРА» англійською мовою (якщо джерело було видано англійською мовою) або в транслітерації (якщо джерело було видано тільки українською чи російською мовою.

Важливо! Рекомендуємо здійснювати транслітерацію україномовного тексту за цим посиланням: http://translit.kh.ua/?tkpn, а російськомовного тексту – http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html

– анотація та ключові слова повторюються також нижче російською та англійською мовами. Перед кожною анотацією подається прізвище авторів +ініціали, назва статті. Звертаємо вашу увагу! Обсяг анотації російською мовою відповідає обсягу україномовної анотації, щодо анотації англійською мовою, то вона має бути розширеною (400-600 слів).

Звертаємо вашу увагу на те, що всі статистичні дані мають бути підкріплені посиланнями на джерела, всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела, назви праць у списку літератури розташовуються в алфавітному порядку.

ОФОРМЛЕННЯ МАЛЮНКІВ, ТАБЛИЦЬ, ФОРМУЛ:

– обтікання Малюнка повинно бути «В тексті»: (в меню MSWord: Формат малюнка / Положення / Обтікання / У тексті).

– блок-схеми повинні бути єдиним малюнком або об'єкти схеми – об'єднані: (у меню MSWord: виділити Малювання / Групувати)

– Рис.1 «назва» – під малюнком, по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний

– посилання по тексту – (рис.1)

– «Таблиця» – по правому краю, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний.

– назва таблиці – по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний

– посилання по тексту – (табл.1)

– формули можуть бути оформлені у MS Equation 3.0 - по центру, праворуч номер формули (1)

– посилання по тексту – (1)

– розмір шрифту на малюнках, графіках, діаграмах, таблицях – 12 Times New Roman.

– кількість табличного матеріалу повинна бути доречною.

– Рисунки, виконані у MS Word, потрібно згрупувати; вони повинні бути єдиним графічним об’єктом.

СТАТТІ З КОЛЬОРОВИМИ РИСУНКАМИ НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій.

Редакція сподівається на розуміння того, що одна й та сама стаття не може бути надіслана до кількох видань.

Просимо подавати такі відомості про себе: повні прізвище, ім’я та по батькові, науковий ступінь та звання, місце роботи і посада, галузь наукових інтересів, адреса, e-mail та контактний телефон.

Думка редакції може не збігатися з позицією авторів.

НАШІ АВТОРИ

Оксана Абрамова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Ірина Андрощук – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти та декоративного мистецтва Хмельницького національного університету

Петро Артюшенко – здобувач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Віталій Бойчук – заступник директора Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Юлія Васюк – аспірант кафедри філософії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Ольга Гервас – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій (за профілями) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Світлана Губіна – старший викладач кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Роман Гуревич – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, академік АНВО України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Аліна Іщенко – аспірант кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Любов Кравченко – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ольга Козирод – аспірант кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Євген Кулик – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Леся Лебедик – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Ольга Маєвська – аспірант кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Микола Маломуж – доктор фізико-математичних наук, професор, професор кафедри теоретичної фізики і астрономії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Наталя Мироненко – старший викладач кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Ольга Московчук – аспірант кафедри педагогіки і професійної освіти Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Сергій Онищенко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій Бердянського державного педагогічного університету

Вікторія Погоріла – викладач культурології та образотворчого мистецтва Красноградського коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Ірена Погребенник – кандидат філологічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач української мови і літератури Чернівецького вищого комерційного училища Київського національного торговельно-економічного університету

Лариса Семеновська – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Юлія Срібна – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Віктор Стрельніков – доктор педагогічних наук, професор кафедри філософії і економіки освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського

Валентина Титаренко – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики технологічної освіти, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Леонід Хоронжевський – асистент кафедри теорії та методики рухливих ігор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Наталія Яремака – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

.

UKRAINIAN PROFESSIONAL EDUCATION

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Науковий журнал

№ 4 2018

Редактор *Л. М. Кравченко*
Відповідальні редактори *Н. С. Яремака, І. І. Капустян*
Літературний редактор *Н.І. Зінченко*
Художньо-технічний редактор
Комп’ютерна верстка *Ю. А. Васюк*

Підписано до друку 25.01.2019 р. Формат 60х84/8.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 14,21. Обл.-вид. арк. 10,08.
Наклад 100 прим. Зам. № 1712

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.